TOPKAPI SARAYI'NDAKİ

ŞİFALI GÖMLEKLER

DOÇ. DR. HÜLYA TEZCAN

TOPKAPI SARAYI'NDAKİ
ŞİFALI GÖMLEKLER

DOÇ. DR. HÜLYA TEZCAN

TOPKAPI SARAYI'NDAKİ
ŞİFALI GÖMLEKLER

Doç. Dr. Hülya Tezcan

Kültür Kitaplığı 2
www.bika.com.tr
Bu kitap BİKA Ltd. Şti.'nin bir kültür hizmetidir.
Para ile satılmaz
Isbn: 975-6870-49-0

Yapım:
KARİZMA
YAYIN EĞİTİM DANIŞMANLIK
REKLAM HİZMETLERİ A.Ş.

Tasarım:
Ravza Kızıltuğ
Timaş Grafik

Dia Çekimleri:
Hadiye Cangökçe: 13/1134, 13/1136, 13/1139. 13/1140, 13/1142. 13/1148. 13/1150. 13/1164. 13/1172. 13/1173. 13/1177. 13/1182, 13/1183, 13/1184, 13/1185, 13/1389, 13/1392, 13/1396, 13/1401, 13/1407, 13/2291, 13/617, 13/960. 2/4700, 24/1737. 24/1771, 24/1784, 24/1996, 24/1997. 24/2023, 24/2059, 24/2083, 13/2291, 13/1178, 13/1179, 13/1165,13/1404.
Selin İpek: 13/1408, 13/1404 (kitabe), 24/2074, , 13/956, 13/955, 13/1147. [Hülya Tezcan Arşivi]
Bahadır Taşkın: 13/1133, 13/1135, 13/1137, 13/1391, 13/1402.

Baskı-cilt:
EUROMAT
Entegre Matbaacılık A.Ş.
www.euromat.com.tr

©Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Karizma Yayın Eğitim Danışmanlık Reklam Hizmetleri A.Ş.'ye aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İrtibat Adresleri:
BİKA Büyükçekmece : E-5 Yolu Üzeri Mimarsinan Büyükçekmece/İstanbul Tel: 0 212 863 30 60 (20 Hat)
Renault Satış ve Satış Sonrası, Dacia Satış ve Satış Sonrası, Bika İkinci El Satış ve Satış Sonrası. Renault Profesyonel, Kaporta ve Boya Mrkz.
BİKA Avcılar : Ambarlı Kavşağı Mevkii Avcılar/İstanbul Tel: 0 212 456 04 56
Renault Satış ve Satış Sonrası. Dacia Satış ve Satış Sonrası, Bika İkinci El Satış ve Satış Sonrası, Renault Profesyonel, Kaporta ve Boya Mrkz., AHB. Bika Butik
BİKA Kaporta ve Boya Mrkz. : E-5 Yolu Üzeri Silivri Cad. No: 55 Mimarsinan Büyükçekmece/İstanbul Tel: 0 212 863 44 78 (3 Hat)
BİKAM Hyundai : E-5 Yolu Üzeri Mimarsinan Büyükçekmece/İstanbul Tel: 0 212 863 10 00 (pbx)
BİKAM Suzuki : E-5 Yolu Üzeri Gürpınar Sapağı, Tüyap yanı, Beylikdüzü/İstanbul Tel: 0 212 886 23 63 (pbx)
BİKA Sigorta Aracılık Hiz. : E-5 Yolu Üzeri Mimarsinan Büyükçekmece/İstanbul Tel: 0 212 863 30 60 (pbx)

ŞİFALI GÖMLEKLER

İÇİNDEKİLER

21
Giriş
23
Yazılı Gömleklerin Ortaya Çıkışı
55
Kitabeli Gömlekler
81
Saray Çevresine ait Tılsımlı Gömlekler
89
Saray Koleksiyonunda Bulunan, Din Büyüklerine ait Gömlekler
97
Benzer Özellik Gösteren Tılsımlı Gömlekler
147
Sonuç
155
Bazı Tılsımlı Gömleklerin Açılımı (Doç. Dr. Murat Sülün)
196
Kaynakça

ŞİFALI GÖMLEKLER

SUNUŞ

Topkapı Sarayı, Fatih'in İstanbul'u fethinden kısa bir süre sonra yapılmış ve Osmanlı Sultanlarının 19. yy'da Boğaziçi saraylarına yerleşmesine kadar yönetim sarayı ve hanedanlık ikâmetgahı olarak kullanılmıştır. Bu tarihi misyonundan ötürü saray, padişahların giysilerinden silahlarına, yazı takımlarından mukaddes emanetlerin saklandığı sandık ve bohçalara kadar Osmanlı Hanedanının zevk ve yaşam kültürlerinin izlerini taşır. Bu anlamda o, keşfi henüz tamamlanmamış gizli bir hazine hükmündedir.

Topkapı Sarayı Padişah Elbiseleri koleksiyonunda bulunan Şifalı, diğer bir tanımlamayla Tılsımlı Gömlekler, bu gizli hazinenin çok kıymetli parçalarından birini teşkil eder. Gömlekler, üzerlerinde yer alan yazıların istifleri ve tezhiplerinden mühr-i Süleymanları ve Zülfikarlarına kadar hat sanatımız açısından ifade ettikleri değer bir yana, kesimlerinden kumaşlarına kadar tekstil tarihimiz açısından da önemlidir. O kadarla da kalmaz, Osmanlı Sultanlarının inançlarını, dua ve kaderi algılama biçimlerini, fethe verdikleri önemi ve daha pek çok sosyolojik, teolojik tahlili bu gömlekler üzerinden yapabilmek mümkündür. Biz bu işi uzmanlarına havale ediyoruz. İlgililerin bu çalışmadan gerektiği şekilde istifade edeceklerinden kuşkumuz yok. Bize düşen, bu kültür hazinesinin gün ışığına çıkarılması noktasında değerli bir katkı idi. Bunu Karizma Yayın, Eğitim, Danışmanlık ve Reklam Hizmetleri AŞ vasıtasıyla en güzel şekilde gerçekleştirmeye çalıştık. Burada bize yol gösteren, proje için destek veren Kültür ve Turizm Bakanımız Sayın Atilla Koç'a, Bakanlık Müsteşarı Sayın Prof. Dr. Mustafa İsen'e ve Adıyaman Milletvekili Sayın Mahmut Göksu'ya teşekkürü borç biliyoruz.

Topkapı Sarayı, Padişah Elbiseleri Koleksiyonu'nda bulunan yüz civarında tılsımlı gömleği ön ve arka fotoğrafları, fotoğraf detayları, kitabe örnekleri, tarihi ve mahiyetiyle ele alan bu çalışma bir ilktir. BİKA Ltd Şti olarak böyle bir ilke imza atmış olmanın mutluluğu içerisindeyiz. Önemine inandığımız ve devamını getirmeyi düşündüğümüz bu kültür hizmetinin bir emsal teşkil etmesini temenni ediyoruz.

Ekrem GÖRÇEKER
Genel Müdür

Ali BARUT
Yönetim Kurulu Başkanı

ŞİFALI GÖMLEKLER

KÜLTÜR GİRİŞİMCİLİĞİNE DESTEK

Türkiye'de kültür ve sanat alanındaki yatırımlar yakın döneme kadar ağırlıklı olarak devlet eli ile yürütülmüştür. Bugün de devlet, belli ölçüler içerisinde bu yaklaşımını sürdürmektedir.

Ancak, Türkiye'nin bir parçası olduğu çağdaş dünyadaki uygulamalar bu tür girişimlerin büyük ölçüde özel sektör ve sivil toplum kuruluşları eliyle gerçekleştirilmesi yönündedir. Nitekim UNESCO tarafından dile getirilmiş olan ve çağdaş dünyada büyük ölçüde kabul gören kültür tanımı, birlikte yaşayan toplulukların entelektüel ve moral özelliklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir bütün olarak algılanmasına ve beraber yaşama bilinci sağlayan bir çerçeveye oturmaktadır. Türkiye bu anlayıştan yola çıkarak, kültürel hayata toplumsal katılımın mümkün olan en geniş çerçeveye yayılması yönünde bir yaklaşım benimsemiştir. Kültürel hayata toplumun her kesiminin katılımını sağlamak üzere Bakanlık olarak yakın dönemde gerekli olan bütün mevzuat altyapısını tamamlamış bulunmaktayız. Bu kapsamda ele aldığımız kültür girişimciliğini, bir teşvik unsuru olarak yasal çerçeveye taşıdık. Şimdi bu yasal zeminin uygulanma aşamasındayız.

Memmuniyetle belirtmeliyim ki yakın dönemde bu girişimlerimiz boy vermeye başladı. Nitekim, bize özgü değerlerden yola çıkılarak hazırlanan ve orijinal bir konu olan "Şifalı Gömlekler" adlı eser BİKA Ltd. Şti. tarafından hayata geçirilmektedir.

Bu gibi faaliyetleri topluma öncülük edecek girişimler olarak değerlendiriyor, bu noktadan hareketle söz konusu girişimlere büyük önem atfederek geliştirilip yaygınlaştırılmaları için gerekli her türlü desteğe hazır olduğumuz belirtiyor, saygılar sunuyorum.

Atilla KOÇ
Kültür ve Turizm Bakanı

ŞİFALI GÖMLEKLER

TEBRİK VE TEŞEKKÜR

Osmanlı Devleti, dünya nizamında önemli bir denge kurmuş cihanşümul bir medeniyettir. Medeniyet kurmanın temel şartlarından biri, dünya görüşündeki derunilik ve düşünce boyutudur. Tarih bilimi, her türden bilgi ve belgeyi derleyerek yoluna devam eder. Bu anlamda, küçük bir ayrıntı bile büyük bir tarihsel döngüyü tamamlamakta önem taşıyabilir. Bu eser, tarih bilimine katkı sağlayan ve dünya nizamına yön vermiş bir devletin başındaki yöneticilerin hangi aidiyet duygusu içerisinde bulunduklarını belgeleyen titiz bir çalışmadır.

Bu kıymetli eserin kültür dünyamıza kazandırılmasına destek veren başta Kültür ve Turizm Bakanımız Sayın Atilla KOÇ'a, Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı Sayın Prof. Dr. Mustafa İSEN'e, eğitim, kültür ve sosyal hizmetler için olanaklarını seferber eden BİKA Otomotiv'in sahipleri, kıymetli dostlarım Ali BARUT ve Ekrem GÖRÇEKER Beylere, ve emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

Mahmut GÖKSU
Adıyaman Milletvekili

ŞİFALI
GÖMLEKLER

KÜLTÜR KÖPRÜSÜ

Tarih, geçmişimizle geleceğimiz arasında bağ kurmamızı sağlayan bir köprüdür. Bu köprünün başında, sonunda veya ortasında ara sıra geri döner ve bakarız. Bu bakış ve gözlemlerimiz bizi gizemli yolculuklara götürür. Hem geçmişte yaşananların özlemi hem de geleceğe dair ümitlerimiz bu gizemi artırır. Topkapı Sarayı koleksiyonunda bulunan tılsımlı gömlekler de bizim geçmişle gelecek arasında kuracağımız köprüler için bir vesile olacaktır.

Atalarımız İslamiyet'e girmeden önce benimsedikleri tılsımlı gömlek giyme âdetini İslam'a girdikten sonra da sürdürmüşlerdir ve bu tılsımlı gömlekler, geleneksel kültürümüzün önemli öğelerini içermektedir. Yapılan bu çalışma ile kültürümüzün unutulmuş unsurlarından birisi daha açığa çıkartılmaktadır. Bu çalışmada emeği geçenlere teşekkür ederken sizleri tılsımlı gömleklerin hikâyesiyle baş başa bırakıyorum.

Dr. Mimar Kadir Topbaş
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı

ŞİFALI GÖMLEKLER

EŞSİZ KÜLTÜREL MİRAS

Büyük imparatorluklar kurmuş her toplum gibi, Türk toplumu da tarihsel ve kültürel değerleriyle insanlık tarihinde eşsiz bir yere sahiptir.

Osmanlı Devleti 14. yüzyıldan başlayarak altı yüzyıl boyunca dünya muvazenesini belirleyen önemli güçlerden biri oldu. Bu görkemli imparatorluktan günümüze kalan mirasın en önemli simgelerinden olan Topkapı Sarayı, uzun yıllar hem imparatorluğun yönetim merkezi hem de hanedanın resmi konutu işlevini üstlendi.

Bu tarihî bina, Osmanlı Sultanlarının hayatlarıyla ilgili ayrıntıları ve önemli sırları bugün bile içinde taşımaktadır. Saray hazinesinin yanı sıra onun kadar değerli kutsal emanetler, el yazması kitaplar, silahlar ve kıyafetler de günümüze ulaşmıştır. Bunların içinde padişahların en özel giysileri de yer almaktadır. “Şifalı Gömlekler” diye bilinen bu giysiler, padişahların hastalıklarına, korkularına, sevgi ihtiraslarına çare olmak için hazırlanmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Elbiseleri Koleksiyonu’nda yer alan giysileri tanıtmaya yönelik böyle bir kitabın yayınlanmasının kültür tarihimiz açısından önemi büyüktür. Hiç kuşku yok ki bu tür eserler evrensel kültür için de paha biçilmez bir değere sahiptir. Bir toplumun geleceğine yön veren en önemli hazine, geçmişte yarattığı kültür, sanat ve bilim eserleridir. Kendi toplumunun kültürel temelini ve tarihsel geçmişini tanımayan kuşaklar, evrensel düşünce ve kültür yaşamına da özgün katkılarda bulunamaz. Geçmişte insanı “âlemin gözbebeği” olarak görmüş, insanı “varlıkların en yücesi” bilmiş bir uygarlığın eserleri tanıtıldığında, insanlığın bunlara kayıtsız kalması düşünülemez. İnancında derinlik, sevgisinde yücelik, insana ve dünyaya bakışında güzellik olan toplumumuzun köklü kültür ve sanatından dünyanın öğreneceği çok şey vardır. Bunları incelemek, yayınlamak ve insanlığın yararına sunmak en temel görevimizdir. Böyle bir çaba, toplumumuza yönelik tarihsel önyargıları da ortadan kaldıracaktır. Ürettiği her şifalı gömlekle bir başka güzellik ortaya koyan toplumumuzun bu eserlerinin bir kitapla tanıtılmasından büyük bir mutluluk ve kıvanç duymaktayız. Eserin hazırlanmasında emeği geçen Topkapı Sarayı Müzesi uzmanlarından Doç. Dr. Hülya Tezcan’ı ve yine katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Murat Sülün’ü yürekten kutlar, eseri yayınlayan Karizma Yayın Eğitim Danışmanlık Reklam Hizmetleri AŞ’ye ve kitabın sponsorluğunu üstlenen BİKA Limited Şirketi’ne teşekkürlerimizi sunarız.

Orhan DÜZGÜN
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü

ŞİFALI
GÖMLEKLER

KONUŞAN TARİH

İnsanlığın var oluşundan bu yana birçok uygarlığa beşiklik eden ülkemiz oldukça zengin bir kültür mirasına sahiptir. Kültürlerin dış dünyaya açılan pencereleri kabul ettiğimiz eğitim ve kültür kurumları olan müzelerimiz, geçmiş kültürlere ait çok çeşitli nesneleri barındırır. Bunlar arasında eşi benzeri olmayan, "ünik" olarak nitelendirdiğimiz eserlerimiz vardır. Topkapı Sarayı Müzesi'nin olağanüstü zengin koleksiyonlarından sadece bir bölümünü oluşturan, devrin önemli kişileri için yapılmış "Şifalı Gömlekler" de bu özgün eser gruplarından biridir.

İnsanoğlu geçmişten bu yana çözümleyemediği, korktuğu bazı olayları metafizikle açıklamaya çalışmıştır. Bu ilk kavimlerde bir totem, bazılarında anıt bir heykel şeklinde somutlaştırıp tasvir edilirken, Türk ve İslam kültürünün yaşandığı toplumlarda farklı bir anlayışla ele alınarak ilahi gücün esma ve sıfatlarının çeşitli sembol ve şekillerde sanat eserlerine yansıtılması biçiminde olmuştur. İnsanoğlunun yaşamında daima yanında yakınında taşıdığı ve uğur saydığı bir nesne halini almıştır. Bazı eserler vardır, onların kimliğini belirlemek için yardımcı bilimlere başvurulur. Ama bazı eserler de vardır ki adeta bizimle konuşurlar. Bizlere ne zaman, nerede, niçin ve kimin için yapıldıklarını söylerler.

Türkler tarafından çok önceden kullanıldığı bilinen Şifalı Gömlekler de bizim için adeta konuşan birer tarihtir. Yapıldıkları malzeme ile dönemin ekonomisini, üzerindeki yazı ve süslemelerle hat ve tezhip sanatında ulaşılan mertebeyi, dönemin sosyal yaşamını, dini inançlarını, sanat zevkini en önemlisi de yapan ustanın gerek dini gerekse pozitif bilimlerde ne kadar ileri seviyede olduğunu anlatırlar. Bütün gizemlerini kendi içlerinde barındırırken, üzerlerindeki renk, şekil, yazı ve diğer sembollerle farklı bir âlemin diliyle kendilerini ifade ederler. İnsan için üretilen bu eşyalarda, maddi dünyada elde edilecek kazanımlar sırasında, kötüden ve kötülükten korunmak, iyi ve güzel olana kavuşmak en başta gelen amaç olmuştur. Çünkü onun yapan usta, ilhamını, tek ve benzersiz olan güzellik kaynağından almış ve bunu eserine yansıtmıştır.

Kültür tarihimizden bir kesitin sunulduğu bu güzel çalışmayı yapan Doç. Dr. Hülya TEZCAN'ı kutlar, müzelerimizde ve arşivlerimizde her biri birer "Şifalı Gömlek" konumunda olan birçok eserimizin de araştırılıp gelecek nesillere aktarılması için örnek olmasını temenni ederim.

Yusuf BEYAZIT
Vakıflar Genel Müdürü

ŞİFALI GÖMLEKLER

ÖNSÖZ

Topkapı Sarayı Padişah Elbiseleri Koleksiyonu'nda bulunan tılsımlı gömlekler daha önce birkaç makaleye konu olmuştu. Benim konuyla ilgim 2002 yılında İstanbul'da düzenlenen 38. Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi'yle başladı. Kongrenin tertip komitesi başkanı Prof. Dr. Nil Sarı, alternatif tıp konusu kapsamına girebilecek, Şifalı/Tılsımlı gömleklerle ilgili bir sergi yapılması için Müze Müdürlüğü'ne başvurmuştu. Başvurusunun kabulü üzerine, çalışmalarımız başladı. Önce mevcut koleksiyonu tek tek gözden geçirerek, sanat değeri yüksek, sahibi belli, yani kitabeli olan gömlekleri sergi için ayırdık.

Gömlekler aherlenmiş ve kağıt özelliği kazandırılmış pamuklu patiskalar üzerine renkli mürekkeple yazılmış, bazen altın ve gümüş yaldızla zenginleştirilmiş eserlerdi. Bu sebeple giysiler diğer saray kumaşlarına göre daha hafifti ve sergilenmelerinde daha farklı bir yöntem izlenmesi gerekiyordu. Gömleklerin içini, asitsiz kalın kartonlardan kestiğimiz kalıplarla destekledik. Ancak kalıpları hem fiyatı hem de kalitesi uygun bir kumaşla kaplamamız gerekiyordu. Bu ince işi ancak dikişten anlayan biri yapabilirdi, öyle bir kimse de sarayda yoktu. O sırada, 2000 yılında mastırını saray halıları üzerine yapan ve benimle birlikte çalışan Tûba Kurtuluş yardıma geldi. Kalıpların hazırlanması ve kumaş kaplanması işini kendisi üstlendi. Eserlerin plan üzerinde vitrinlere yerleştirilmesi için gerekli fotoğrafları, o sırada Kâbe kumaşları üzerine mastır yapan Selin İpek çekti. Gömleklerin değişik kesimleri, Dr. Sumiyo Okumura tarafından çizildi. Ayrıca Okumura, seçilen eserlerin vitrin içindeki düzenlemelerinde yardımcı oldu. Bu arada kumaş deposunun çalışkan elemanı Kerim Yayla serginin gerçekleşmesi için tüm gücüyle çalıştı. Sergi böylece Osmanlı dokumacılığı ile ilgilenen ve tamamen gönüllü çalışan bir ekibin yardımıyla hazırlandı. Aynı ekip kitabın hazırlanması sırasında da çalıştı. Kendilerine teşekkür ediyorum.

Bu arada sergi için bir broşür yapılmadı, kongrenin genel tanıtım broşürleri içinde bu konudan kısaca bahsedildi. Ancak Londra'da yayınlanan Hali Magazine'de kısa bir tanıtım yazısı yayınlandı.[1]

Bir taraftan sergiyi hazırlarken, diğer taraftan bu kongrede sunulmak üzere bir de bildiri kaleme almıştım. Kongrede okuduğum bildirinin ilgi görmesi üzerine, konuyla ilgili birkaç konferans istendi. Ayrıca bildiriyi yabancı bir tekstil dergisinde makale halinde yayınladım.[2] Gerek konuşmaların gerek serginin bu denli ilgi uyandırması, konunun kitaba dönüştürülmesi gereğini ortaya koydu.

Karizma Yayın Eğitim Danışmanlık Reklam Hizmetleri AŞ yöneticileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na başvurup Topkapı Sarayı eserlerinden oluşan bir kitabı basabileceklerini söyleyince, Bakanlık Müsteşarı Prof. Dr. Mustafa İsen konuyla ilgilendi ve durumu Müze Müdürlüğü'ne intikal ettirdi. O sırada sarayın müdürü olan Dr. Filiz Çağman'ın Yazılı Gömlekleri bu yayın için tavsiye etmesi üzerine, firma yetkilileri harekete geçti ve basım işi gerçekleşti. Sayın Müsteşar Mustafa İsen'e yayın konusundaki kararlı tutumu, Filiz Çağman'a konuyu yayın için uygun bulması ve Sayın Başkanımız Prof. Dr. İlber Ortaylı'ya da aynı ilgiyi sürdürmesi sebebiyle teşekkürlerimi sunarım.

Kitabın metninde gömleklere daha çok sanat açısından bakılmış, üzerlerindeki hat ve motiflerle ilgilenilmiştir. Kitabelerde adı geçen sultanların ve devlet büyüklerinin bu gömlekleri ne sebeple yaptırmış olabilecekleri üzerinde durulmuştur. Kaynaklarda o kişilerin hayatıyla ilgili bilgilere ulaşılmaya çalışılmış ve bazı gömleklerin ne amaçla hazırlandığı hakkında tatminkâr yorumlar yapılabilmiştir. Üzerindeki vefk, cifr'leri çözmek ve Kur'an âyetlerinin tümünü vermek, alanımın dışında kaldığından bu konu ele alınmamıştır. Bu eksikliği gidermek için beş gömleğin açılımını yapan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Dr. Murat Sülün'den bir makale alınmıştır.

Herkesin ilgisini çeken bir konunun yayınlanması için girişimde bulunan başta Mustafa Kılıç Bey olmak üzere, Karizma AŞ Yönetim Kurulu'na, Yayın Yönetmeni Emine Eroğlu'na, kitabın grafik tasarımını yapan, birlikte çalışmamız sırasında büyük bir uyum gösteren Ravza Kızıltuğ'a teşekkürlerimi sunarım. Eşim Turgay ve kızım İpek'e kitabın hazırlığı sırasında verdikleri destek için teşekkür ederim.

Doç. Dr. Hülya Tezcan
Topkapı Sarayı Müzesi, 2006

---

[1] Halı Magazine 125, London 2002, s.105.
[2] Hulya Tezcan, "Talismanic Shirts in the Topkapi Saray Musem", ETN (Textile Forum), Germany March 2005, s.36-38.

Topkapı Sarayı, Padişah Elbiseleri Koleksiyonu'nda seksen yedi adet tılsımlı gömlek, bir takma yaka, beş takke, on yazılı örtüden oluşan yaklaşık yüz parçayı içeren bir koleksiyon bulunur. Bu gömleklerin kişiyi hastalıklara, türlü kötülüklere karşı koruduğuna, hastalara şifa verdiğine inanılırdı.

Saray koleksiyonunda, çoğu hazırlanıp, giyilmeden kalmış, kesilmiş, yazılmış dikilmemiş, bir kısmı çok harap örnekler vardır. Örnekleri, kesimlerine göre dört grupta toplamak mümkündür. Kaftan görünümünde, boyu diz altına kadar inen, önden açık, yakasız, kısa veya uzun kollu olanlar, birinci grubu oluşturur. İkinci grubu; kalçalara kadar inen önden açık veya göbeğe kadar yırtmaçlı, çoğunlukla yakasız, nadiren 5 cm yükseklikte dik yakalı, kısa kollu olanlar oluşturur. Üçüncü grup; ikinci grubun bir çeşididir, önleri çapraz kapanır. Son grup ise; iki yanı açık, baştan giyilen, uzunluğu bele kadar olan gömleklerdir.

Tılsımlı gömlekler aherlenerek kağıt özelliği kazandırılmış ince pamuklulardan dikilmiştir. Bir örnekte canfes denilen hafif ipekli kumaş, diğerinde atlas kullanılmıştır. Buna rağmen yaka, kol, ön açıklığında, etek ucu pervazlarında ipekli kumaş kullanımı ağırlıktadır.

Aherlenmiş zemin üzerindeki yazı ve şekiller, dönemin bezeme motifleriyle daha çok kitap tezhibi sanatına yaklaşır. Nitekim 17. yüzyıl Kur'an tezhibi üzerine yapılan bir araştırmada; Kur'an'ın hatim (son) sayfasından sonra gelen iki sayfanın yazılı gömleklerde aynen kullanıldığı tespit edilmiştir.[1] Ayrıca Kur'an sayfalarının düzeni, bezemesi ve sayfa kenarının tığları ile yazılı gömlekler arasında büyük benzerlikler vardır.

---

[1] Bu bilgi için Bkz. Mebruke Tuncel, XVII. Yüzyıl Osmanlı Kur'ân-ı Kerim Tezhip Tasarımları, MSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2003, s. 87-90.

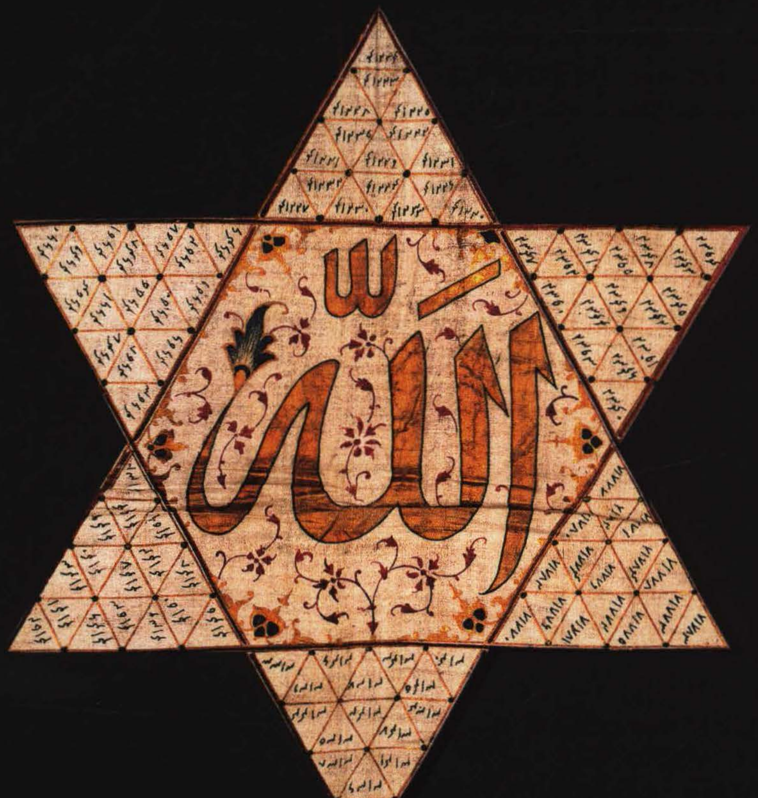

الله

YAZILI GÖMLEKLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

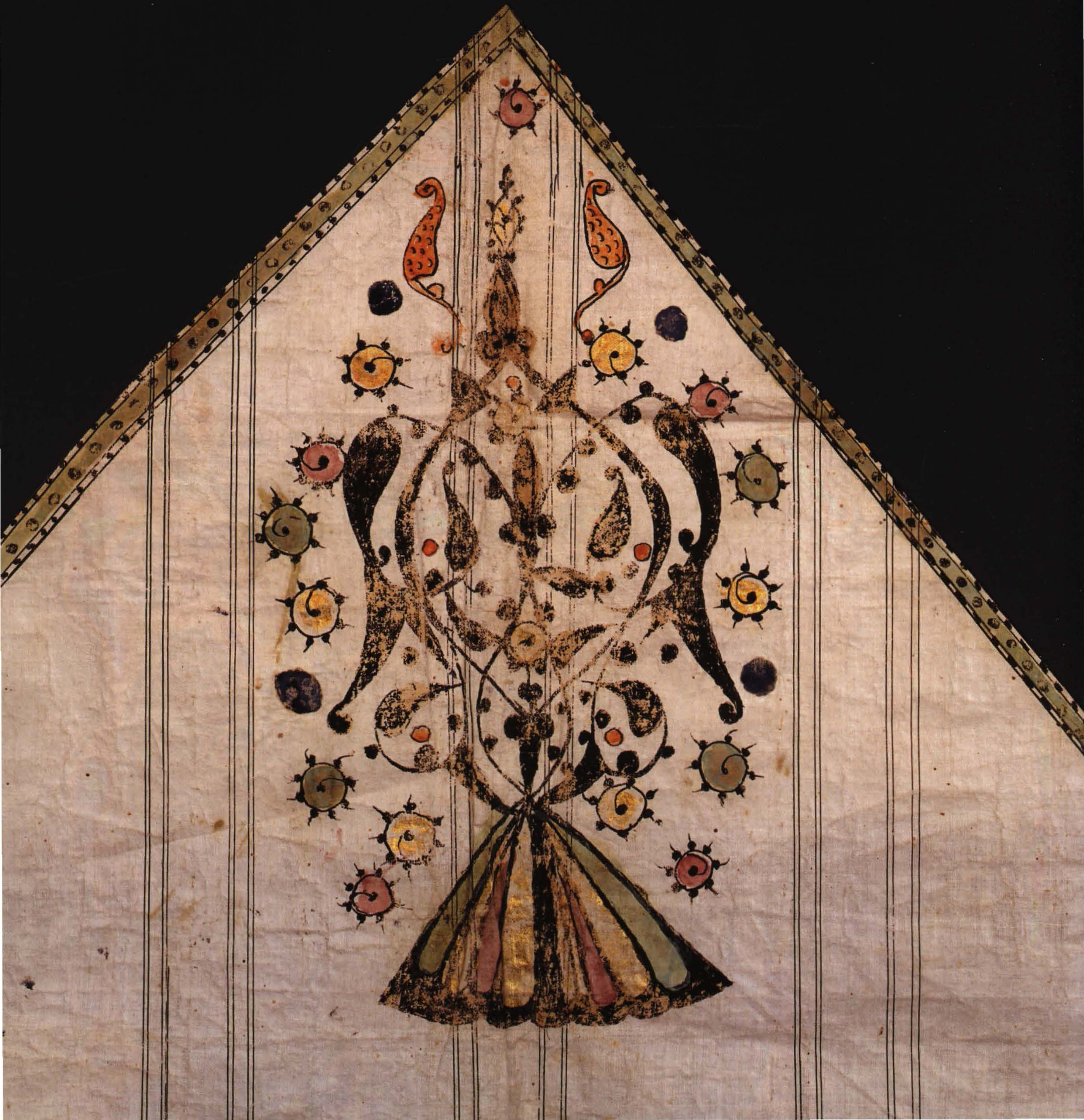

Yapılan araştırmalar, tılsımlı gömleklerin üzerindeki geometrik şekilleri (yantra) oluşturan çizgilerin İ.Ö. 2852 tarihlerine kadar inen bir geçmişi olduğunu ortaya koymuştur. En erken yantra, Pa Kua, 8 trigram[2] Çin imparatoru Fu Hsi tarafından taş ve bronz üzerine çizilen çizgilerdir. Bunlar birinden diğerine geçen sihirli gücün temelini oluştururdu ve doğadaki pozitif güce kanal açarak negatif güce karşı korunma sağlardı.

Zaman içinde bu basit formül gelişti ve değişik toplumların inançlarına göre şekillendi. Örneğin eski Yunan'da matematiksel mistisizm şeklinde gelişti. Güneydoğu Asya'da vadilerin ve ormanların ruhları, hayaletler, şeytanlar çizimlerde bir arada gösteriliyordu. Bu bölgede Budizm devamlı ve kalıcı bir din olunca Buda'nın imajı ve doktrinleri yantra içinde yer aldı. Bu işle uğraşan ruhanî kişiler meydana getirdikleri yantra denilen çizimleri nesilden nesile ulaştırdılar. Bazı ruhanîler bölgede Lan na, Shan ve Burmese dilinde yazılmış yantra diyagramları ve tanınmış ustaların referans kitaplarına ulaşarak meditasyon ve mistisizm üzerine çalıştı. Şeytanî ruhları kovmak için insan bedeni üzerine dövme yapmak da o bölgede yaygın bir inançtı. Bu dövmelerde yantra denilen çizimler de kullanılmıştır ki; yantranın dövmede kullanıldığına dair en erken kayıt İ.S. 4 yüzyıla ait olup, güney Çin'de P'u'dadır.[3]

Çin'deki tılsımlı çizimlerle ilgili yukarda atıf yapılan makalenin sonunda bazı fotoğraflar da yer almıştır. Bunlar ruhanî kişiye ait, içinde yantra olan bir kitap, ipek bir pantolon ve iki yazılı gömlektir. Pantolon üzerinde, sembolik çizimler, içleri harfler ve sembollerle dolu olan numaralar, harfler ve gatha denilen formüle edilmiş tılsım içerikli kelimeler yer alır. Resimler arasında yer alan iki yazılı gömlek, üzerinde çalışılan tılsımlı gömlekler ile yakından ilgilidir. İpekli gömlekler, uzun kollu, yakasız ve önden açıktır. Kollarında karelere bölünmüş uzun dikdörtgenler içinde harf ve rakamlar görülür. Gömleklerin arkasında tam ortada büyük bir daire ve dairenin merkezinde oturur vaziyette Buda çizilmiştir. Merkezden çevreye doğru sekiz eşit dilime ayrılan dairenin her diliminde Buda'nın doktrinlerini anlatan çizimler yer alır. Resim altlarında bu gömleklerin, giyenleri tehlikelere karşı koruduğu inancı yazılıdır.[4]

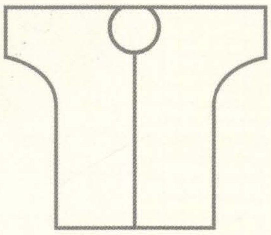

[2] Trigram, üç kesintisiz düz çizgi, aktif erkek (Yang), üç kesik düz çizgi, pasif dişi (Yin)'i ve dünyayı sembolize eden çizgiler grubudur. Düz ve kesik çizgiler, dünyanın esas elemanları olan Yang ve Yin olup; çeşitli şekillerde bir araya gelebilirler. Gök, göl, ateş, şimşek, rüzgar, nehir, dağ ve yeryüzü gibi. Tibetliler trigramı astroloji ve ilahiyatta kullandılar. Astrolojiyle uğraşan kişiler, bu bilgileri yazdıkları defterleri nesilden nesile geçirdiler. 18. - 19. yüzyıla ait Tibetli rahiplerin kullandığı böyle bir defter aynı kitap içinde yer alır. 25cm. uzunluğunda ve 7cm. boyunda albüm şeklinde açılan bu kitabın bir sayfasında karelere bölünmüş bir cetvel, Osmanlı vefk ve cifrlerinin yazıldığı şekillere benzemektedir. Ancak buradaki yazılar Tibet dilindedir (Resim 33). Valrae Reynolds, From the Sacred Relm Treasures of Tibetan Art from the Newark Museum, Munich, London, New York, 1999, s.258. (New Jersey'deki Newwark Müzesi'nde 15 Ekim 1999 – 20 Ocak 2000 tarihlerinde açılan sergi kitabı.)

[3] Susan Conway, Silken Threads Lacquer Thrones, Lan Na Court Textiles, River Books 2002, London, s.78-87.

[4] Resimler için bkz., a.g.e., s. 80, 82, 83.

◀

Sultan III. Murad'ın gömleğinden detay, TSM 13/1135

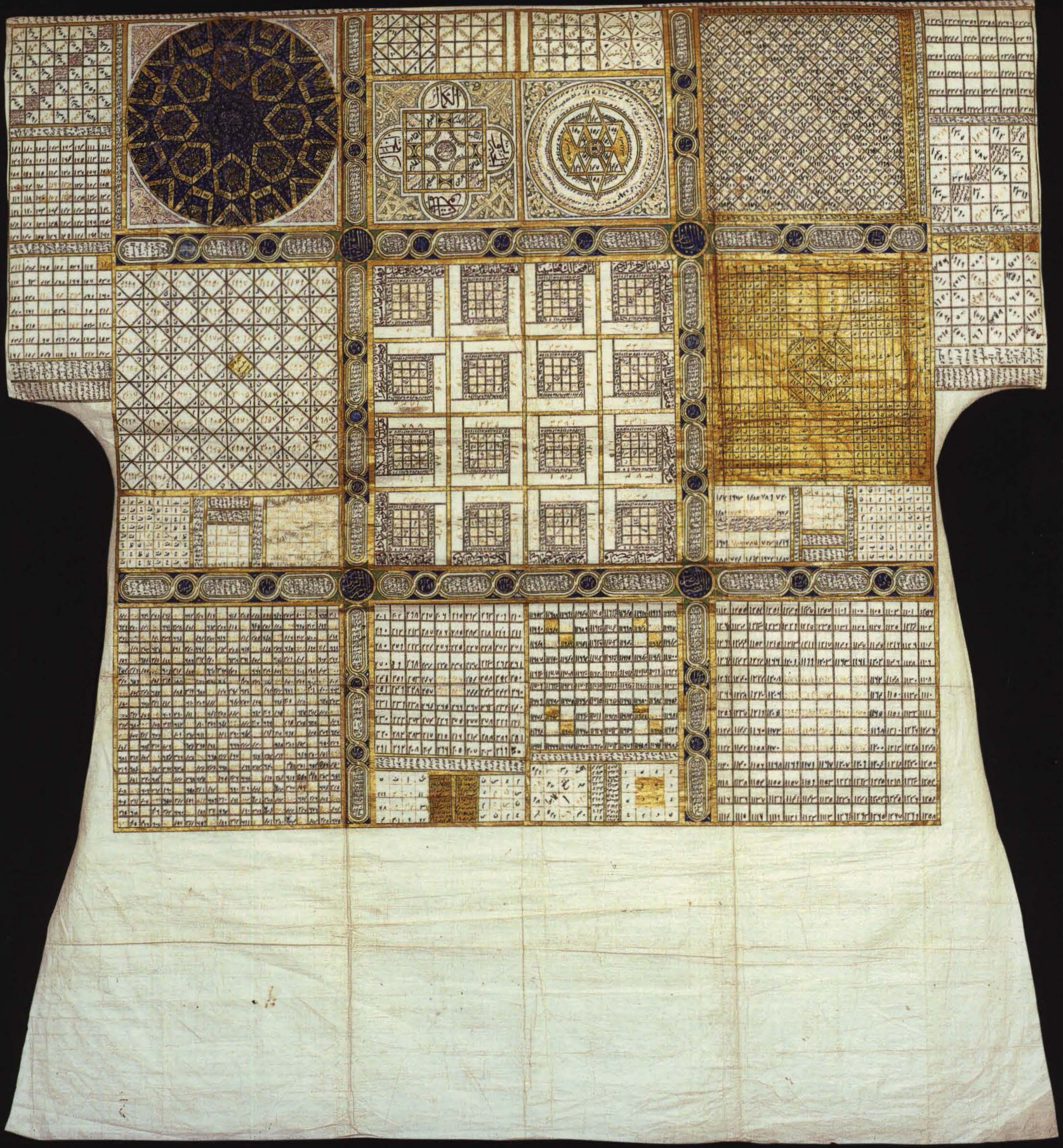

Uzakdoğu'da, Japon kültüründe de büyük, uzun, yazılı, beyaz gömleklerle vücudun kötülüklerden korunduğuna, bu gömleklerin giyen kişiyi görünmez kıldığına inanıldığı; bunların dinî eşya olduğundan kimseye gösterilmediği ve Budist mabetlerinin içinde saklandığı öğrenilmiştir.[5] İslamiyet'ten sonra yazılı gömleklerin İran[6] ve Hindistan'da da kullanıldığı bilinir. Ayrıca İspanyol kolonilerinde yazılmış olduğu belirtilen bir yazılı gömleğe bir dergide antikacının satış ilanında rastlanmıştır.[7] 19. yüzyıla ait olan gömlek Latin harfleriyle ve figürlü olarak hazırlanmıştır.

Türkler arasında İslamiyet'ten önce de tılsımı olan gömleklere inanılırdı. Dede Korkut hikayeleri içinde bu gömleklerden bahsedilirdi. Bunlar kurşun işlemeyen, kılıç kesmeyen, mutluluk getiren ya da giyeni görünmez kılan gömleklerdi.[8]

Yusuf peygamberin, Mısır'ın azizi bulunduğu sıralarda kardeşlerine vererek babası Yakup peygambere gönderdiği bir gömlek vardır. Yakup, bunu yüzüne sürünce oğlunun ayrılığı yüzünden ağlamaktan görmez olan gözleri açılır.[9] Kur'an-ı Kerim'de Yusuf suresinde bu gömlekten bahsedilir.[10]

Bu gömlek, bir rivâyete göre, Cebrail'in, İbrahim Peygamber, Nemrut tarafından ateşe atıldığı zaman, Tanrı'nın buyruğu ile cennetten getirip ona giydirdiği çok ince bir gömlektir. Bu gömlek İbrahim'den çocuklarına kalmış, Yakup peygamber de onu bir muska içine koyarak gizlice oğlu Yusuf'un boynuna takmıştır. Enbiya kıssalarına göre, kardeşleri kıskançlıktan Yusuf'u kuyuya attıkları zaman da Cebrail, gömleği saklı olduğu muskadan çıkarıp ona giydirmiş ve 'Uçmak melteminin kokusu, bu belaya uğramış kimseye değerse o iyileşir' demişti. Bu sebeple kuyudan zindandan kurtulmak, belalardan ve hastalıklardan korunmak için hazırlanan gömlekler üzerinde Yusuf suresi yer almıştır.

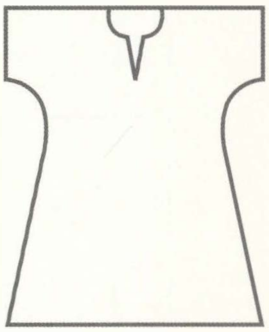

---

[6] Bugün Tahran'da National Museum of Iran, Islamic Museum'da Osmanlı yazılı gömleklerine benzeyen iki gömleğin mevcudiyetini arkadaşımız Prof. Şerife Atlıhan haber vermiştir. Bu gömleklerin sülüs ve gubari hatla yazılı olup, envanter numaralarının 8375 ve 8503 olduğunu ve ilkinin 16. yüzyıla, ikincinin 17. yüzyıla tarihlendiğini bildiren etiket bilgisini bana ulaştıran arkadaşıma teşekkür ederim.

[7] Halı Magazine 52, London August 1990, s. 151 (gömlek, San Francisco'da, Thomas Murray'ın, Asiatica, Ethnographica isimli antikacı dükkanında satılmaktaydı).

[8] Orhan Şaik Gökyay, "Tılsımlı Gömlekler", Gergedan, Nisan 1988, s.70-79.

[9] Kur'an XII (Yusuf suresi); 96, Süleyman Ateş, Kur'an-ı Kerim Meali, İstanbul 1996, s. 246.

[10] Kur'an XII (Yusuf suresi); 93, a.g.e., s. 245.

◀

Şehzade Cem'in şifalı gömleği, 16 Muharrem 885'de (29 Mart 1480) tamamlanmış, kullanılmamıştır, no.13/1404

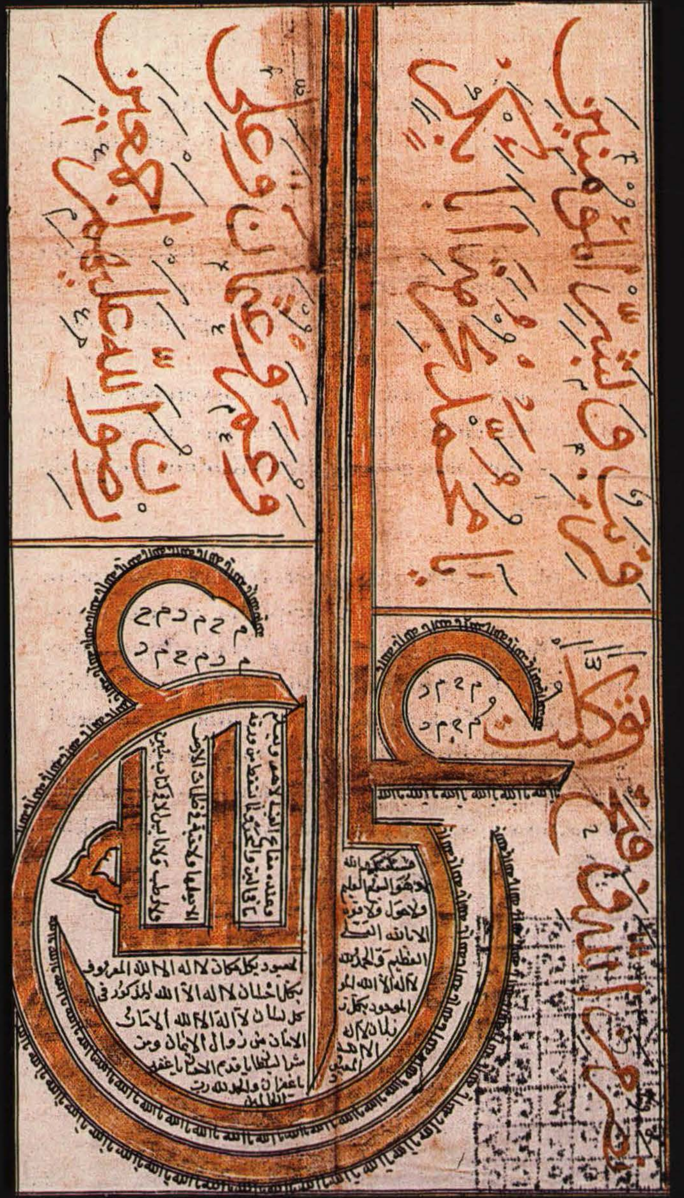
نصر من الله وفتح قريب وبشر المؤمنين
وعمر وعثمان وعلي
رضوان الله تعالى عليهم اجمعين
توكلت على

Hindistan'da Türk hakimiyeti sırasında, İslamiyet'in kabulünden sonra İslamî özelliklerin yanı sıra yerel geleneklerin etkisi de devam etmiştir. Hint sanatındaki sadelik, kapalılık, bitkisel ve kaligrafik formlar ve stilizasyon gibi dört önemli karakteristikle Hint-İslam sentezi oluşmuştur. Hindistan'ın İslamiyet dönemindeki tekstili üzerine yapılan bir araştırmada 15.-16. yüzyıllarda yaşamış bir sultan için yapılmış olduğu tahmin edilen bir yazılı gömlekten bahsedilir.[11] Bu gömleğin bir benzerinin bir özel koleksiyonda olduğu, pamuklu üzerine nakşî bezemesiyle kare panolara ayrılarak hazırlandığı söylenir. Yazılar arasında Esma-i Hüsna'nın (Allah'ın 99 güzel ismi) bulunduğu, üstelik altın yaldızla ve Bihari yazısıyla yazıldığı belirtilir. Bu gömleklerin çok yakın bir benzeri Singapur Asian Civilisations Museum'da sergilenmiştir. Gömleğin etek uçları Paris'tekiler gibi üçgen şeklindeki çizimlerle son bulur. Esma-i Hüsna, altınla yazılmıştır. Hint diliyle Jama denilen (Osmanlıca'da came olarak kullanılır) yazılı gömlek 16.-17. yüzyılda Hindistan'daki Türk hakimiyeti dönemine ait olarak gösterilir. Gömleğin açıklığının iki yanında yuvarlak daireler içinde Kelime-i Tevhid yazısı ve arkasında büyük merkezi dikdörtgen bir kartuş içinde Yusuf suresinin bir parçası yer alır. Bu gömleğin portakal rengi, mavi ve kırmızı ile renklendirilmiş motiflerinin 15. yüzyılda Bihari yazısıyla yazılmış ve tezhiplenmiş Kur'an'larla benzeştiği ileri sürülür.[12]

İslam uygarlığında burçların konumlarına göre geleceğe dair yorum yapılması ilmine ilm-i nücum (astroloji) denirdi. Müslüman astronomlar, Batlamyus (Ptolemaios, İ.Ö. 100-178) anlayışını sürdürmüşler ve Batlamyus'un eserini el-Macestî adıyla Arapça'ya çevirmişlerdir. Güneş'in gökyüzündeki hareketi sırasında belli tarihlerde girdiği burçları, isim, şekil ve sıralarını da Batılılar gibi kullanmışlardır. 360 derecelik dairevi gökkuşağının 30'ar derecelik 12 bölüme ayrılmasıyla burçların oluştuğu kabul edilirdi. Burçlar hem kendi aralarında hem diğer gök cisimleriyle ilişki içindeydiler. Burçların diğer gök cisimleriyle olan ilişkileri aylara göre hazırlanmış gök haritalarında belirtilirdi. Dünyanın 12 ay boyunca farklı burçlara girmesi nedeniyle, her ayın farklı bir burcun etkisinde olduğuna inanılmış ve hangi durumda hangi gezegen ya da burcun etkili olduğu müneccimbaşılar tarafından ortaya konmuştur.[13] İleride görüleceği gibi müneccimbaşılardan Derviş Ahmed Dede'nin Moralı Hasan Paşa için hazırladığı zayiçeler bu konuda örnek olarak gösterilebilir. Müneccimbaşılar bir yandan devletin takvim, hava durumu gibi resmî işleriyle uğraşırken diğer taraftan gök cisimlerinin olaylar ve insanlar üzerine etkilerini araştıran astroloji ile de ilgilenmişlerdir.

---

[11] Mark Zebrowski, "The Hindu and Muslim Elements Mughal Art Truth Reference to Textiles", In Quest of Themes and Skills-Asian Textiles, Edited by Krıshna Riboud, Marg Publication, India 1989, Resim 1'de görülen tılsımlı gömlek, Paris A.E.D.T.A. Koleksiyonu no. 2765'te kayıtlıdır.

[12] The Asian Civilisations Museum A-Z Guide to its Collections, 2003 Asian Civilisations Museum, Hong Kong, s. 323, resim altında 66x96 cm ölçülerinde olduğu ve pamuklu üzerine yazıldığı, Kuveyt Tareq Rajab Müzesi'ne TR 178 numarayla kayıtlı olduğu yazılıdır.

[13] Salim Aydüz, "İslâmda Yıldızlar ve Burçlar", P Dergisi 29 (Bahar 2003), İstanbul, s. 78-95.

◀
Detay, 24/1771

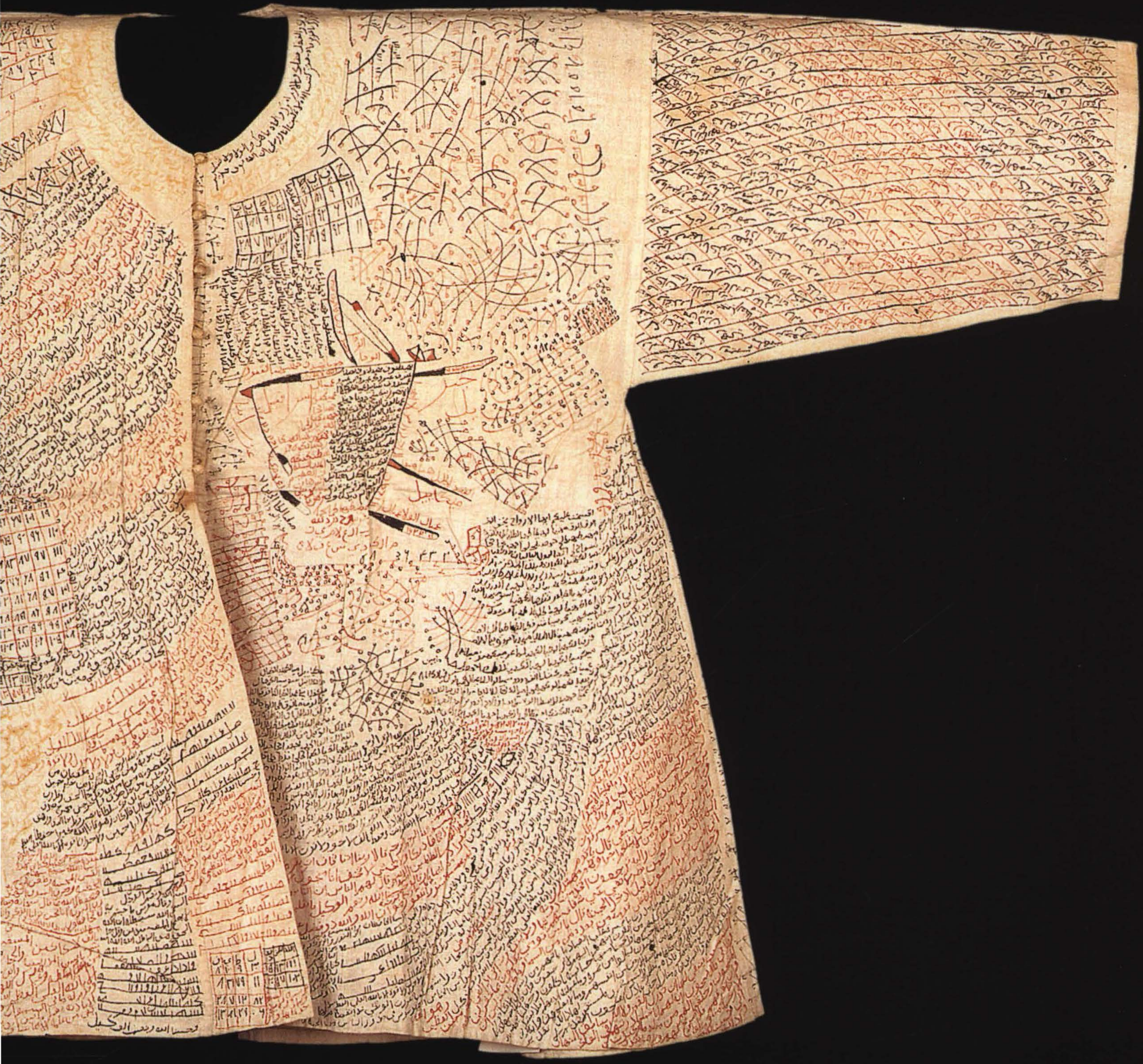

İslamiyet'in ilk yıllarında astronomi ilminin gelişmesi Arap alimlerinin Yunan kaynaklarını Arapça'ya çevirmesiyle başlamıştır. Bu bilim adamları içinde Abu Ma'shar al Balkhi (9.yüzyıl), Al-Biruni (973-1048) ve Nasır al-Din al-Tusi (1202-1274) önemli isimlerdir. Batı'da İspanya'dan Doğu'da Orta Asya'ya kadar astronomi çalışmalarının saraylar tarafından desteklendiği görülür. Saray astronomları (müneccimler) günlük yaşam için gerekli takvimleri yaparlar ve yıldızların yıllık hareketlerini çizerek zayiçeler hazırlarlardı. Bunların bilinenlerinden en erkeninin Şiraz Prensi İskender'e atfedilen1411 tarihli bir el yazması içindeki zayiçe olduğu bildirilir.[14] Astronomiyle uğraşan bir başka prens de Timur'un torunu Uluğ Bey'dir (1394-1449).

Osmanlılarda astronomiye duyulan ilgi 15. yüzyılda Fatih döneminde başlar. O zamana kadar Semerkant'ta bulunan, dönemin ünlü rasathanesini kurmuş olan Uluğ Bey ve onun hazırladığı zayiçeler Osmanlılar tarafından da kullanılıyordu. Timur'un torunu Uluğ Bey'in, kardeşleri tarafından öldürülmesinden sonra rasathanede çalışan Ali Kuşçu (? – 16 Aralık 1474), Semerkant'tan ayrılmış ve Akkoyunlu Uzun Hasan'a sığınmıştı. Uzun Hasan ile Fatih arasındaki Otlukbeli Savaşı'nda (1473) elçi olarak Fatih'e gönderilen Ali Kuşçu, daha sonra Osmanlı Devleti'nde çalışmak üzere çok yüksek bir ücret karşılığı (günde 200 akça) İstanbul'a davet edilmişti. Ali Kuşçu Farsça yazdığı Risale fi'l-Hey'e isimli kitabının sonuna gök cisimlerinin dünyadan uzaklıklarına dair bir bölüm koymuş ve bu eseri, zafer günü tamamlandığı için Fethiye adıyla Fatih'e takdim etmişti. Ali Kuşçu matematik ve astronomi ilmiyle meşgul olmasına rağmen astroloji ile de uğraşmıştır.[15] Diğer astronomi alimlerinden biri, Yavuz Sultan Selim'in takdirini kazanan ve Ali Kuşçu'nun torunu olan Mirim Çelebi'dir (? – 1525). Yavuz'un adına Ali Kuşçu'nun Fethiye'sine bir şerh yazmıştır. Yazar, astronomi ve matematikte iyi bir bilgin olduğu halde istek üzerine astroloji ile ilgili El-Makasid adıyla bir kitap da yazmıştır.[16]

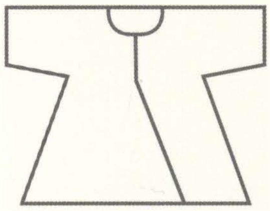

◀ Uzaydaki yıldız dağılımının görüntülendiği şifalı gömlek, önden detay .TSM 13/1392

---

[14] Bu yazmanın Londra, Wellcome Institute for the History of Medicine Library'de bulunduğunu bildiren araştırma için bakınız Stefano Carboni, Following the Stars: Images of the Zodiac in Islamic Art, New York, 1997. (4 Şubat-31 Ağustos tarihleri arasında NY. Metropolitan Müzesinde açılan sergi kitabı).

[15] A. Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, İstanbul 1991, s.48-49.

[16] A.g.e., s. 63.

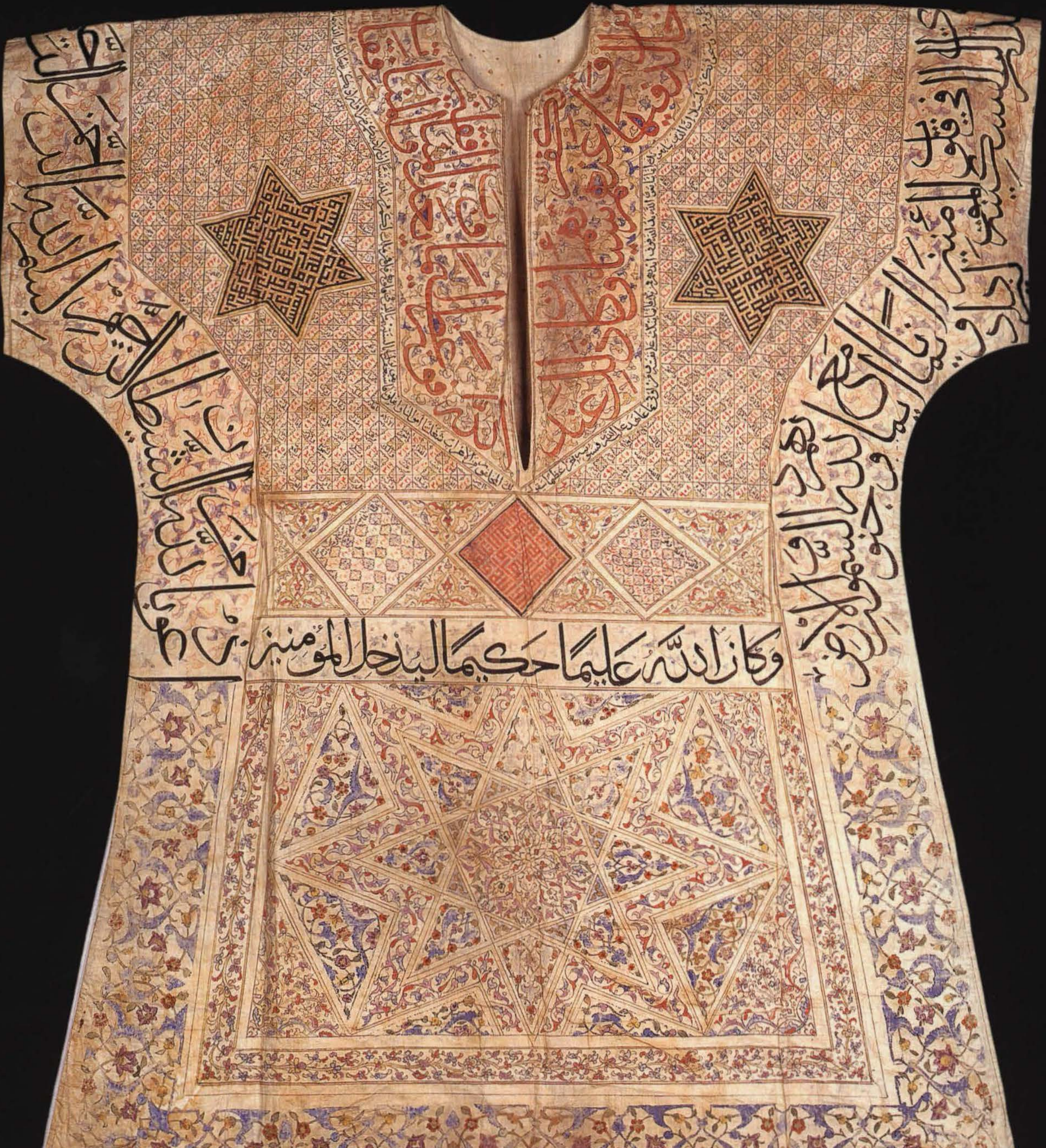
وكان الله عليما حكيما ليدخل المومنين

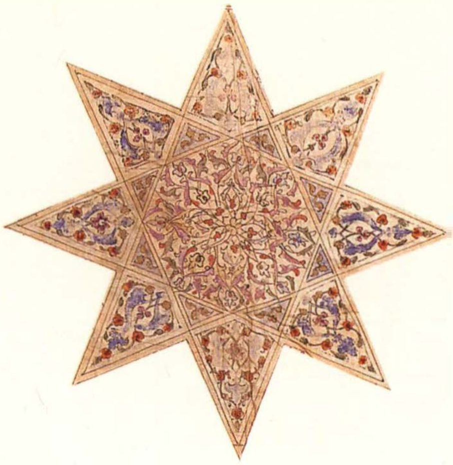

Osmanlı'da gök cisimleri ve astrolojiyle ilgilenen başka bilim adamları da vardır. Bunlardan en önemlisi Firdevsî-i Tavil adıyla bilinen Şerefeddin Musa'nın astroloji ile ilgili yazdığı Davetnâme isimli kitabıdır. Eser üzerine yapılan bir doktora[17] tezinde kitabın 1487'de, Balıkesir'de yaşayan yazarı tarafından çeşitli Arapça ve Farsça eserlerden yararlanarak hazırlandığı kaydedilir. Eserin 1702-1703 yıllarında kopya edilen tek nüshası bulunmaktadır. Davetnâme'nin birinci bölümü ruhlar âlemi, ikinci bölümü ise 12 burçtan oluşan felekler, melekler ve zaman kavramı hakkındadır. Bu bölümde astronomiye ilişkin bilgiler verilir, meleklerin kaç sınıf olduğu, şekil ve görevleri açıklanır. Yazılı gömlekler üzerinde isimlerine sıkça rastlanan dört büyük melek İsrafil, Cebrail, Mikail ve Azrail, kitapta ruhu'l-emîn melekleri arasında zikredilir. Üçüncü bölüm, melek ve cinlerin daveti ve davetin şartları hakkındadır. Dördüncü bölümde; güneşin dolaştığı burçlara müvekkel olan melekler ve her burçta yapılacak davetin şartları anlatılır. Beşinci bölüm, güneşin ve ayın senenin günlerindeki hareketi, hangi günde hangi burçta ve menzilde oldukları hakkındadır. Altıncı bölüm, ayın dolaştığı menzillere müvekkel olan melekler ve her menzilde yapılacak davetin şartları hakkındadır.[18] Bu bölümlerden anlaşılacağı üzere Davetnâme isimli kitap, tılsımı hazırlayan din hocalarının el kitabı niteliğindedir.

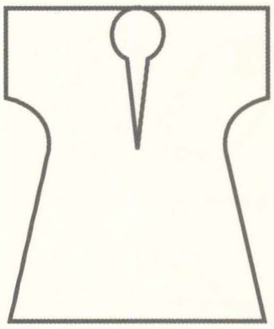

III. Murad zamanında müneccim başı Mustafa Çelebi'nin yerine atanan Takyeddin bin Mehmed bin Ahmed adında bir astronom (1520-1585) saraya başvurarak İstanbul'da bir rasathane yapılması gereğini anlatmıştır. Padişahın hocası Sadettin Efendi bu fikri destekleyince Tophane bayırı üzerinde bir rasathane kurulması kararlaştırılmıştır. 1577'de yapımına başlanan rasathane, daha inşası tamamlanmadan 1580'de yıkılmıştır. Bu yıkıma, devrin şeyhülislamı olan Ahmed Şemseddin Efendi'nin, gökleri rasat etmenin uğursuz olduğunu ve bu işi sürdüren devletlerin perişan olacağını söylemesi sebep olmuştur.[19]

III. Murad döneminde saray çevresinde astrolojiye duyulan ilginin fazla olduğu anlaşılıyor. III. Murad'ın kızı Fatma Sultan'a düğün armağanı olarak astrolojiyle ilgili bir kitabın hediye edilmesi bunu göstermektedir. 1582 tarihli Metâliü's-Saade adlı eserin mevcut iki nüshasından biri Paris Bibliothéque Nationale'de bulunur ve içinde altmış sekiz minyatür vardır. Bu kitabın gök cisimleri, astroloji, büyü ve falcılıkla ilgili olduğu hakkında bilgi verilmektedir.[20]

◀
Önden genel görünüş, 13/1407

---

[17] Fatma Büyükkarcı, Firdevsi i Tavil ve Davetnâmesi: İnceleme, metin, dizin, tıpkıbasım ve mikrofiş Cambridge, MASS, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1995.

[18] İÜK TY 208, Bkz. Fatma Büyükkarcı, "Firdevsî-i Tavil'in Davetnâme'sinde Ruhlar Alemi, Büyülü Kitap", P Dergisi 29 (Bahar 2003), İstanbul, s. 44-61.

[19] Adıvar 2000, s.99-109.

[20] Metin And, "Büyü, Canlılık ve Sanat / Magic, Animatism and Art", Elemterefiş, Anadolu'da Büyü ve İnanışlar / Magic and Superstition in Anatolia, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.6-18.

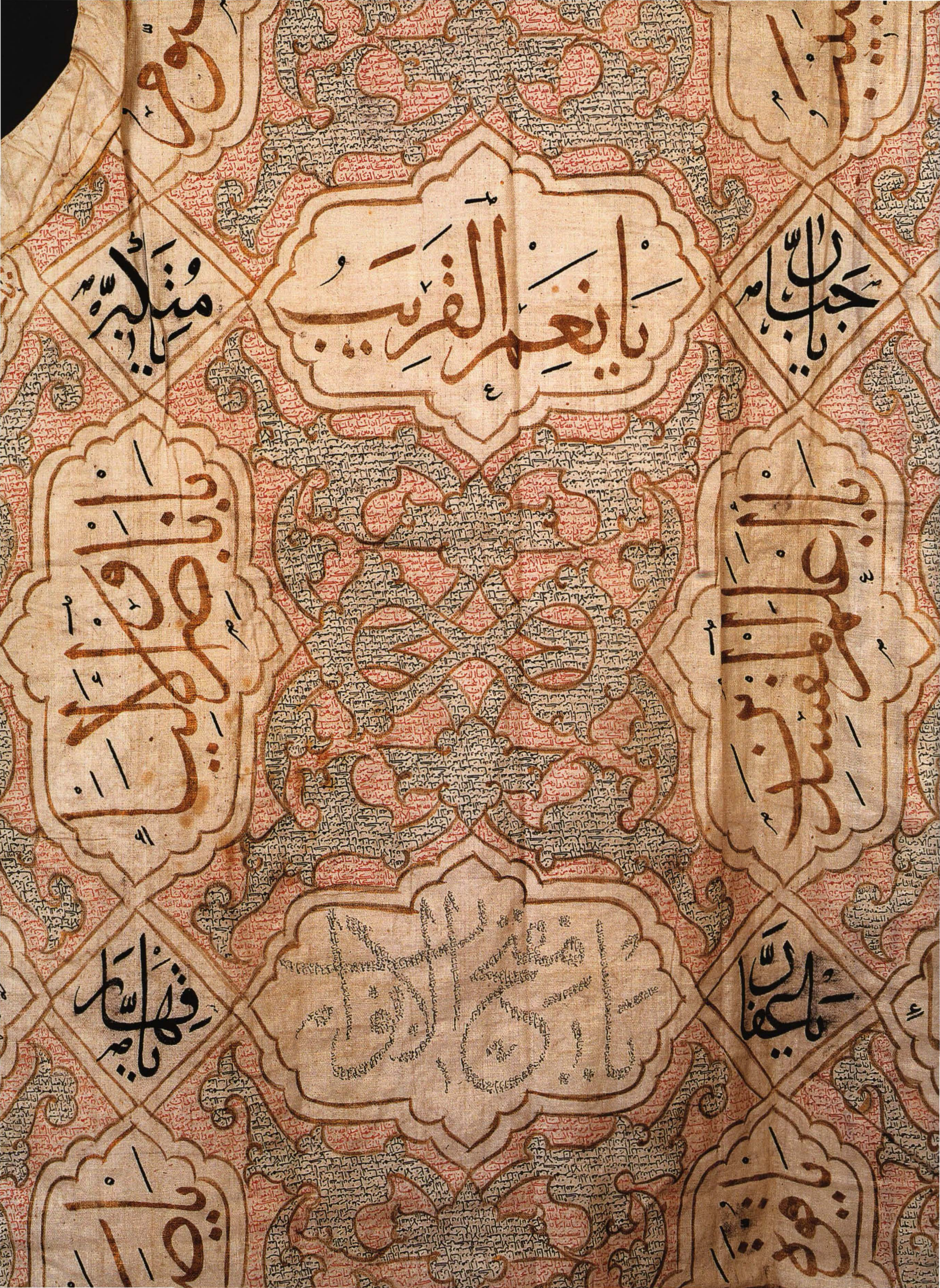
یا نعم القریب
یا جبار

◀

Şehzade Cem'in Şifalı Gömleği detay, 13/1404

Bu arada bazı sultanların şehzadelikleri sırasında kafeste hapis hayatı yaşarken ilm-i nücumla uğraştıkları bilinir. Bunlardan biri 43 yıl göz hapsinde kalan II. Ahmed (1691-1695)'dir. Diğeri, 1757-1774 yılları arasında tahtta kalan Sultan III. Mustafa'dır. Sultan kafes'te geçirdiği şehzadeliğinde astrolojiyle ilgilenmiş ve Kalfazade İsmail Çınarî'nin çalışmalarını beğenmiştir. III. Ahmed (1703-1730) zamanında Paris'te elçilik görevinde bulunan Yirmisekiz Çelebi Mehmed, Fransız Dominique Cassini'nin zayiçelerini İstanbul'a yollamıştı. Astrolojiyle ilgilenen, III. Mustafa bu zayiçeleri tekrar ele alarak tercümesini yaptırmıştır. Tercümeyi, Kalfazade İsmail Çınarî yapmıştır. Aynı sultan, Fas'tan astrolojide ünlü bir müneccimi de davet etmiştir. Sultanın ilgisi, bununla da kalmamış, Fransız İlimler Akademisi'nden bu alanda ünlü bir kitap istemiştir. Akademi, bu talep üzerine, sultana birkaç kitap ile, ünlü Fransız astronomu Josephe Jérome Lalande'ın zayiçelerini göndermiştir.[21] Ancak Mustafa'nın astrolojiye olan bu merakı ve tahtta bulunduğu süre içinde devlet meselelerine astroloji yoluyla çözüm araması, bazı sorunlara yol açmıştır.[22]

Osmanlı padişahlarından bazıları ise astroloji ile pek ilgilenmemişler, hatta buna inanmadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin Sultan I. Abdülhamid (1774-1789), ordunun sefere çıkacağı bir sırada iki müneccim tarafından iki farklı eşref saati tespit edilince kızmış ve hemen yola çıkılmasını istemiştir.[23] Aynı durum Sultan III. Selim (1789-1807) zamanında da ortaya çıkmış, donanmanın sefere çıkması için verilen iki zayiçeden hangisi ile hareket edileceği sorulduğunda Sultan; "Her gün Cenab-ı Allah'ın günüdür. Benim asla nücuma itikatım yoktur" hatt-ı hümayununu yazmıştır. Ancak önüne ikinci bir zayiçe konulunca Selim; "Madem ki adet olmuş ol veçhile amel olunsun" hatt-ı hümayununu yazarak telhisi geri vermiştir.[24]

Gömleklerin yazımına, müneccim denilen günümüz astrologlarının tespit ettiği tarihe göre başlandığı anlaşılıyor. Müneccimler devletin resmî görevlileri olup; ilmiye sınıfına mensup idiler. Reiss-i etibba, yani hekimbaşının görevlendirme yazısıyla işe başlarlardı. İlm-i nücum (yıldız bilimi) ile uğraşan müneccimler başvurulan bir iş için "eşref saat" denilen uğurlu saati tespit ederler ve işin bu saatte yapılmasını önerirlerdi. "Eşref saat" sadrazama sadaret mührünün verilmesi, harp ilânı gibi çok ciddi konulardan, bir yere yapılacak ziyaret saatinin seçimine kadar her konuda uygulanırdı.[25] İlerde görüleceği gibi Şehzade Cem'in gömleği üzerinde başlama ve bitiş saatlerinin belirtilmesi, şifalı gömlek yazımlarında eşref saatin uygulandığını gösterir. Hattatlar, derviş veya tarikat şeyhlerinin seçtikleri duruma uygun duaları, müneccimlerin tespit ettiği eşref saatte gömlek üzerinde yazmaya başlarlar, tezhip ustaları diğer bezemeleri yaparlardı.

---

[21] Adıvar 2000, s.199-201.

[22] Necdet Sakaoğlu, Bu Mülkün Sultanları, İstanbul 1999, s. 298, 371.

[23] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, Ankara 1988, s. 370-371.

[24] Enver Ziya Karal, "Selim III Devrinde Osmanlı Bahriyesi Hakkında Vesikalar", Tarih Vesikaları, I/3, İstanbul, 1967, s.204.

[25] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Teşkilatı, Ankara 1984, s. 369.

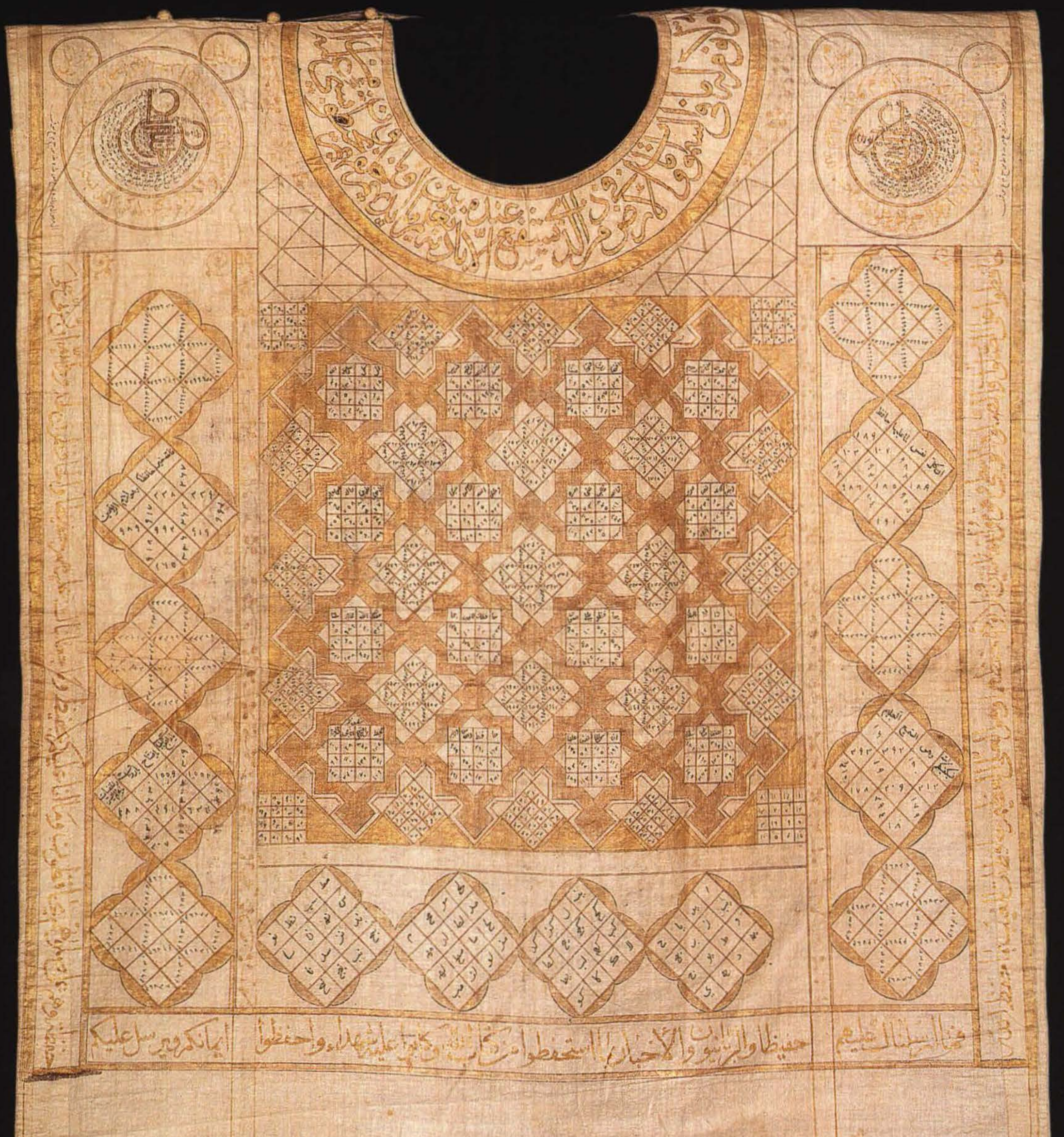

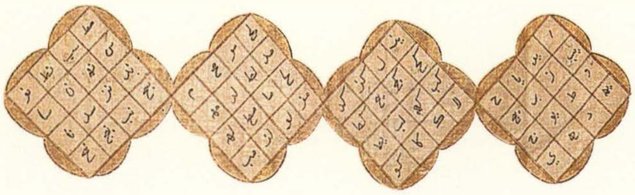

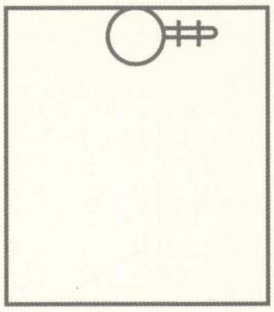

Gömlekler üzerindeki yazılar genellikle geometrik şekiller içine yazılırdı. Bununla beraber hiçbir geometrik bölünme olmadan düz satırlar halinde zemine yazıldığı da olurdu. Arapça da "cadval" kelimesi, Türkçe'de cedvel ve plan anlamıyla yüzeyi geometrik şekillere bölmek anlamında kullanılıyordu. Buna göre gömlek yüzeyine kare, dikdörtgen, baklava, daire, yarım daire, üçgen şekilleri çiziliyor; bunlar ayrıca karelere bölünerek içine vefk (rakamlar) ve cifr (harfler) yazılıyordu.[26] Ebced hesabına göre Arap alfabesindeki her harfin sayısal bir değeri vardır. Harflerin dizilişine göre hesap edilerek Kur'an'ın istenilen âyeti gizemli bir şekilde ifade ediliyordu.

Bu gizemli ifade tarzının Şiiler arasında yaygın bir inanışa bağlı olduğu düşünülür. Onlarda Hz. Ali'nin torunlarının gizli bir geleneğe göre, dünyanın sonuna kadar geleceği, dinî ve siyasal olayları önceden bildikleri ve bunun bir kitapta toplandığı inancı vardır.[27] Zamanla ayrı ayrı harflerin simge gibi kullanılmasıyla bunlardan yorum yapmak inancı doğmuş, böylece ebced hesabıyla gelecekten haber vermek sık sık başvurulan bir yöntem olmuştur.[28] Ancak İslam bilginleri "Cümmel esabı" denilen cifr hesabına şiddetle karşı çıkarak bunu kabul etmemişlerdir.[29] Buna rağmen gömlekler üzerinde bazen bir kez, bazen iki üç kez tekrarlanan "Allah, Muhammed, Ali" isimlerinin birlikte yazıldığı grafiksel tasarım, toplumda bu anlatımın kabul gördüğünü gösteriyor. Bu tasarım 17. yüzyıl Kur'an yazımında Kur'an'ın hatim (son sayfa) sayfasından sonra gelen ve Hz. Ali Eşkâli olarak tanımlanan tek sayfalardan alınmıştır.[30]

Bütün ulemanın karşı çıkmasına rağmen vefk ve cifr kullanımı günlük hayata da girmişti. 18 yüzyıl Kaptan-ı Deryalarından Elçi Mustafa Paşa'nın (1684-1756) Kaptan-ı Deryalığındaki hediyelere, mukatalara ve sadaret tebdillerine ait notları, ilaç tariflerini anlatan bir defterde[31] bulunmaktadır, ayrıca içleri harf ve rakam ile doldurulmuş vefk ve cifr çizimlerine de rastlanmıştır. (Bkz. s. 149-150'deki fotoğraf) Defterin 17b sayfasındaki çizimler yanında şu yazı yer almaktadır; "İlim ism-i şerifine vefk tarikiyle kırk gün alessabah sol avucuna yazıp dili ile yalasa yazan, hüda ol kimse her ne ki istima ederse hıfz eyleyip kuvvet-i hafıza hasıl olup; nisyandan biri olan tarifi budur. Bu vecih üzre beher yevm sabahleyin yazıp, 40 güne dek müdavemet eyleye 1179" Bu ifadeden anlaşılacağı üzere, bu vefk, sol avuç içine çizilip, 40 gün süreyle her sabah yalanırsa, o kişi, duyduğu her şeyi ezberler ve hafızası kuvvetlenir. Bu not, Elçi Mustafa Paşa'nın vefatından on sene sonraya aittir. Daha sonra defter, varisleri olan oğulları tarafından da kullanılmış olmalıdır. Kaptan Paşa'nın dört oğlu vardır ve ikisi 1179/1766'dan önce ölmüştür.[32] Diğer oğullarından biri 1204/1790'da, diğeri 1207/1792'de öldüğüne göre, tılsım, ikisinden birine ait olmalıdır.

◀

Önden genel görünüş, 13/1142

---

[26] Saray koleksiyonunda iki adet 5x5 ölçülerinde gümüş ve pirinç vefk yazılı madeni levha ile iki adet yuvarlak vefk yazılı kurşun levha bulunmaktadır. (24/1728)

[27] Yahudi mistik geleneği olan Kabballah da (İbranice KBLH olarak yazılır) böyle gizemli bir inanıştır. Kabballah, Torah'ın (Tevrat, yasa, eski Ahit'in ilk beş kitabı) herkes tarafından anlaşılan düz anlamından başka, bir de içerik anlamının bulunduğu, bu anlamın semboller ve alegorilerde gizlendiği ve bu gizlerin inisiyasyonlar (öğreti) görülen bir eğitim sonunda öğrenileceğinden hareket eden bir gelenektir. Geleneğe göre Musa, Tanrı'dan Torah'ı (Tevrat'ı) aldığında, yazılı olmayan ancak nesilden nesile anlatılacak olan sözlü yasayı da almıştır. Literatüre göre Kaballah terimini mistik öğretiye ilk uygulayan kişi, 11. yüzyıl İspanya'sında en büyük Yahudi filozofu olan İbn Gabriol'dur. Bu bilgi için bkz. Arzu Cengil, Kaballah, Yahudi Gizemi, Ayna Yayınevi:22, İrfan Dizisi:1, İstanbul 2002, s.11.

[28] Gökyay 1988, s. 78, not 4.

[29] Subhi es-Salih, Kur'an İlimleri, Çev. M. Sait Şimşek, Konya, s. 188-189

[30] TSMK E.H. 163, y. 397a'da tek sayfa halinde Hz. Ali Eşkâli tezhibi bulunmaktadır. Bkz. Tuncel 2003, s. 89-90.

[31] TSMA. D. 2998, H. 1153 – 1179 / M. 1741 – 1766 tarihli defter 87 varak olup; defterin 16b – 19b sayfaları arasında hastalık ve tılsımla ilgili yazı vardır.

[32] Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, C.IV, eski yazıdan aktaran Seyit Ali Kahraman, Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

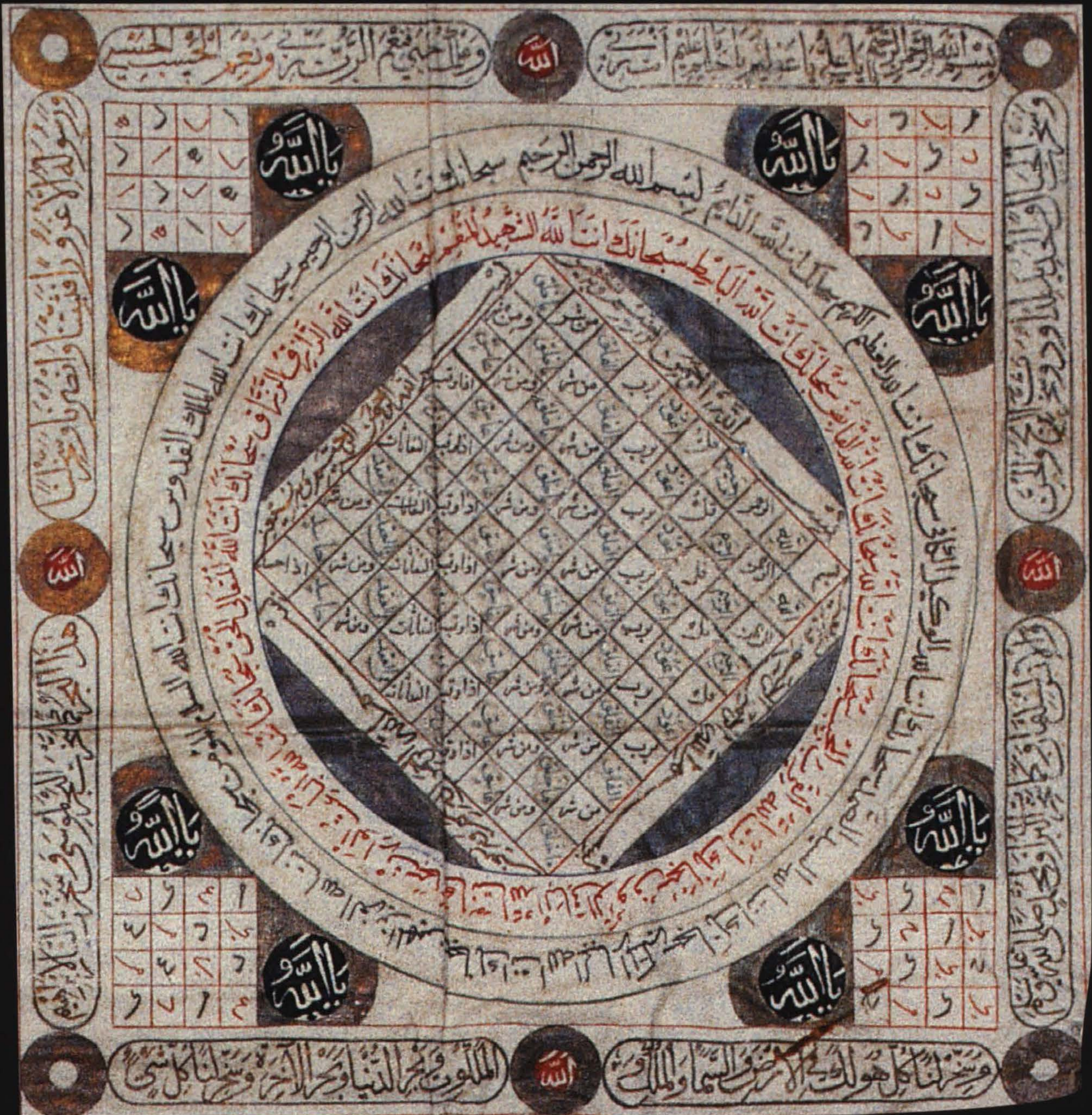
بسم الله الرحمن الرحيم
يا الله
الله

Vefk ve cifr'in dışında; gömlekler üzerinde âyetler de yer almıştır. Tılsımlı yazımlarda; Kur'an'ın I. (Fatiha) suresi, ilk sure olması ve açıcı bir nitelik taşımasıyla en çok kullanılandır. Kur'an'ın 36. suresi (Yasin), fazileti hakkında bazı hadisler bulunmasından ötürü, sağlığından şikâyeti olanlara ve ölüm yatağındaki hastalara okunur ve gömlekler üzerinde yer alır. Gene Kur'an'ın 48. suresi (Fetih) savaşa giderken, Kur'an'ın 2. suresinden âyet-el Kürsi, türlü belalardan korunmak için; Kur'an'ın 46. suresi (Ahkaf) ile Kur'an'ın 113. suresi (Felak), ruhsal sıkıntılardan ve Kur'an'ın 114. suresi (Nas), bedensel hastalıklardan korunmak için kullanılır. Kur'an'ın 18. suresi (Kehf) de kullanılan surelerdendir ve diğerleriyle beraber Kur'an âyetlerinin yaklaşık 55 tanesinin gömleklere yazıldığı tespit edilmiştir.

Gömleklerde Kur'an surelerinden başka, ilahi kudrete sahip olduğuna inanılan esma-i hüsna (Allah'ın 99 adı), dört meleğin adı (Mikail, Cebrail, Azrail, İsrafil), Hz. Muhammed'in hilye-i şerifi (tasviri), nübüvvet mührü (peygamberlik işareti), hadisleri, onun için yazılan Kaside-i Bürde,[33] Hz. Ali'nin eşkali, şiirler, dualar, istek ve yakarışlar yer alır. Aidiyet bildiren ifadeler; sultanın adı, tarih ve usta adı, bazen enseye, bazen etek ucuna, bazen kağıt etiket halinde yazılır. Kaside-i Bürde'nin felçlilere iyi geldiğine inanılır. Birbirinden el almış kişiler tarafından üç gün boyunca belli bir makamda okunur. Bu tedavi bugün de uygulanır. Enderun'dan yetişen Baykal, buna Kaside-i Şifa denildiğinden de bahsederek felç illetine uğrayan hastaya, inançlı kişiler tarafından okutulduğunu söyler.[34]

Bu yazılar 15.-16. yüzyıl örneklerinde satrançlı kufi (ma'kili) denilen Memlük karakterindedir. Özellikle kol, etek ve yaka kenarını bordür halinde çeviren yazılarda görülür. Ayrıca kare ve baklava gibi geometrik şekiller içinde, harflerin bu şekillere uyum sağlayan köşeli karakterleri ile istifleri mükemmeldir. Bu istiflerde genellikle Allah, Muhammed, Ali ve Kelime-i Tevhid yazıldığı görülür.

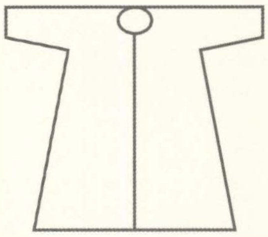

◀

Detay, TSM 13/1391

---

[33] Şair Kâ'b b. Züheyr 630/631 yılında Müslüman olduğu sırada huzur-ı saadette okuduğu kaside dolayısıyla bizzat Hz. Peygamber tarafından bir hırka giydirilmek suretiyle ödüllendirilmiştir. Bu sebeple şiir daha sonra İslam literatüründe Kaside-i Bürde adıyla meşhur olmuştur. Bu bilgi için bkz. Süleyman Beyoğlu, "Osmanlılar ve Mukaddes Emanetler", Osmanlılar, C.9 (Kültür ve Sanat), Ankara 1999, s.346. Kaside-i Bürde'nin felçlilere iyi geldiğine inanılır. Birbirlerinden el alan kişiler tarafından üç gün boyunca belli bir makamda okunur. Bu tedavi bugün de uygulanır.

[34] İsmail Hakkı Baykal, Enderun Mektebi Tarihi, C. I, İstanbul 1962, s. 119, not 1.

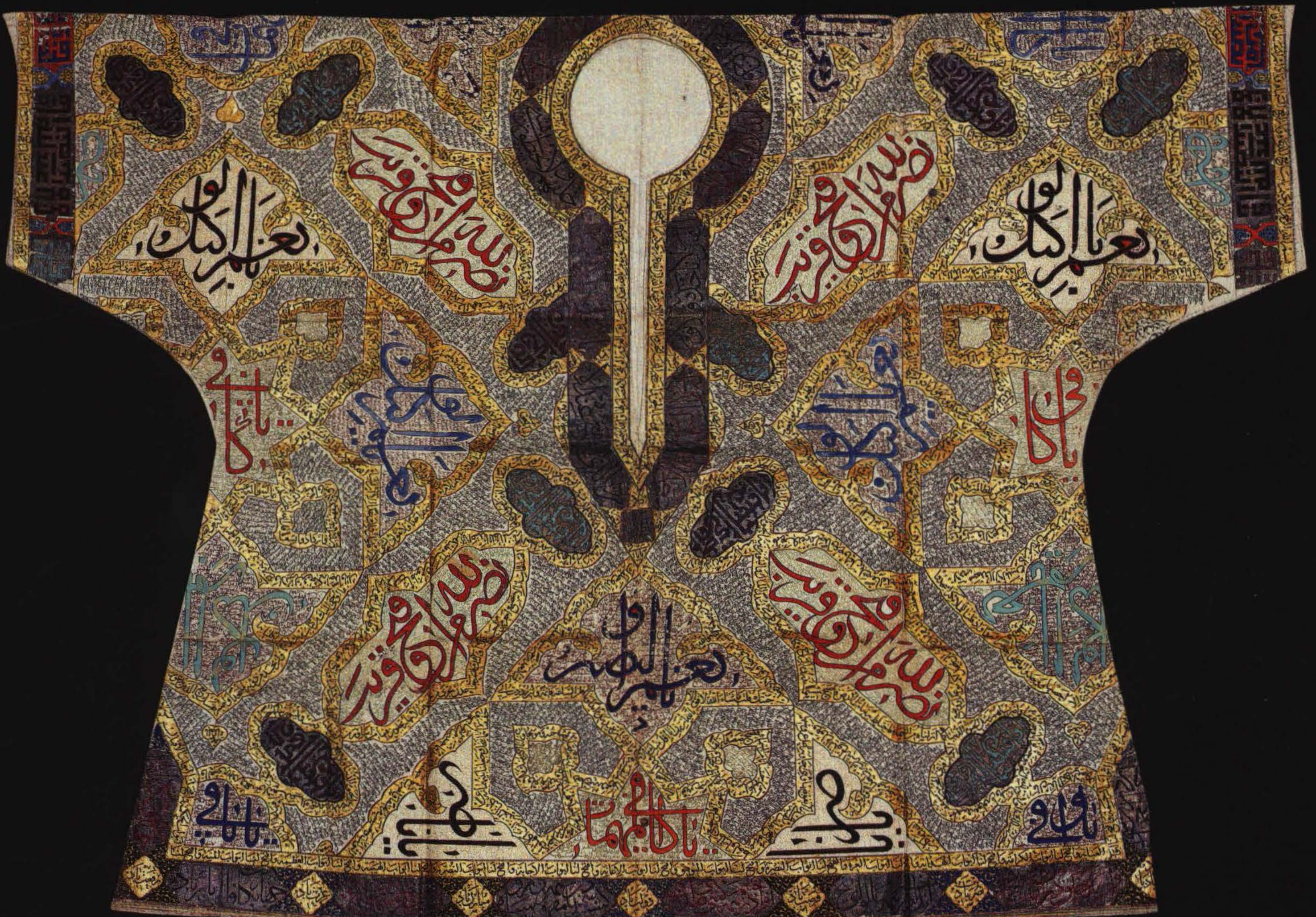

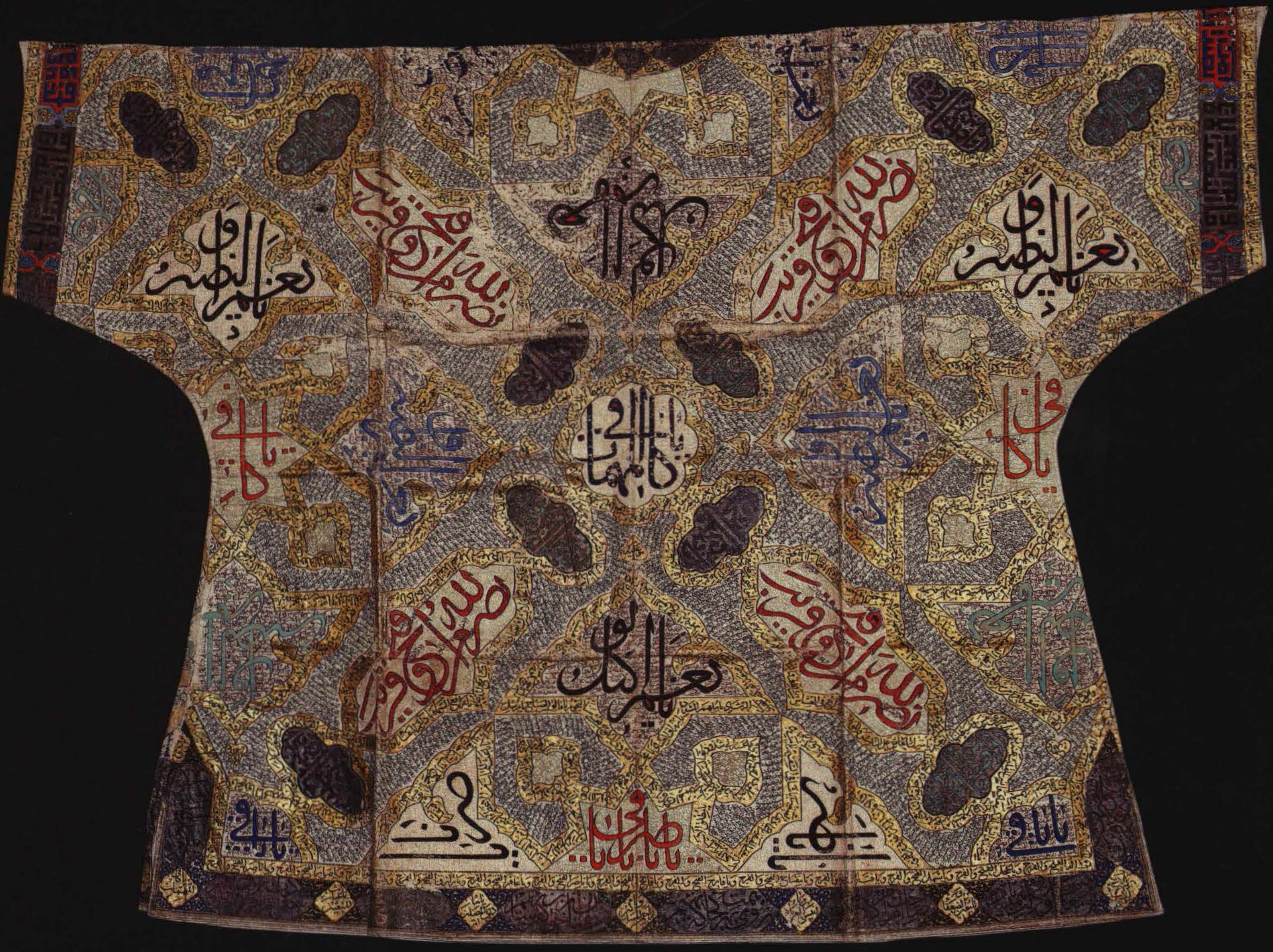

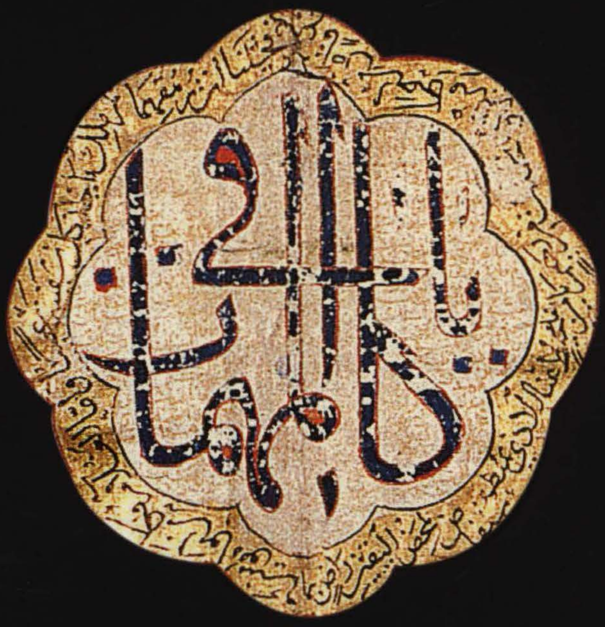

Gene 15.-16. yüzyıldan başlayarak son dönemlere kadar devam eden Gubari (çok küçük harflerle yazılmış yazılar) tarzının rumi, palmet suyu, selvi gibi bir desen oluşturacak şekilde istiflendiği dikkati çeker. Gubari hattın bütün yüzeyi dolduran dört yuvarlak yapraklı çiçeklerinin içlerinin doldurulduğu örnekleri de vardır. Bunun dışında düz yazı nesih en çok kullanılan yazı tarzıdır. Yazılar, genellikle kitap sanatı tezhibi gibi ya beyaz kumaş zemine veya lacivert zemine çizilen küçük rumi, hatayili spiral kıvrımlar üzerine yazılır. Sülüs ve dikkat çekecek ibareler için büyük celi sülüs tarzı sık kullanılan hat örnekleridir. Talik hat da yazı çeşitlemesi olarak kullanılmıştır. Genelde bir gömlek üzerinde birden fazla yazı çeşidi kullanılmış ve yazının dekoratif özelliğinden yararlanılmıştır.

Gömleklerde en çok kullanılan renkler başta siyah mürekkep olmak üzere mavi, kırmızı, yeşil, altın ve gümüş yaldızdır. Yüzey genellikle siyah veya kırmızı renkle cetvellenir, içleri kırmızı, mavi, yeşil renkli mürekkeple vefk ve cifrle doldurulur. Altın yaldızın yazıda pek tercih edilmediği, daha çok geniş zeminleri boyamakta ve zenginleştirici bir unsur olarak kullanıldığı dikkati çeker. Gümüş yaldız da aynı amaçla kullanılmış, ancak gümüş, kolay okside olduğu için parlaklığını kaybetmiş, konturlardan taşmış ve altın yaldız kullanımı kadar başarılı olamamıştır.

Mavi genel olarak sihir gücü olan bir renk olarak kabul edilse de, gömlekler üzerinde değişik renklerin kullanılması dua, tılsım, vefk gibi ayrı soydan gelen yazıları ayırt etmek için olmalıdır. Bunun yanı sıra estetik yaratma isteği de göz ardı edilmemelidir.

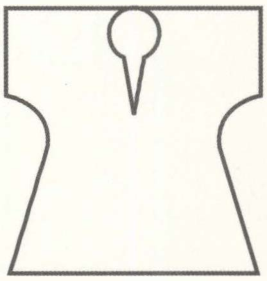

◄

Şifalı gömlek, 16. yüzyıl, çok renkliliği altın ve gümüş yaldız kullanılması, kaliteli kalem işçiliği, gubarî hatla dolu yazı kartuşu boşlukları ile karakteristik. TSM 13/1137

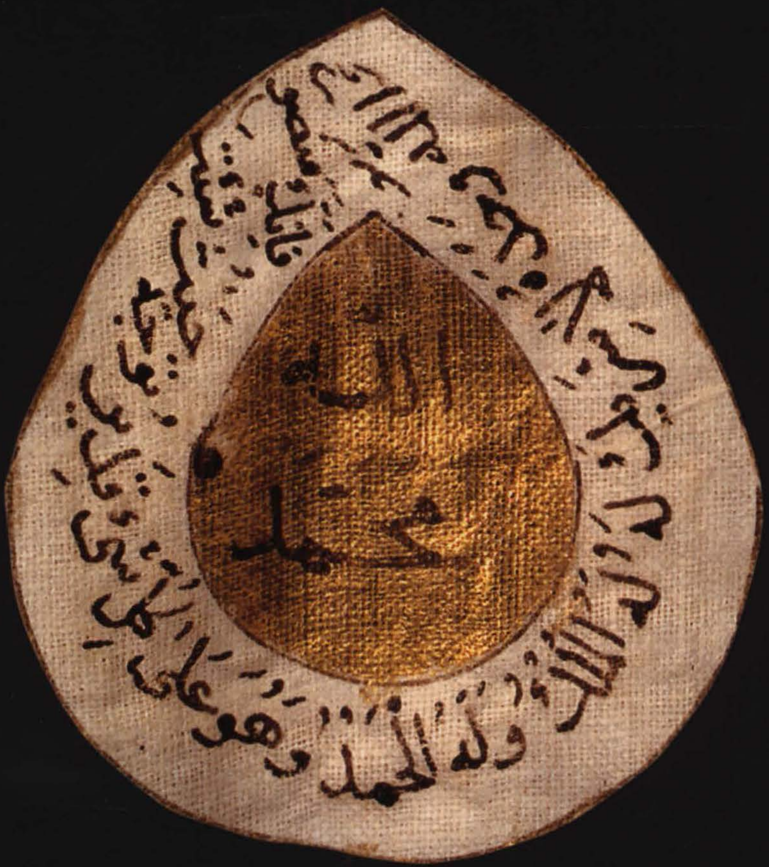
الله
محمد
وله الحمد وهو على كل شي قدير

Gömleklerin hazırlanmasında yazılar her ne kadar birinci sırada önemliyse de bunları tamamlayıcı ve destekleyici unsur olarak semboller ve amblemler de önemlidir. Son olarak, dönemin zevkini yansıtan çiçek kompozisyonları görüntüyü tamamlar.

Sembollerden en önemlileri, başta Hz. Muhammed'in ayak izi (Kadem-i Saadet) olmak üzere yürek şeklindeki nübüvvet (peygamberlik) mührü,[35] ok ve yayı sayılabilir. Kadem-i Saadet'e pabuç ve ayak izi olarak haç vekaletnamelerinde[36] çizilmiş ve Medine takkelerinde işlenmiş[37] olarak rastlanır. Dindar kişiliği ile tanınan Sultan I. Ahmed'in Hz. Muhammed'in ayak resmini içeren bir sorguç taktığını tarihler yazmaktadır.[38] Gömlekler üzerinde de sıkça rastlanan bu sembolün nazara ve yağmaya karşı koruyucu bir güç olduğuna inanılırdı.[39]

Hz. Muhammed'in yürek şeklindeki mührüne bir örnekte rastlanır. Mühür, altın yaldızlı olup; kare şeklindeki bir çerçeveye oturtulmuştur. Çerçeve üzerinde "Haza mührel nebeviyye sellallahu sellim aliyye" yazılıdır. Etrafında Kur'an LXIV, 1. âyetin yarısından sonuna kadar ile Kur'an VI, 163. âyet bulunmaktadır.[40] Etrafında O'nun azizliğini öven bir şiir yer almaktadır. Ayrıca Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den oluşan ve Pençe-i Âl-i Aba denilen bir mührü daha vardır.[41] Gerek peygamberliğini ifade eden gerek ailesini temsil eden mühürler gömleği giyen kişiye peygamberin ve bu ailenin şefaatini dilemek için kullanılmış olmalıdır.

◀

Münürden detay, TSM 13/1396

---

[35] Hz. Muhammed'in sırtında, iki omzu arasında, yürek biçiminde olduğu belirtilen et benini temsil eder.

[36] Zeren Tanındı, "Resimli Bir Hac Vekaletnamesi", Sanat Dünyamız 28, İstanbul 1983, s. 2-6, Res. 15.

[37] Surre-i Humayun ile saraydan Mekke ve Medine'ye gönderilen hediyeler arasında tepelerine Kadem-i Saadet'in işlendiği takkeler Topkapı Sarayı koleksiyonunda bulunur. Medine takkeleri denilen bu baş giyiminin 18. yy'da moda olan suzeni tekniğinde, çok renkli işlenmiş güzel örnekleri olduğu gibi (13/617, 1181, 24/1784, 1896), hatıra olarak dağıtılmak üzere her boyda sıra işi olanlar da vardır (en küçük boyundan başlamak üzere 24/1993, 1994, 1995 'tir).

[38] Bostanzade Yahya Efendi'nin verdiği bu bilgi için bkz. Sakaoğlu 1999, s. 208.

[39] T.W. Arnold, "Kadem-i Şerif", İslam Ansiklopedisi, c.6, İstanbul 1967, s.39 - 41.

[40] Nübüvvet mührü tezhibi; TSMK E.H. 163, Hasan İbn Veli tarafından yazılan H. 1072/ M. 1661-62 tarihli Kur'ân'ın 396b sayfasında görülür. Bu bilgi için bkz. Tuncel 2003, s. 87-88.

[41] Hz. Muhammed'in mührü; Pençe-i Âl-i Abâ; Kur'ân-ı Kerim'in Ahzab suresinin 33. âyetinin tefsirine göre, Hz. Peygamber bir gün yanına gelen Hz. Ali'yi, kızı Hz. Fatıma'yı ve torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i giydiği aba altında toplamıştır. Tasavvufta bu kişilere Âl-i aba denilir. Hz. Peygamberle birlikte sayıları 5 olduğundan pençe, yani el şeklinde tasvir edilmişlerdir. bkz. Ekrem Işın - Selahattin Özpalabıyıklar, "Hoş Gör Yâ Hû, Osmanlı Kültüründe Mistik Semboller, Nesneler", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Eylül 1999. s. 65.

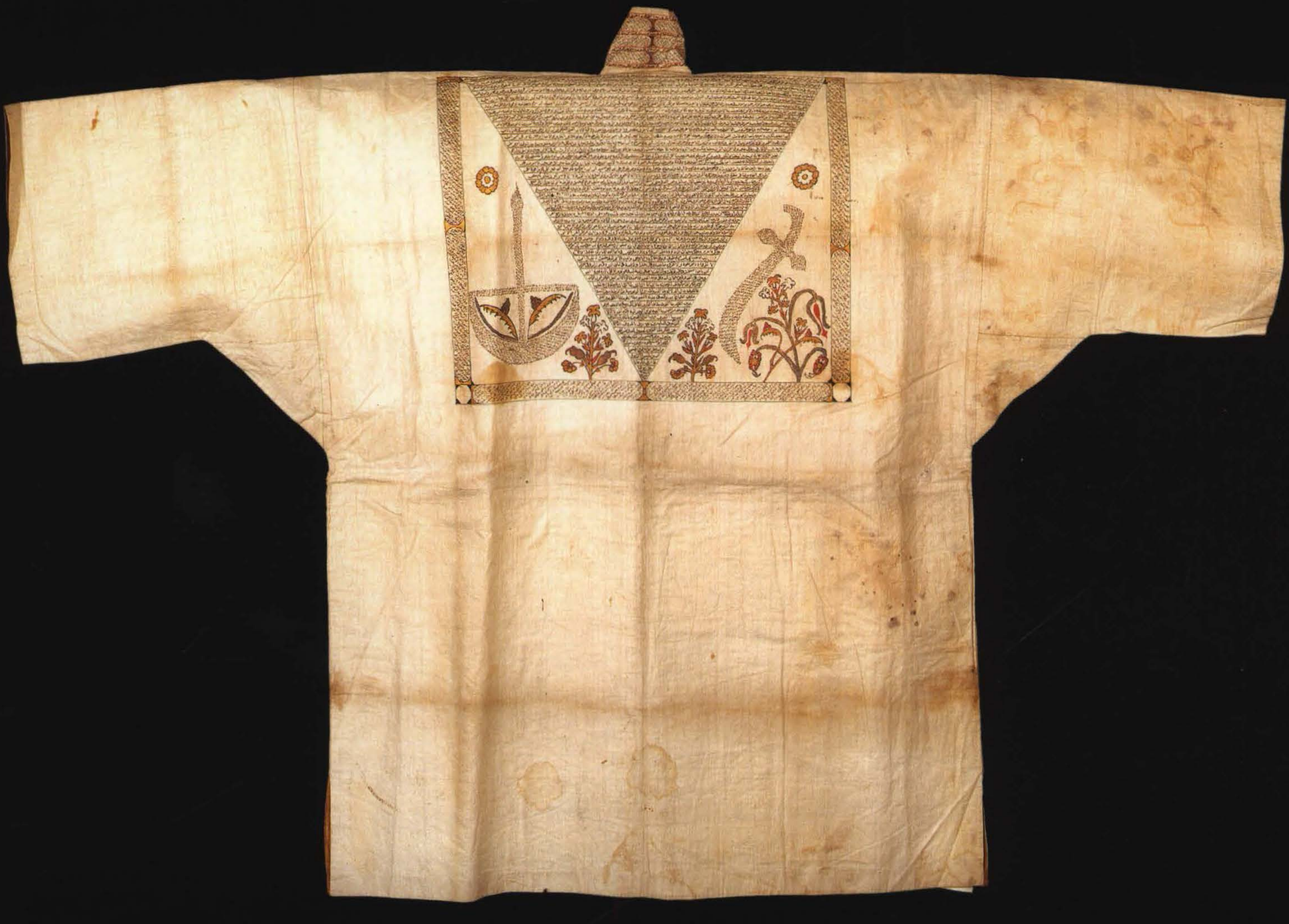

Bu gömleklerin üzerinde rastladığımız Zülfikâr, kadem-i şerif, nübüvvet mührü, Allah, Muhammed, Ali'den oluşan üçlü yazılım (Ayn-ı Ali/ Hz. Ali'nin gözü[42]), Mekke-i Mükerreme tasviri, bazı Delail-ül Hayrat kitaplarında da bulunur.[43] Bu kitabın ketebeden sonraki sayfalarında, sayılan tasvirlerden başka Yed-i Mübarek (Hz. Peygamber'in eli), Tûba ağacı ve Sancak-ı Şerif'in (Hz. Peygamber'in sancağı) bulunması, başka gömleklerin üzerinde bu şekillerin de bulunabileceğini düşündürür.

Ok ve yay; Orta Asya Türk kavimlerinden beri avcılık ve savaşta kullanılan en önemli silahtır. Türkler uzak mesafe için ok ve yayı, yakın mesafe için kılıcı kullanırlardı. İslamiyet'in ilk yıllarında Hz. Muhammed'in de ok ve yaya çok önem vermesi bu silaha dini bir önem kazandırmıştır. Hz. Muhammed'in bu konuda 40'a yakın hadisinin bulunması ve özellikle "Çocuklarınıza Kur'an okumayı ve ok atmayı öğretin" hadisi, daha sonraları ok atmanın sünnet olarak kabul edilmesini sağlamıştır.[44]

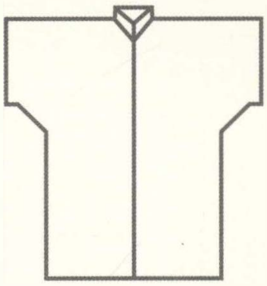

Eğri kılıç ve Hz. Ali'yle özdeşleştirilen çift ağızlı kılıç yani Zülfikar'a[45] da yazılı gömleklerde rastlanır. Özellikle zülfikarın kullanımı, tılsımlı gücünün yanı sıra inanılmaz güzellikteki tasarımıyla da dikkati çeker. Örneğin; III. Murad'a ait, ceket boyundaki yazılı gömleğe (13/1135) işlenen, kabzası etek ucundan başlayarak yaka yırtmacı hizasında ikiye ayrılan ve boyunda son bulan çift ağızlı kılıç ile yakanın sağladığı uyum burada zikredilmelidir. Kılıcın kullanımının, Hz. Ali'den aldığı güçle, savaşta koruyucu bir tılsım yarattığına inanılmış olmalıdır.

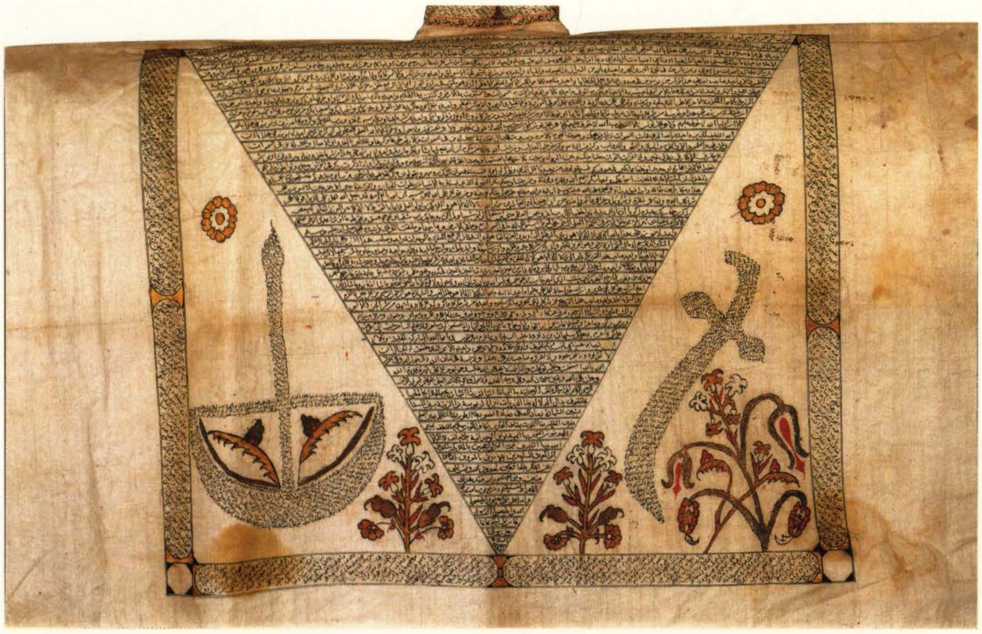

◀

Şifalı gömlek, sırtında; ok-yay ve zülfikar ile saz yaprakları ve lale demeti tasvir edilmiştir, 18-19. yüzyıl, TSM 13/1139

[42] Buna Hz. Ali'nin Eşkali de denilmektedir. Krş. TSM. E.H. 163,y.397a bkz. Tuncel 2003, s.90.

[43] Alif Art Müzayede Evi'nin (İstanbul) 5 Aralık 2004 tarihinde satışa çıkan eser kataloğunda sayfa 234-235, Katalog no. 269 Delail-ül Hayrat, Saray-ı Atik muhafızlarından Teberdâr (Baltacı) Mehmed Efendi ketebeli ve H. 1125/ M. 1709 tarihlidir.

[44] Ünsal Yücel " Sultan Mahmut II. Devrinde Okçuluk", Türk Etnografya Dergisi, 10 (1967), Ankara 1968, s. 89-102.

[45] Zülfikar aslında Hz. Muhammed'in kendi kılıcıydı. Hz. Ali, Uhud savaşında canını siper ederek peygamberi korumuştur. Bunu gören Hz. Muhammed; kılıcını Hz. Ali'ye vererek "La feta illa Ali la seyfe illa zülfikar" dedi. "Ali'nin üstüne yiğit yok, Zülfikar'ın üstüne kılıç yok" anlamındaki bu sözler, Ali'nin fedakarlığını dile getirmek için söylenmiştir. Kılıcın üzerinde herhangi bir yazı yoktur. Bilgi için Bkz.Süleyman Ateş,"Hz. Ali'nin kılıcında bir şey yazmıyordu", Vatan Gazetesi, 28 Ekim 2002, s.12.

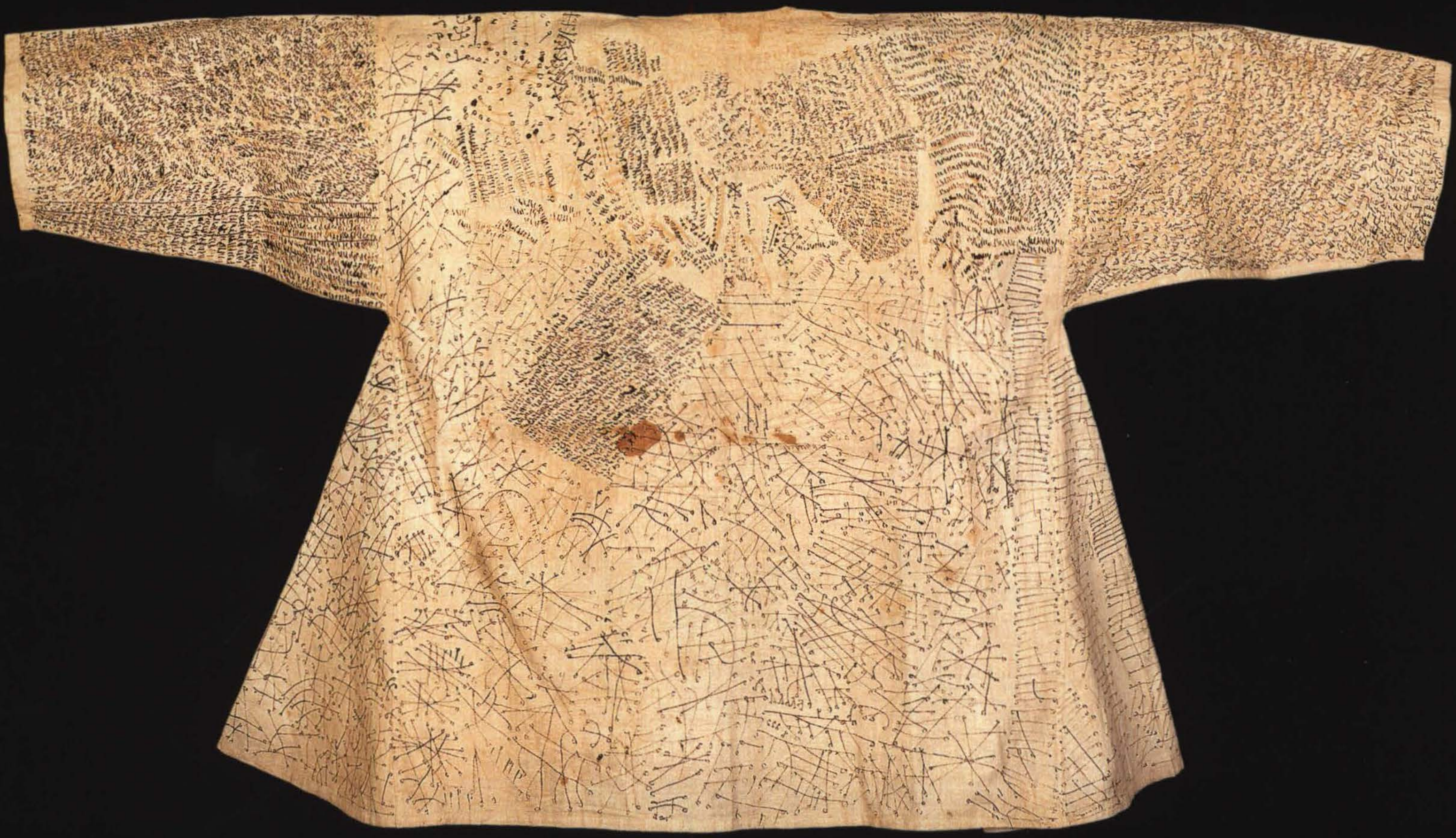

Mühr-i Süleyman motifi (birbiri içine ters yerleştirilmiş iki üçgenden oluşur) sadece kitap sanatında değil dokumada, işlemede, çini ve ahşapta, maden sanatında sık kullanılan bir motiftir. Nazara karşı etkili olduğuna inanılan bu sembolün yaygın kullanımı, dekoratif özelliğinden de kaynaklanır. Süleyman peygamberin bu mühürle türlü yaratıkları buyruğu altına aldığına inanılır. Bu mühür saltanat ve güç sembolü olarak da her devlette kullanılmıştır.

Gömlekler üzerinde Mikail, Cebrail, Azrail ve İsrafil isimli dört meleğin adı çok sık geçer. Bu isimlerin yanındaki akrep çizimleri dikkati çeker. Akrep, bazen düz, bazen kuyruğu kıvrık ve pek çok ayağı diken gibi kısa, dik çizgilerle betimlenmiştir. Halk arasında akrep duası olarak bilinen, yılan ve akrep gibi sürüngenlerin sokmasına karşı, onların uyutulup zararsız hale getirildiği inancı vardır. Bu duayı en iyi yapanların Rufai Tarikatı şeyhleri ve mensupları olduğu bilinir. Nitekim Rufai şeyhlerinin türbelerinin tasvirlerinde bu sürüngenler mutlaka yer almıştır.[46] Giyeni, yılan, akrep gibi hayvanların sokmasına karşı koruduğuna inanılan bu yazılı gömleklerin, Rufai şeyhleri tarafından hazırlandığı zannedilir.

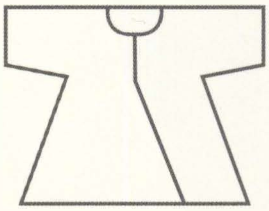

◄

Arkasında uzaydaki yıldız dağılımının görüntülendiği şifalı gömlek, 16-17. yüzyıl, TSM 13/1392

---

[46] Nurhan Atasoy, Derviş Çeyizi, Kültür Bakanlığı, İstanbul 2000, s.135-145, s.137'de Rufai şeyhlerinin akrep ve yılanla oynadığından bahsedilir. s.144, Res. 242, Ankara Etnografya Müzesi'ndeki Pir Ahmed Rufai Türbesi tablosunda (Env.No.9304), türbe, önünde yılan, akrep ve aslan figürleriyle betimlenmiştir.

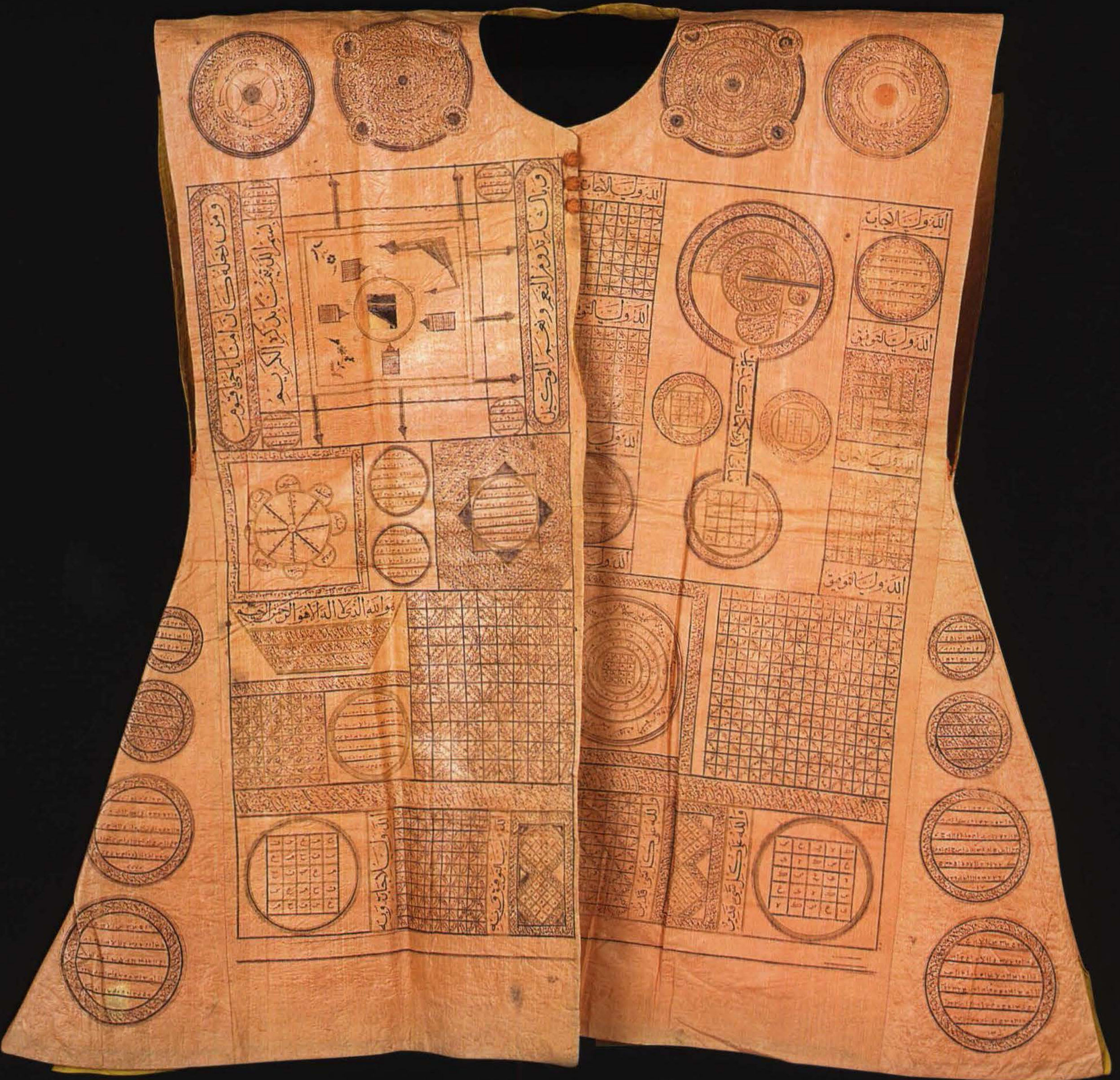

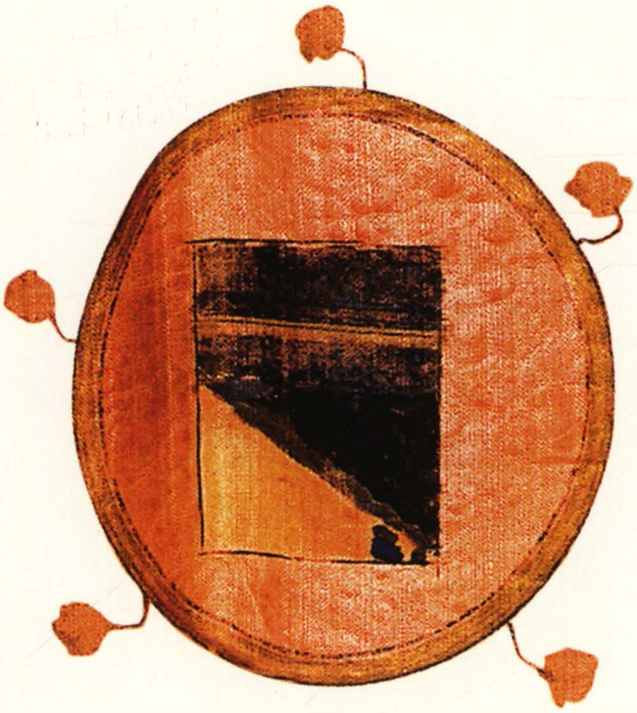

Bunun dışında bir gömlek üzerinde, Ka'be ve civarının çok düzgün ve doğru bir tasviri yer alır. (TSM 13/1401)

Gömlekler üzerinde uzay betimlemelerine de sık rastlanır. Çizimler doğrudan uzayın bir kesitini resmettiği gibi, bazen yuvarlak gövdeli kuyruklu gök cisimlerini ve çoğunlukla tek yıldızları ifade eder. Bunlar gök bilimleriyle uğraşan müneccimlerin giyen kişi veya etkili olması istenen olay için uygun zamanı tespit etmesiyle ilgili çizimler olmalıdır.

◀

Şifalı gömleklerin ipekli kumaştan dikilmiş. üzerinde Kâbe tasvirinin yer aldığı nadir örneklerindendir.
16-17. yüzyıl, TSM 13/1401

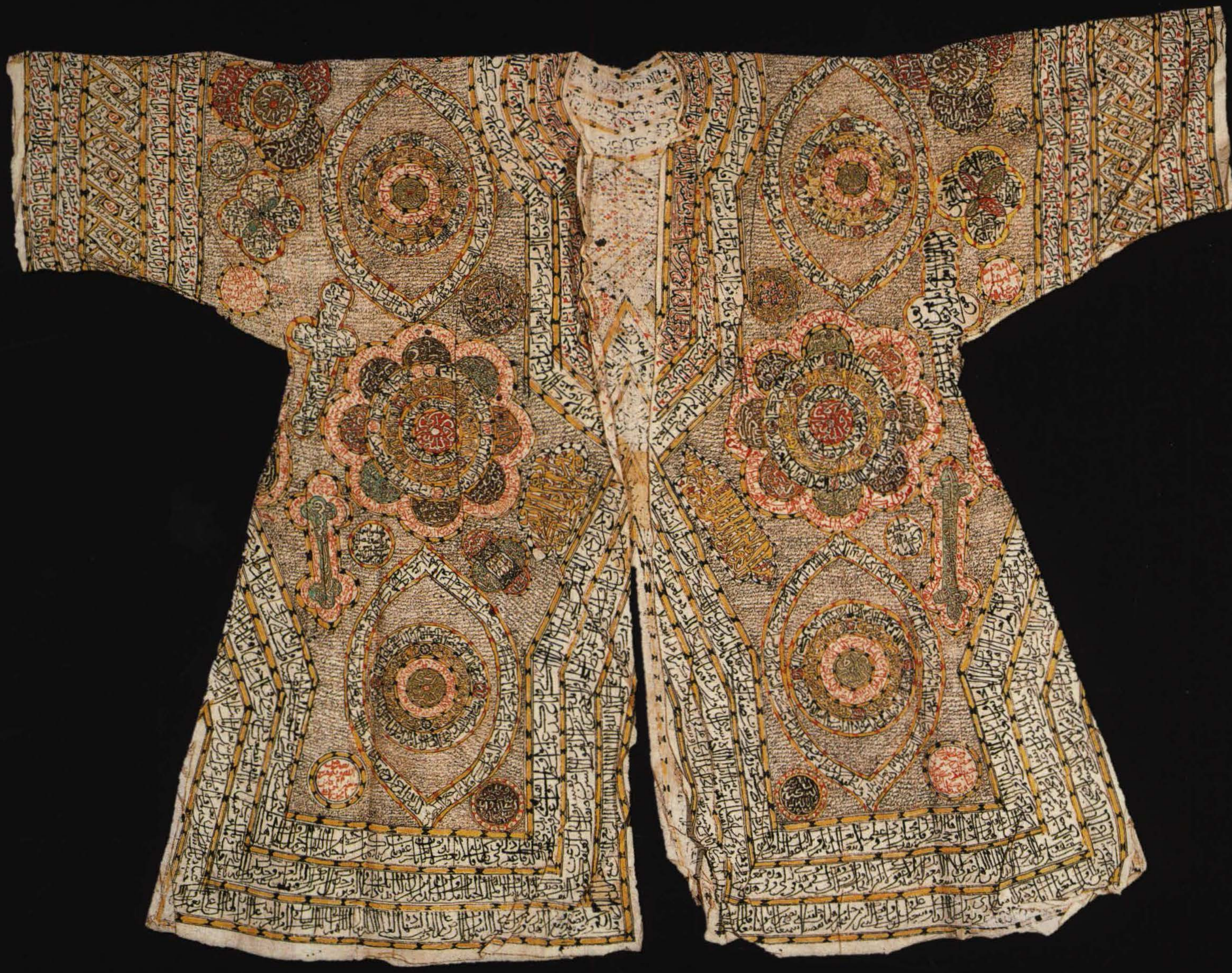

Bitkisel motiflerden servi ağacı, sonsuzluğu ifade eden bir semboldür. Dolayısıyla giyene uzun ömür dilemek için kullanılmış olmalıdır. Uzun, ince muntazam şekli ile bir bezeme motifi olarak da sanat eserleri üzerinde sıklıkla yer almıştır. Gömlekler üzerinde rastlanan diğer bitkisel motifler, bezeme amaçlı kullanılmıştır. Bunlar arasında erken dönemlerde; küçük yapraklı ve hatayi başlarının süslediği spiral kıvrımlı ince dallar, bulut motifleri, saz yaprakları; 16. yüzyıl ortalarından itibarense karanfil, sümbül gibi çiçekler, demet halinde laleler, vazodan çıkan sümbüller vs. sayılabilir.[47]

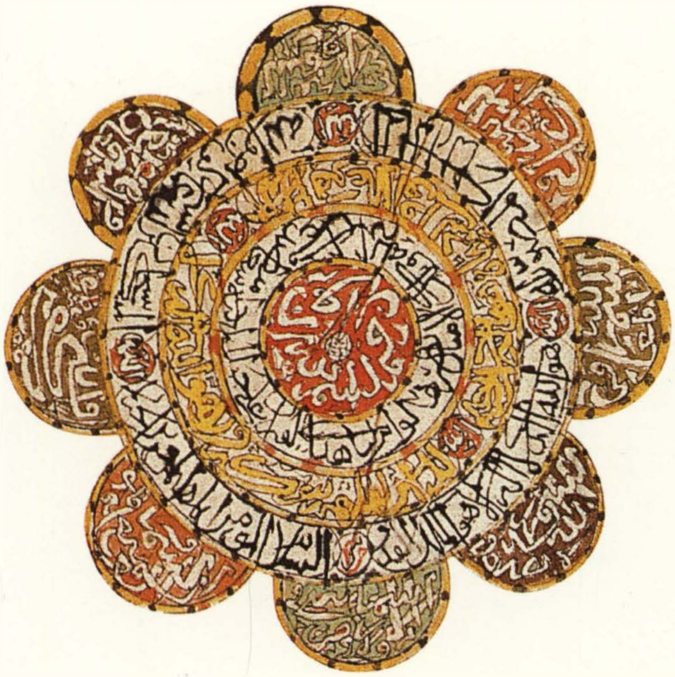

◀

Şifalı gömlek. 17. yüzyıl. kalın ve kaba pamukludan çiçek desenli ağırlıklı olarak düzenlenmiştir. Boyaması gelişigüzel, giyilmeden kalmış bir gömlektir. TSM 13/ 1402

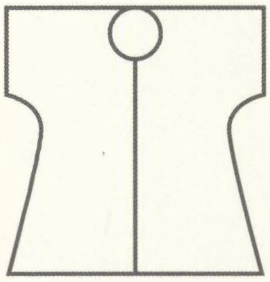

---

[47] Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul 2002, s.248, 539 Env.No.'lu gömlek, 1914 yılında Bursa'daki Yıldırım Bayezid Türbesi'nden getirildiği dayanak alınarak 14. yüzyıl sonu-15. yüzyıl başına ait olarak tarihlendirilmiştir. Ancak gömleğin sırtındaki büyük panoyu oluşturan natüralist çiçekler 16. yüzyıl ortalarında ortaya çıkmıştır. Saray nakkaşhanesinin ünlü sanatkârı Karamemi'nin yaratıcısı olduğu "Çiçek üslubu", bu dönemden önce görülmez. Bu sebeple gömleğin 16. yüzyıl ortalarından sonra hüküm süren başka bir sultana ait olduğu düşünülür.

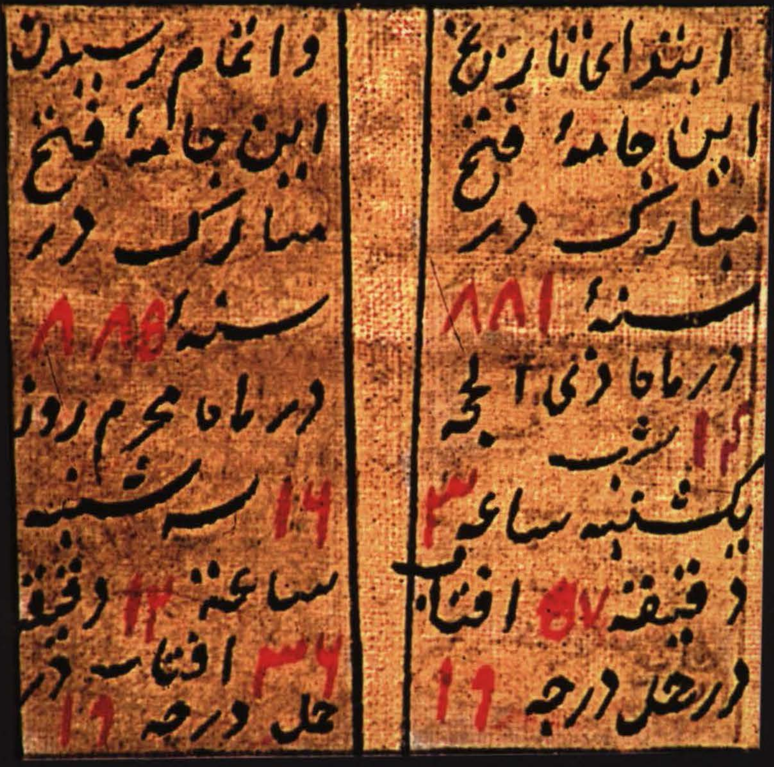

ابتدای تاریخ
این جامهٔ فتح
مبارک در
سنهٔ ۸۸۱
در ماه ذی الحجه
۱۲ شب
یکشنبه ساعت ۳
دقیقه ۵۷ آفتاب
در حمل درجه ۱۹

و اتمام رسیدن
این جامهٔ فتح
مبارک در
سنهٔ ۸۸۵
در ماه محرم روز
۱۶ سه شنبه
ساعت ۱۲ دقیقه
۳۶ آفتاب در
حمل درجه ۱۹

KİTABELİ GÖMLEKLER

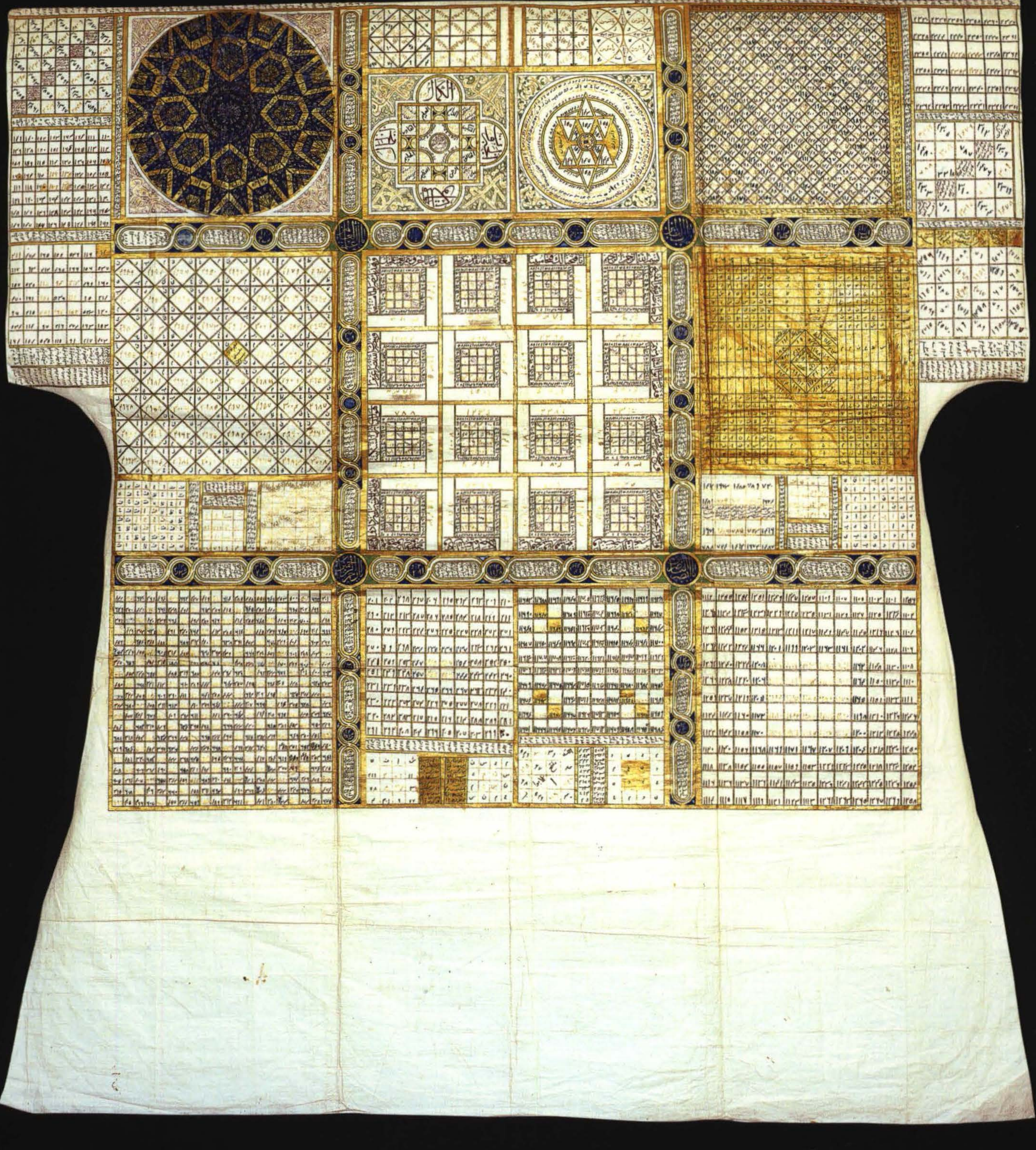

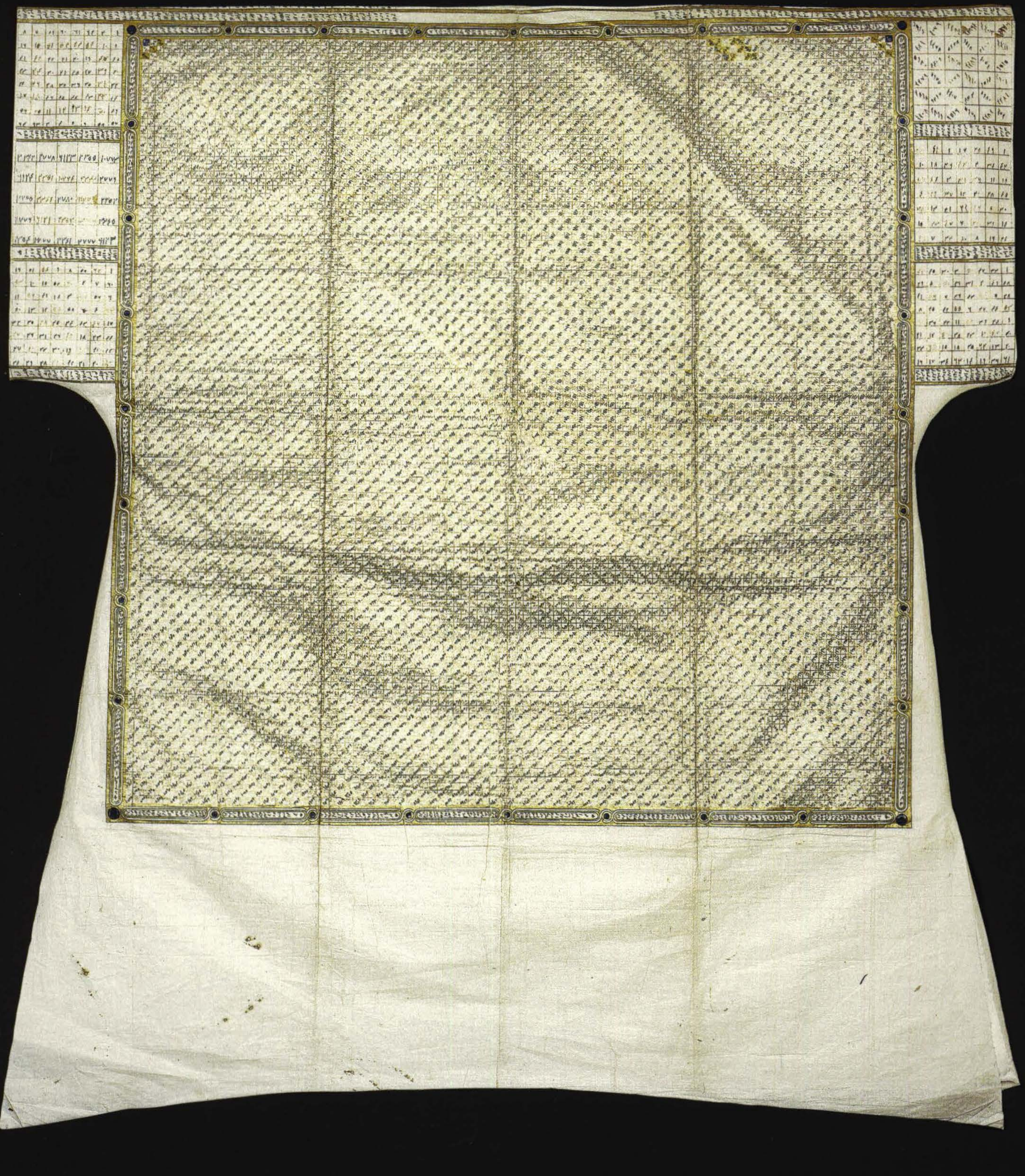

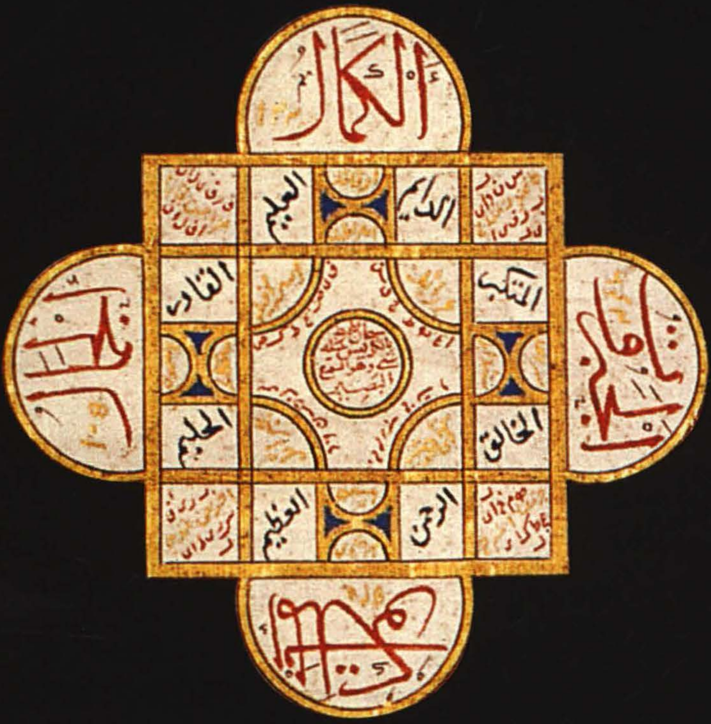
الكمال
الكريم
العليم
المتكبر
القادر
الخالق
الحليم
الرحمن
العظيم

Koleksiyonda; seksen yedi adet gömlek olmasına rağmen bunların pek azı kitabelidir. Kitabe de her zaman tam değildir, bazen sadece sultan adı, bazen tarih, bazen usta adı yazılıdır.

En erken gömlek Fatih Sultan Mehmed'in şehzadesi Cem Sultan'a ait olandır (13/1404). Farsça olan kitabesinde gömleğin yapımına 30 Mart 1477 Pazar gecesi Güneş Koç burcunda, 19 derecede iken saat 3'ü 57 dakika geçerken başlandığı ve 29 Mart 1480 Salı gecesi Güneş yine Koç burcunda 19 derecede iken, saat 12'yi 36 dakika geçe bitirildiği yazılıdır. Gömlek için bu kadar açık bir tarih verilmesi, burçların insan üzerinde ne kadar etkili olduğuna inanıldığını gösteriyor. Bu açık tarih, gömleğin yapılışının başlamasını net olarak gösteren tek örnektir. Verilen tarihte Güneş; ilk burç olan Koç burcundadır. Bu burç; yapısı maden gibi katı, tabiatı ateşli ve değişken olarak tarif edilir. 19. derecesi Güneş'in yücelim noktası, yani halk dilinde kullanıldığı şekliyle eşref saatidir.[48] Gömleğin sol kolunda İhlas, Nasr, Felak sureleri aynı kolun kenarında büyük yaldızlı kare içinde "Cem Sultan hallede Allahu devletehu ve ebbede memleketehu" yazılıdır. Sol göğüs üzerinde; yuvarlak yaldızlı dairede dıştan içe doğru Nisa suresi, Ha, Mim, Ayn, Sin, Kaf harfleri, İbrahim suresi ve tam ortadaki mühr-i Süleyman içinde "Cem sultan damet devletehu" yazılıdır. Gömleğin sağ kolu üzerindeki birinci kare içinde İmran, Maide, A'raf, Tevbe sureleri yazılıdır. Gömleğin ortasındaki büyük kare içinde aynı âyetler tekrarlanır. En altta sarı yaldızlı kare içinde siyah ve kırmızı mürekkeple gömleğin tarihi yazılıdır. Arkasında büyük bir kare yer alır içi vefk ve cifr'le doludur.

Bu kadar özenle ve büyük umutlarla üç yılda hazırlanan gömlek, ne yazık ki amacına ulaşamamış, yakası bile açılmadan kalmış, hiç giyilmemiştir.

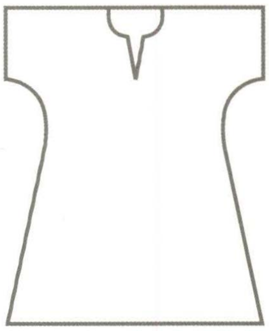

---

[48] Gökyay 1988, s.70-76.

◀

Şehzade Cem'in şifalı gömleği. 16 Muharrem 885 (29 Mart 1480)'de tamamlanmış, kullanılmamıştır. TSM 13/1404

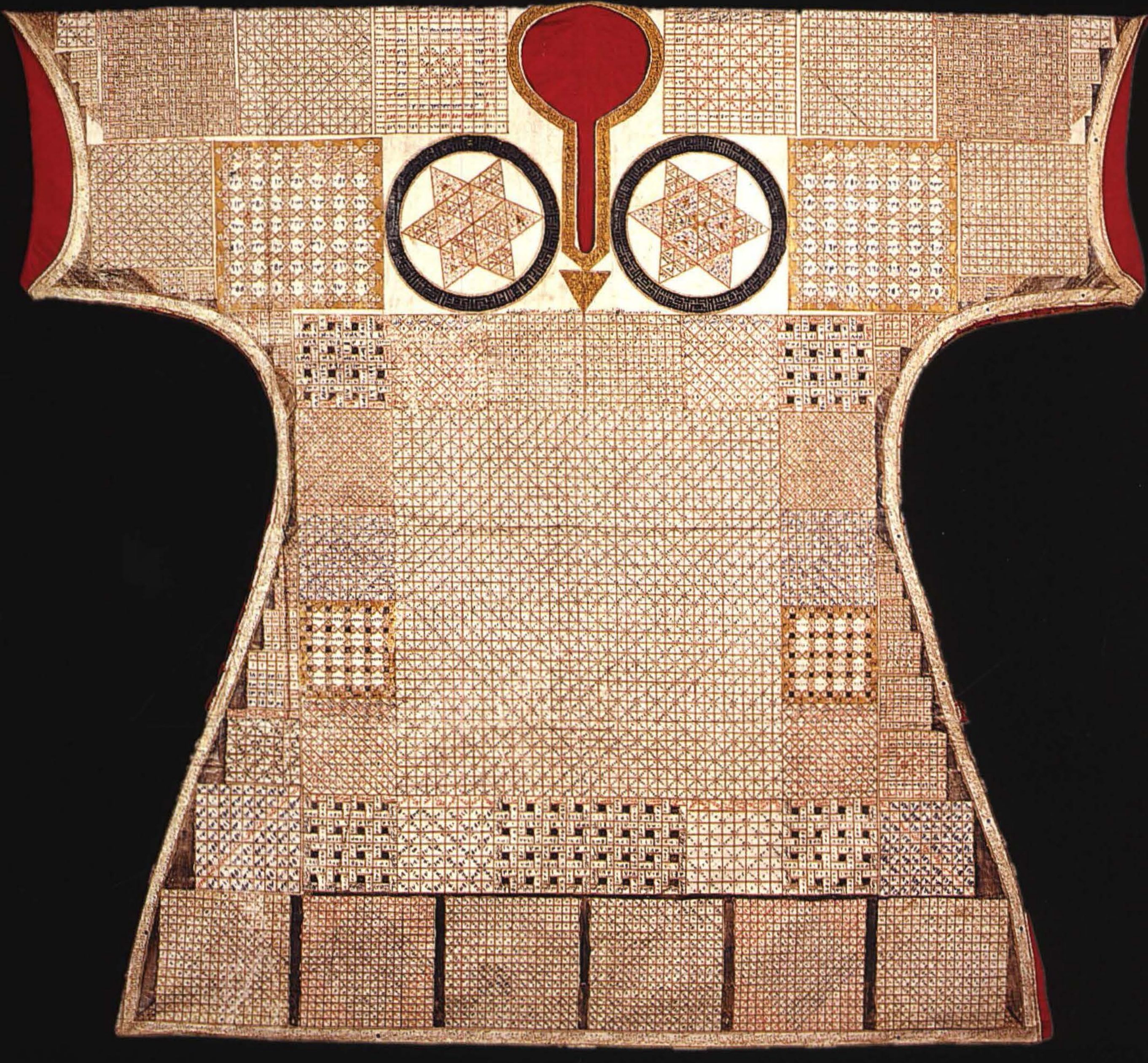

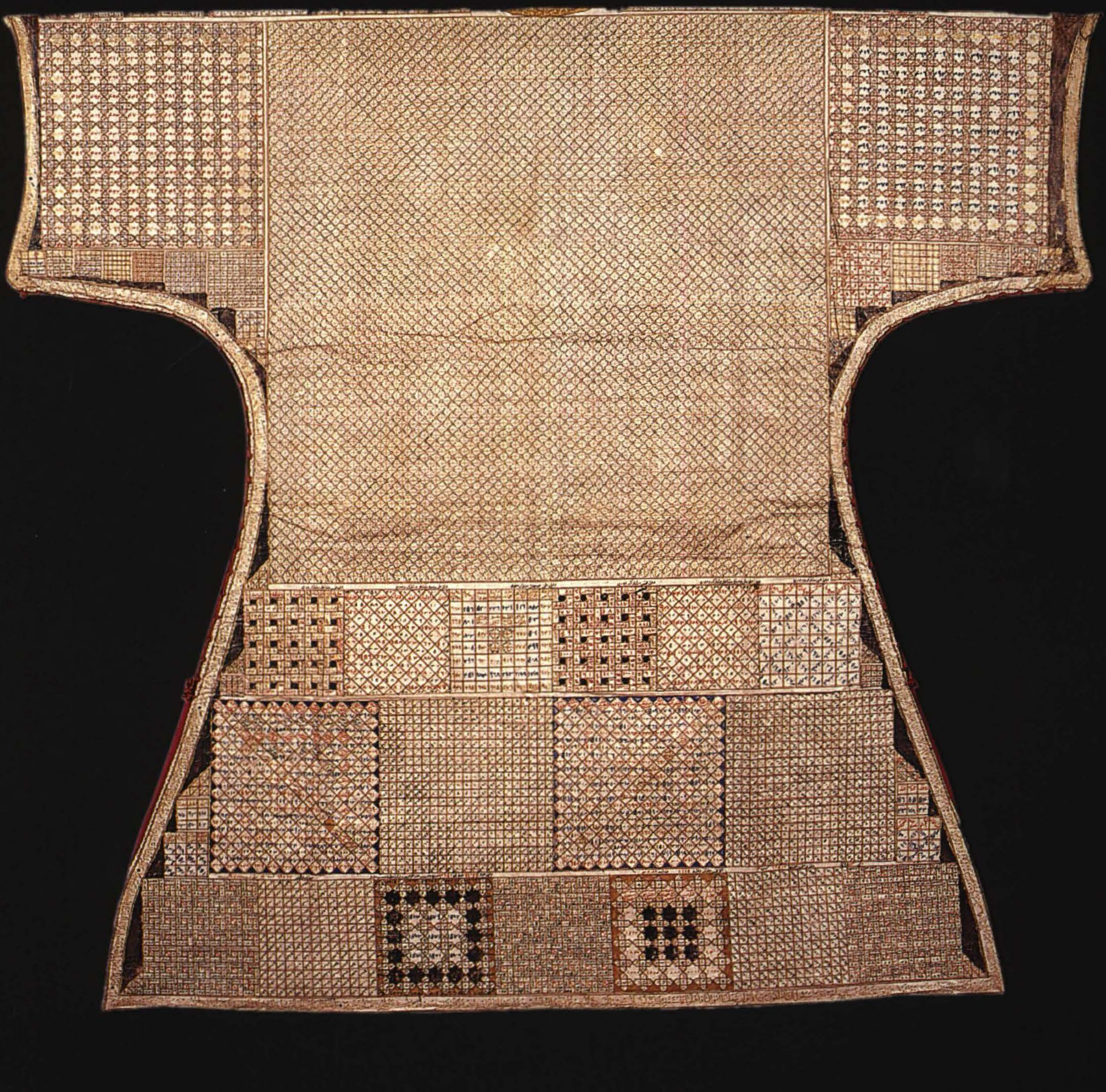

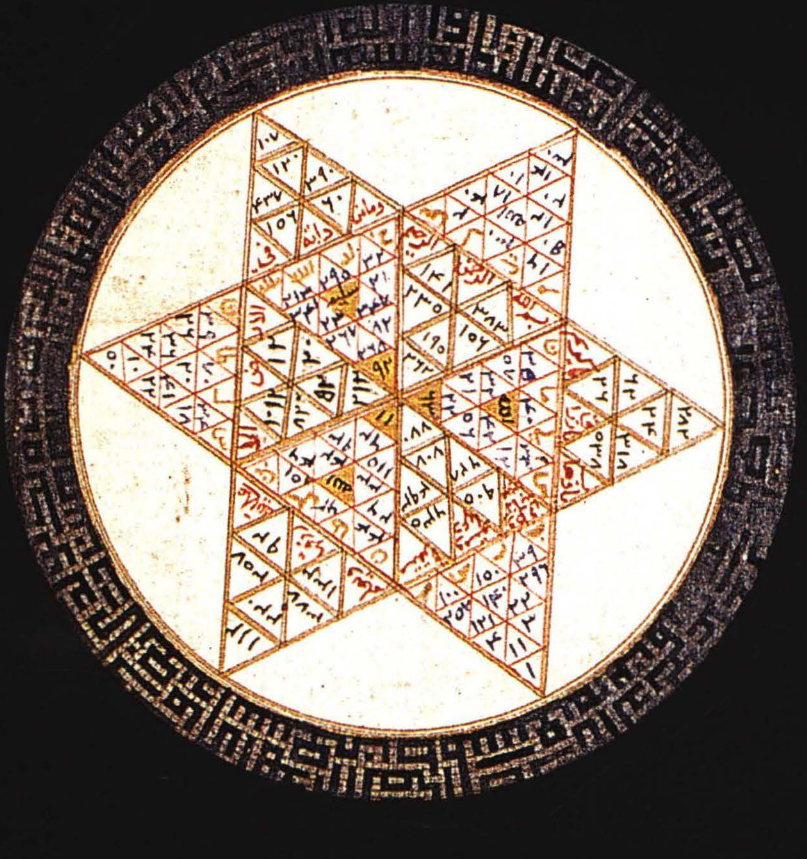

Kitabeli gömleklerden biri de Sultan Selim'in şehzadelik dönemine ait 1564/65 tarihli olanıdır (13/ 1133). Sade, ağırbaşlı, bir o kadar da zengin görünüşlüdür. İçi güvez renkli taftayla kaplı, açık olan iki yanı karşılıklı iliklerden geçen aynı renk kaytanla bağlıdır. Siyah rengin ağırlıkta olduğu gömlekte mavi, kırmızı mürekkep ve altın yaldız kullanılmıştır. Kitabe; arkada eteğin ortasındaki vefkte; "Derviş Ahmed bin Süleyman sene 972 (1564/1565)" olarak yazılıdır.

Tarih sırasına göre Sultan Murad isminin geçtiği üç gömlek bulunur, bunların ikisi tarihlidir. Tarihli gömleklerden en erkeni Konya ve Edirne Mevlevi Şeyhlerinden Sinan Dede tarafından hazırlanmıştır.[49] Sinan Dede'nin Osmanlı Sultanlarından beşinin [II. Bayezid (1481-1512), I. Selim (1512-1520), I. Süleyman (1520-1566), II. Selim (1566-1574) ve III. Murad (1574-1595)], saltanatını içine alacak uzun bir yaşamı olmuştur.[50]

Özellikle I. Selim, İran seferine giderken Sinan Dede'nin hayır duasını almıştır. Zafer kazanıp dönen sultan, dergaha uğrayıp Dede'nin bir isteğinin olup olmadığını sorar. Sinan Dede Mevlana dergahının onarımından başka bir isteği olmadığını söyler. Selim, onun bu isteğini yerine getirir. Dergah onarılır ve senelik tahsisat ayrılır. Mevlana dergahına sarayın ilgisi Selim'den sonra da sürecektir. Nitekim, Kanuni, bir cami ile çok hücreli bir dergahın inşaatını başlatır ve vakıflarını arttırır. Külliyenin tamamlanması II. Selim dönemine rastlar. Artık iyice yaşlanmış olan Sinan Dede II. Selim'den sonra da sarayın Mevlana dergahına olan ilgisinin devamını arzular. Belki de bunu hatırlatmak ve şimdiye kadar yapılanlara teşekkür etmek için yeni sultan III. Murad'a, saltanatının ilk yılında, Edirne'de, kendi hazırladığı bir tılsımlı gömleği hediye eder. Sinan Dede'nin beklentisinin gerçekleştiği ve yeni sultanın dergahın batı tarafına on yeni derviş hücresi eklettiği, bugünkü mevcut kitabeden anlaşılmaktadır.

H. 992/M.1584 tarihli kitabe, talik hatla üç satır üzerine yazılmıştır.[51] Sinan Dede'nin ölüm tarihi konusunda farklı bilgiler veriliyor. Ancak olayların akışı içindeki verilere bakarak H.989/M.1581 tarihini kabul etmek uygun düşüyor. Buna göre de Sinan Dede, dergah için yapılanların bir kısmını görmüştür.[52]

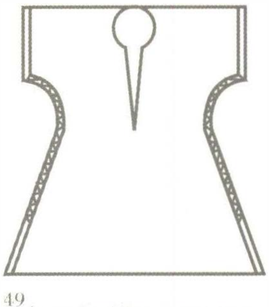

◄

Şehzade Selim'in (II) şifalı gömleği. Derviş Ahmed bin Süleyman tarafından 972 (1564-64) tarihinde hazırlanmıştır. TSM 13/ 1133

---

[49] Sinan Dede'nin hayatı için bkz. "Mürşid-il Talibin" H.1016 / M.1607 Konya Mevlana Müzesi, İhtisas Kütüphanesi, no.4005, yayınlayan N. Elgin, Anıt 20/21 (Mart - Nisan 1957) Konya, S.15-23.

[50] Sinan Dede'nin doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmiyor. Babası İlyas Sofi'nin H.868/1463'te evlendiği ve Sinan Dede'nin ikinci çocuk olarak doğduğu biliniyor. Buna göre doğumu en erken M.1465 olmalıdır. Ölümünü, kaynaklar M.1528, 1537, 1569, 1581 gibi farklı tarihlerde gösterirler. Ancak III. Murad'ın gömleğini 1575'te hazırladığına göre, ölümü için Sicill-i Osmani'nin verdiği 1581 tarihini kabul etmek gerekir. Bkz. Elgin 1957, s.21.

[51] Özönder 1984, s.49, res.39

[52] Elgin 1957, s. 17

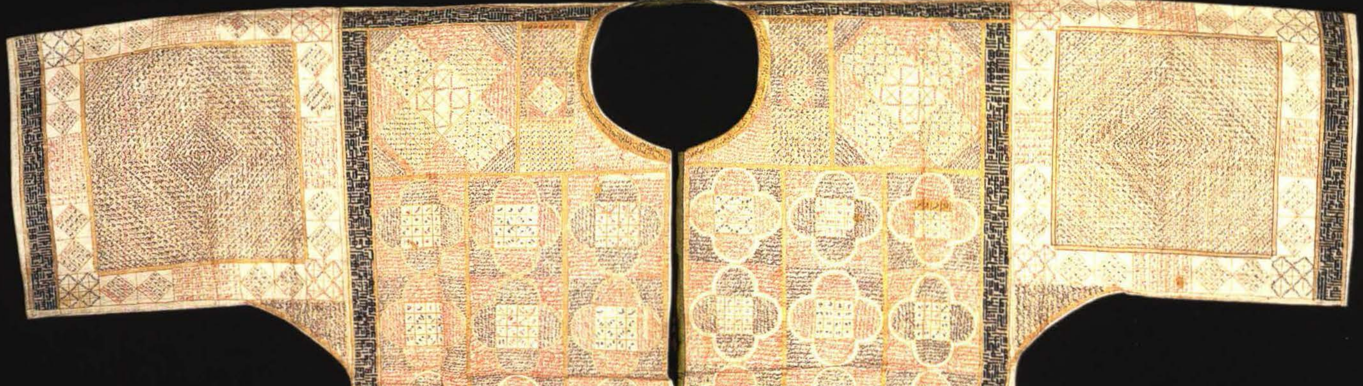

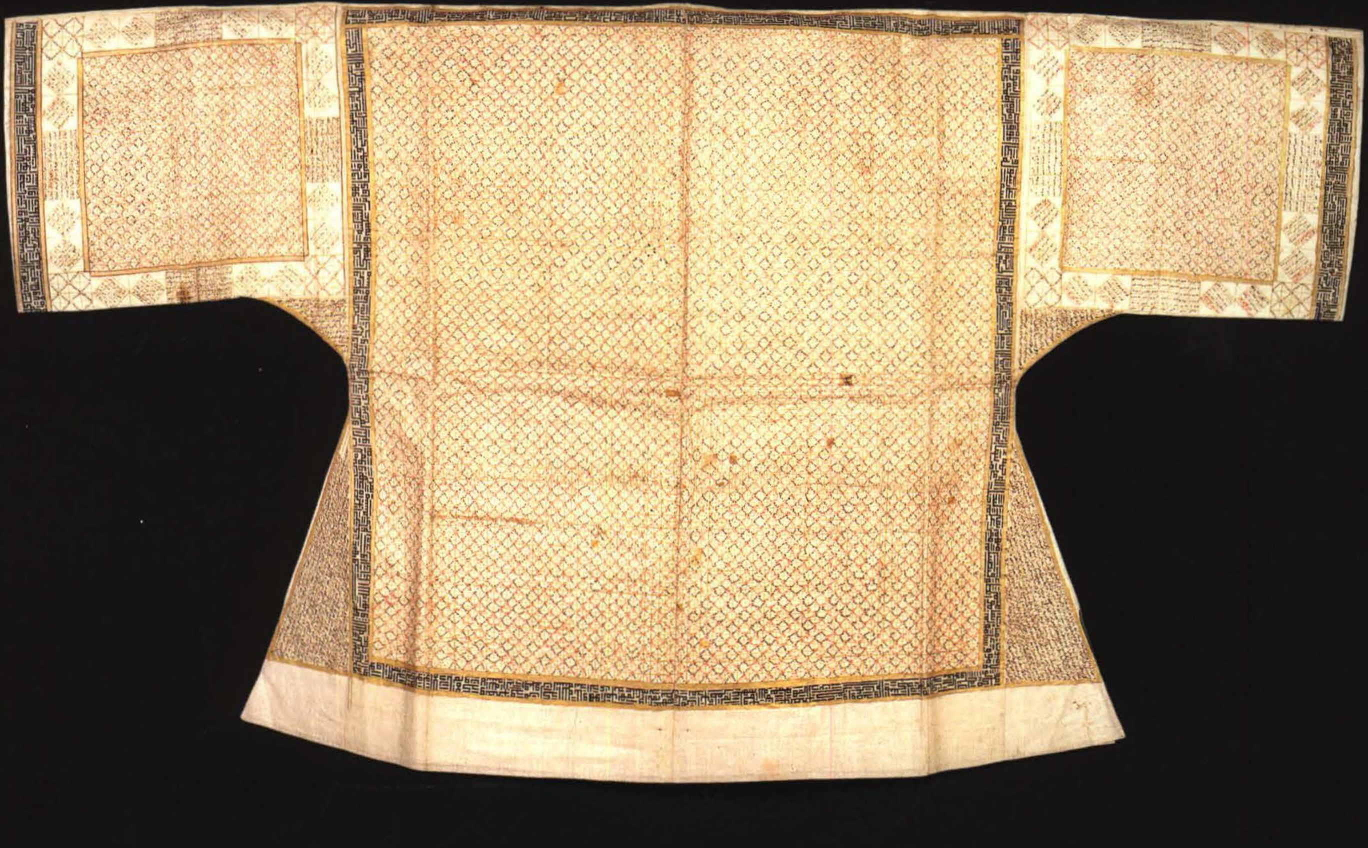

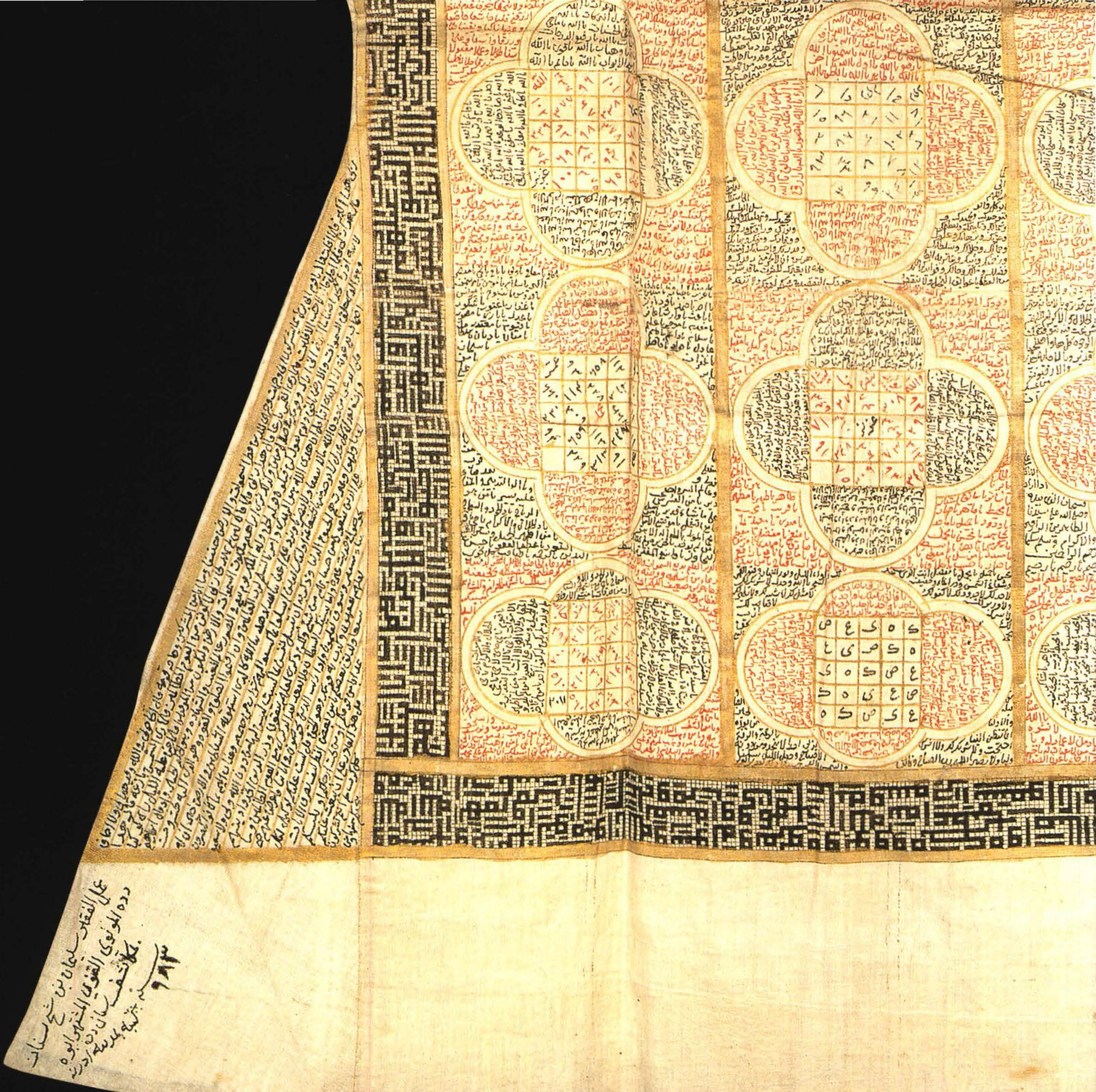
عمل الفقير سليمان بن شيخ سنان
دده المولوي القونوي المشتهر ابوه
بكلاه شف سنان دده
بتكية بمدرسة ادرنه
٩٨٣

Sinan Dede'nin III. Murad'a sunduğu bu tılsımlı gömlek (13/1164), gubari hatla, baklava ve çiçek formunda yazılmıştır. Kitabe bu çok sanatlı gömleğin etek ucuna, "Ameli el fakir Süleyman bin Şeyh Sinan Dede el Mevlevi el Konevi.... ketebe hu bi medine Edirne sene 983", şeklinde yazılıdır.

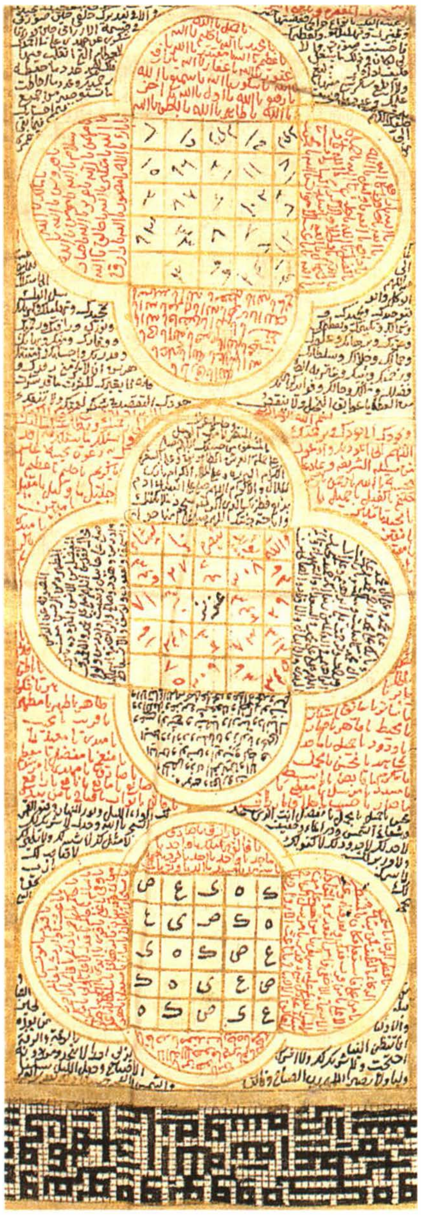

◀

Konya Mevlevi şeyhlerinden Sinan Dede tarafından H.983 (1575) tarihinde Edirne'de yapılmıştır. III. Murad'a Saltanatın ilk yıllarında takdim edilmiş olmalıdır. TSM 13/1164

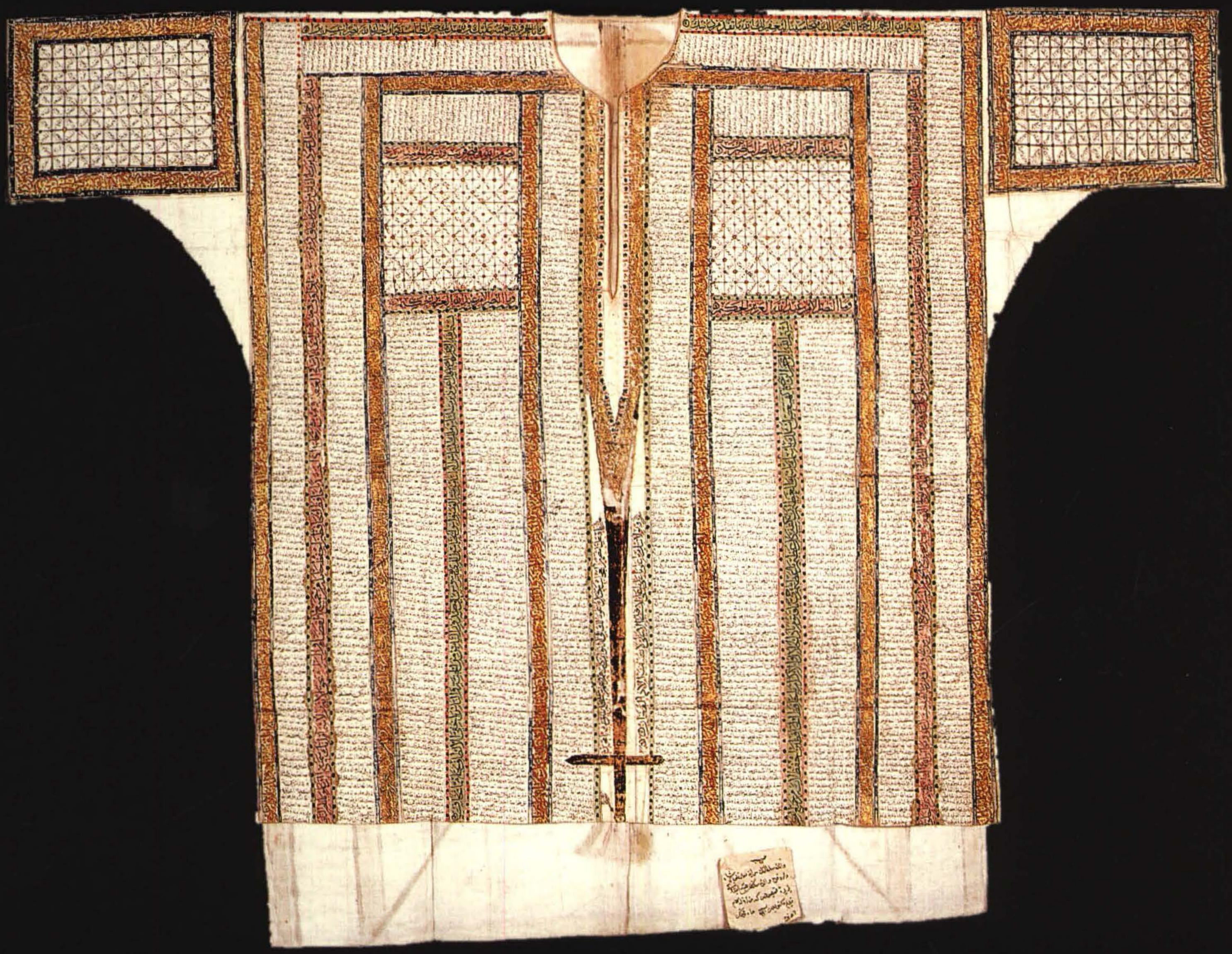

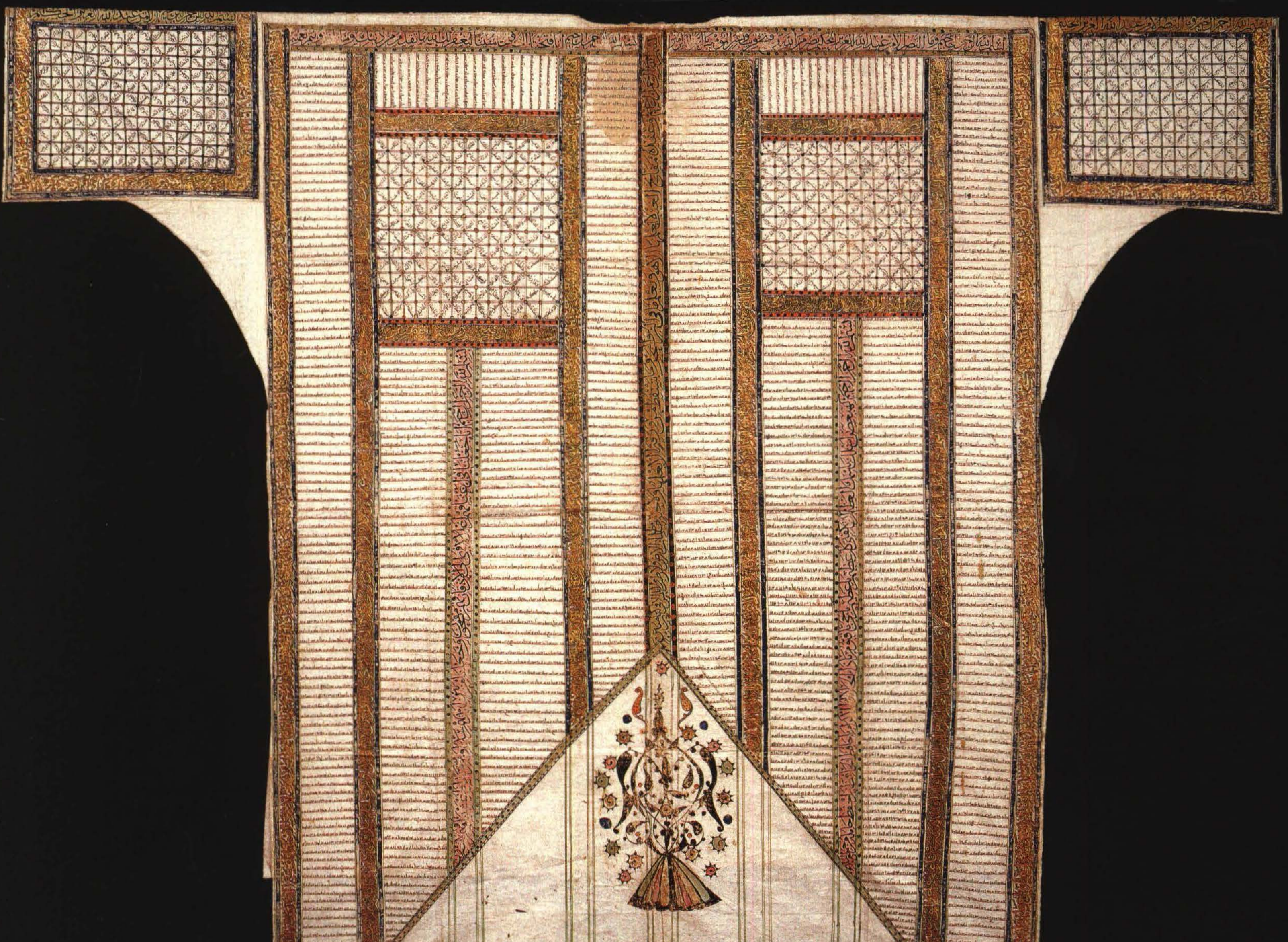

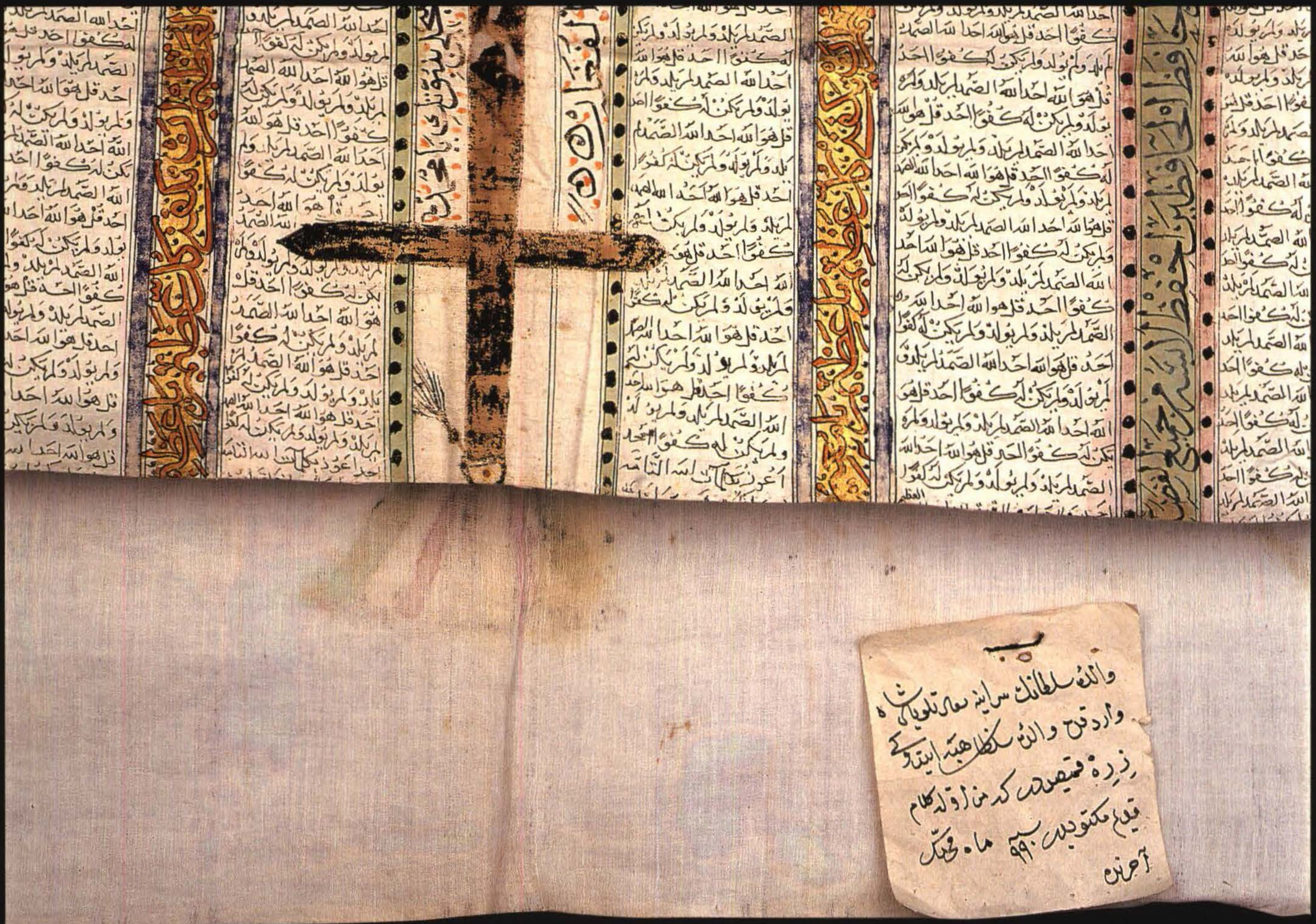

III. Murad'a ait gömleklerden bir diğerinin (13/1135) üzerindeki kağıt etiketten, bu gömleğin, sultana validesi tarafından hediye edildiği anlaşılır. Etikette; "Valide Sultanın sarayına saadetli padişah vardıkda valide sultanın hediye ettiği zırh kamışdır ki; min evveli...... sene 1 Muharrem 990" M. 26 Ocak 1582 tarihi verilir. Sultan III. Murad'ın annesi Nurbanu Sultan'dır. Şehzadelerinin yanında olmak, hanedanın devamı için padişahın varisinin olmasını sağlamak, onları korumak Valide Sultanların en önemli görevleriydi. Bu açıdan bakıldığında III. Murad ile annesi Nurbanu'nun ana-oğul ilişkisi çok güçlüydü. III. Murad Akşehir ve Manisa'da sancak görevini yaparken yanında hep kadını Safiye vardı. Ve yirmi yıl boyunca tek kadınla yaşamıştı. Bu süreçte Safiye'nin iki kızı (Ayşe ve Fatma) ile iki oğlu (Mehmed ve Mahmud) olmuştu. Mahmud küçük yaşta ölünce Mehmed tek varis olarak kalıyordu. O sırada salgın hastalıklar çoktu, Nurbanu Valide Sultan, Şehzade Mehmed de ölürse taht varissiz kalacak endişesini taşıyordu. Bu sebeple Valide Sultan, yeni şehzadeler doğması için oğluna genç cariyeler sunarak yoğun çaba sarf ediyordu. Anlaşılan o ki; bu arada gelini Safiye'nin oğluna büyü yaptığı söylentisini yayıyordu.

Tarihçi Peçevi, bu olayı anlatır ve Valide'nin, Safiye'nin yaptığı sözde büyüyü bulup bozduğunu, bundan sonra da III. Murad'ın cariyeleri kabul ettiğini belirtir.[53] Aslında bu söylentiler Murad'ın tek kadını Safiye'nin Şehzade Mehmed'le beraber Manisa'ya sancak beyliğine gönderildiği dönemde yoğunlaşır ki, L. Peirce de araştırmasında bu konuya dikkat çeker.[54] Haseki Safiye gözden uzaklaşmış, III. Murad'a yeni cariyeler sunmak için ortam hazırlanmıştır. İşte yazılı gömleğin üzerindeki 1582 tarihine göre bu tılsımlı gömlek, Nurbanu Sultan'ın hazırladığı yeni varis kazanma düzeninin bir parçası olarak görülüyor. Bu arada bazı araştırmalarda ileri sürüldüğü gibi Nurbanu Valide Sultan'ın, gelini Safiye'yi kıskandığı için ona güzel cariyeler sunduğu görüşünün ikinci planda kaldığı belirtilmelidir.[55] Gerçekten de III. Murad'ın 1582'den sonra saltanatının sonuna kadar (1595) on dokuz çocuğu olur. Valide Sultan da görevini yapmış bir insanın mutluluğu içinde 1583 yılında vefat etmiştir.

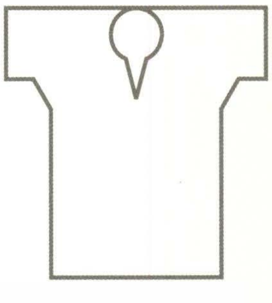

◀

Şifalı gömlek. Padişahın Valide Sultanı ziyaretinde. validesinin hediye ettiği gömlektir. H. 990 (1582) tarihi Sultan III. Murad devrini gösterir, TSM 13/1135

---

[53] Peçevi 1992, s. 4-5.

[54] Peirce 1998, s. 139 not 52, 343.

[55] Uluçay 1980, s. 40.

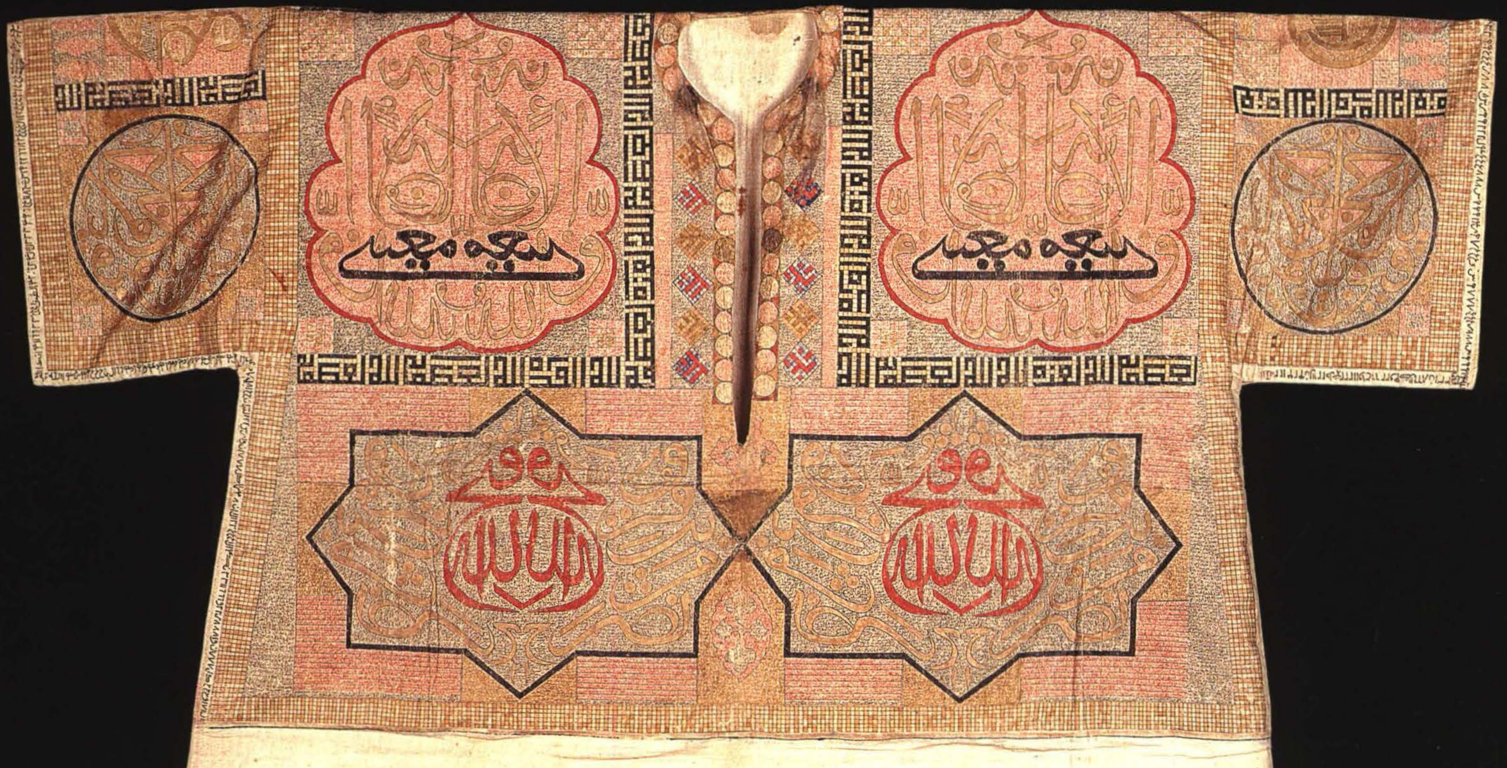

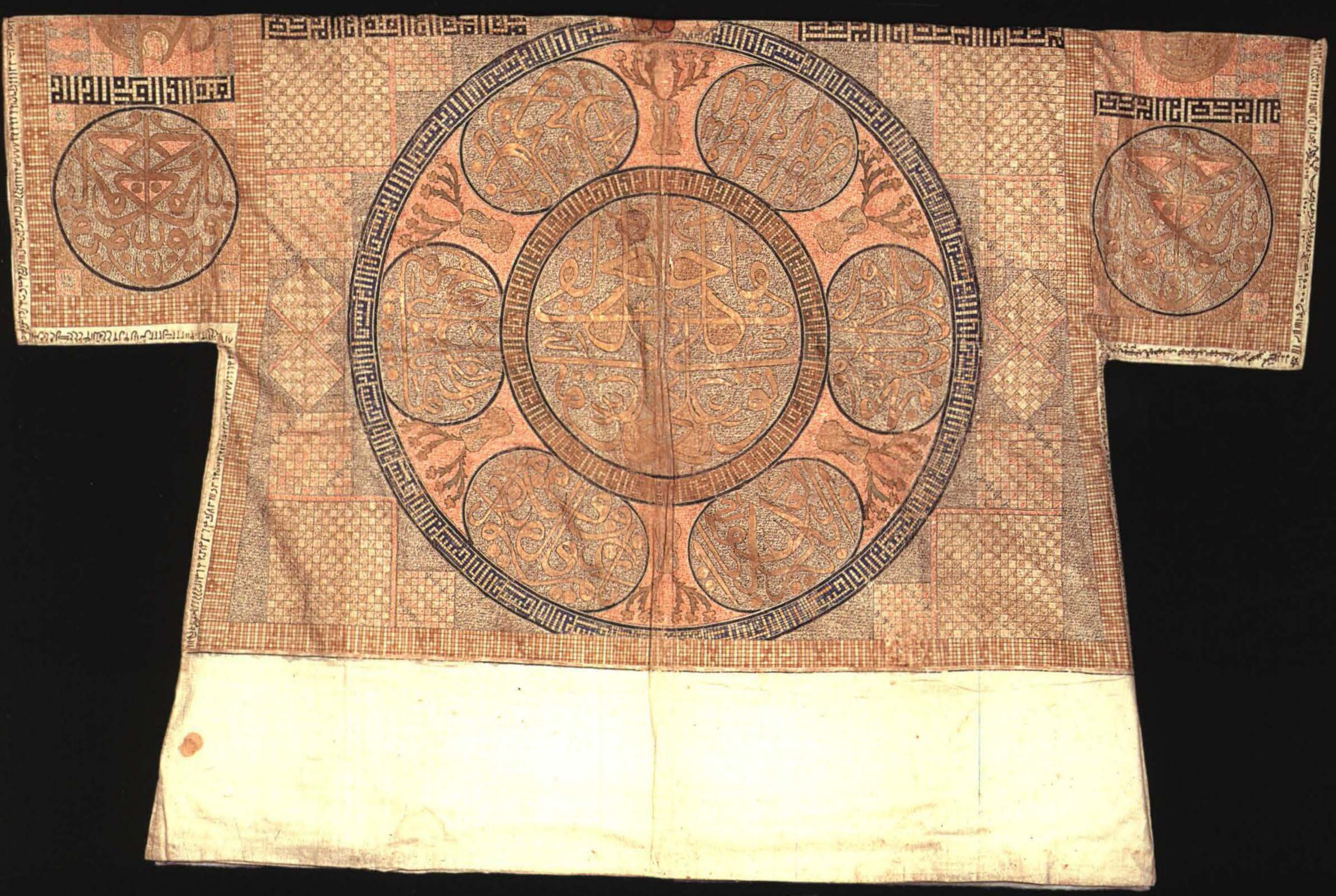

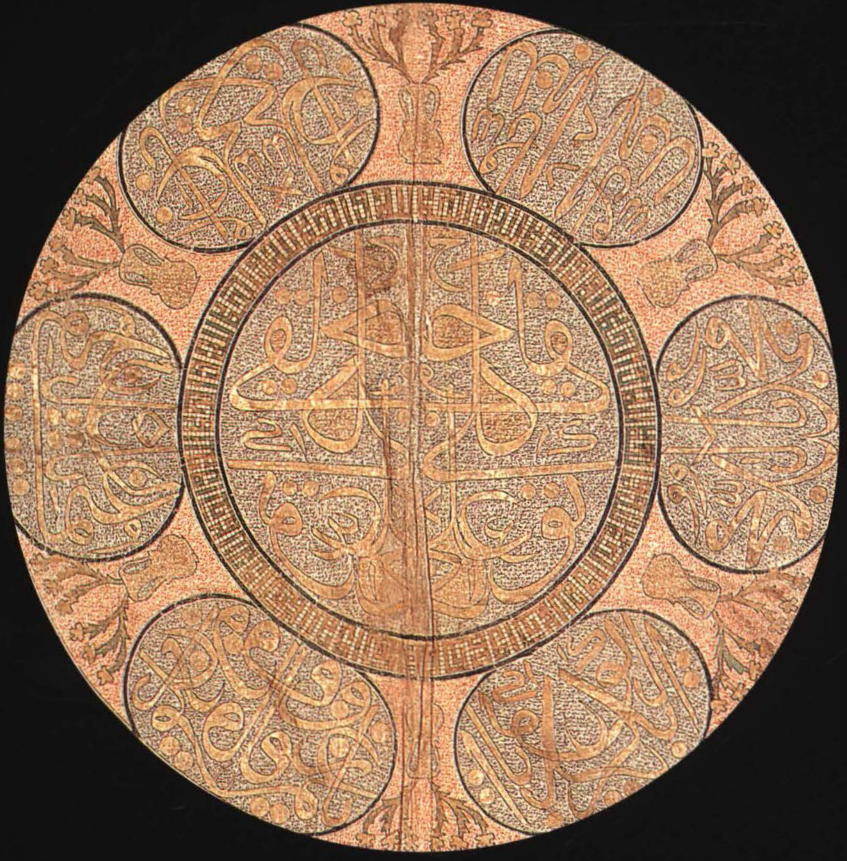

Aynı sultana ait olarak envanterde kayıtlı iki gömlek daha vardır. Bunlar, malzemeleri, betimleme üslupları ve kullanılan renkleri bakımından koleksiyondaki diğer gömleklerden farklıdır ve bu özellikleri başka bir çevrede yapıldıklarını düşündürür. Kalın keten kumaşları, aynalı yazıları, satrançlı kufi (ma'kılı) yazılı bordürleri; kırmızı, sarı, altın yaldız, siyah gibi renklerin belirgin olarak kullanılması, bu gömleklerin daha ziyade Kuzey Afrika gibi farklı bir bölgenin ürünü olduğunu düşündürür. Ön yaka yırtmacının iki kenarında üst üste sıralanan koyu kırmızı ve nefti zeminli altışar yuvarlak, bu grubun ilk bakışta göze çarpan özelliğidir. Nitekim İstanbul Belediye Müzesi'nde bulunan[56] ve Fas'ta ortaya çıkan Şazelî tarikatına[57] ait olduğuna dair tarihli bir kitabesi olan gömleğe benzer.

Gömleklerden birinde (13/1185), sağ kol ağzının arka kenarında boş zemine siyah mürekkeple şematik olarak çizilmiş kuş resmi, Arap harfleri ve çeşitli rakamlar bulunur. Tılsım değil de tarih olarak algılanan bu dört rakamlı sayılar; 1000/1591, 1011/1602, 1020/1611, 1100/1688 olarak yan yana dizilmiştir. Neyi ifade ettikleri anlaşılamamakla beraber ilk tarih 1591, III. Murad dönemidir.

Gömleklerden diğerinde (13/1186), aynı özellikler görülmekle beraber, bu daha renklidir. Mavi, kırmızı, altın yaldız bol kullanılmıştır. Arkasında, kare bir şekil içine yerleştirilmiş dörtlü "Ali" grubu yazısı çok sanatlıdır.

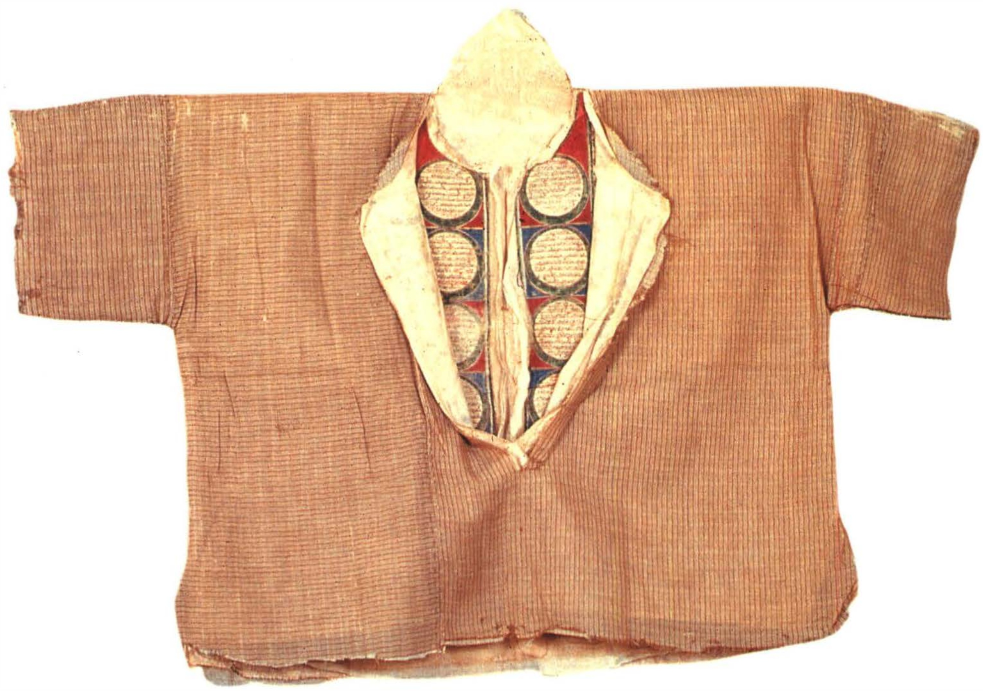

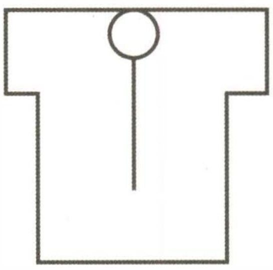

▲

Üstte; TSM 13/955

◀

Solda: Şifalı Gömlek, satrançlı kufi yazılı bordürleri ile karakteristiktir. 16. yüzyıl sonu, TSM 13/1185

---

[56] Atasoy 2000, s.151-153.

[57] Kılıç 2002

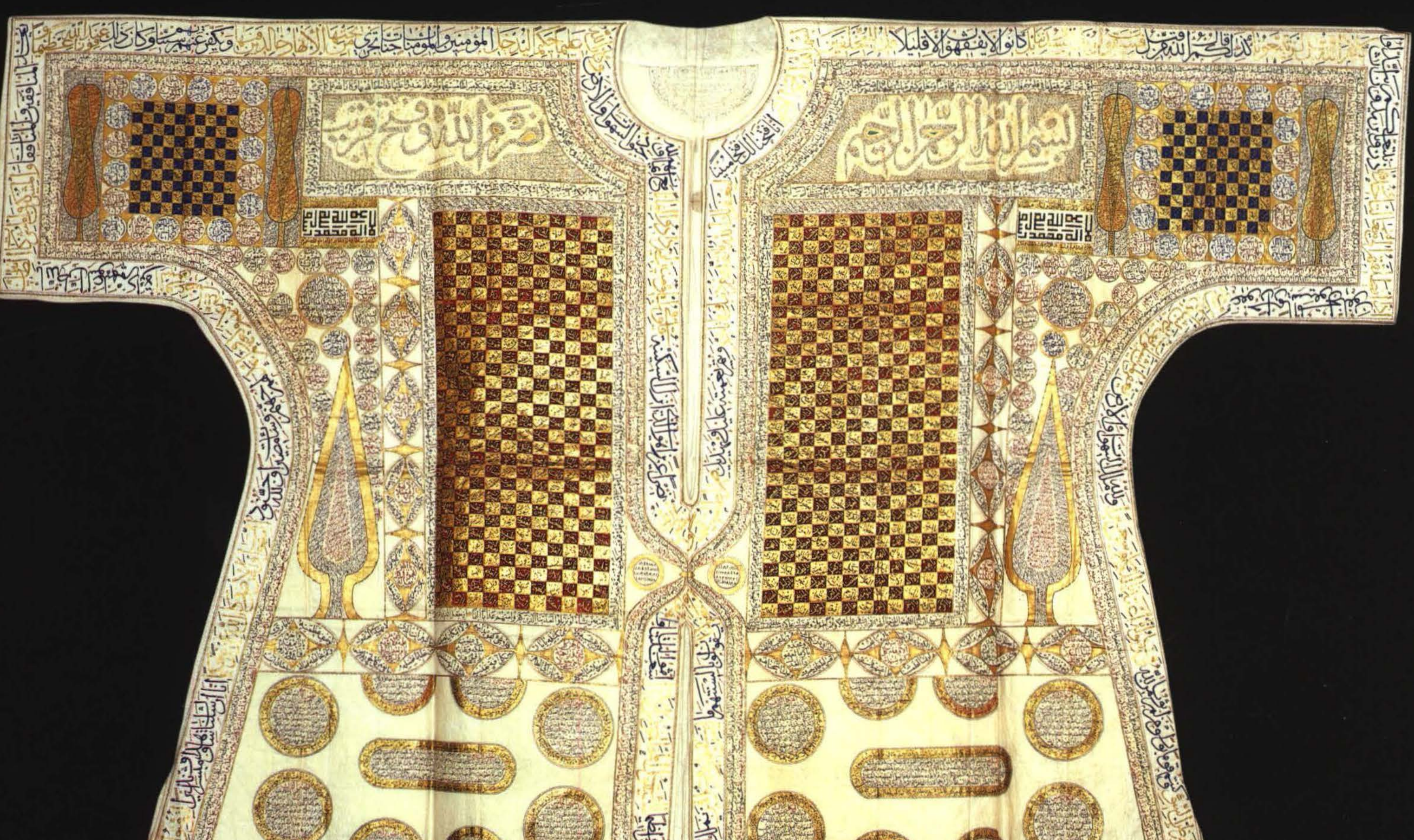
نصر من الله وفتح قريب
بسم الله الرحمن الرحيم

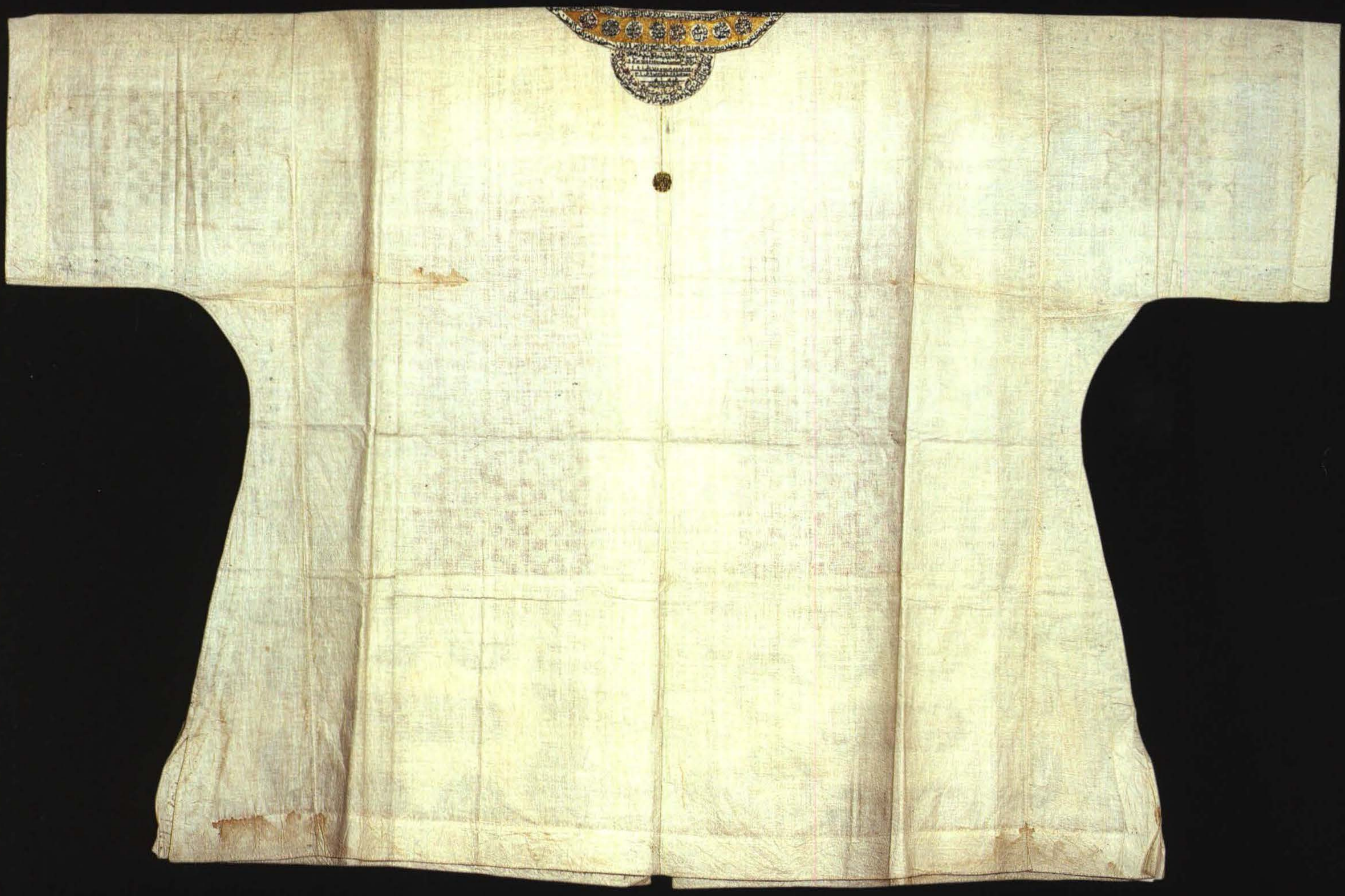

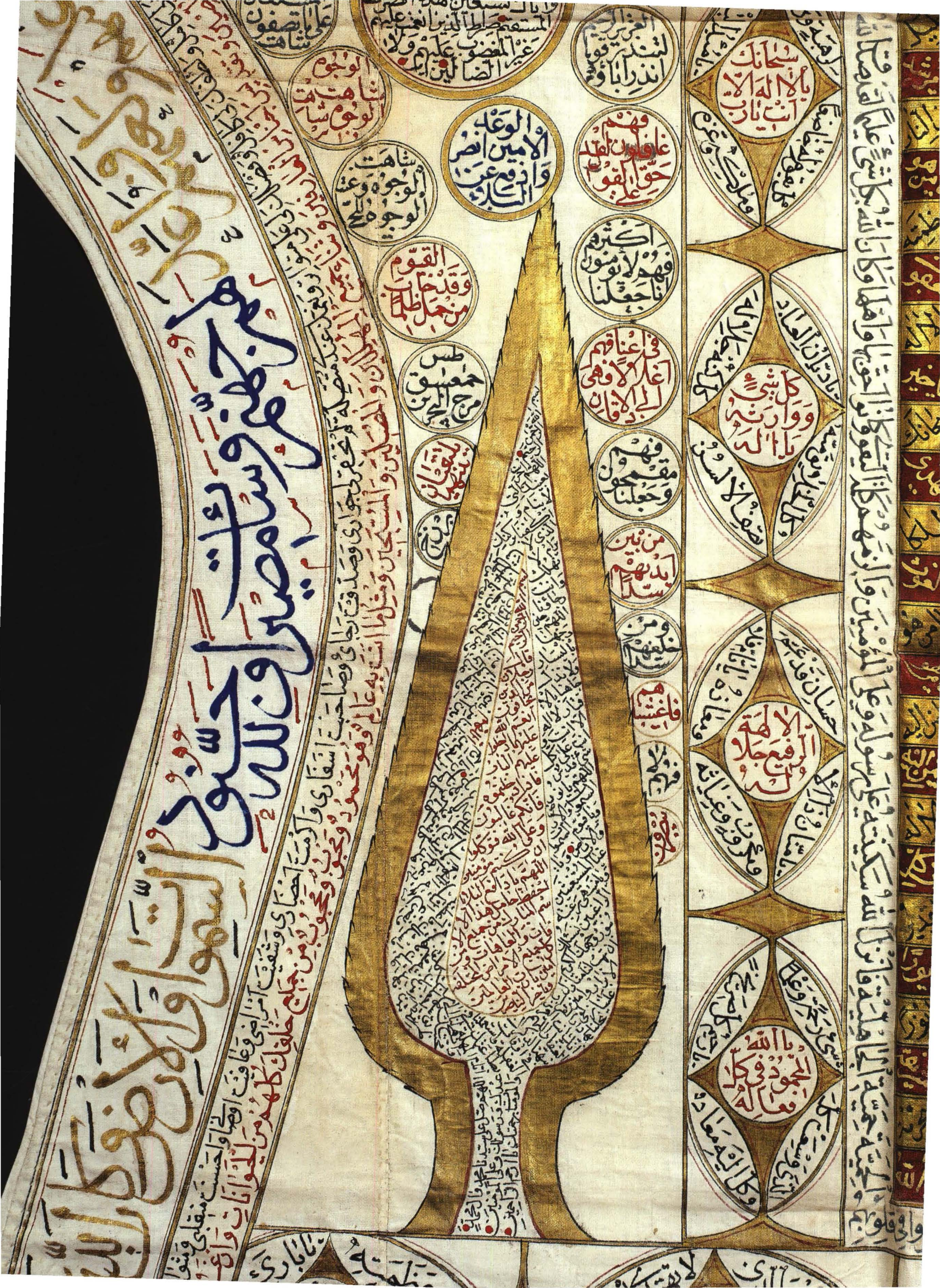

سبحانك يا لا اله الا انت يا رب
كل شيء ووارثه يا الله
الاله الرفيع جلاله
يا الله المحمود في كل فعاله
صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين
الوعد الامين انصر وارفع عن البلد

Üzerinde birinde Murad, diğerinde Mehmed isimleri yazan, ancak tarihsiz oldukları için hangi Murad veya Mehmed için hazırlandığı belli olmayan iki gömlek bulunmaktadır. Aynı kompozisyon şemasında olmalarına rağmen, farklı dönemlerde hazırlanmış oldukları anlaşılır. Kalçalara inen ceket boyunda, astarsız, sadece kenarları pervazlı olan gömlekler; yakasız ve kısa kolludur. Önde yaka yırtmacının iki yanında altın yaldızla cetvellenerek karelere bölünmüş uzun, dikdörtgen şeklin zemini birinde mavi (13/1409), diğerinde kırmızıdır (13/1165). Mavi zeminli olanın, yüzey düzenlemesinde şekiller arasında dengeli bir dağılım, altın yaldız kullanımında denge vardır. Kolların bedene bağlantı yerinde meydana gelen üçgen kısımlar, siyah zemine çizilmiş, ince beyaz dallar üzerinde çok küçük hatayi başlarıyla doludur. Bunlar erken dönem kitap tezhibinin en belirgin bezemeleridir. Gömleğin enseye temas eden iç kısmında altın yaldız konturlu, yan yana iki yuvarlak spiral kıvrımlı dal çizilmiştir. İncecik dallar, küçük çiçek başları ve yapraklarla bezelidir. Bütün bu mükemmel bezeme ve işçilik, gömleğin 16. yüzyıla tarihlenmesine yardımcı olur. Üzerinde yer alan Mehmed ise, Eğri Kalesi Fatihi Sultan III. Mehmed (1595-1603), olmalıdır.

Diğer gömlekte ön yırtmacın iki yanında yer alan dikdörtgen şekiller, kırmızı zeminlidir. Altın yaldızın bolca kullanıldığı gömlekte bir öncekinin ağırbaşlılığı yoktur. Yüzey dağılımında da ilk gömlekteki kusursuz denge bozulmuş, şekiller büyümüş, çerçeveyi zorlamıştır. Koltuk altlarındaki küçük üçgen kısımlarda yer alan desenler kalkmıştır. Gömlek bu özellikleriyle benzerine göre biraz daha geç bir döneme ait olarak görülür. Ön açıklığın iki yanında, üstte, altın yaldız zeminli, küçük dikdörtgen şekillerin içinde bir tarafta "Murad", karşı tarafta "saltanatın emin" sözleri okunur. Burada adı geçen Murad da 17. yüzyılın ilk yarısında saltanat süren IV. Murad (1623-1640) olmalıdır.

Bu arada Sultan III. Mehmed'in kadınlarından, büyük oğlu Mahmud'un annesinin müneccimden bir kehanet istemesiyle ilgili üzücü bir olay yaşanmıştır. Mehmed saltanatının son yıllarına doğru çok şişmanlamış ve zor hareket eder hale gelmiştir. Oğlu Mahmud çok atik ve yeniçerilerin sevdiği bir şehzadedir. Bu sebeple Sultan, şehzadesini kıskanmakta ve onu takip etmektedir. Annesi ise müneccimbaşıdan genç Şehzade Mahmud'un geleceği ile ilgili kehanette bulunmasını ister. Müneccimbaşı kehanetle ilgili notu saraya ulaştırır. Ne var ki pusula yanlışlıkla padişahın annesi Safiye Sultan'ın eline geçer. Safiye Sultan bunu derhal sultana ulaştırır. Pusulada Şehzade Mahmud'un altı ay içinde padişah olacağı yazılıdır. Bunu duyan Sultan, oğlunu öldürür.[58] Ve arkasından da Şehzade'nin annesi öldürülür.[59] Çok ilginçtir ki, olaydan 6 ay sonra Sultan III. Mehmed vefat eder.

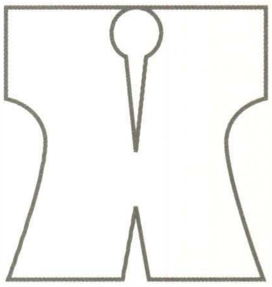

[58] Calendar of State Papers, C.9, Mad. 563;Girolamo Capello'nun Raporu Mart 1597, Peirce, 1998, s. 308'den nakledilmiştir.

[59] Naima 1280, s. 325

◀

Şifalı gömlek, üzerinde Sultan Murad adı okunan gömlek muhtemelen 16. yüzyıla aittir. TSM 13/1165

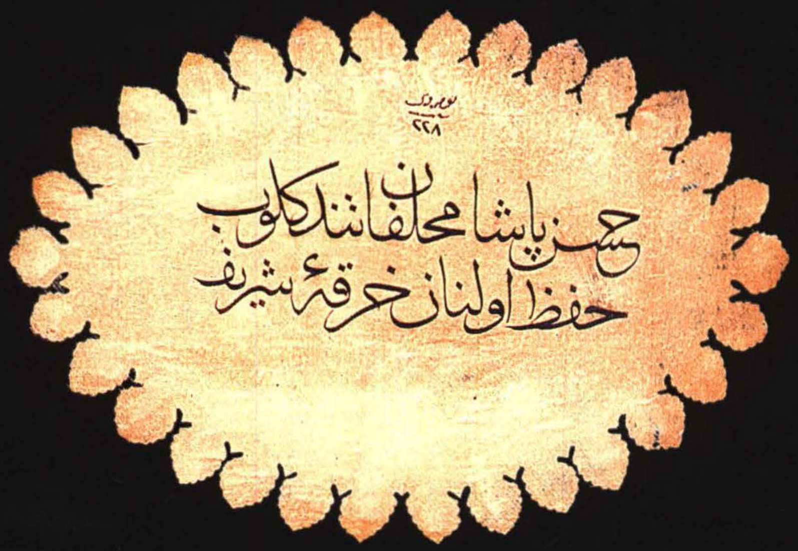

نومرو
۲۲۸

حسن پاشا محلفاتندن کلوب
حفظ اولنان خرقهٔ شریف

SARAY ÇEVRESİNE AİT TILSIMLI GÖMLEKLER

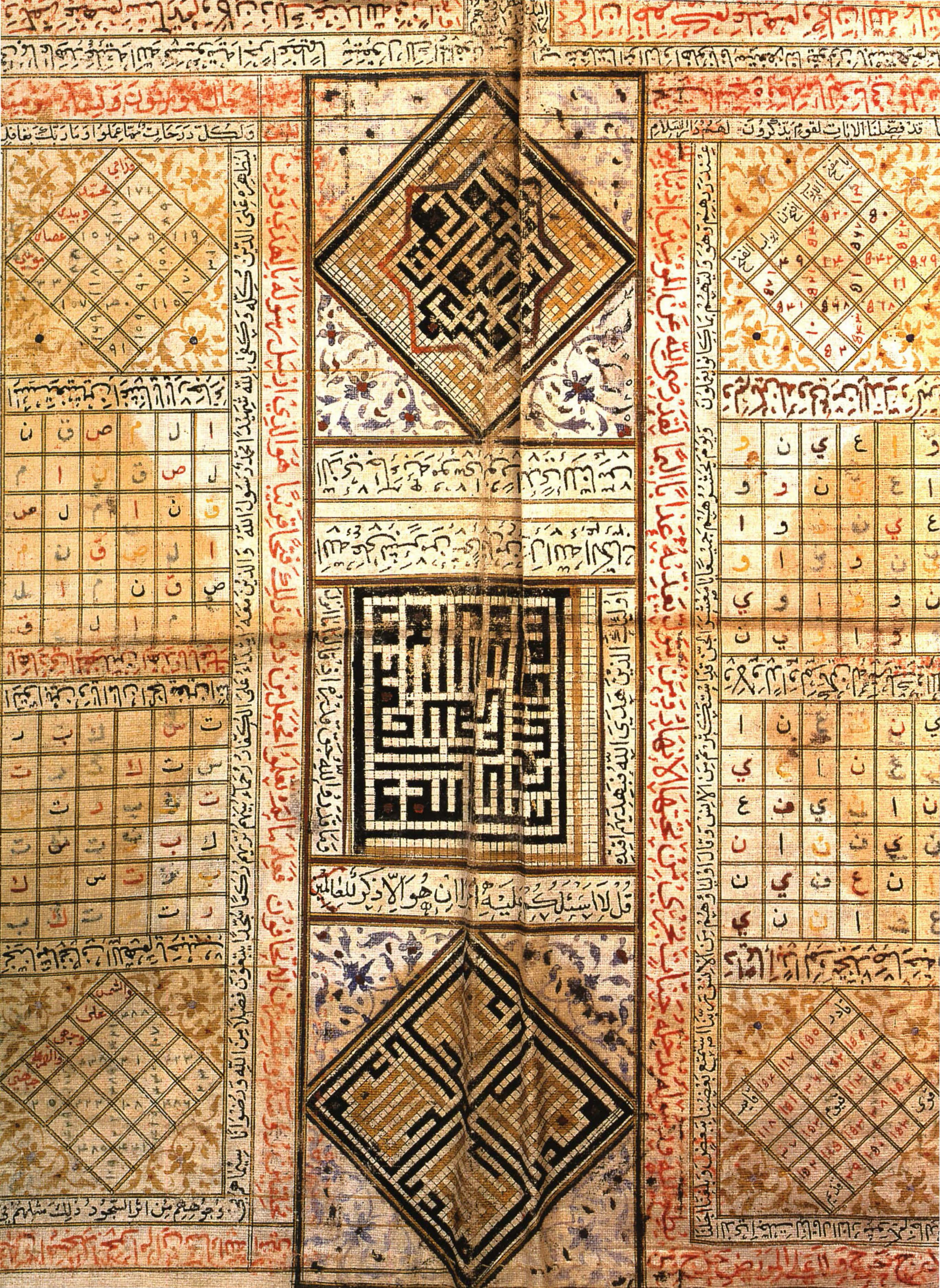
قد فصلنا الآيات لقوم يذكرون
لهم دار السلام
ولكل درجات مما عملوا وما ربك بغافل
قل لا أسئلكم عليه أجرا إن هو إلا ذكرى للعالمين
ذلك مثلهم في

Saray Koleksiyonu içinde saray çevresine ait gömlekler de vardır ve bunlar kitabelidir. Bir tanesi sadece "Hasan Paşa"nın adını veren tarihsiz bir gömlektir (13/1170). Ancak gömlek üzerinde yer alan dualar ve yaşanmış olaylar, gömleğin yapılış amacına ve tarihlenmesine ışık tutar. Gömleğin üzerinde yer alan Arapça bir duada şöyle denilmektedir.[60] "Allahım, senden sevgimi, muhabbetimi, kulun sultan Mustafa'nın gönlüne vermeni dilerim. Nasıl vahyini sevgilin Muhammed (SA)'in kalbine ilham etmişsen.... Ruhumla sultan Mustafa'nın ruhunu uzlaştır. Allah, Vedud, Muhit, Beduh, Ahiya, Şerahiya, Adonay, Asbdot ve Şiday adların hürmetine ve la ilahe illallah Muhammedü'r- Resulullah hürmetine." Burada Allah'a yakarışta İslâmiyet öncesi isimlerin de kullanılması ilgi çekicidir.

Hasan Paşa'nın adı; önde, yaka yırtmacının altındaki vefkin ortasında, küçük kare içinde; "Ya müessir, yessir Murad-ı Hasan Paşa" şeklinde yazılıdır. "Ey her işi kolaylaştıran Allah'ım, Hasan Paşa'nın da dileğini kolaylaştır" anlamındaki bu cümle, gömleğin yapılış amacını belirler. Paşa'nın Sultan Mustafa'dan bir dileği vardır.

Tarihi olayların gelişimi, bu dileğin mahiyetini gösterir. Sultan IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan'ı dillere destan bir düğünle, Edirne'de Merzifonlu Kara Mustafa Paşa[61] ile evlendirdiği bilinir. İkinci Viyana yenilgisinden sonra Paşa Belgrad'da öldürülür. Sultan II. Süleyman (1687-1691) dul kalan Hatice Sultan'ı 1690 yılında Moralı Hasan Paşa ile evlendirir.[62] Böylece sarayın damatları arasına giren Hasan Paşa, kaynakların bildirdiğine göre sonsuz bir hırs içindedir ve bitmez tükenmez istekleriyle padişahı bezdirmiştir.[63] Hasan Paşa'nın bu tavrı, II. Süleyman'dan sonra tahta çıkan II. Mustafa (1695-1703) zamanında da sürmüştür. Gömlek üzerindeki duasında Sultan Mustafa'dan kendisini sevmesini istemesi, herhalde en büyük dileği olan Sadrazamlığa getirilmesi ile ilgilidir. Neticede Sultan, baskılara dayanamamış olmalı ki, sonunda Hasan Paşa'yı başvezir yapmıştır.

◀

TSM 13/1771, detay.

---

[60] Gökyay 1988, s.74-76.

[61] "Observations sur les chemises talismanique des musulmans et particuliérement sur celle qui se conserve dans le couvent des Cisterciens nommé NEUKLOSTER, prés de Vienne, en Autriche", Nouveau Journal Asiatique ou Recueil de Mémoires, Paris 1832, p.218-248. Bu makalede Viyana yakınında Neukloster'de Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya ait olduğu bilinen bir tılsımlı gömlek tanıtılmaktadır. Fotoğrafsız olan makalede gömleğin vefk ve cifrlerini gösteren üç karenin çizimi vardır. Gömleğin, İkinci Viyana yenilgisinden sonra Belgrad'da öldürülen Paşa'nın aynı yerdeki türbesinden getirildiği bildirilir.

[62] Uluçay 1980, s. 68-69.

[63] Danişmend 1971, s.51.

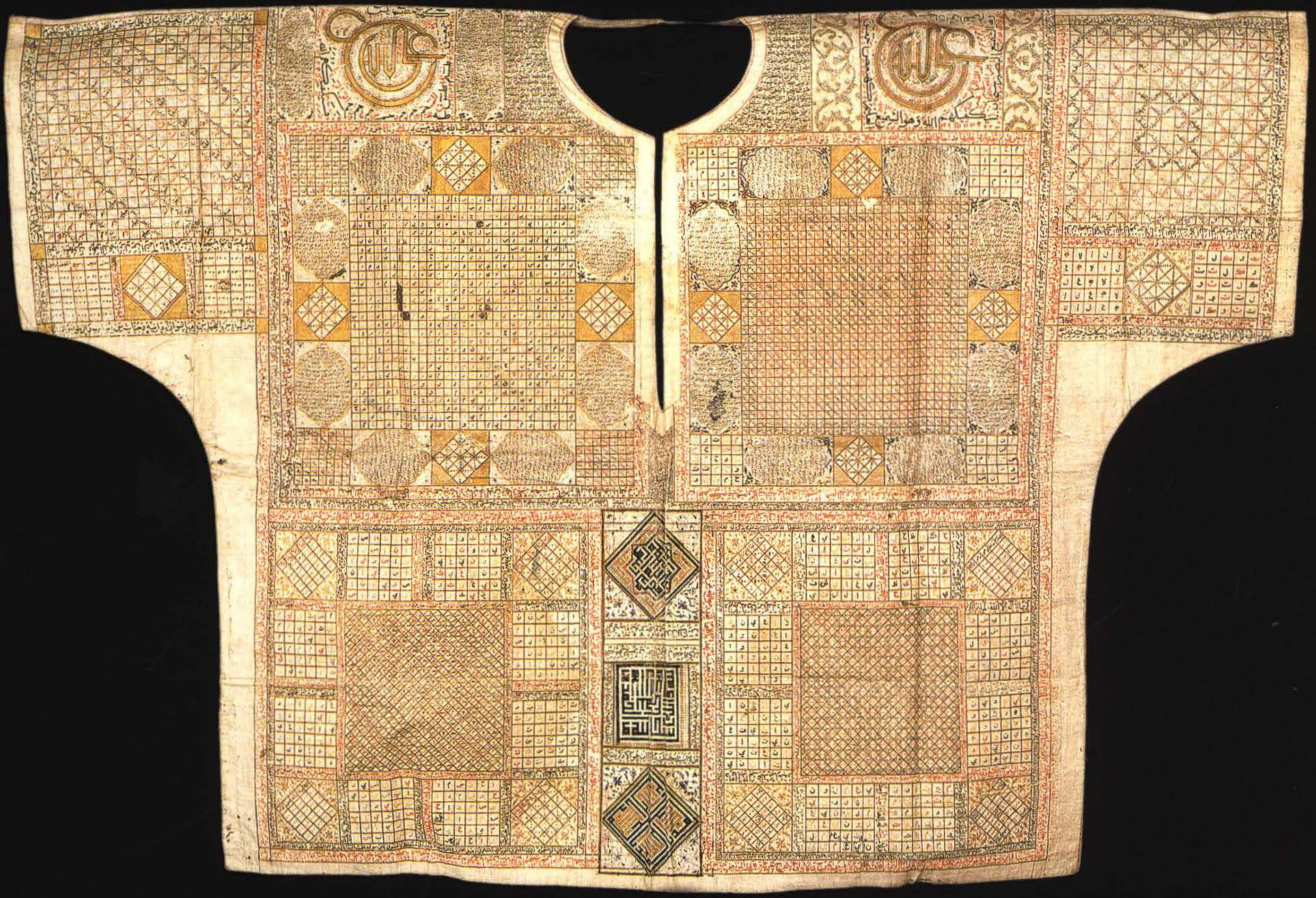

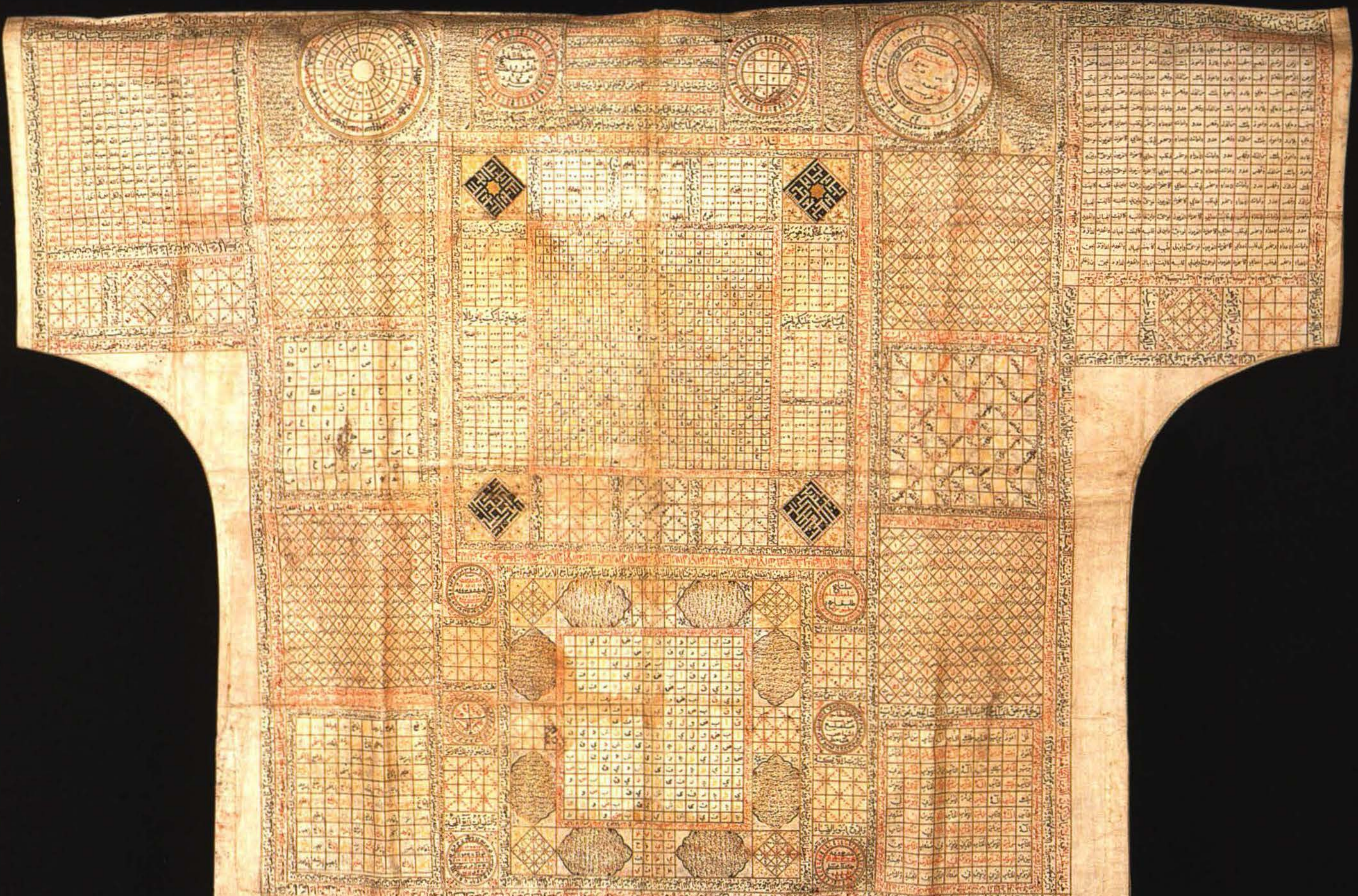

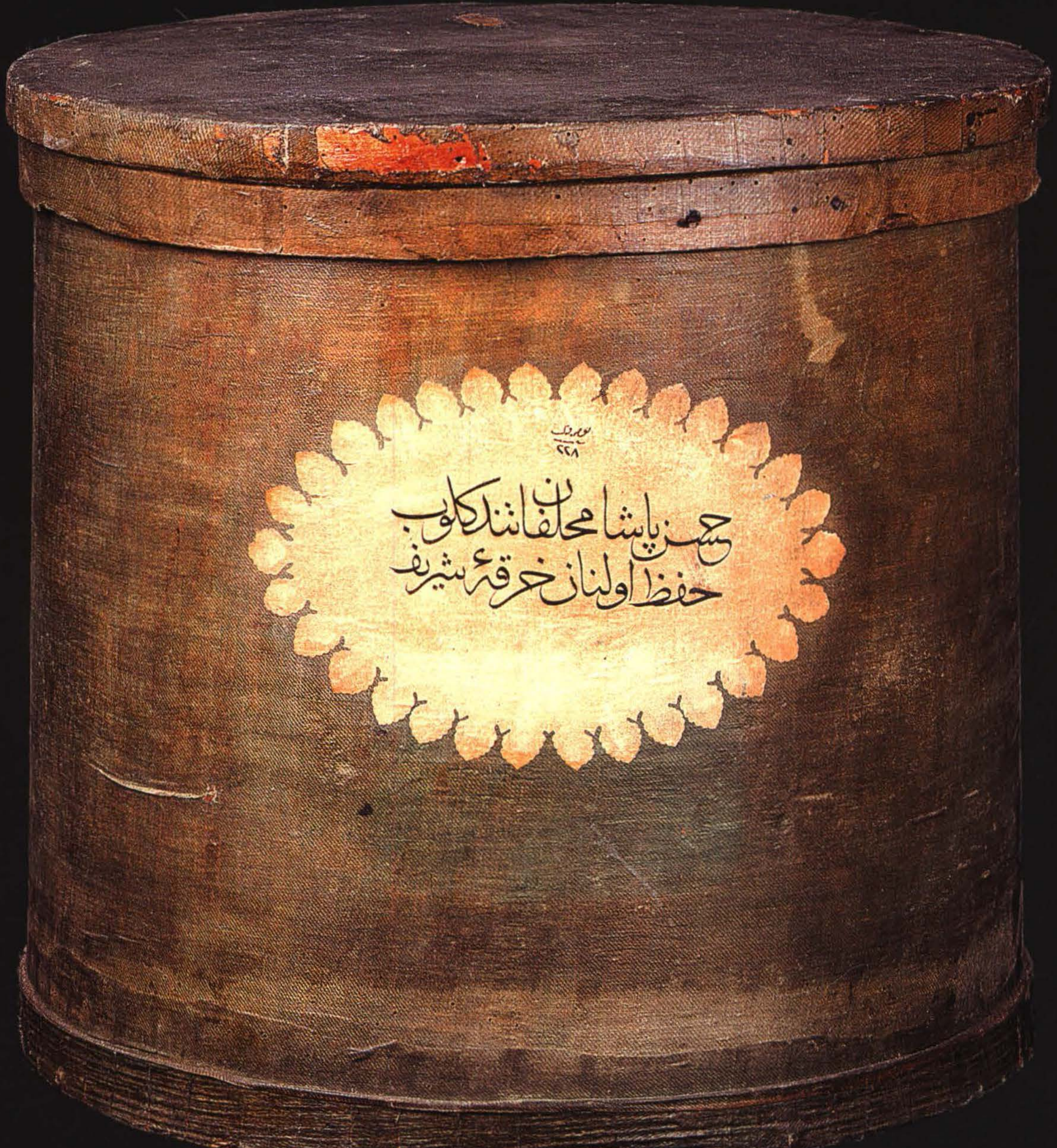
۲۲۸
حسن پاشا مخلفاتندن کلوب
حفظ اولنان خرقهٔ شریف

1703'ten 1704'e kadar bir seneden bile kısa bir süre Sadrazamlık makamında kalan Hasan Paşa, Sultan III. Ahmed tarafından görevinden azledilmiş ve İzmit'e sürülmüştür.[64] Buna göre gömlek, 1703'ten kısa bir süre önce hazırlanmış olmalıdır. Saray koleksiyonunda bir başka Hasan Paşa'nın daha gömleği (24/1771) vardır. Bu gömleğin boyu ve kolları kısa, içi astarsızdır. Gömlek üzerinde kitabe yoktur. Ancak, kalem işi, grafik düzeni, hattının güzelliği ve dengeli kompozisyonu, gömleğin önemli bir kişiye ait olduğunu düşündürür. Kufi ve gubarî hat büyük bir ustalıkla kullanılmıştır. “Allah, Muhammed, Ali”, üçlemesinin birlikte çizildiği grafik tasarım çok güzeldir. Kaynaklarda bu tasarım “Ayn-ı Ali” (Hz. Ali’nin gözü) olarak geçmektedir. Eser bütünüyle saray işleri gibidir. Gömlek 19. yüzyılda saray görevlilerine yaptırılan bir seri yeşil, silindirik kutulardan biri içindedir. Kutunun üzerindeki etikette; “Hasan Paşa Muhallefatından gelip, hıfz olunan hırka-i şerif'dir” yazılıdır. Kutunun içinde bu gömlekten başka, Hasan Paşa'ya ait bir keçe kaftan, bir harap baş giyimi, bir sancak ve sancağın sarılı olduğu düz beyaz, pamuklu bir kumaş parçası vardır. Üzerine kamış kalemle; “Server-i kainat ve mefcur-u mevcudat salallahu aleyhi vesellemin, 1030 Receb’inde sefere giden mübarek sancakları....1033’de hıfz olunmuştur” yazılıdır.

Bu etiketten hareketle, Hasan Paşa'nın, Enderun'da yetişerek daha sonra sırasıyla; Yeniçeri Ağası, Beylerbeyi ve Vezir olan Nakkaş Hasan Paşa'dan[65] başkası olamayacağı kanaatine varılmıştır. Tarihi olayların akışı da bu düşünceyi desteklemiştir. Osmanlı ordusu H.1030/M.1620'de Hasan Paşa'nın da katıldığı Lehistan seferine çıkmıştır.[66] Paşa H.1032/M.1622'de vefat etmiş, eşyası da bir yıl sonra H.1033/ M.1622'de saraya intikal etmiştir. Bu mükemmel gömleğin kendisi de nakkaş olan Hasan Paşa’nın katkısıyla usta sanatkârlar tarafından hazırlandığı tahmin edilir. Nakkaş Hasan Paşa Eğri Fetihnamesi veya Şehname-i Sultan Mehmed III (1595-1603) adını taşıyan eserin resimlenmesinde çalışmıştır (TSMK A. 3592). Eserin yazarı Talikîzade, yazmanın son sayfasında nakkaşı överek bu bilgiyi verir. Sözlerinin bitiminde sağda Talikîzade, ortada hattat ve solda bir avcı betimlemesi çizen Nakkaş Hasan kendini tasvir etmiştir.[67] Nakkaş Hasan’ın bu eserinden başka Hz. Muhammed’in hayatını anlatan Siyer-i Nebi nüshalarını da resimlediği bilinmektedir.[68] Sanatkârın adının ilk defa 1581 tarihli bir belgede Nakkaş Osman ve Nakkaş Ali’den sonra geçtiği belirtilir. I. Ahmed ve II. Osman’ın saltanat yıllarında da yaşamını sürdüren sanatkârın bu dönemde eser vermediğine dikkat çekilir. Bunun sebebininse bu tarihlerde beylerbeyilik ve vezirlik gibi devlet işlerinde çalışması olduğu ifade edilir.[69]

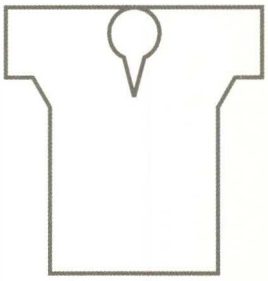

◀

“Hasan Paşa muhallefatından gelip hıfz olunan hırka-i şerifdir” yazılı kutu. 16-17. yüzyıl. TSM 24/1771

---

[64] Moralı Hasan Paşa 3 sene sonra affedilip, Mısır valiliğine gönderilmiştir (Bkz. Uluçay 1980, s. 69). Hasan Paşa bu seyahatini manevi babası sayılan, 22 sene müneccimbaşılık, 18 sene müsahiplik yapmış olan Derviş Ahmed Dede bin Lütfullah ile yapmıştır. Hasan Paşa İstanbul’a dönerken, Derviş Ahmed’e; kendisine devlet erkânı, muselahalar (güvenilirliği herkesçe kabul edilmiş kimseler) ve benzerleri hakkında bir zayiçe (yıldızların belli zamandaki yerlerini ve durumlarını gösteren cetvel) yapmasını rica etmiş, o da Hasan Paşa’ya hazırladığı “zayiçe-i tavilü'l- müzeyyel” (uzun eklerle zenginleştirilmiş) zayiçeyi hediye etmiştir. Bkz. Gökbilgin,1948, C. 8, s. 801-806.

[65] Uzunçarşılı 1977, C.III., 2.kısım, s.569.

[66] a.g.e., s.175-176.

[67] Tanındı 1977, s. 114-125.

[68] TSMK A.3592, TSMK R.1300, yayınlandığı yer için bkz. Z. Tanındı, a.g.m., s. 120.

[69] Tanındı, a.g.m., s. 125.

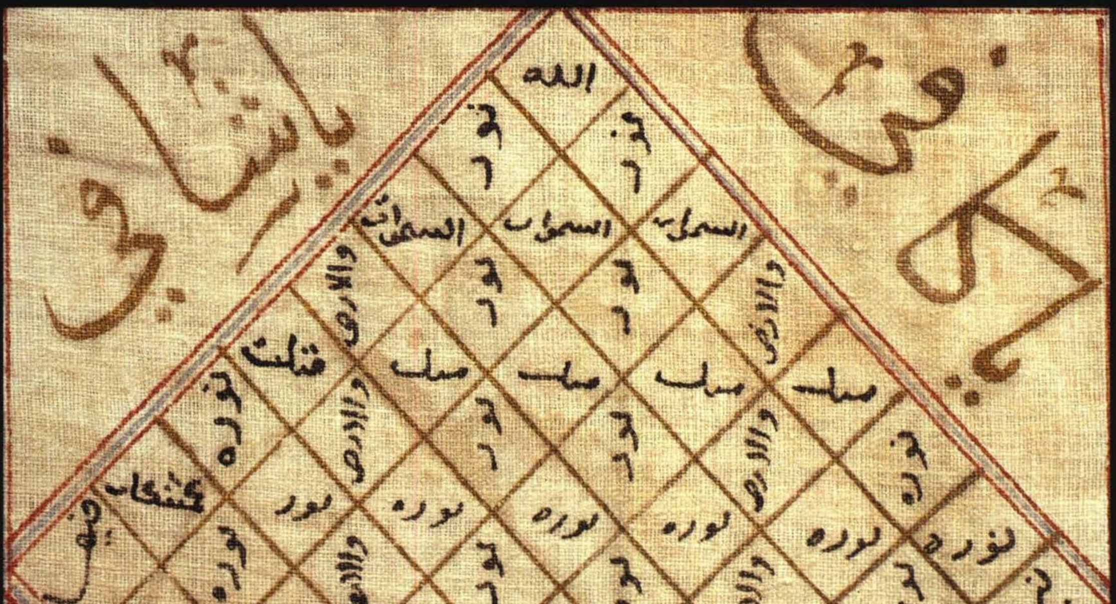
يا شافي
يا كافي
الله
السموات
والارض
مثل
نوره
كمشكاة
الله
يا عليم

SARAY KOLEKSİYONUNDA BULUNAN, DİN BÜYÜKLERİNE AİT GÖMLEKLER

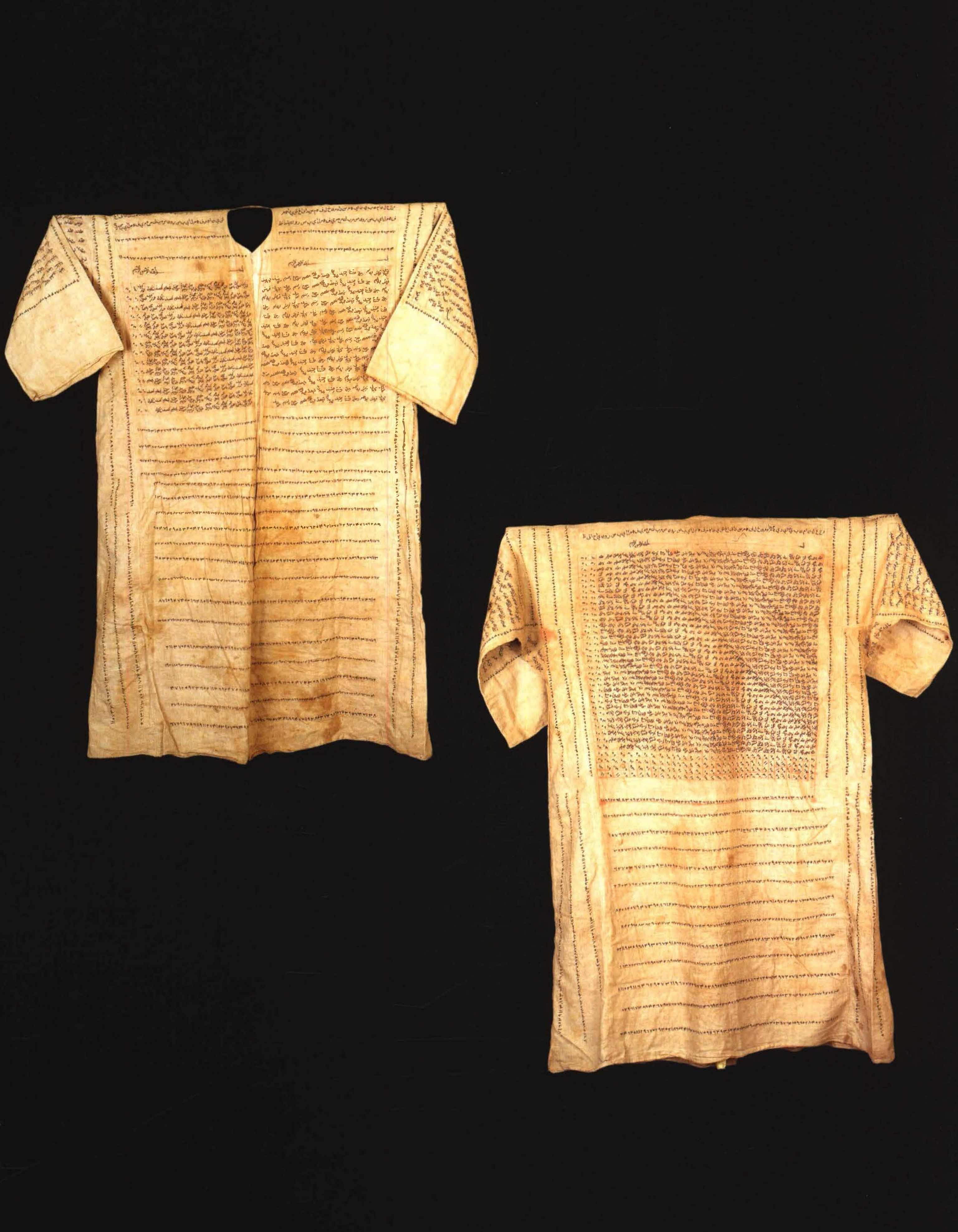

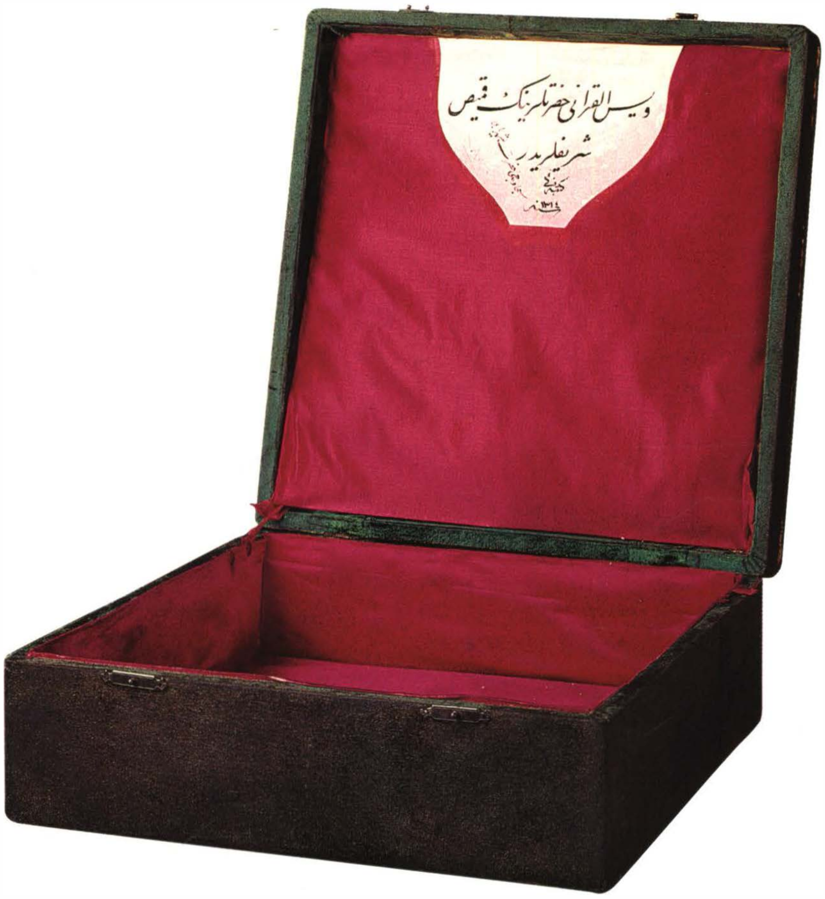

Saray Koleksiyonu'nda İslamiyet'te saygı gören din büyüklerinin gömlekleri de yer alır. Bunlardan biri Veysel Karani'ye aittir. Yemen'in Karan köyünde doğan Karani'nin, ölüm ve doğum tarihleri bilinmez. M.S. 7. yüzyılda, Cahiliye dönemini ve İslami devri yaşamış, ancak Hz. Muhammed'i hiç görmemiş bir din büyüğüdür. Sade yaşamı içinde doğruluktan hiç ayrılmamış, ölene kadar annesine bakmıştır. Hz. Muhammed, Hz. Ömer ve Hz. Ali'ye, ölümünden sonra hırkasının V. Karani'ye verilmesini vasiyet etmiştir.[70]

Bu gömleğin (24/2023), Hz. Muhammed'in Karani'ye verdiği gömlek olup olmadığını söylemek elbette zordur. Beyaz pamuklu bezden, bedeni ve kolları büyük ve uzun, yaka açıklığı göbeğe kadar inen, sade bir gömlektir. Yazılar geniş aralıklı, muntazam, düz satırlar halindedir. Gömleğin koleksiyon içindeki önemi; II. Abdülhamid (1876-1909) tarafından yeşil, kadife kaplı bir kutu içine konmasıdır. Kutunun kapağına iliştirilen etikette; "Veysel Karani Hazretleri'nin kisve-i şerifleridir, sene 1314/1896" yazısı okunur. Sarayın Hazine Dairesi'nde Karani Hazretleri'nin bir de baş giyimi bulunmaktadır.[71]

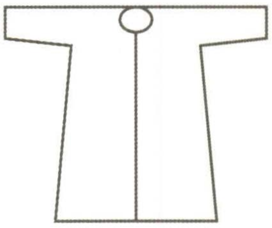

◀

Veysel Karani Hazretlerine ait olduğu belirtilen gömlek. II. Abdülhamid döneminde, 1314(1896) tarihinde kutu içine konmuştur. TSM 24/2023 Solda: önden ve arkadan genel görünüş. Üstte: Şifalı Gömlek'in kutusu.

---

[70] Sönmez 1989, s.24.

[71] Topkapı Sarayı'nın Hazine Dairesinde kitap muhafazasına benzeyen gümüş bir kutu içinde Veysel Karani hazretlerinin "tac-ı şerifi"muhafaza edilir (Env.no.2/2127). Baş giyimi beyaz bezden, oldukça kirli, içi sertleştirilmiş, yassı ve kalıplıdır. Kutunun içinde değişik zamanlarda dikilmiş, dört kumaş kılıf vardır. Bu kılıflar ve gümüş kutu üzerinde değişik tarihler bulunur. En erkeni kutunun kaidesine tespit edilmiş, oval levha üzerinde olup; "Çuhadar Kara Hasan 1122" 1710 tarihini taşır. Tacın bu tarihte saraya ulaştığı tahmin edilir. Gümüş kutunun üzerinde ise II. Mahmud (1808-1839) tuğrası vardır. Kutunun içinde siyah atlastan dikilmiş, ortadan kesik oval formda bir çanta bulunur. Üstten kapanan yarım yuvarlak kapağın üzerinde 1226/1811, çantanın alt kısmında 1166/1752 tarihi vardır. Siyah atlas çanta içinde, aynı formda daha küçük boyutta koyu yeşil atlastan bir çanta daha vardır. Üzerinde 1166/1752 tarihinin işli olduğu bu çanta içinde deriye sarılmış bir şecere bulunur. Bu durumda tacın 1710'da, şecerenin 1752'de ayrı ayrı zamanlarda geldiği, II. Mahmud'un muhtemelen 1811 yılında bunları bir araya toplatarak bu gümüş kutuyu yaptırdığı ve muhtemelen tacı getiren Çuhadar Kara Hasan'ın isminin de şükran ifadesi olarak kutuya yazıldığı tahmin edilir.

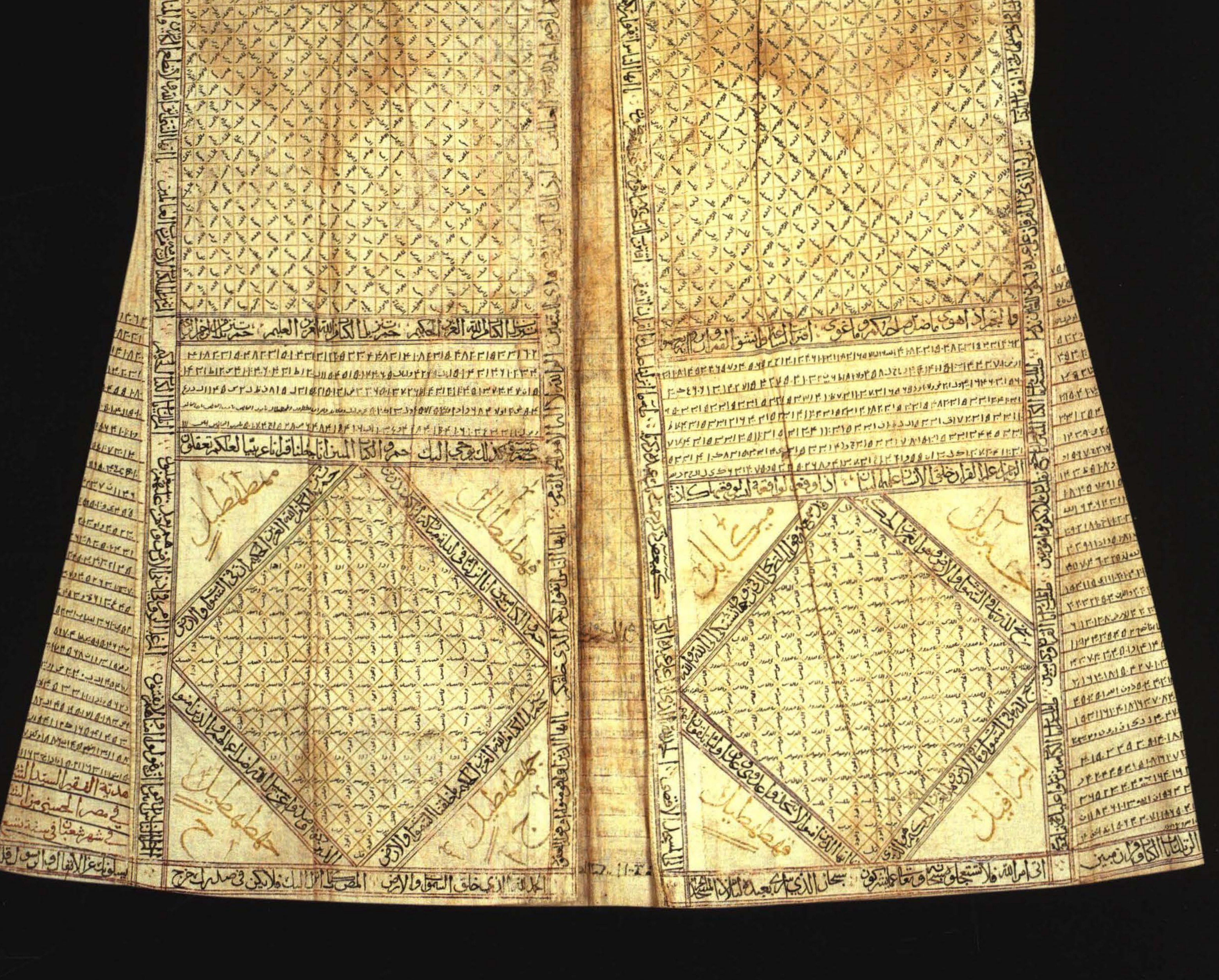

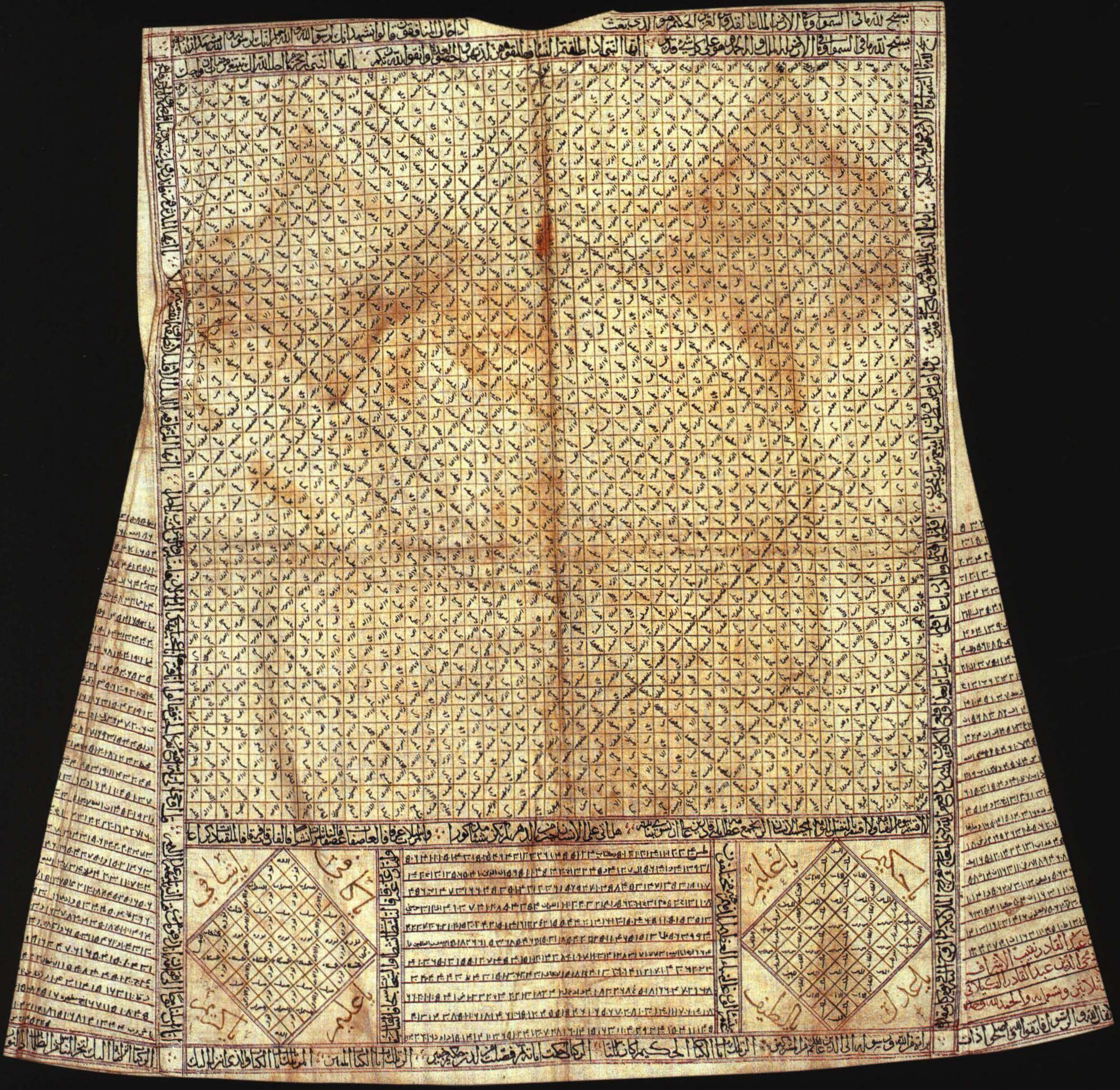

Saray Koleksiyonu'nda İslamiyet'te saygı gören din büyüklerinden Kadiriyye tarikatının kurucusu Abdülkadir Geylani'ye[72] (D. M.1077- Ö. M.1165/66) ait iki gömlek bulunmaktadır. Geylani, Hazar Denizi'nin güney-batısındaki Gilan şehrinin Neyf Köyü'nde doğmuştur. Türbesi, Bağdat'ta Babüşşeyh mahallesinde bulunan külliyenin yanındadır. Geylani'nin gömleklerinden biri (13/1177), yakasız, kolsuz, astarsız, önden açık, fazla özelliği olmayan sade bir gömlektir. Etek ucunda, kırmızı mürekkeple; "Hadiye tül fakir el seyyid el şerif Abdülkadir nakib ül eşraf fi Mısır el Hüseyni min el şehr Muhiddin Abdükadir Geylani şehri, Şaban fi sene 939." yazmaktadır. Kitabedeki ifadeden gömleğin, H.939/M.1532 tarihinde Mısır eşrafından Seyyid Abdülkadir tarafından saraya hediye edildiği anlaşılır. Bu hediyenin, zamanla harap olan Bağdat'taki Geylani külliyesi ve türbesinin onarımı için sarayın dikkatini çekmekle ilgisi olmalıdır. Çünkü; 1534 yılında Kanuni'nin bu türbe ve külliyenin yenilenmesi için Mimar Sinan'ı görevlendirdiği görülür.[73]

Gömlek daha sonra lacivert kadifeden, altın yaldızla II. Abdülhamid tuğrasının basılmış olduğu bir kutu içine konmuştur. Bu işlemin, Veysel Karani gömleğinin kutulandığı 1896 yılında veya II. Abdülhamid'in 1900-1904 yılları arasında külliyeyi onarttığı sırada yapıldığı düşünülür.

Geylani'ye ait diğer gömlek (24/2024), yazıları ve şekilleri bakımından daha az özenlidir. Sof denilen, ipek kadar güzel ve parlak, ince, yünlü kumaştan yapılmıştır. Yakasız, bol, uzun kollu, önden açık, beyaz bez astarlıdır. Yazılar düz satırlar halindedir. Bu gömlek beyaz bezden bir torba içine konmuştur. Torba üzerine özenle yazılmış yazıda; "Abdülkadir Geylani Hazretlerinin muhallefat odasından zuhur eden kisveleridir, teberrukat-ı mahsusa hıfz olunmuşdur, sene 1166 "(M.1752)", sözleri okunur. Bu gömleğin de Geylani'ye ait olup olmadığını söylemek güçtür. Çünkü tarikatlara, mür'itleri tarafından bırakılan hediyeler zamanla o kişilere mal edilir. Bu gömleğin Geylani eşyaları arasında I. Mahmut (1730-1754) döneminde saraya gelmiş ve teberrukat odasına konmuş olduğu anlaşılıyor.

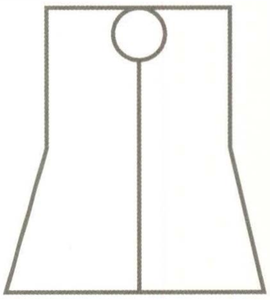

◄

TSM. 13/1177

---

[72] Uludağ 1989, s. 234 - 239.

[73] Uluçam 1989, s. 239 - 240.

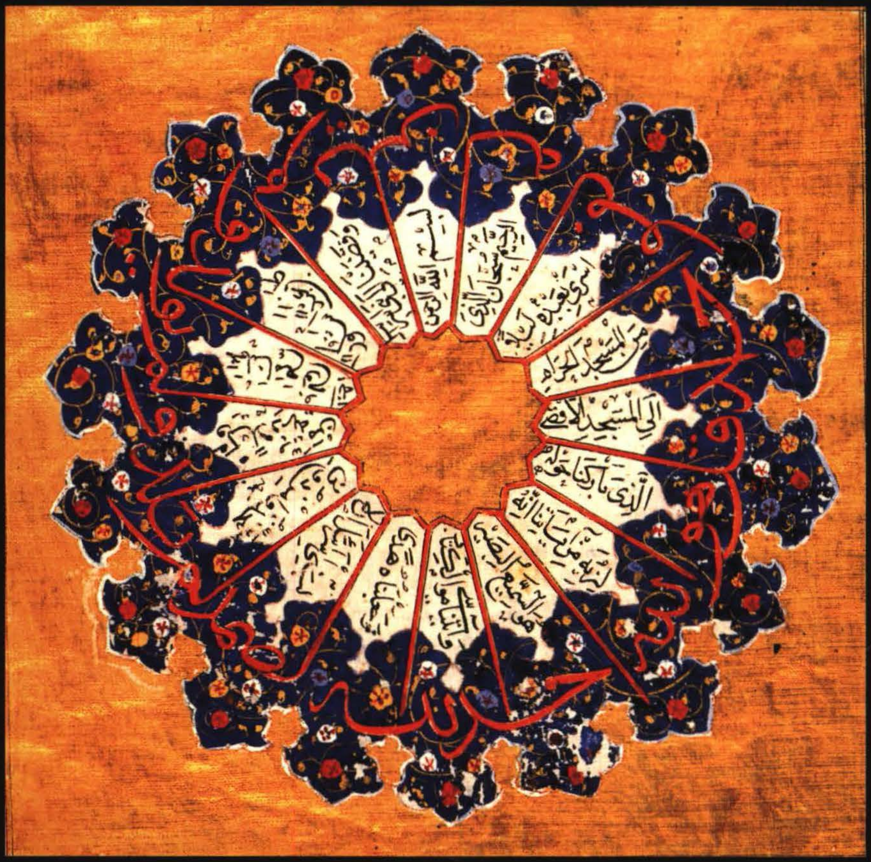
بسم الله الرحمن
الرحيم سبحان الذى
اسرى بعبده ليلا
من المسجد الحرام
الى المسجد الاقصى
الذى باركنا حوله
لنريه من آياتنا انه
هو السميع البصير

BENZER ÖZELLİK GÖSTEREN TILSIMLI GÖMLEKLER

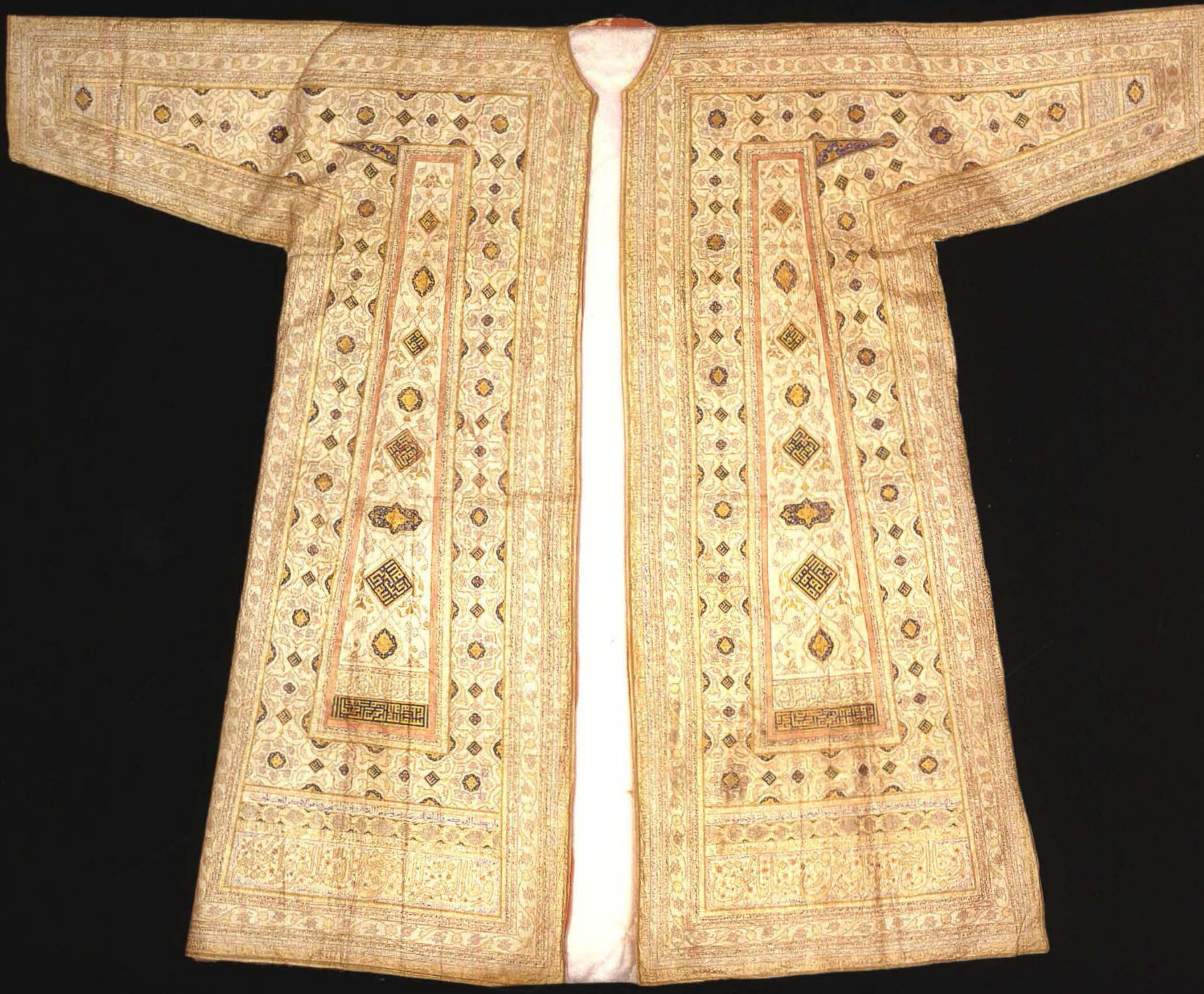

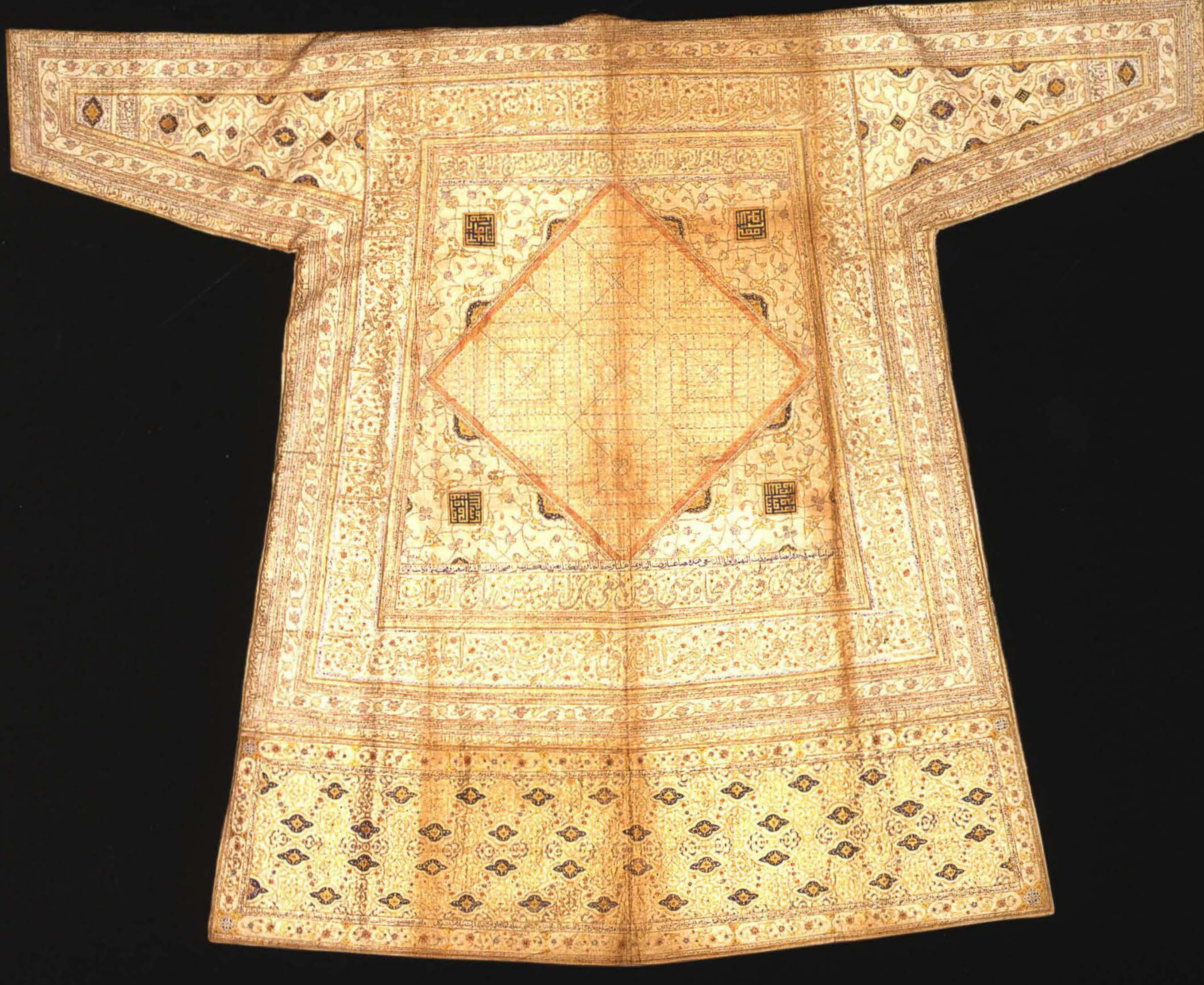

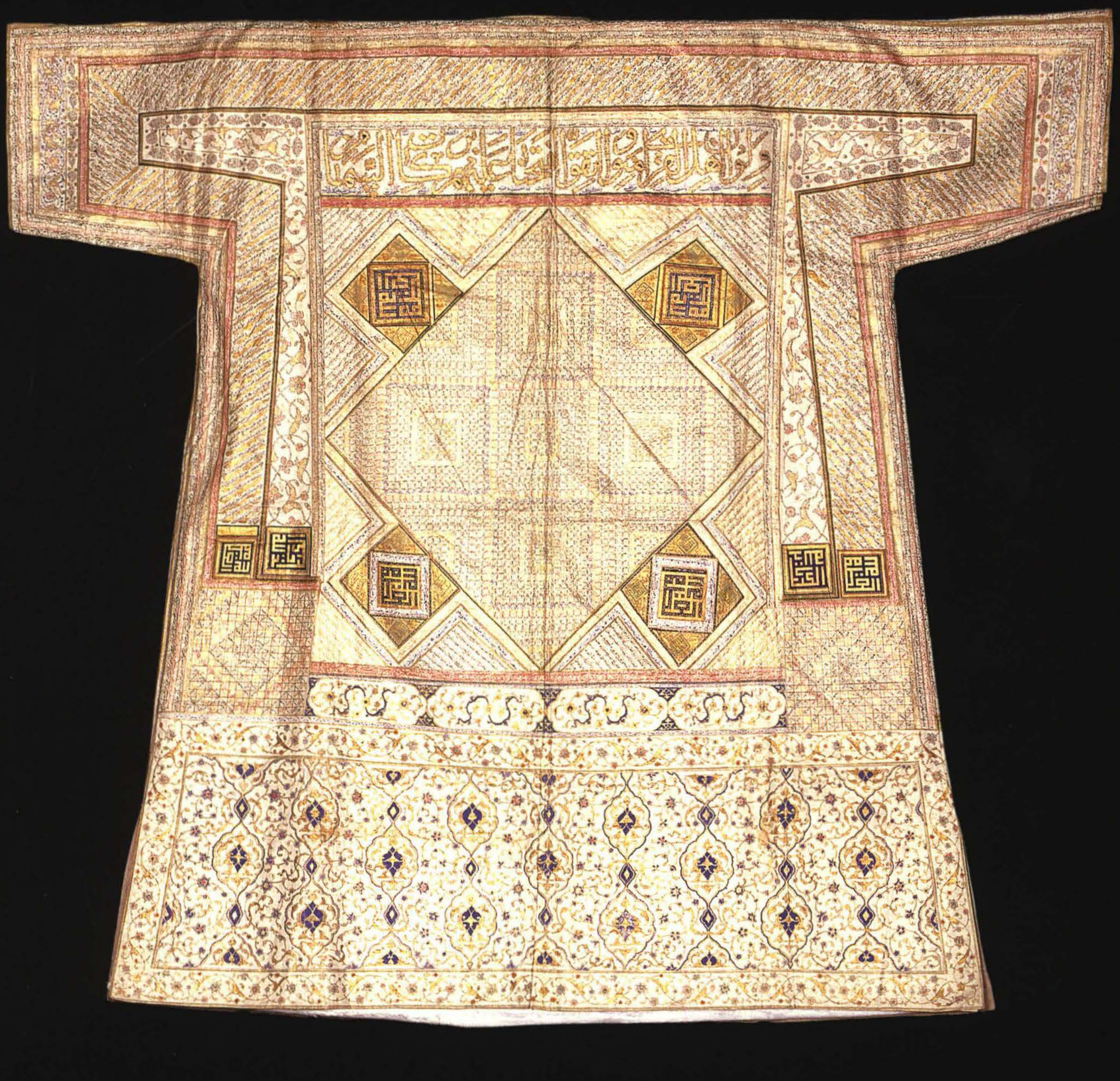

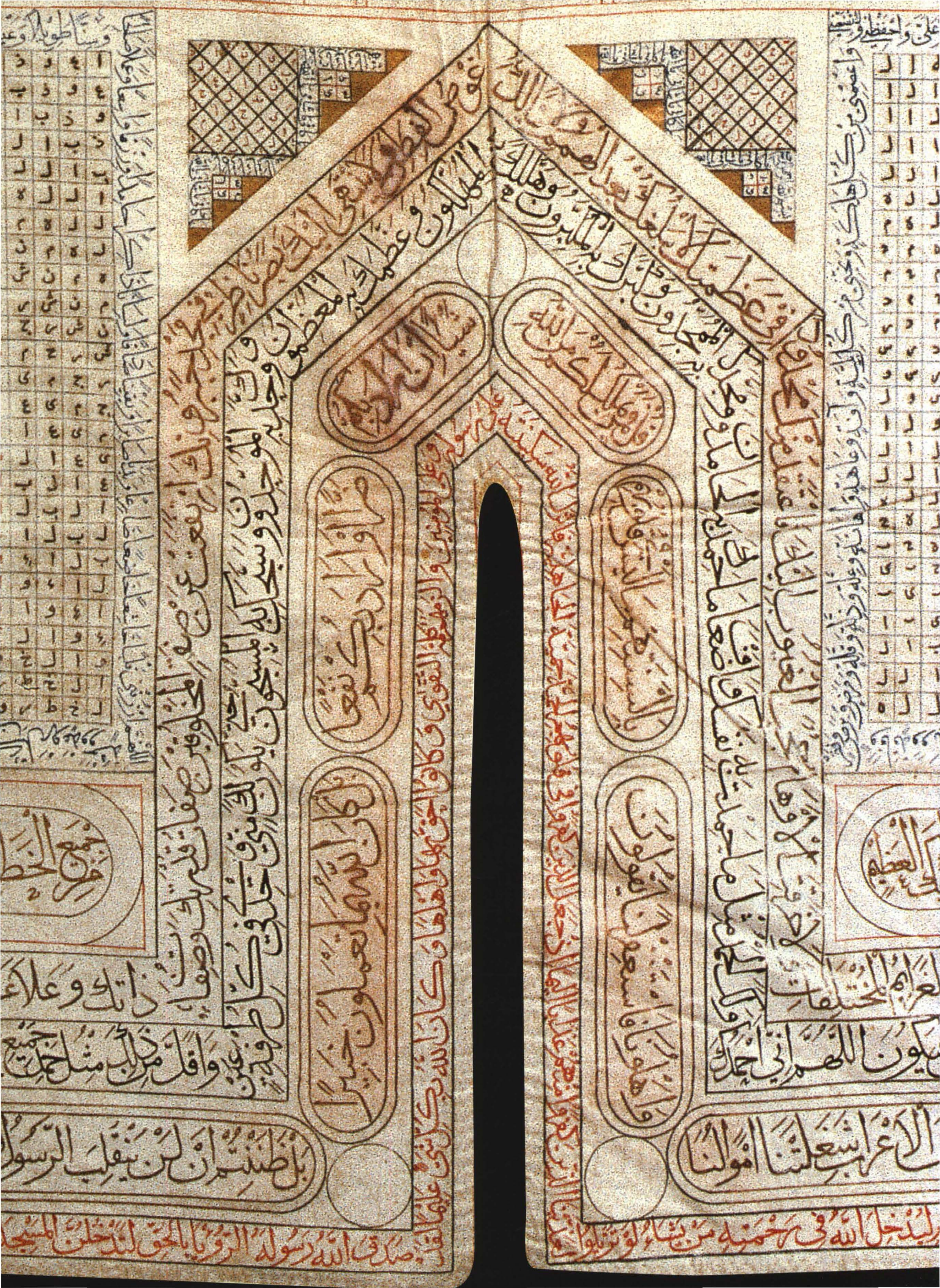
ليدخل الله في رحمته من يشاء لو تزيلوا
صدق الله رسوله الرؤيا بالحق لتدخلن المسجد
الأعراب شغلتنا أموالنا
بل ظننتم أن لن ينقلب الرسول

Gömleklerin bazıları şekil, bazıları kompozisyon şemaları, bazıları da içerik olarak birbirine benzer. Uzun kaftan görünümünde olanlar; astarlı ve pervazlı olarak yani bir dış giyimi gibi hazırlanmışlardır. Kolları uzun ve önden açıktır. Böyle hazırlanmış iki gömlekten biri işçilik bakımından çok güzel (13/1150), diğeri onun kopyası gibidir (13/1183).

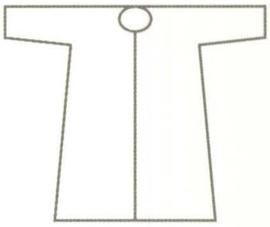

İki gömlek daha (13/1391, 1408), şemaları farklı olmasına rağmen, kaftan tarzında olmaları itibariyle bu grup içinde sayılabilir.

Ceket boyunda, yarım kollu, iki gömlek de ölçüleri ve kompozisyon şemaları bakımından birbirine benzer. Önlerindeki vefk yazılı dikdörtgen panolardan birinin zemini mavi (13/1409), diğerinin kırmızı olan (13/1165) gömleklerden kitabeliler kısmında bahsedilmişti.

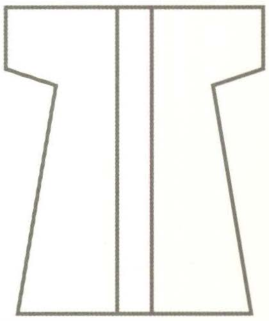

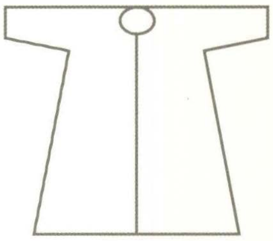

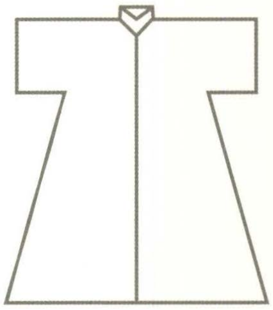

◀

Şifalı Gömlek. Klasik kitap tezhibi ile süslü gömlek, muhtemelen I. Süleyman veya şehzadelerine aittir, 16. yüzyılın ilk yarısı, TSM 13/1150 - ön ve arka genel görünüş
Şifalı Gömlek, kaftan kesiminde, klasik kitap tezhibiyle süslüdür. 16-17. yüzyıl. TSM 13/1185 - ön ve arka genel görünüş

▶

Şifalı Gömlek. 16. yüzyıl. önden açık, uzun kollu, yakasız hırka tarzındaki gömlek: kırmızı. mavi, siyah ve altın yaldızla renklendirilmiştir. TSM 13/1391 - ön ve arka genel görünüş.
Şifalı Gömlek,TSM 13/1408.

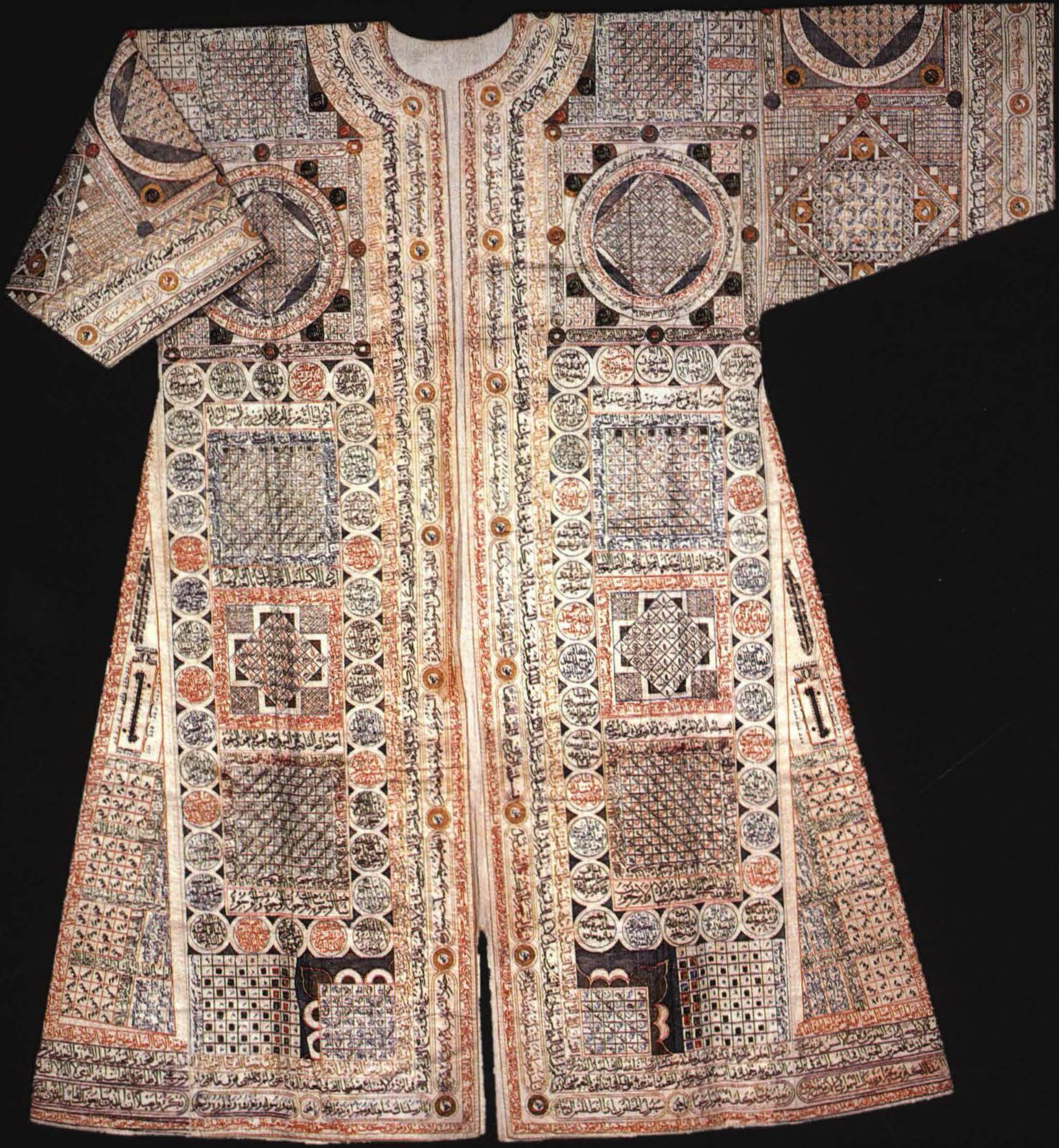

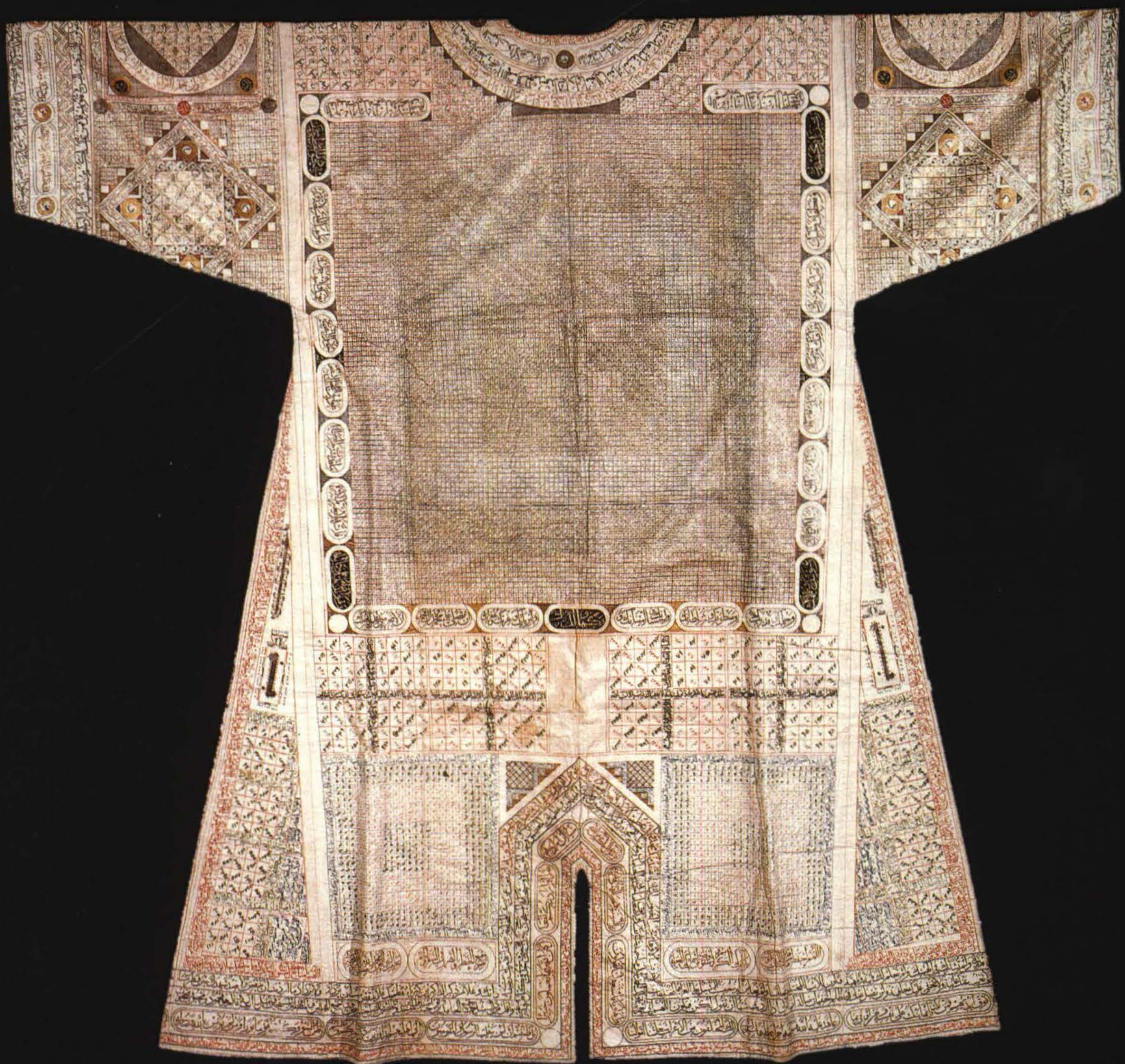

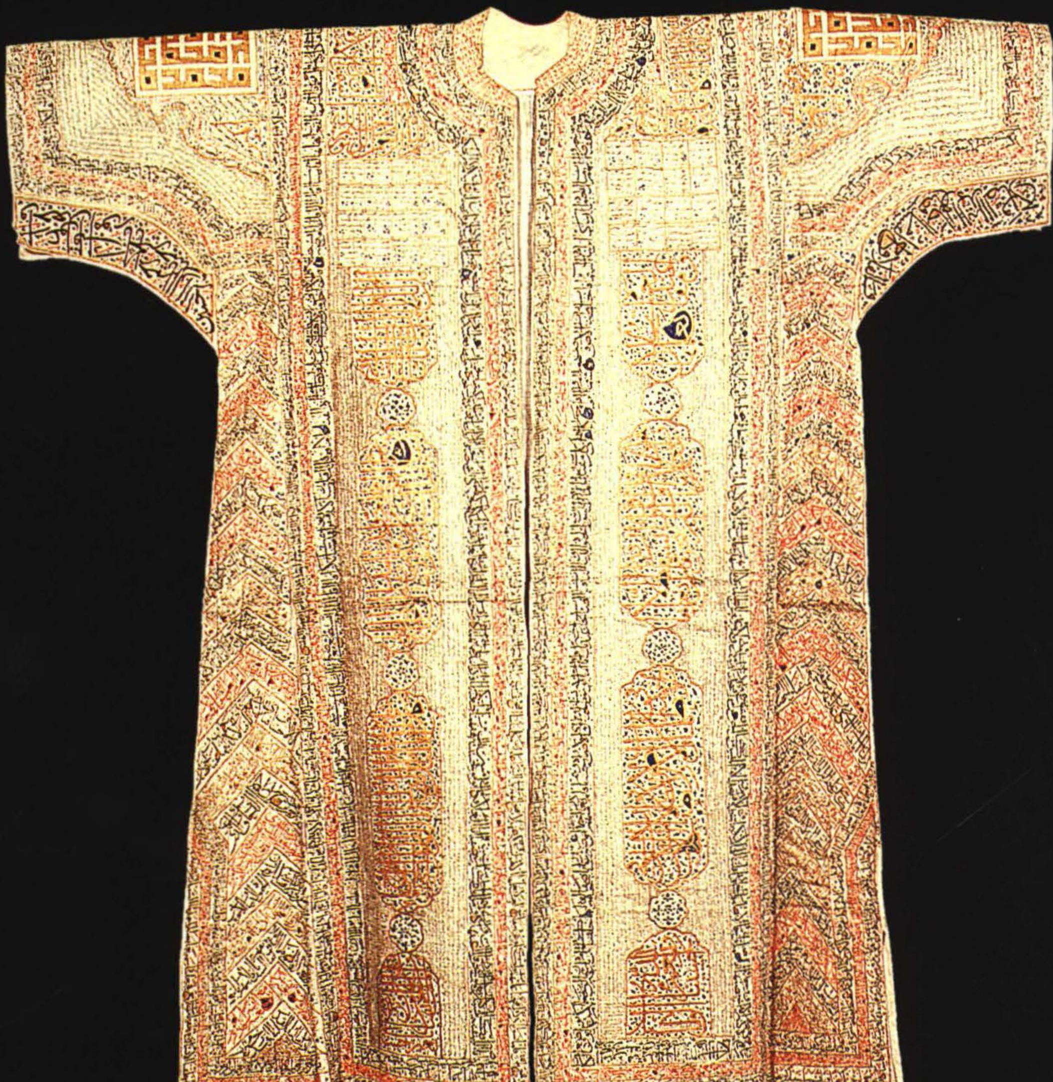

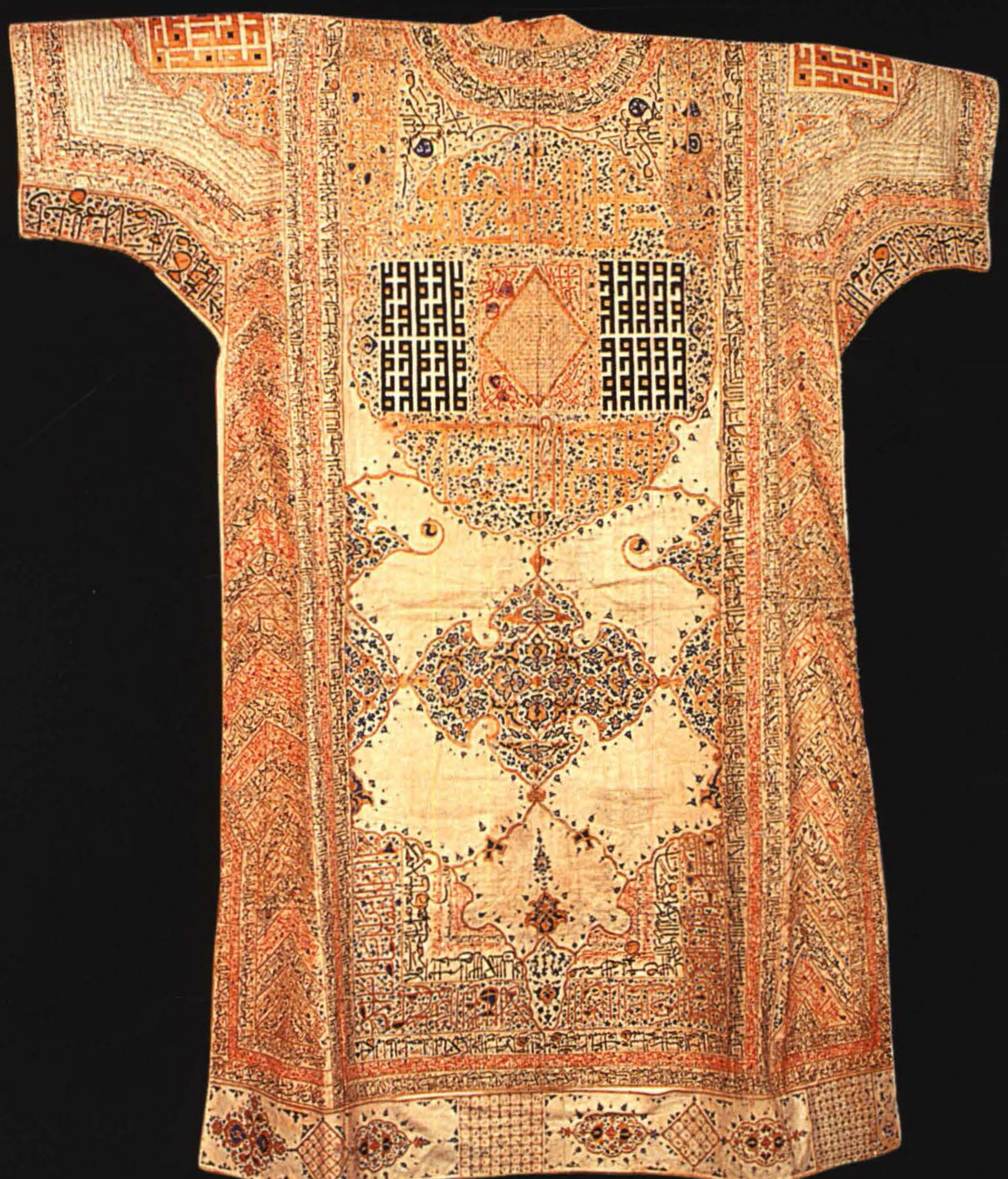

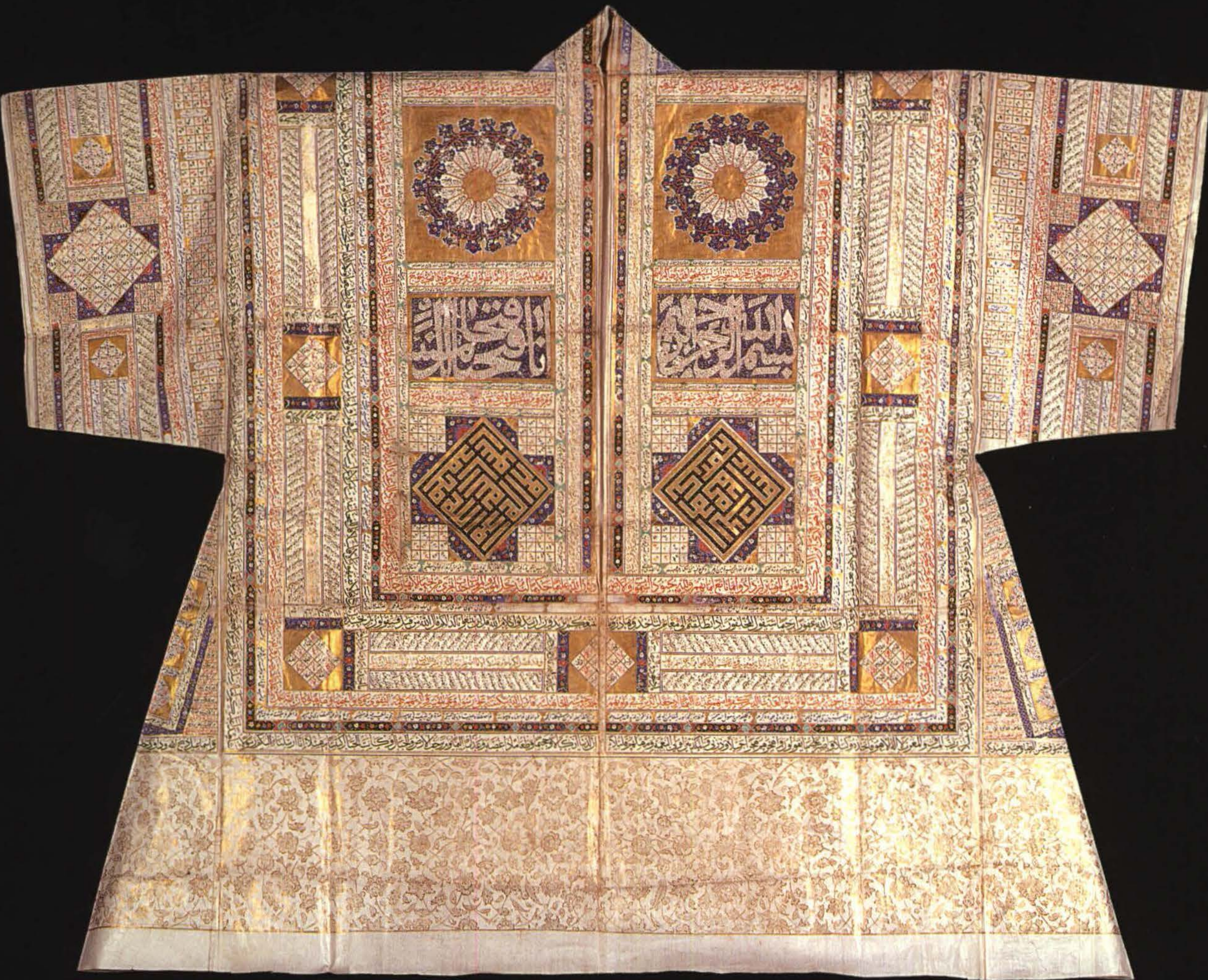

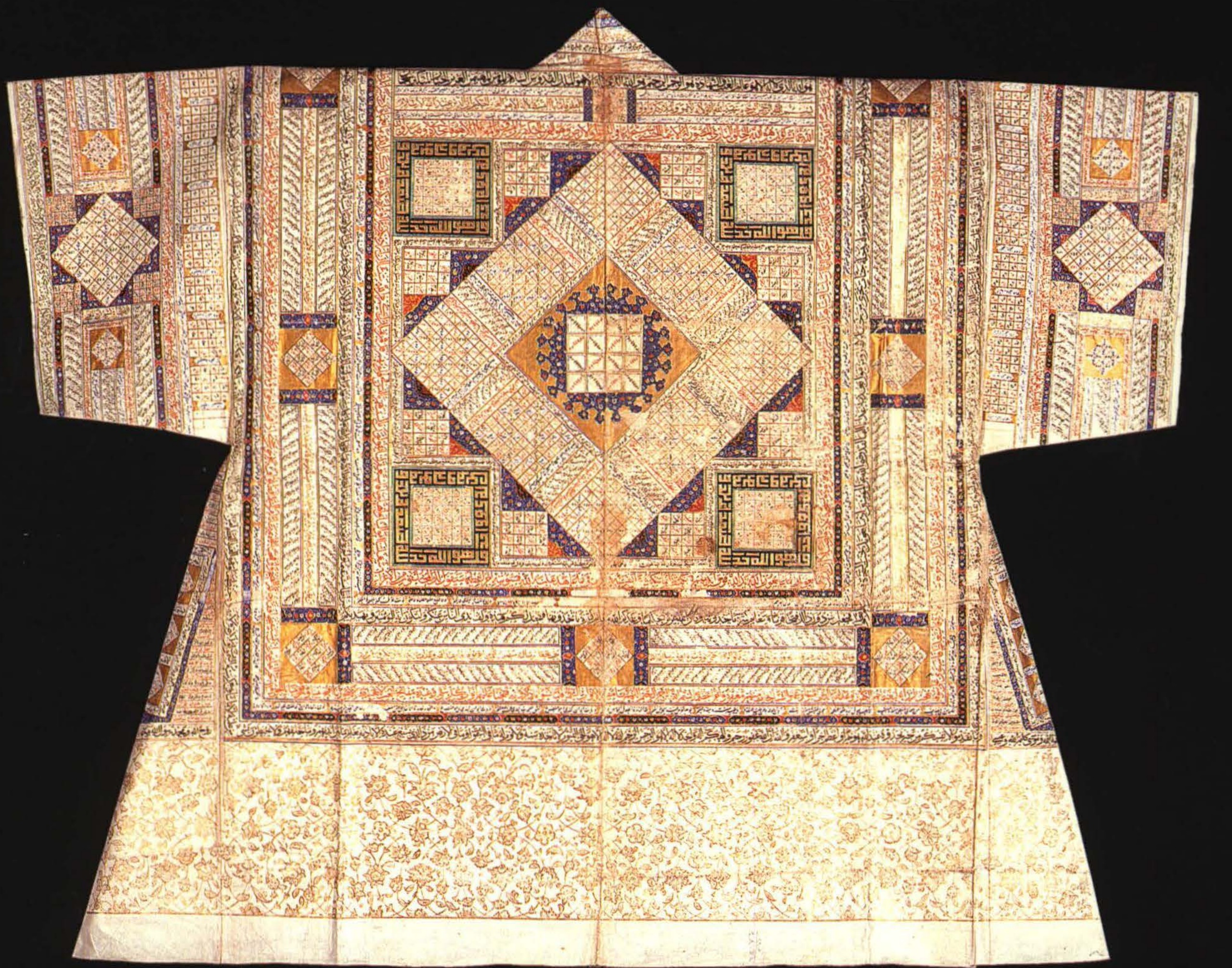

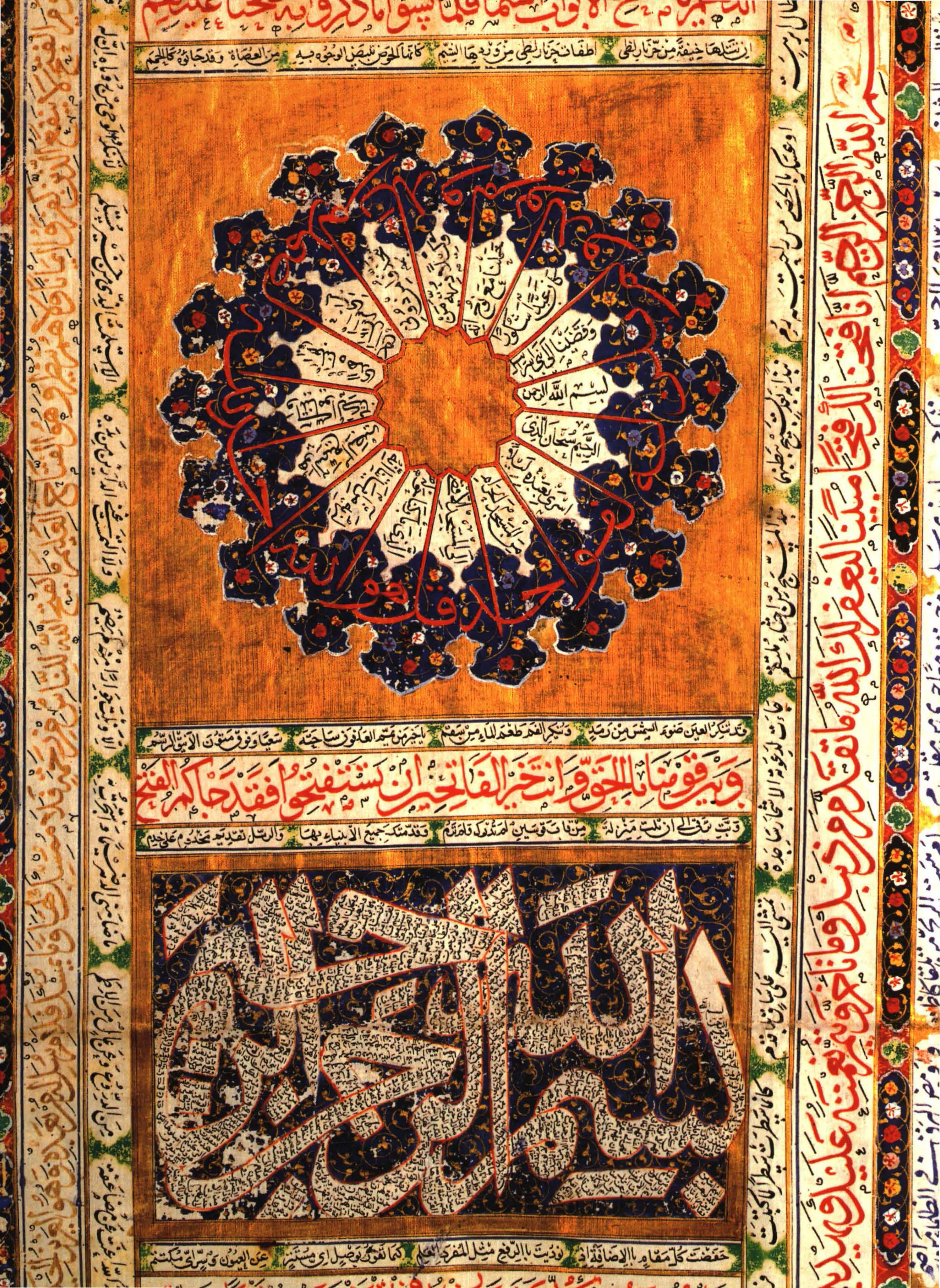

ان تلقها خيفة من حر نار لظى اطفات حر لظى من وردها الشبم
كانها الحوض تبيض الوجوه به من العصاة وقد جاؤه كالحمم

بسم الله الرحمن الرحيم سبحان الذي اسرى بعبده

قد تنكر العين ضوء الشمس من رمد وينكر الفم طعم الماء من سقم
يا خير من يمم العافون ساحته سعيا وفوق متون الاينق الرسم

ويرفق بنا بالحق وانت خير الفاتحين ان تستفتحوا فقد جاكم الفتح

وبت ترقى الى ان نلت منزلة من قاب قوسين لم تدرك ولم ترم
وقدمتك جميع الانبياء بها والرسل تقديم مخدوم على خدم

خفضت كل مقام بالاضافة اذ نوديت بالرفع مثل المفرد العلم
كيما تفوز بوصل اي مستتر عن العيون وسر اي مكتتم

بسم الله الرحمن الرحيم انا فتحنا لك فتحا مبينا ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تاخر ويتم نعمته عليك

Gömlek tarzında, küçük dik yakalı, bele kadar açık, kısa kollu gömleklerden ikisi, kitap yazımına benzeyen görünüşleri, kobalt mavisinin kullanılışı ve Kaside-i Bürde'nin yazılı oluşu gibi özellikleriyle birbirine benzer. 16. yüzyılın seçkin örneklerinden olan gömleklerden görünüşü daha zengin olanı (13/1184), sarayda açılan Tılsımlı Gömlekler sergisinin posteri olarak hazırlanmıştır. Diğeri daha sade olmasına rağmen, işçilik kalitesinde fark yoktur (13/1182).

Kalın keten kumaşları, büyük satrançlı kufi yazıları ve çok renkli olmaları sebebiyle birbirine benzeyen iki gömlekten (13/1185, 1186), kitabeli olanlar bölümünde bahsedilmişti.

Kolsuz, yakasız, önden açık iki gömlek; çok renkli oluşları, yüzeylerinin kare, dikdörtgen ve dairelerle pek çok bölüme ayrılması bakımından birbirine benzer. Kötü kalite olanlara örnek verilebilecek gömleklerden birisi, diğerine göre daha iyidir (13/1143). Diğerinin kalem işi bezemelerinde başarısız olduğu görülür (13/1144). Her ikisi de 19. yüzyıla aittir.

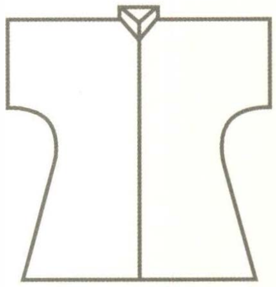

◄

Şifalı Gömlek; üzerinde belaları ve afetleri def'etmek için hazırlandığı yazılıdır, klasik kitap tezhibiyle bezelidir. 16. yüzyıl. TSM 13/1184

►

TSM 13/1182

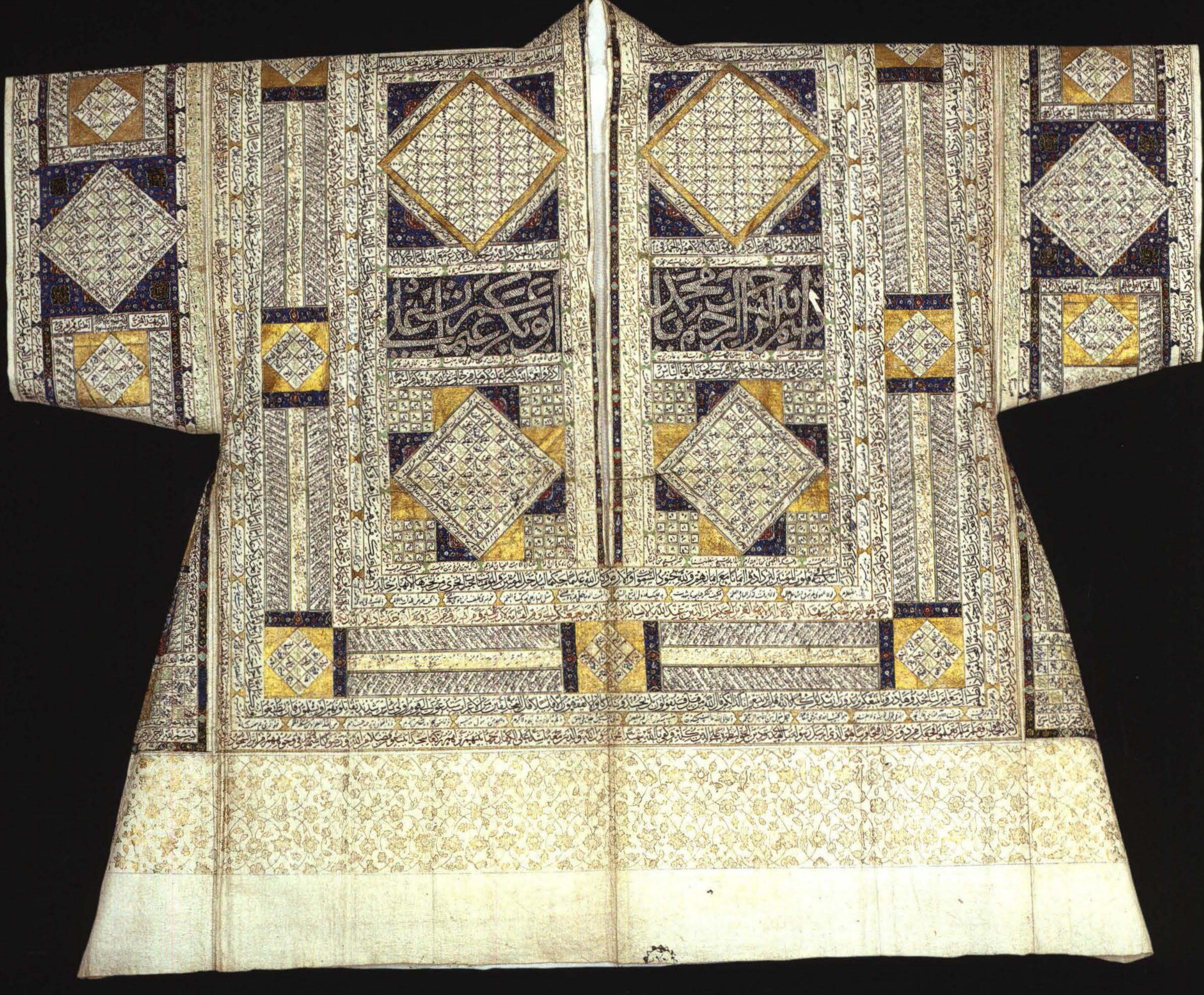

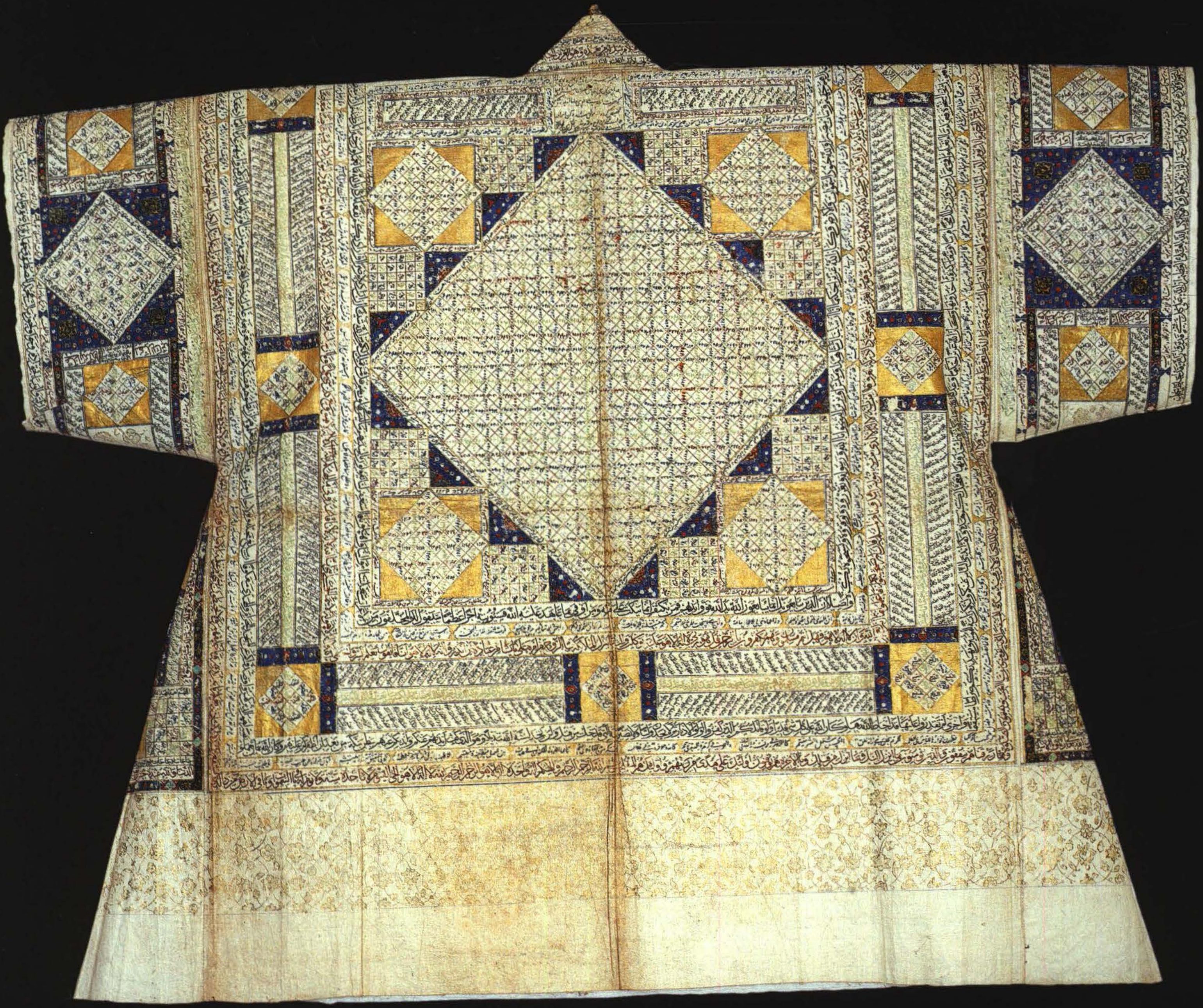

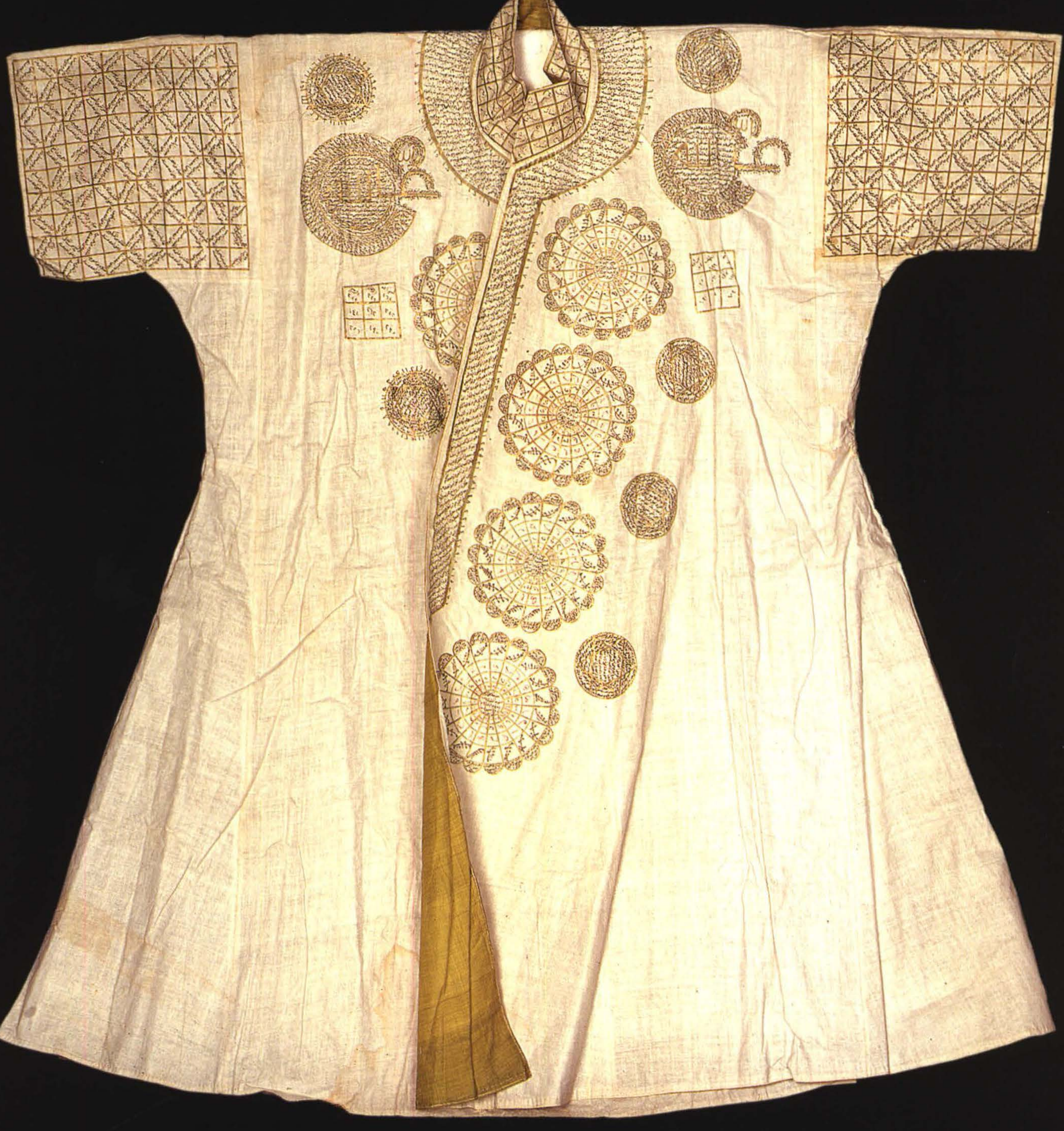

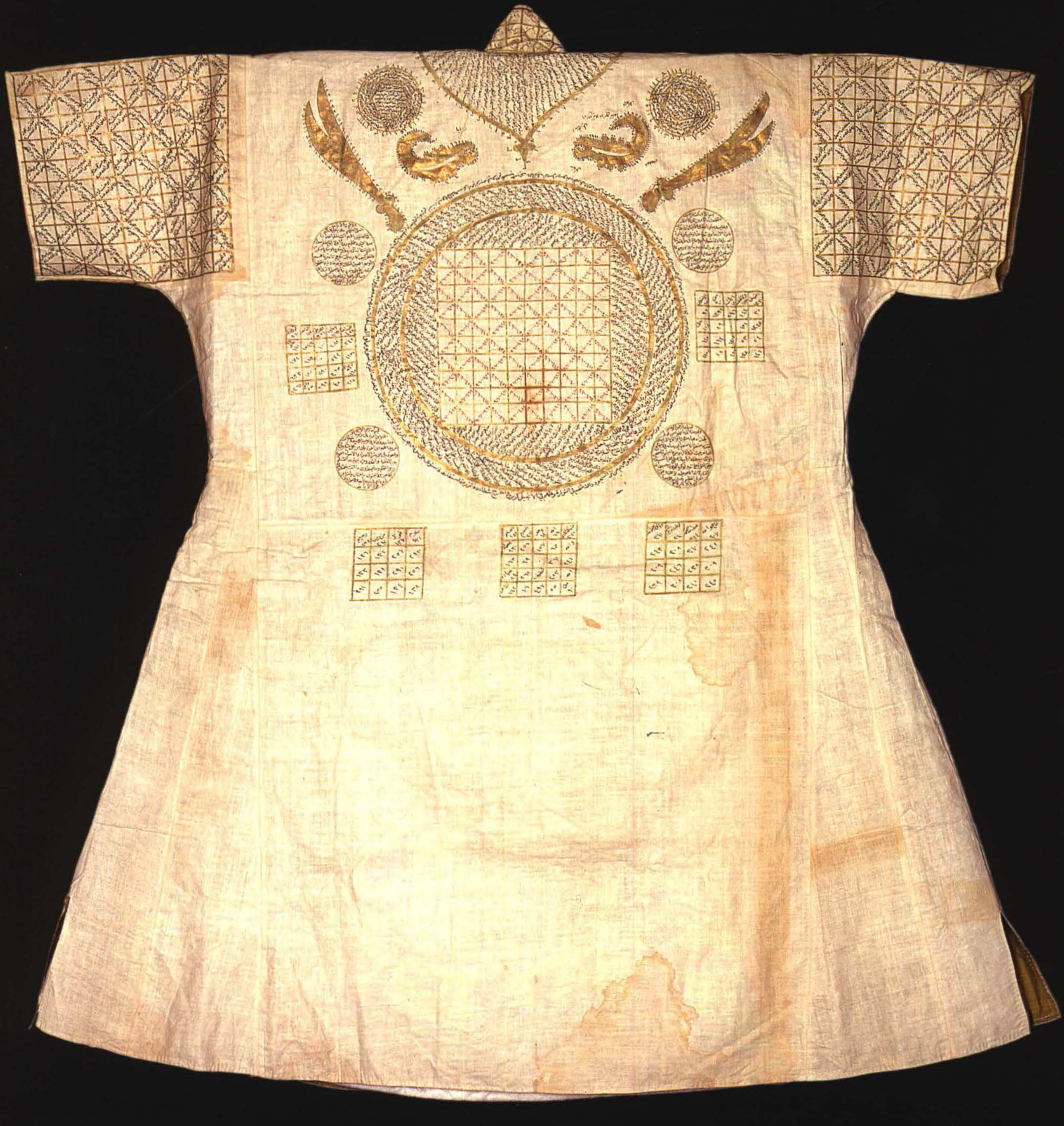

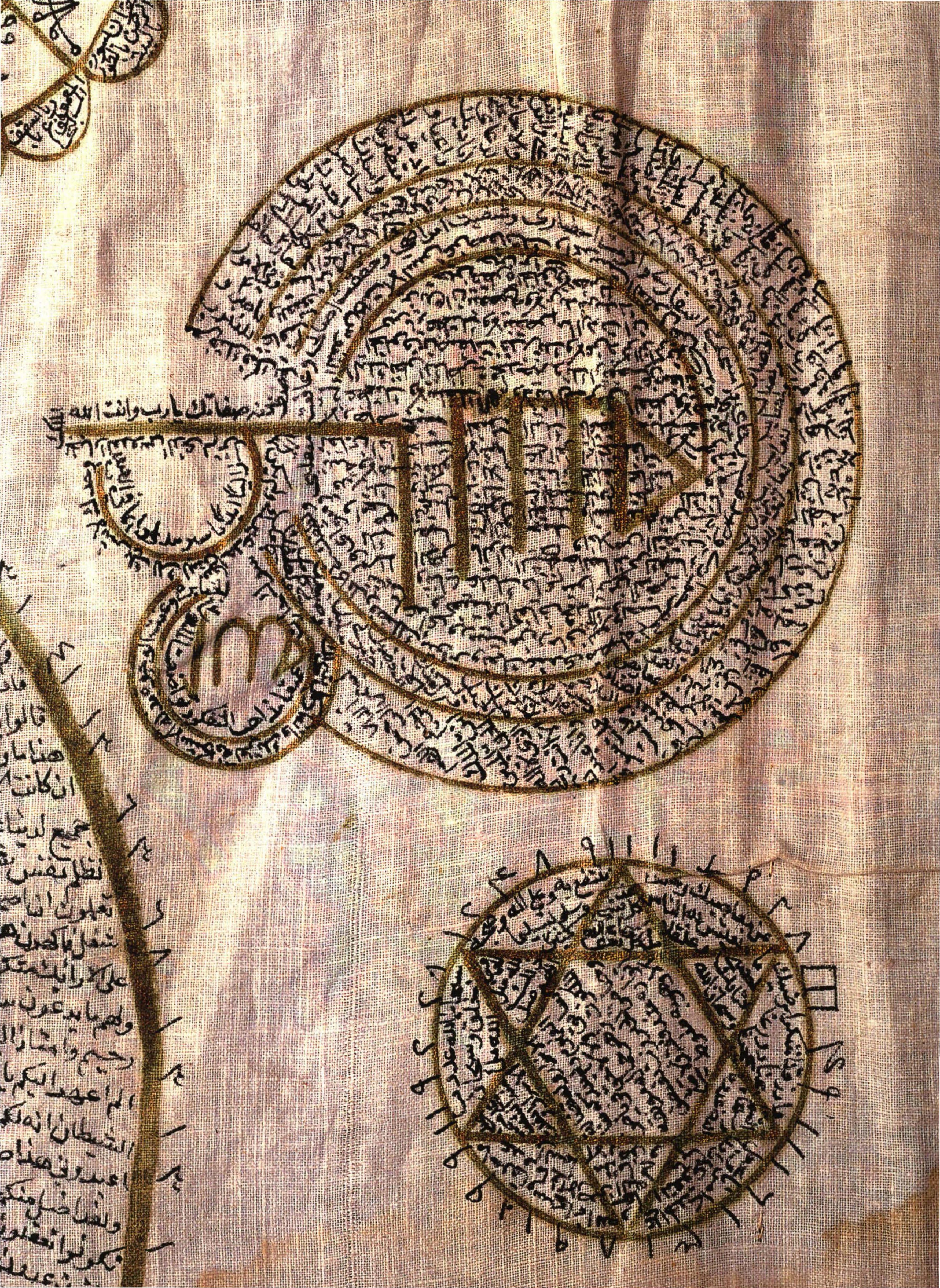
صفاتك يارب وانت الله

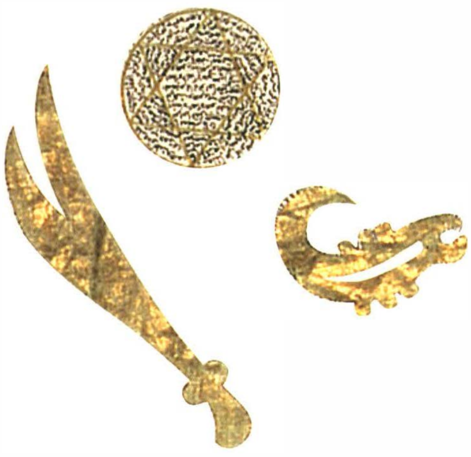

19. yüzyıla tarihlenebilen; kesim, kompozisyon şeması ve içerik olarak birbirine benzeyen üç gömlek daha vardır. Uzun kollu, küçük, dik yakalı, önden çapraz açılan gömleklerin içi astarlıdır. Ön açıklığı boyunca karşılıklı, alt alta sıralanan dört yuvarlak şekille karakteristik olan gömleklerden birinde üçer yuvarlak görülür (13/1138). Diğerlerinden farkı; ön açıklığını kapatan, tepesi mercanlı, gümüşten, üç yuvarlak düğmesidir. Gömleklerden diğeri (13/948), ön açıklığının iki yanında, boyun hizasında, yeşil renkle basılmış, Hz. Muhammed'e ait bir çift pabuç izine sahiptir.[74] Diğerlerinde görünmeyen bu detaya rağmen işçiliği kötüdür. Arkasında; Zülfikar ile bir akrebin yer aldığı gömlek (13/1148) ise motif zenginliği ve işçiliği bakımından bu grubun en iyisidir.

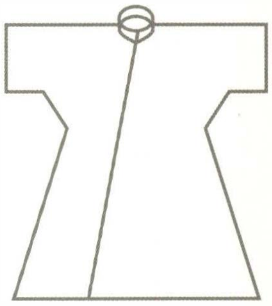

[74] Bu gömleğin bir benzeri İstanbul Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde bulunur (Env.no.1743), buradaki pabuç izi değil, parmakların da belirtildiği bir ayak izidir. Yayınlandığı yer için Bkz. S. Bayram,"İstanbul Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde Bulunan Tılsımlı İki Gömlek ve Kültürümüzdeki Yeri", Vakıflar Dergisi 22 (Ankara 1991), s.355-365, Res1-2.

◄

TSM 13/1148

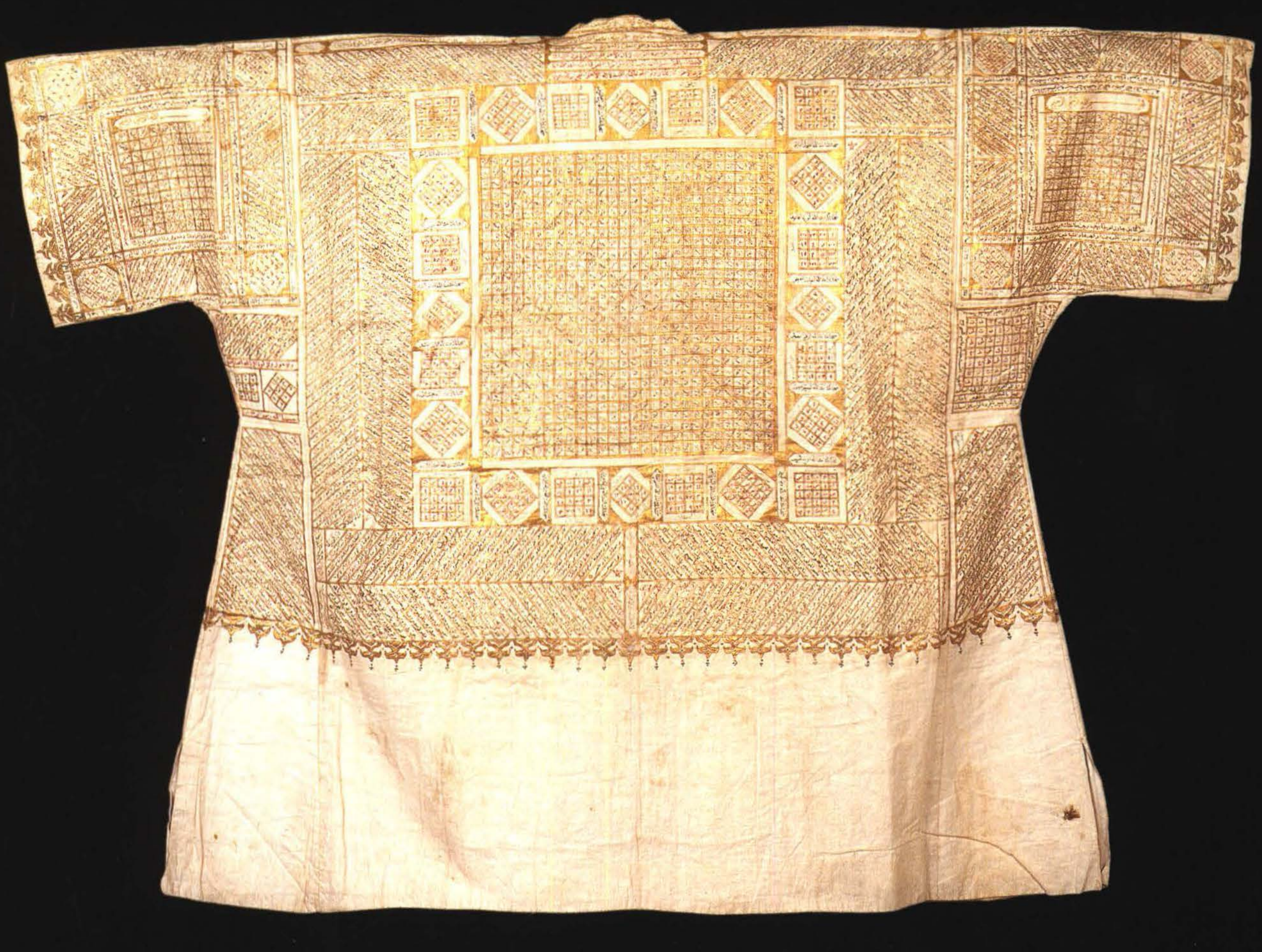

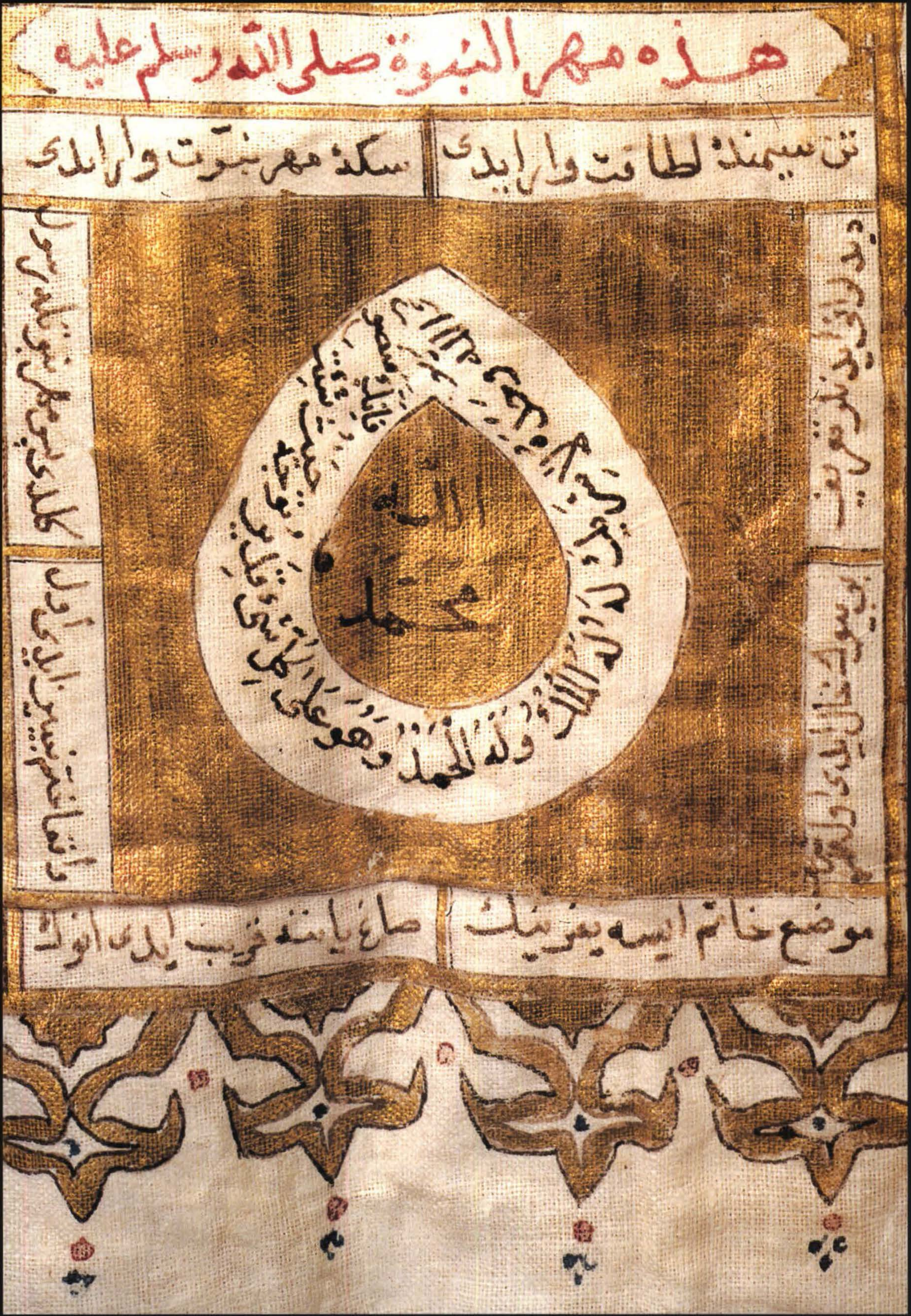

هذه مهر النبوة صلى الله وسلم عليه

تن سيمنده لطافت وار ايدى
سكۀ مهر نبوت وار ايدى

ديدلر انى ايدلر تعريف
بر بيوك خال ايدى ول [illegible]

موضع خاتم ايسه يغرينك
صاغ يانينه قريب ايدى انوك

وانما ختم نبيين ايدى اول
كلدى بو مهر نبوتله رسول

لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير توجه حيث شئت فانك منصور

الله
محمد

Koleksiyon içinde Hz. Muhammed ile ilgili özelliklerin yazıldığı (hilye) ve şekillerin çizildiği dört parçalık bir grup vardır. Bunların kesimleri de hemen hemen aynıdır. Önden açık, küçük dik yakalı, kısa kolludur. Desenin tamamı, bel hizasında, altın yaldızlı, zarif dendanlarla biter. Kompozisyonlarda fazla renk görülmez, siyahla yazılmış, altın yaldızla zenginleştirilmiştir. Bezemelerde yer yer yeşil de görülür. Hepsi çok özenle hazırlanmış gömleklerdir. Bu genel özellikler dışında bazı özel detaylar, gömlekleri birbirinden farklı kılar. Hz. Muhammed'in yaprak şeklindeki mührünü taşıyan biri (13/1396) üzerinde ayrıca onu öven bir de şiir yer alır.

Aynı karakterde, fakat mühür taşımayan bir başka gömlek daha vardır (13/1140).

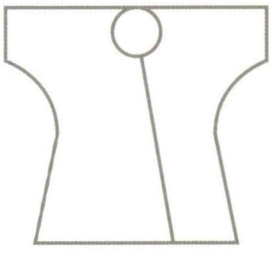

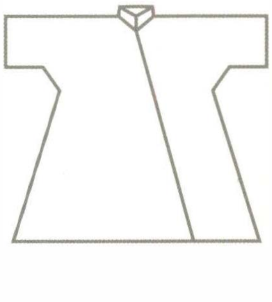

◀

Hz. Muhammed'in Hilye-i Şerif'inin (tasviri) ve mührünün yer aldığı şifalı gömlek. 16-17. yüzyıl. TSM 13/1396

▶

Şifalı Gömlek, üzerinde Hz. Muhammed'in tasviri yer alır. 16-17. yüzyıl. TSM 13/1140

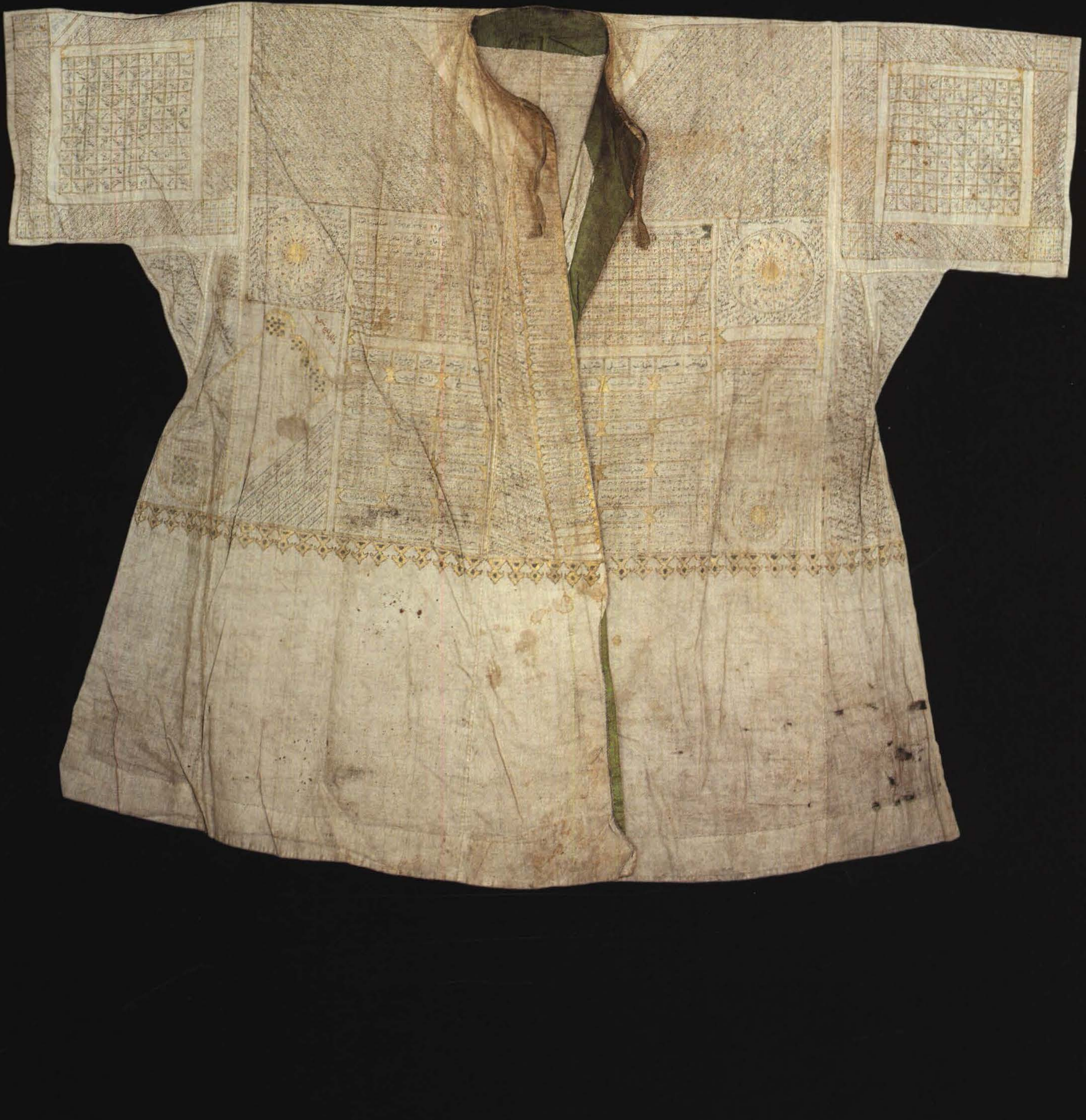

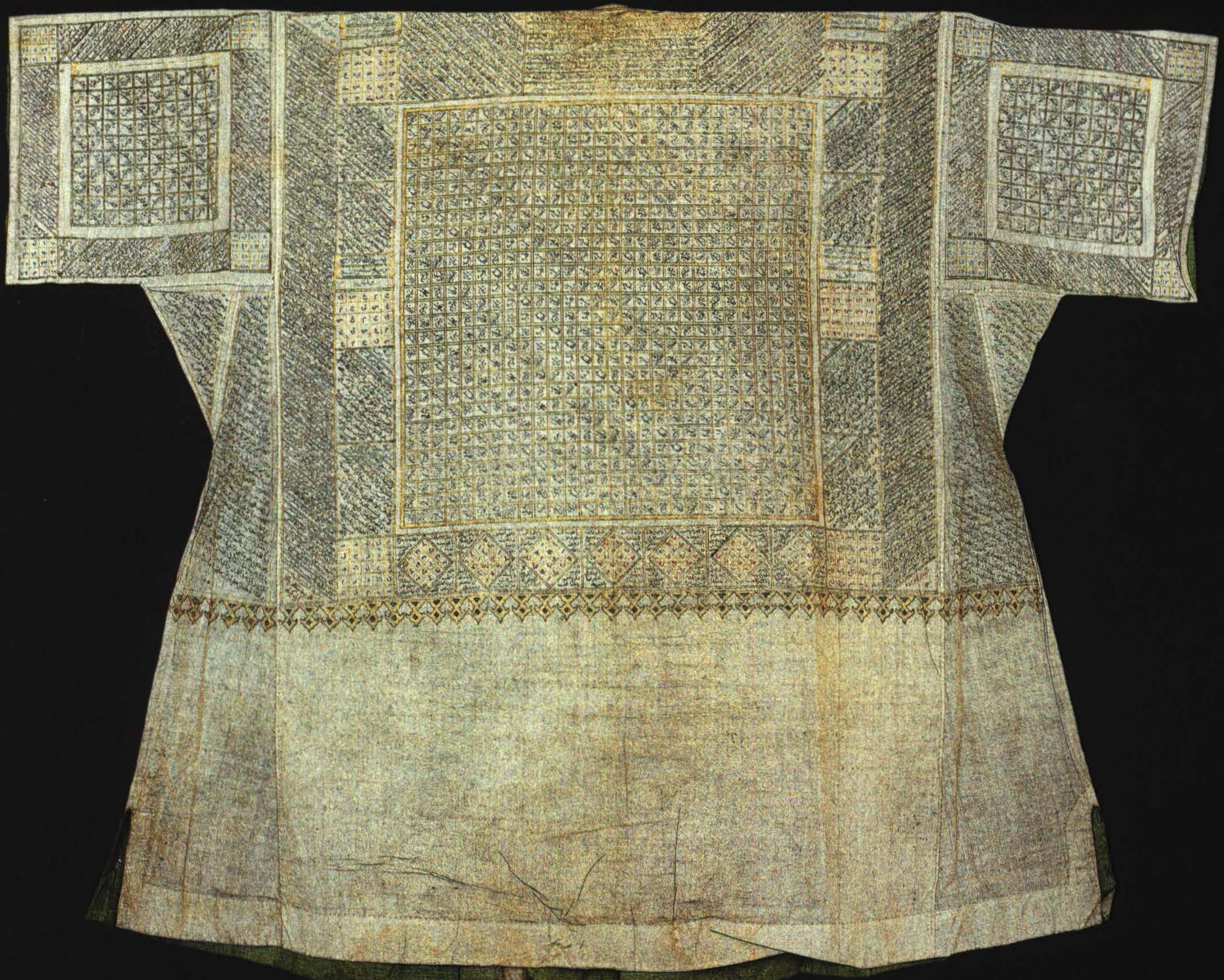

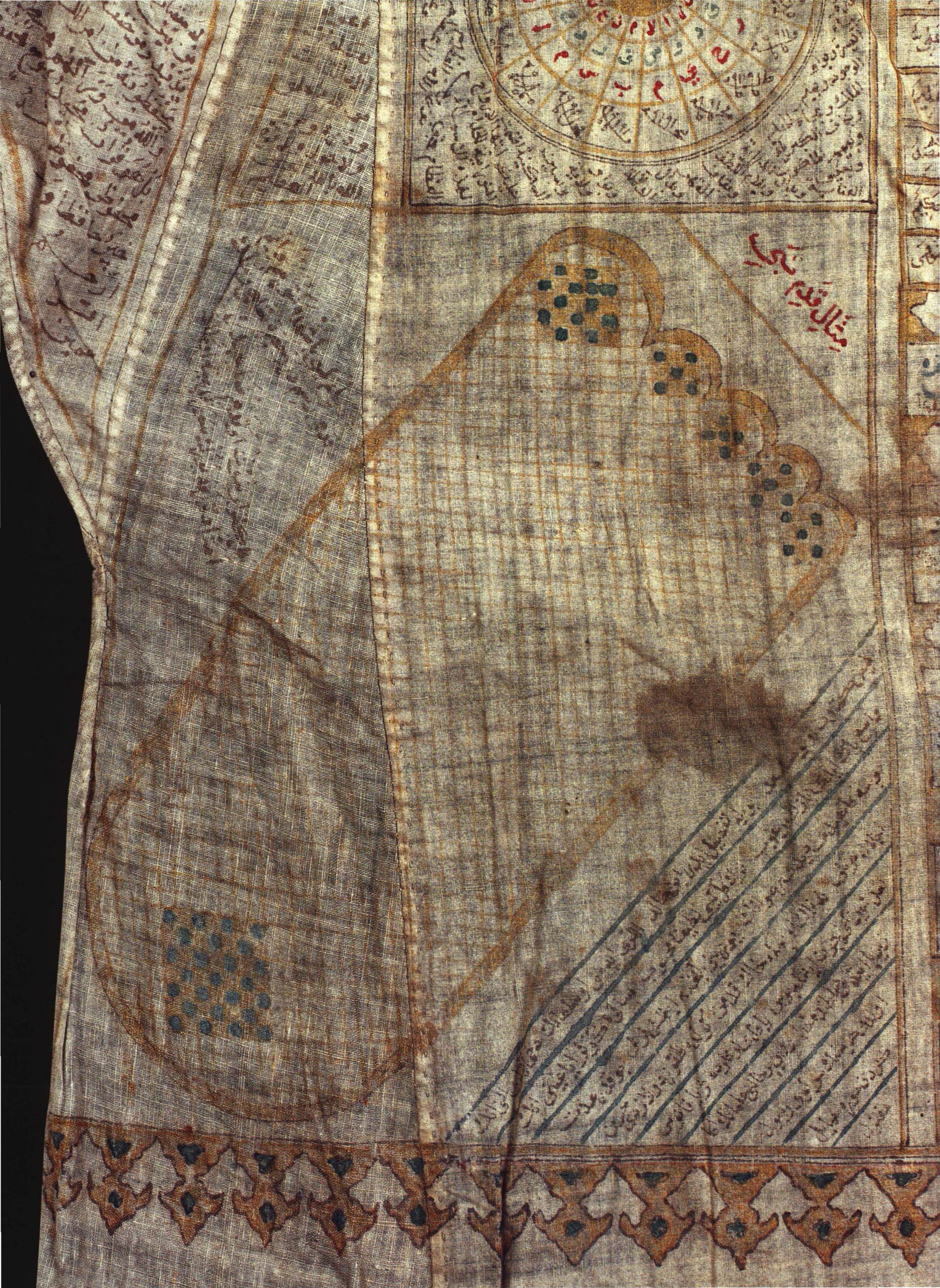
مثال قدم نبی

Gömleklerden biri kahverengi mumlanmış, pamuklu bir kumaşın içine geçirilmiştir (24/2011). Ön tarafında yer alan büyük bir ayak, parmak ve tırnak detaylarına kadar büyük bir titizlikle resmedilmiştir. Etek ucundaki çift sıralı dendan altın yaldızlı olup; yaldızlar bugün yapılmış gibi parlaklığını muhafaza etmektedir. Koleksiyonda, herhangi bir kumaşa kaplanmamış bir benzeri (13/1178) daha olmakla beraber, işçilik bakımından onun seviyesine ulaşamamıştır.

Kesimi ve kompozisyon şeması yukarıdakilerden farklı, ancak üzerinde "nalın-ı saadet" olduğu yazılı pabuç şekline sahip bir gömlek de (24/2074), bu grup içinde yer alır. Önden açık, yakasız, kısa kollu, bele inen boydadır. Gömleğin ön açıklığının iki yanında, bir türbe şekli içinde birer çift nalın-ı saadet yer alır. Arka ortasında yukardan aşağıya doğru iç içe dairelerle astrolojik çizimler yapılmıştır. Gömleğin kumaşı ve işçiliği sultanlarınkine göre biraz daha kaba olmakla beraber, 16.-17.yüzyıl özellikleri gösterir.

Bu gömleğin bir benzeri Konya Mevlana Müzesi'nde bulunmaktadır (Env.no.706). Bu gömlek ilk yayınlandığında Mevlana'nın eşi Gevher Hatun'dan olan oğlu Sultan Veled'e (Ölm.1312) ait olarak tanıtılmıştır.[75] Daha sonra bu gömleği bir bildiri konusu yapan Ö. Barışta,[76] eseri, 16.-17.yüzyıla ait Osmanlı işi olarak sunmuştur. Ayrıca gömlek üzerindeki nalın-ı saadet çizimlerinden hareketle, dönemin halı, işleme ve çini panolarında görülen ayak izleriyle karşılaştırma yapmıştır. Bu gömleklerin Topkapı Sarayı'ndaki örneklerle olan benzerliğine de genel olarak değinmiştir.

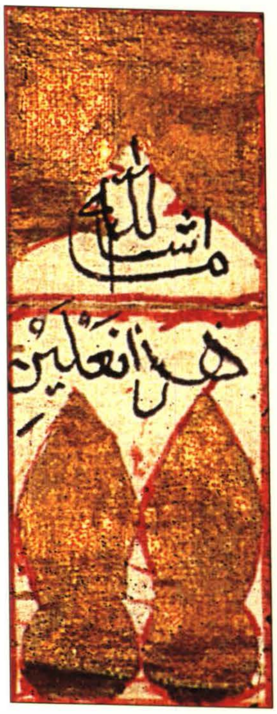

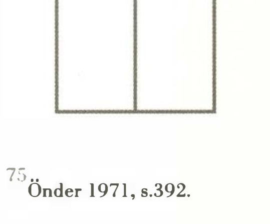

◀

Ön ve arka genel görünüş, 13/1178 - Solda ayak izi detay.

▶

Ön genel görünüş ve detay, 24/2074 - Üstte nalın-ı saadet.

---

[75] Önder 1971, s.392.

[76] Barışta, 1996, s.53-72.

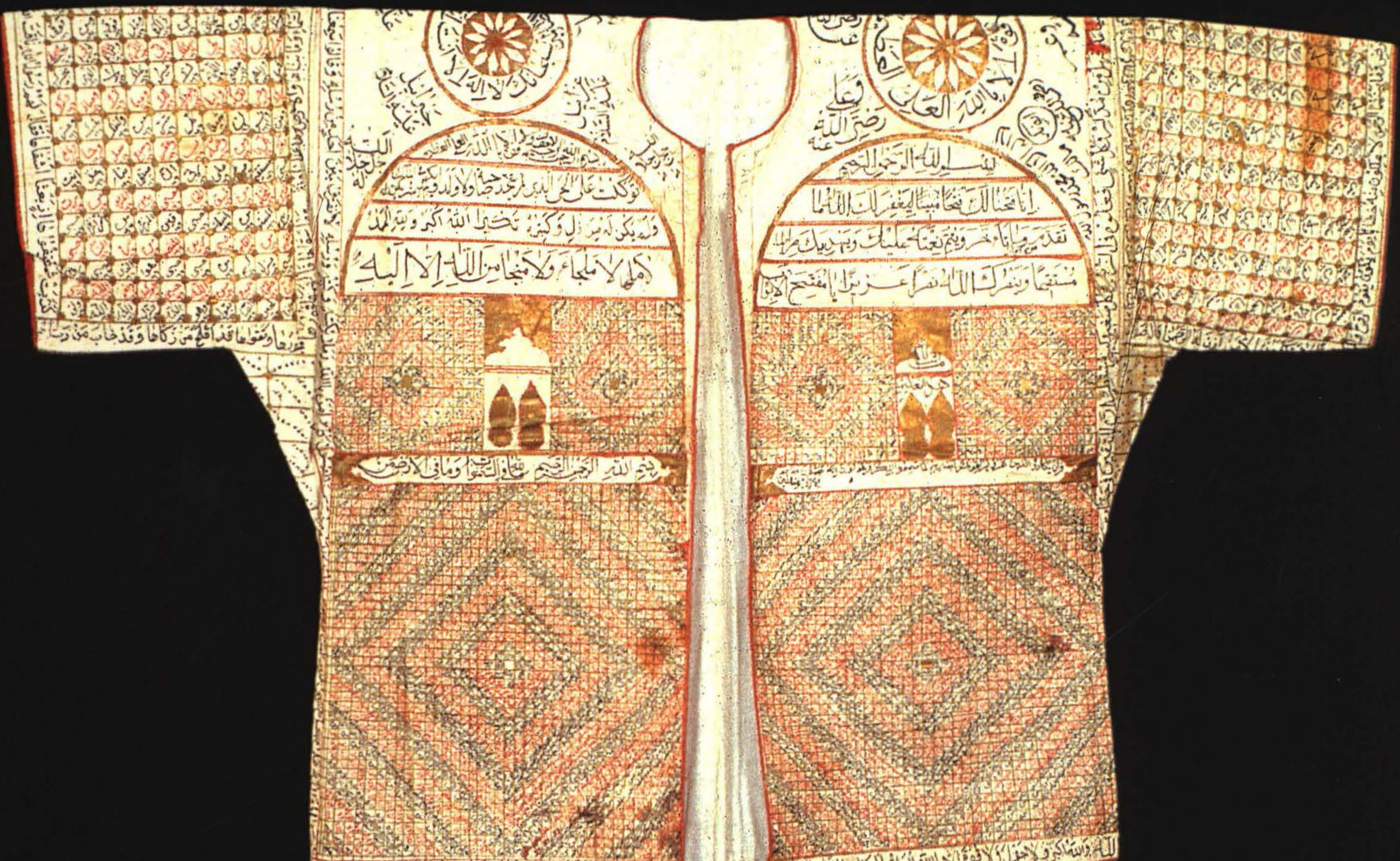

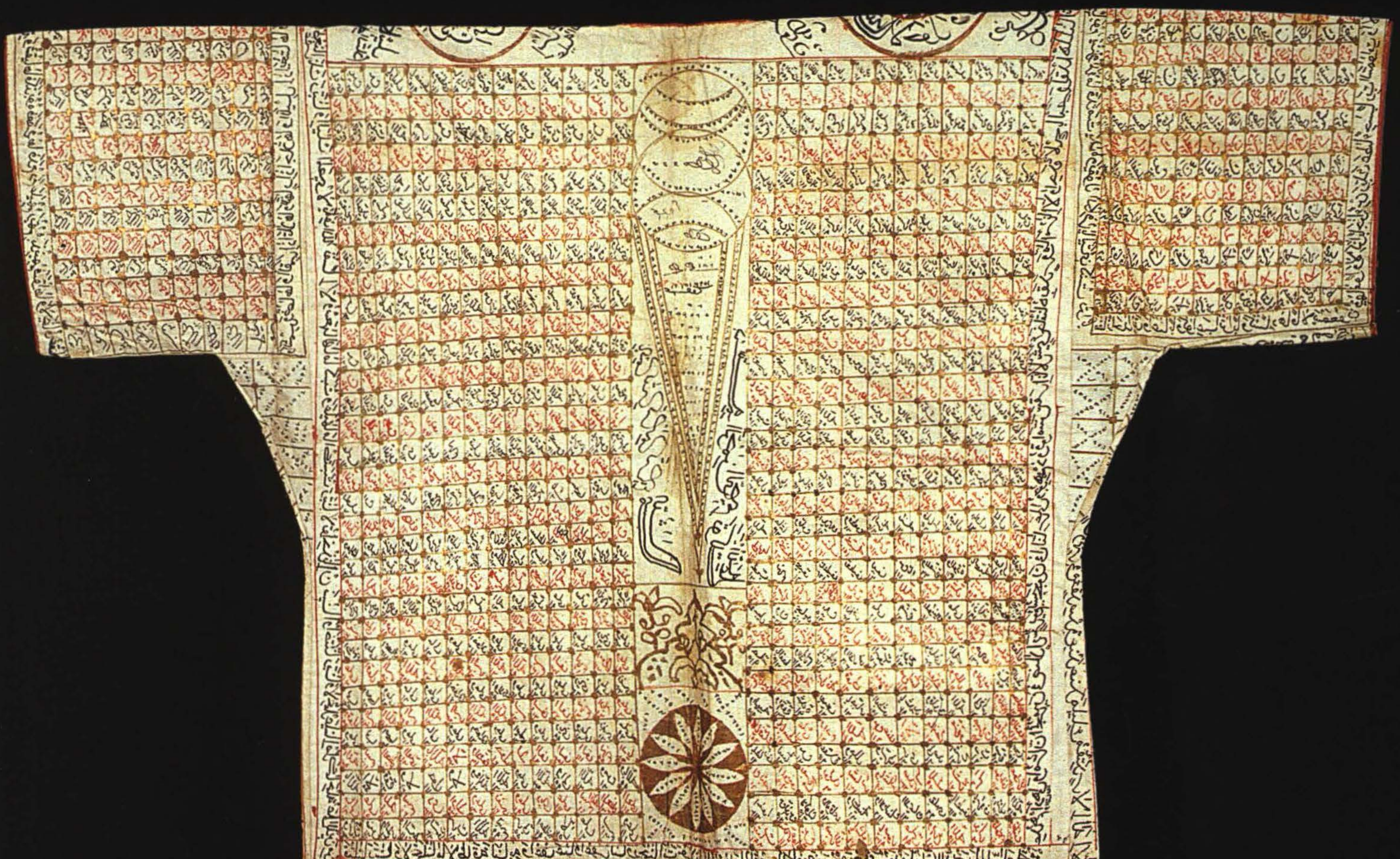

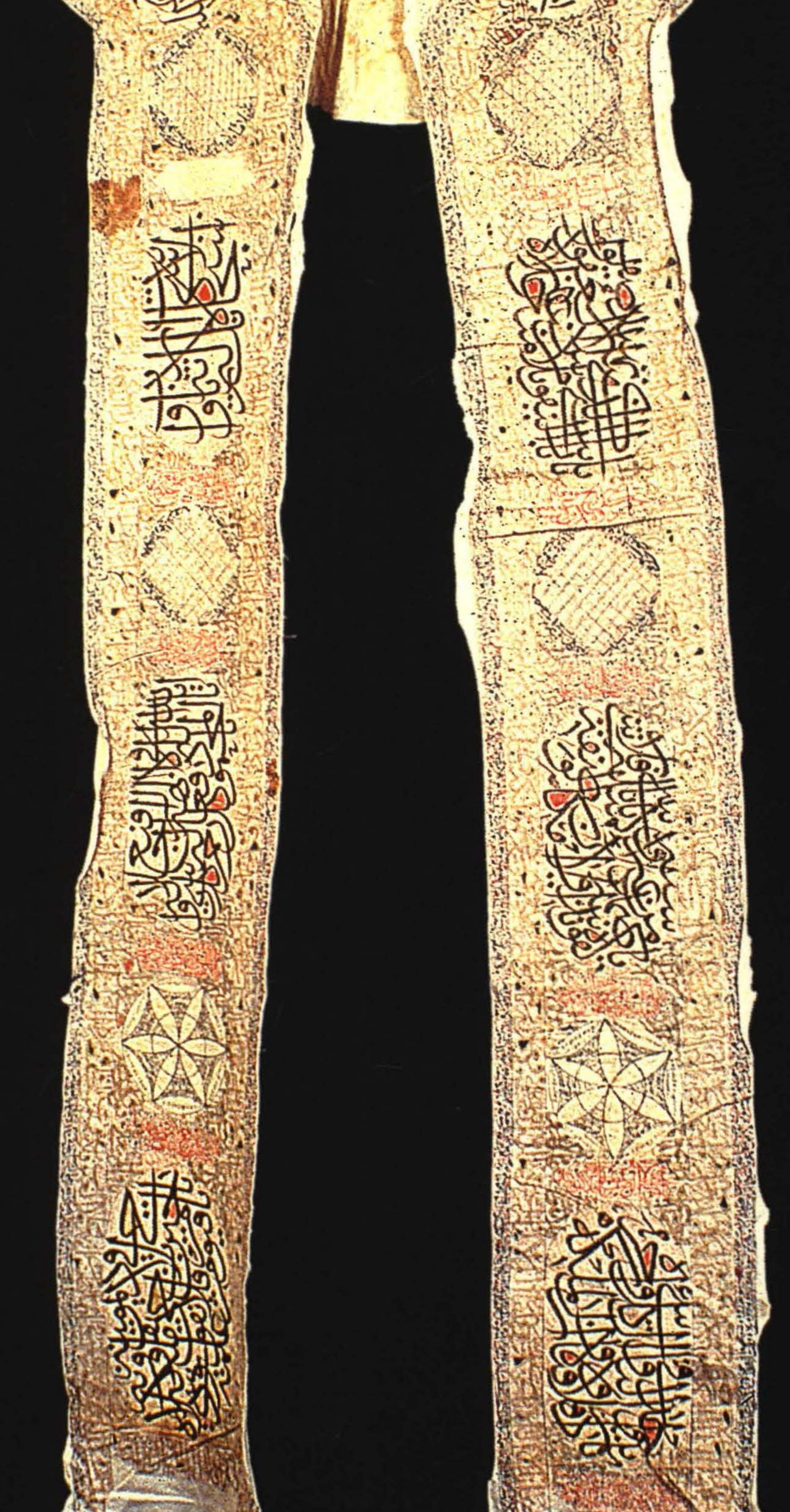

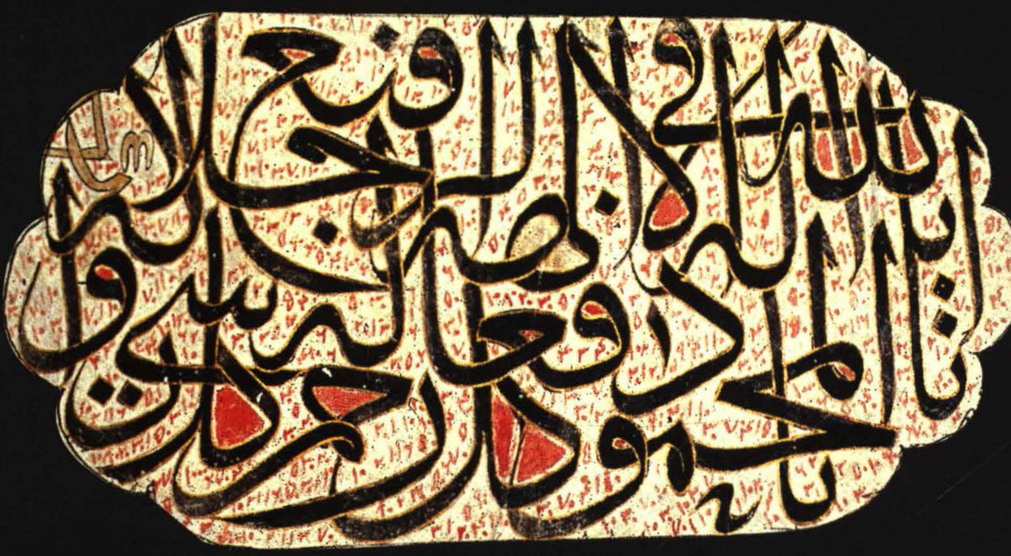

Gömleklerden başka bir giysi parçası olarak bir tılsımlı takma yaka (13/956) ve takkeler bulunmaktadır. Tılsımlı yakanın; arkası yuvarlak roba şeklinde, iki ön parçası etek ucuna kadar inecek şekilde uzun ve dar bir kesimi vardır. Bu form, sultanların tahta çıkışlarında, merasimlerde bir üst giyimi olarak giydikleri görkemli kapaniçelerin yaka kesimine benzer. Bu yakalar, bir ihtimal, kapaniçelerin yakasını oluşturan ve ön açıklığının iki yanını dolaşan aynı kesimdeki siyah tilki kürkünün altına geçiriliyordu. Böylece sultan, nazara karşı korunuyordu.

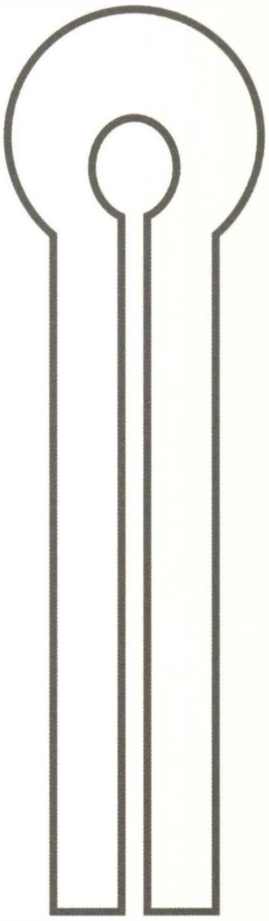

◀

Solda: kapaniçe TSM 13/1329 - Sağda: yaka.13/956

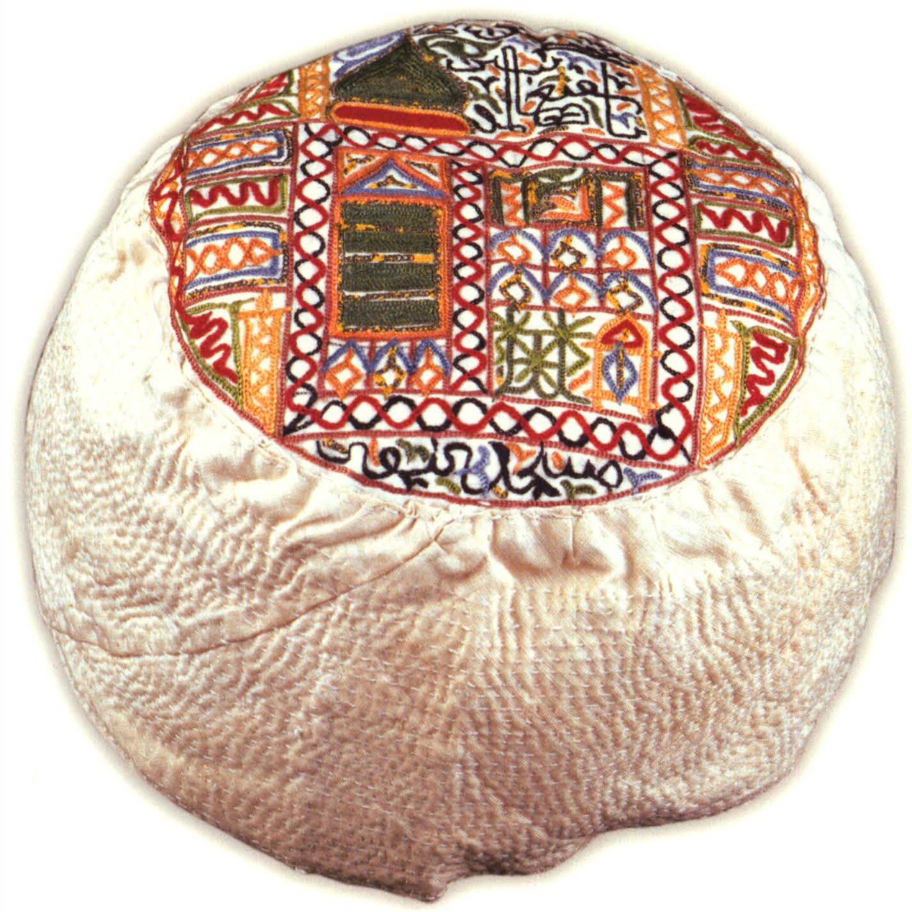

Saray koleksiyonunda vefkli ve Kadem-i Saadet tasvirli takkeler bulunuyor (24/2083, 1737, 13/2291 B gibi). Bunların büyük bir ihtimalle gece giyildiği, gündüz ise büyük sarıkların altında kaldığı tahmin edilir. Vefkli takkelerin daha kaba olanları dergah işine benzer (13/2291 A, 24/2059 gibi). Kadem-i Saadet tasvirli takkeler envanter defterine Medine takkeleri olarak kayıtlıdır. Bunların özenli işçiliğinden ve üzerlerindeki tasvirlerden İstanbul'da işlenerek surre ile Mekke ve Medine'ye hediye olarak gönderildikleri tahmin edilir. Bir kısmı da hacılarla gönderilip, kutsallık kazandıktan sonra saraya geri getirilmiş olabilir. Bunlar, sultanlar tarafından namaz kılınırken giyilmiş olmalıdır. Ayrıca aynı teknikte işlenmiş, renkleri ve işçilikleriyle benzer olan takkelerden birinin tepesindeki III. Selim tuğrası ve etrafında yedi uyurların isimlerinin işli olması, bu grubun 18. yüzyıla tarihlenmesine yardımcı olur.

◀

Üstte; Medine takkesi. Ravza-i Mutahhara (Hz. Muhammed'in türbesi) işlemeli. 18-19. yüzyıl. TSM 24/1997
Solda: Medine takkeleri. Kadem-i Saadet (Hz. Muhammed'in ayak izi) işlemeli, 18-19. yüzyıl. TSM 13/617 ve 24/1784

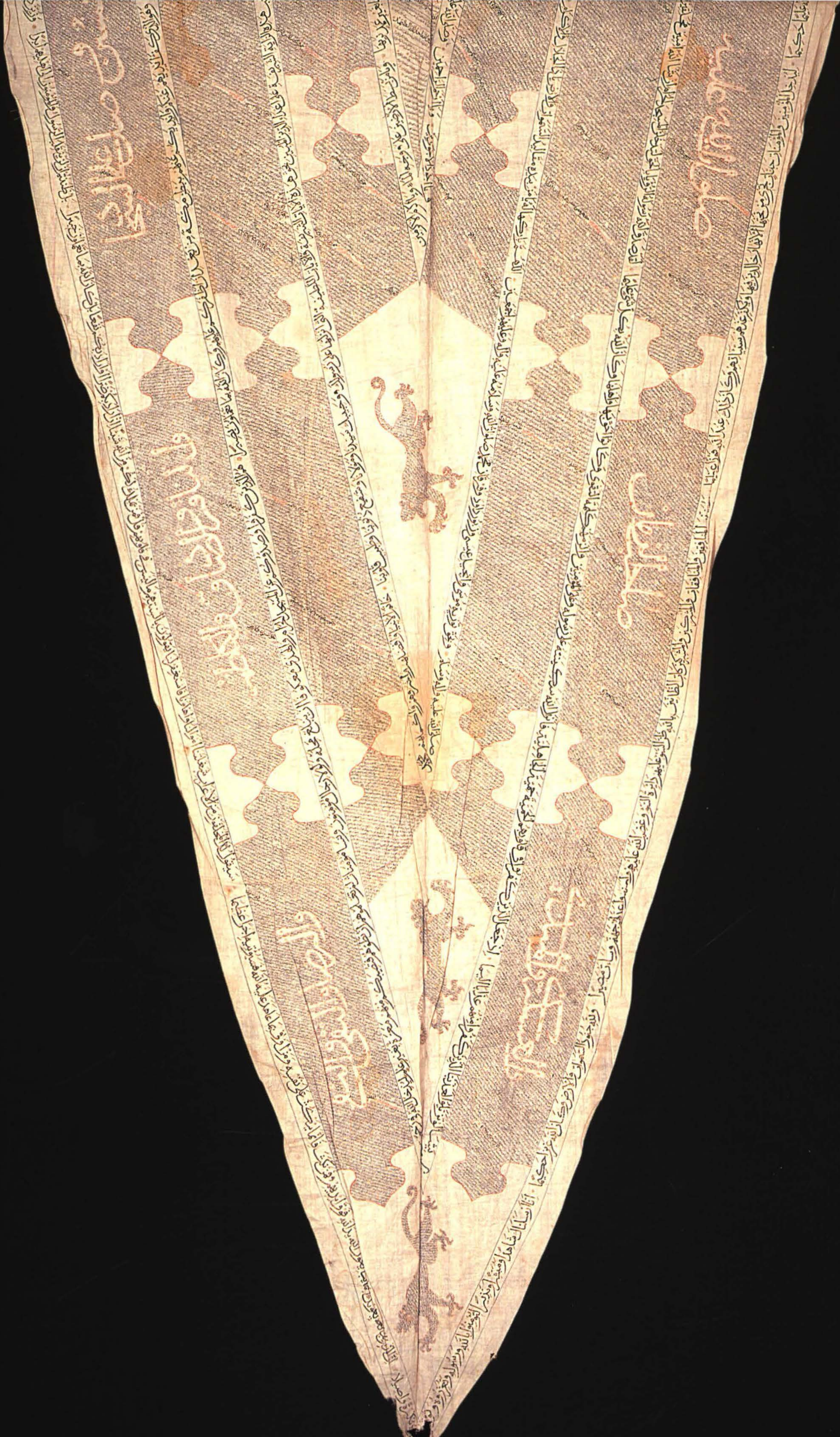

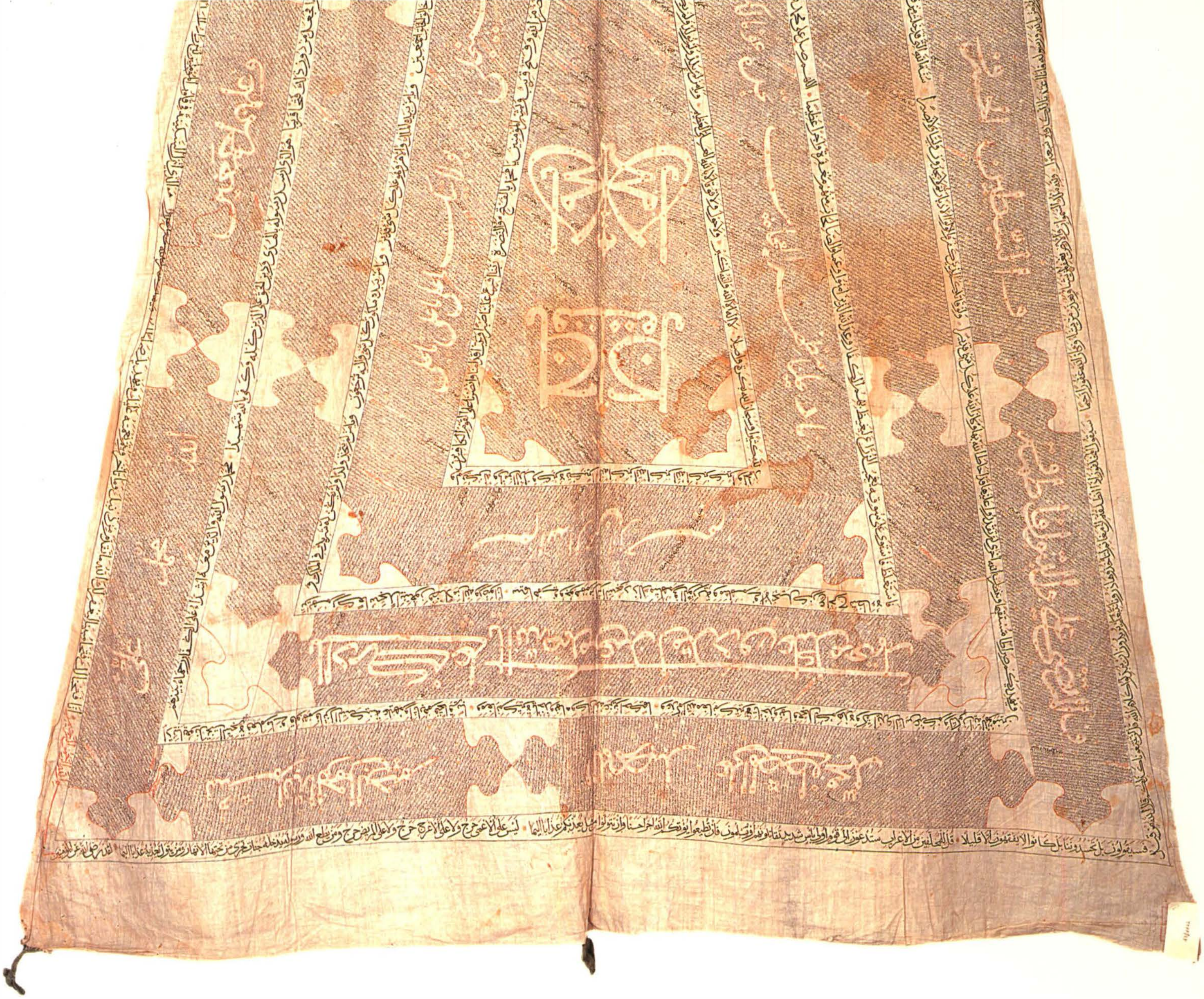

◀

Şifalı sancak. üzerinde üç yırtıcı hayvanın yer aldığı sancakta Fetih âyetleri yazılıdır. 16-17. yüzyıl. TSM 13/1172

Koleksiyonda, tılsımlı giyim eşyalarından başka dua ve tılsım yazılı sancak ve örtüler de yer alır.[77] Sancaklardan en gösterişlisi 3 m. boyunda ve 2 m. eninde olup; uca doğru sivrilerek biter (13/1172). Kompozisyonunu, bütün yüzeyi çepeçevre dolaşan, iç içe dört geniş bordür oluşturur. Bordürler kumaş zeminine doğrudan gubari hatla yazılmış ve kartuş oluşturmuştur. Orta eksende uca doğru bırakılan boşluklar içinde, gene içleri gubari hatla doldurulmuş üç yırtıcı hayvan görülür. Hayvanlar, kuyrukları dik, pençeleri açık, yürür vaziyette, gözleri altın yaldızla belirtilmiş; boyunlarında yaldızlı tasmalarla betimlenmiştir. Bordürlerde sancağın işlevine uygun olarak Fetih suresi yazılıdır.

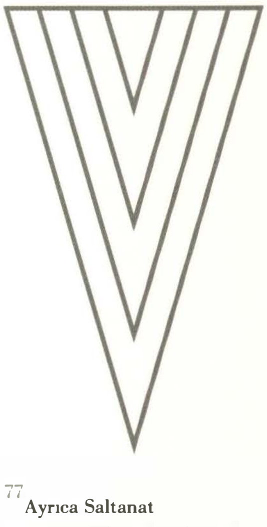

---

[77] Ayrıca Saltanat sancaklarından birinde ana zemin deseninin bir köşesinde altın yaldız zeminli içi vefk dolu bir kare bulunmaktadır (24/1660).

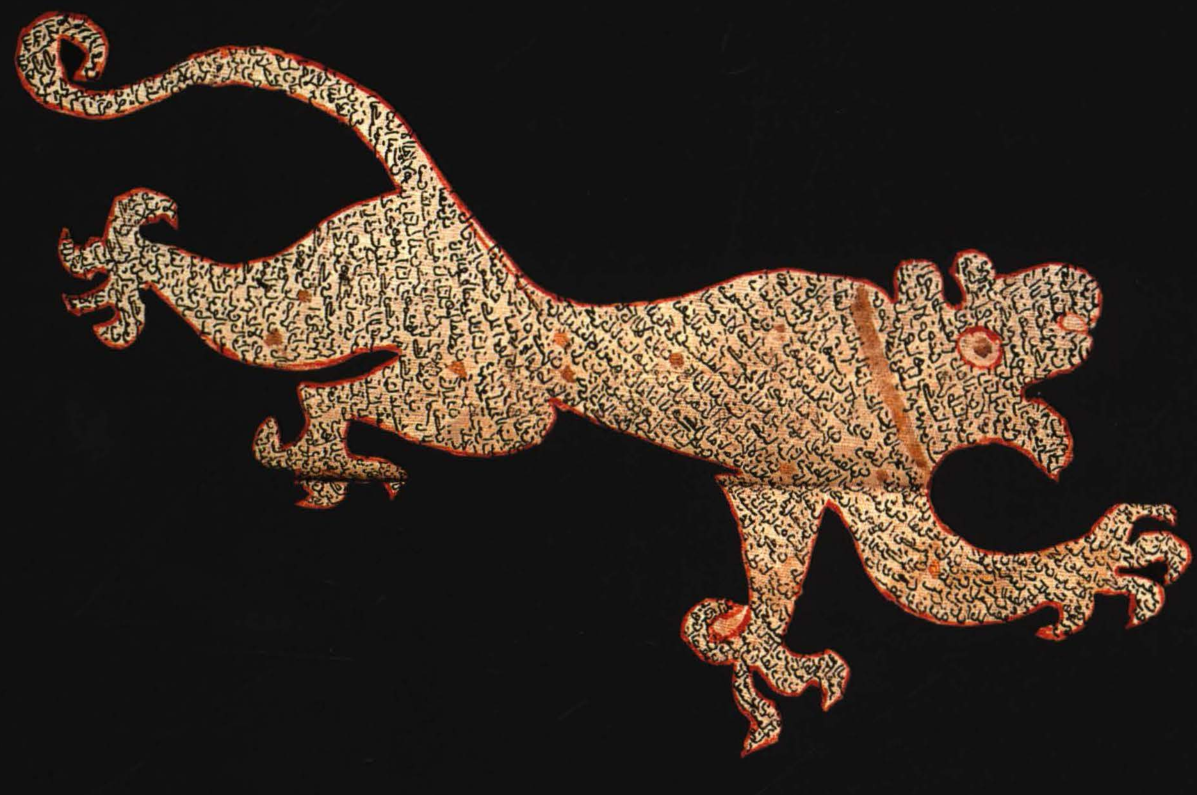

ومولانا وشفيع ذنوبنا وطبيب قلو

Sancaklardan diğeri küçük ve haraptır (13/2230). Kareye yakın dikdörtgen şeklinde çift yüzlü olup; alt kenarı kesilerek üçgen şeklinde dört sivri uçla nihayetlenir. Önü ve arkası siyah mürekkeple ayrı ayrı yazılmış ve düzenlenmiştir. Siyah mürekkep kumaşı harap etmiş, yazılar delinmiştir. Üzerinde vefk ve cifr olmayan sancakta; sadece Besmele ile başlayan Fetih ayetleri, iki sıra halinde, aralıksız tekrarlayan "Allah" yazısı, anlamının yanında, esere belirli bir estetik de kazandırır. Bu beyaz pamuklu kumaş üzerine ayet yazılı sancakların dışında sadece vefk ve cifr'le yazılmış bir sancak daha bulunur (39/4306). Parlak sarı, ince, ipekli kumaş üzerine siyahla cetvellenmiş sancak, kare şeklindedir. Etrafı siyah ipekliyle pervazlı, kubur kısmı kahverengi taftadır. Üzerine iliştirilmiş kağıt etikette; "vefkli sancak....." olduğu yazılıdır.

Böyle sancaklardan biri, krem rengi üzerine altın yaldızla vefk yazılıdır. Sancak pembe bir muşamba içine alınarak bir yüzü, sarı bir yüzü krem rengi atlastan iki kumaş arasına alınarak gizlenmiştir (24/1573). Sancaklardan başka bazı madenî sancak alemlerinde de kareler içinde vefk ve cifrlere rastlanır.[78]

◀

Detay: Şifalı sancak, üzerinde üç yırtıcı hayvanın yer aldığı sancakta Fetih ayetleri yazılıdır. 16-17. yüzyıl, TSM 13/1172

---

[78] Yavuz Sultan Selim'in sancak alemi (1/ 824) için bkz. Tezcan, 1991, s. 88-89 (katalog 55, resim 34). Ayrıca gümüş üstüne sarı yaldızlı yürek şeklindeki alem ile (24/ 1779) sarı madenden levha alem (24/ 1776) üzerinde vefk ve cifr yazılı kareler bulunmaktadır.

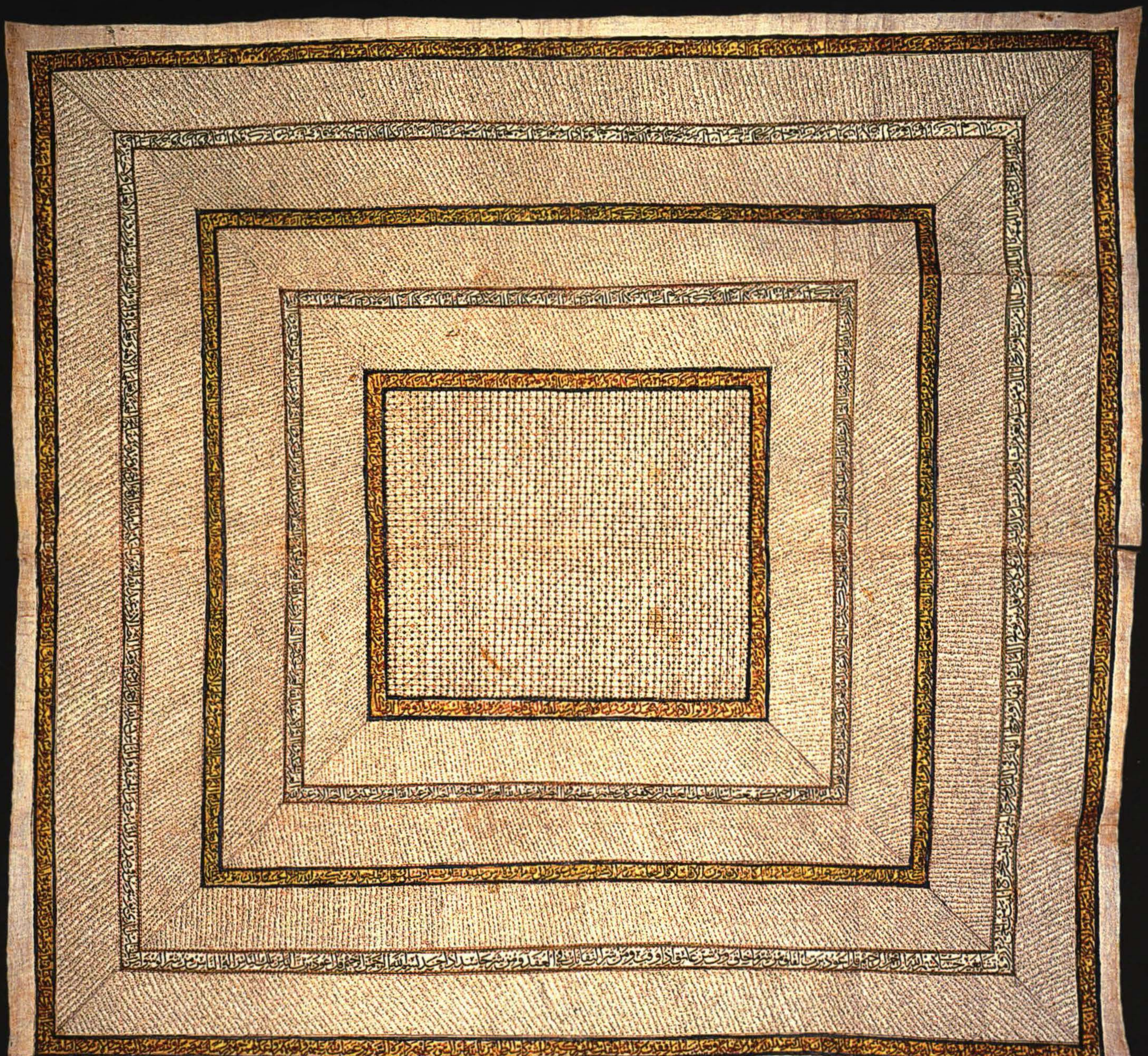

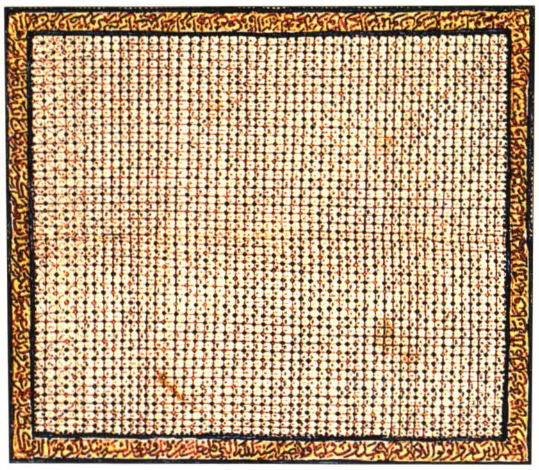

Koleksiyonda sadece dua yazılı veya sadece vefk yazılı örtüler de bulunmaktadır. Dua yazılılar; kare şeklinde, iç içe, kırmızı, yeşil, altın yaldızlı bordürlerle ayrılmıştır. Merkezindeki karede, kitap sayfası gibi dua yazılıdır. Bu grafiksel tasarım, gözü dıştan merkeze doğru çekerek örtüye bir derinlik kazandırır. Bunların en güzeli (13/947), ne yazık ki; harap durumdadır. Daha küçük ve sağlam olanı (13/960), salonda açılan tılsımlı gömlekler sergisinin tanıtım panosuna konmuştur. Aynı örtülerden bir başkası Hırka-i Saadet Dairesi'nde olup; Hz. Ayşe'ye atfedilmiştir (21/478). 17.-18.yüzyıla ait olduğu tahmin edilen bu örtüler zamanla Hz. Ayşe'nin kabrine vakfedilen ve daha sonra saraya getirilen eşyalar olmalıdır. Bu örtülerin kare şeklinde oluşu; sancak, seccade gibi dinî mahiyetteki eserler için bohça olarak kullanıldığını düşündürür.

Sadece vefk yazılı örtülerden biri oldukça büyüktür (uz. 348 cm, gen. 250 cm). Kırmızıyla cetvellenerek; küçük kare ve dikdörtgenlere ayrılmıştır. Yazı ve rakamları özensizdir. Bazı dikdörtgenlerin içindeki yazılar, beyaz boyayla silinerek yeniden yazılmıştır. 1 cm'lik kenar boşluğunda çepeçevre dolaşan yazının sonunda "Tahrir el Rebiyülevvel sene 1039" olarak M.1629'da yazıldığına dair bir not vardır. Daha küçük boyutta kare şeklinde örtüler de vardır. Altın yaldızla cetvellenmiş, karelerin içi siyah ve kırmızıyla doldurulmuş olanı (13/957), tarih taşır. Çepeçevre örtünün etrafını dolaşan yazının sonunda Fi sene 1155/ M.1742 tarihi okunur.

◀

Şifalı örtü, üzerinde Kur'an'ın Fetih ve Yasin sureleri ile Ayet'el Kürsi yazılıdır. 16. yüzyıl. TSM 13/960

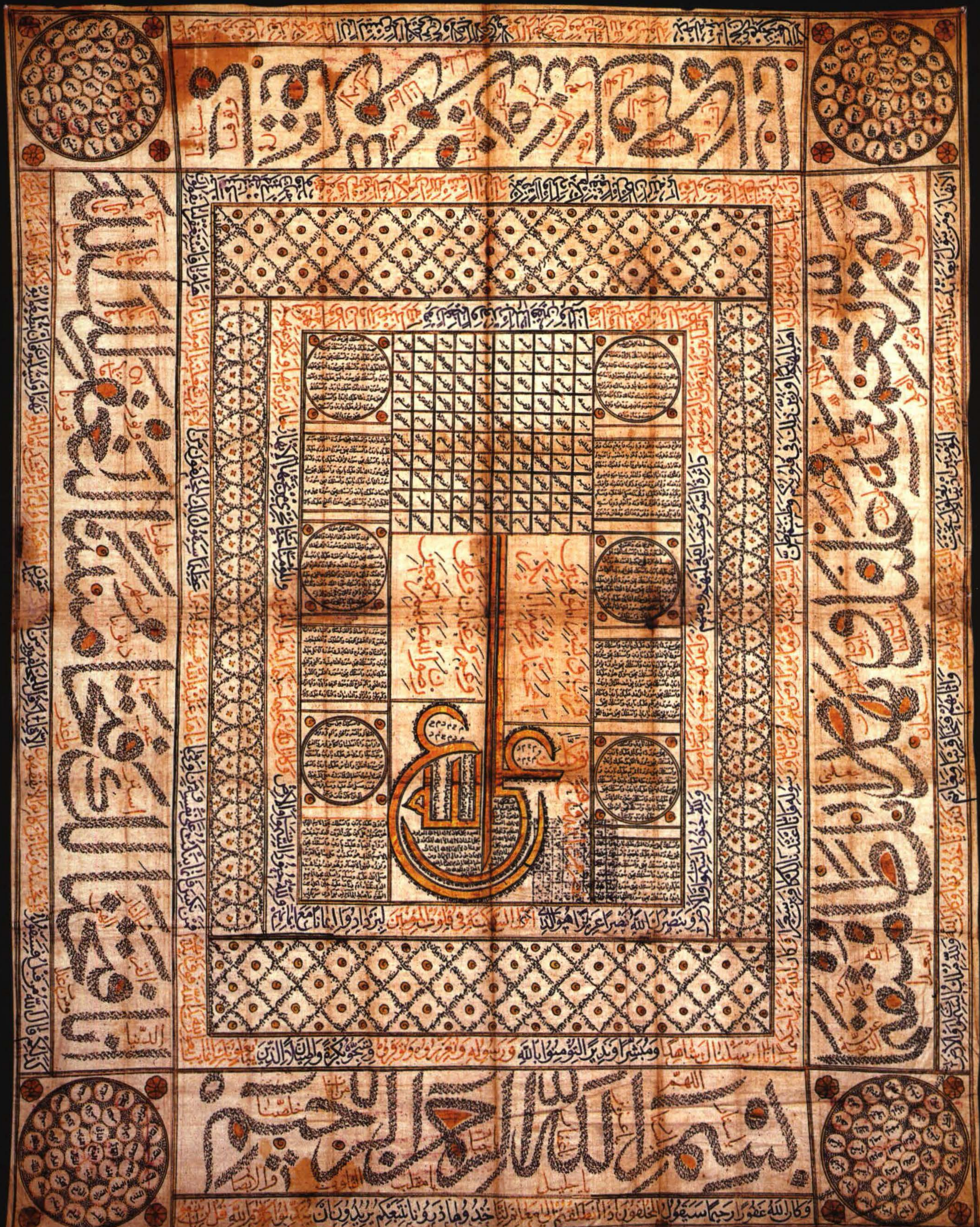
بسم الله الرحمن الرحيم

Aynı boyutta; kırmızı renkle cetvellenmiş, ara çizgileri yaldızla çekilmiş örtüler vardır(13/949). Çerçevenin kenarını incecik bir satır yazı dolaşır. Bunun bir benzeri; etrafını çeviren yazının cümlelerinin kırmızı renkli, içi boş üç benekle ayrılan örneğidir(39/4302). Daha kaba ve kirli bir örneği bulunmaktadır(13/1176).

Bu grupta; ortası kırmızı ile cetvellenmiş, içleri siyah ve kırmızıyla doldurulmuş, köşelerinde vefkli baklava şekillerinin oluştuğu iki örnek daha vardır. Bordür çepeçevre diyagonal olarak sarı renk mürekkeple yazılıdır. Birisi biraz daha büyük ve temiz(24/2082), diğeri daha küçük ve kirlidir (24/2081).

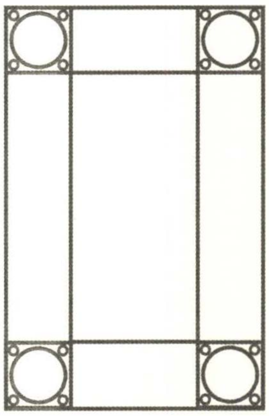

◀

Şifalı örtü. "Allah. Muhammed. Ali" isimlerinin mükemmel bir grafik düzen içinde çizildiği güzel bir örnektir, 16. yüzyıl. TSM 13/1173

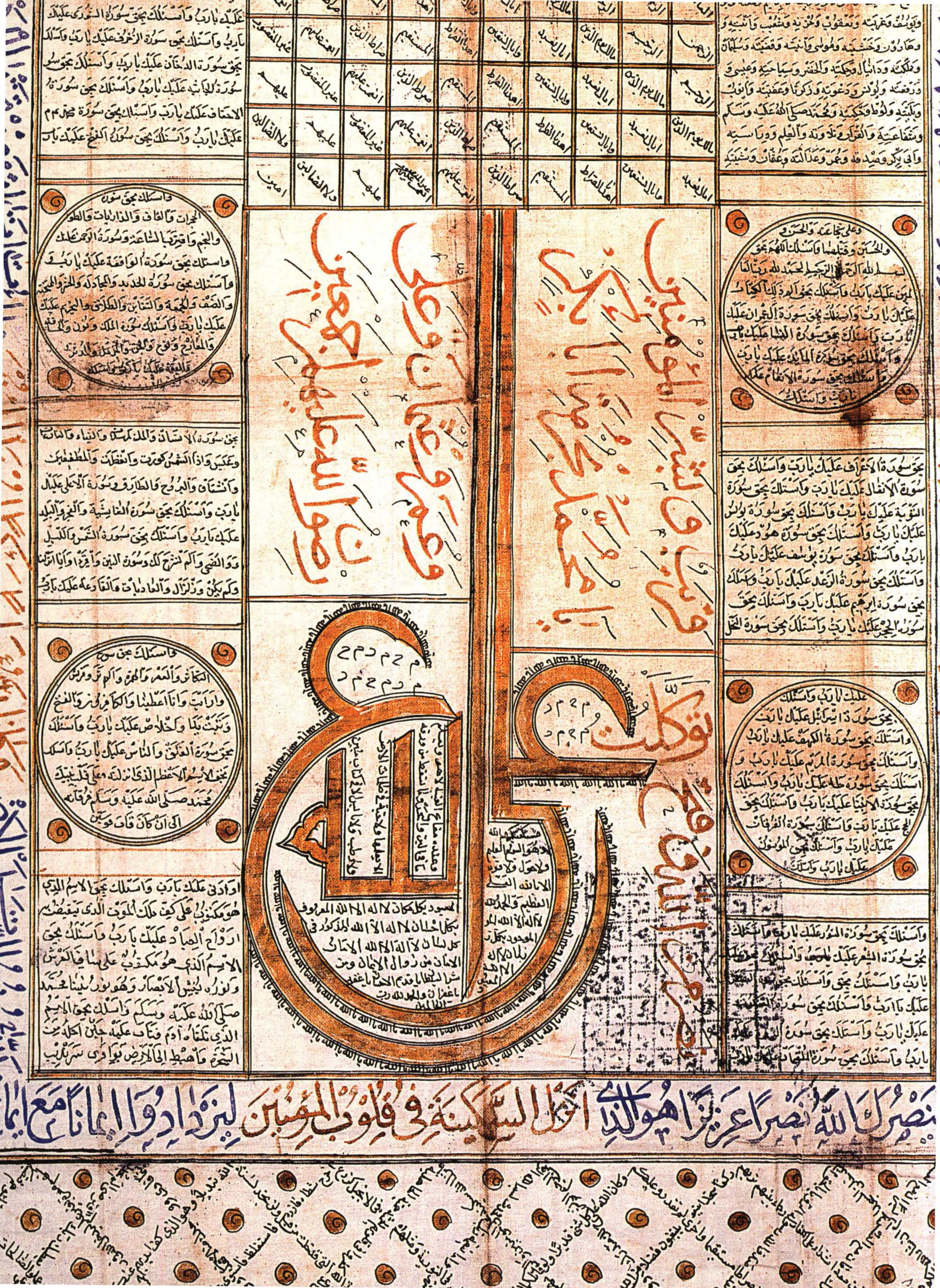
توكلت على الله
ينصرك الله نصرا عزيزا هو الذي انزل السكينة في قلوب المؤمنين ليزدادوا ايمانا مع ايمانهم

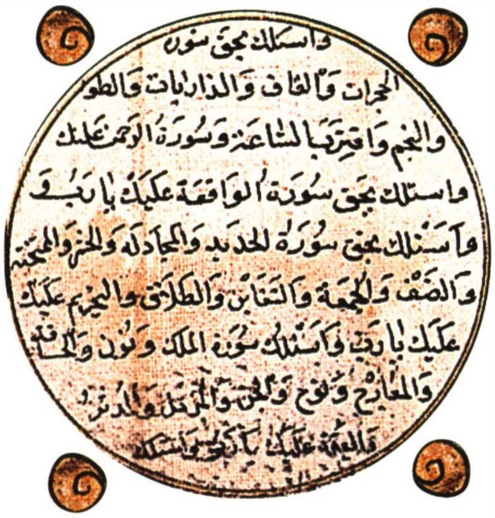

Küçük kare örtülerden biri de(13/2152), ortası siyah renkle cetvellenmiş, etrafı yatay vaziyette yaldızla yazılmış, yedi sıra "Ayet el kürsi" ile çevrili olandır. Örtünün altın yaldızları uçmuştur, yazı kalitesi ise düşüktür.

İki uzun örtünün üstü, sarı renkli mürekkeple düz ve diyagonal olarak yazılmıştır. Etrafındaki yazılar, aralarında boşluk bırakarak bordür oluşturmuştur. Bordür yazıları düz, ana zemindekiler üç kolon halinde ve diyagonaldir. Kur'an'dan alınmış ayetlerin yazılı olduğu örtüler sade olup; kirlidir(13/1175, 24/2098). Sonuncu örtü, küçük bir pano şeklinde hazırlanmıştır; düzeni tılsımlı gömlekler gibidir(13/1173). Etrafını besmele ile başlayan ve içleri gubari hatla doldurulmuş bir bordür çevirir. Ana zeminde yer alan ve altın yaldızla çizilmiş "Allah, Muhammed, Ali" üçlemesinin tasarımı çok başarılıdır. Panonun arkasında kırmızı ve siyahla yazılmış, bir kare vardır ve karenin dört köşesine dört meleğin isimleri yazılıdır.[79]

◀

Şifalı örtüden detay. "Allah. Muhammed. Ali" isimlerinin mükemmel bir grafik düzen içinde çizildiği güzel bir örnektir. 16. yüzyıl. TSM 13/1173

---

[79] Tılsımına inanılan Eshab-ı Kehf (Yedi Uyurlar) ile bazı meleklerin (Beduh) mühürler üzerinde kullanıldığı görülür. Pertevniyel Valide Sultan'ın (Sultan Abdülaziz'in annesi) altın mühründe (TSM 47/90)Yedi Uyurlar'ın ismi yer alırken, Darü's Saade Ağası Mehmet Cevher'in necef mührü(TSM 47/ 132) üzerinde (Beduh 283) yazısı yer almaktadır. Bu bilgi için bkz. Nakipoğlu, 2000, s. 282, 283.

Saray koleksiyonunda üzerlerinde sayı, sembol, dualar bulunan şifalı taslar da mevcuttur. Bunların kullanılış amacı, bu tılsımlı sözcükler ve dualarla temas eden suyu içmek ve bu kutsallığı bedene aktarmaktır. Burada pirinçten bir tas örneği görülmektedir. Şifa tasları, halk arasında da yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunların topluca katalog edildiği bir de yayın bulunmaktadır.[80]

Sonuç olarak tılsımlı gömleklerin değişik kültürlerde var olduğu, üzerlerindeki tılsımların astrolojiye ve dinî inançlara bağlı olarak düzenlendiği anlaşılır. En yaygın kötülüğün nazardan, kötü bakıştan geldiğine inanılır. Bundan korunmak için çeşitli tılsım ve dualara başvurulduğu gözlenir. Musevilik, Hıristiyanlık gibi semavi dinler arasında motiflerde (Mühr-i Süleyman, Fatma Ana'nın eli), inançlarda, tılsım yaratmada benzerlik olduğu gibi Budizm gibi Asya ve Uzakdoğu dinlerinde bile en azından kullanım amaçlarında benzerlikler bulunmuştur.

Saray koleksiyonundaki gömleklerin kağıt özelliği kazandırılmış pamuklular üzerine; mürekkep, altın ve gümüş yaldızla yazılıp desenlendirildiği göz önüne alınırsa, bunların yıkanması halinde boyalarının akacağı muhakkaktır. Bu yüzden mevcut gömleklerin giyilmiş olanları kirlidir, büyük bir kısmı ise kullanılmadan kalmıştır. Hatta bazıları bitirilmemiş, bazıları ise boyun oyuğu bile açılmadan saklanmıştır. Bu gömleklerin büyük çoğunluğu orijinal şemaya sahip olmasına rağmen, dörtte bir kadarında üçerli, ikişerli gruplar halinde şemaların tekrarladığı dikkati çeker. Gömlekler üzerinde yer alan bezeme motifleri, dönemin diğer sanat kollarındaki eserlerle benzer. Erken örneklerde görülen; bulut, ince spiral kıvrımlar üzerinde küçük rumi ve hatayiler, düğümler, saz yaprakları gibi. Daha geç örneklerde; sümbül, karanfil buketleri, vazodan çıkan çiçek sıraları gibi motiflerin de, diğer sanat kollarındaki eserlerle paralel olduğu izlenir. Ancak yazılı gömleklerin, tılsımlarına inanılan ve diğer eserlerde pek rastlanmayan, bazı sembolik motiflere de sahip oldukları görülür. Ka'be tasviri, Zülfikar, ok ve yay, akrep, Kadem-i Saadet(ayak izi), bunlar arasında sayılabilir. Gene özellikleri itibariyle gömlekler üzerinde kozmik tasvirler yer alır. Yıldız haritası, yıldızlar, kuyruklu yıldızlar, birbirini kesen muntazam daireler, büyüklü, küçüklü daireler, bunları birleştiren açılı çizimler ve uzay hesapları, gökyüzü ve astroloji ile ilgili olarak tespit edilen motiflerdir.

---

[80] Elemterefiş 2003, s.197-203.

◄

Şifalı tas, TSM 2/1700

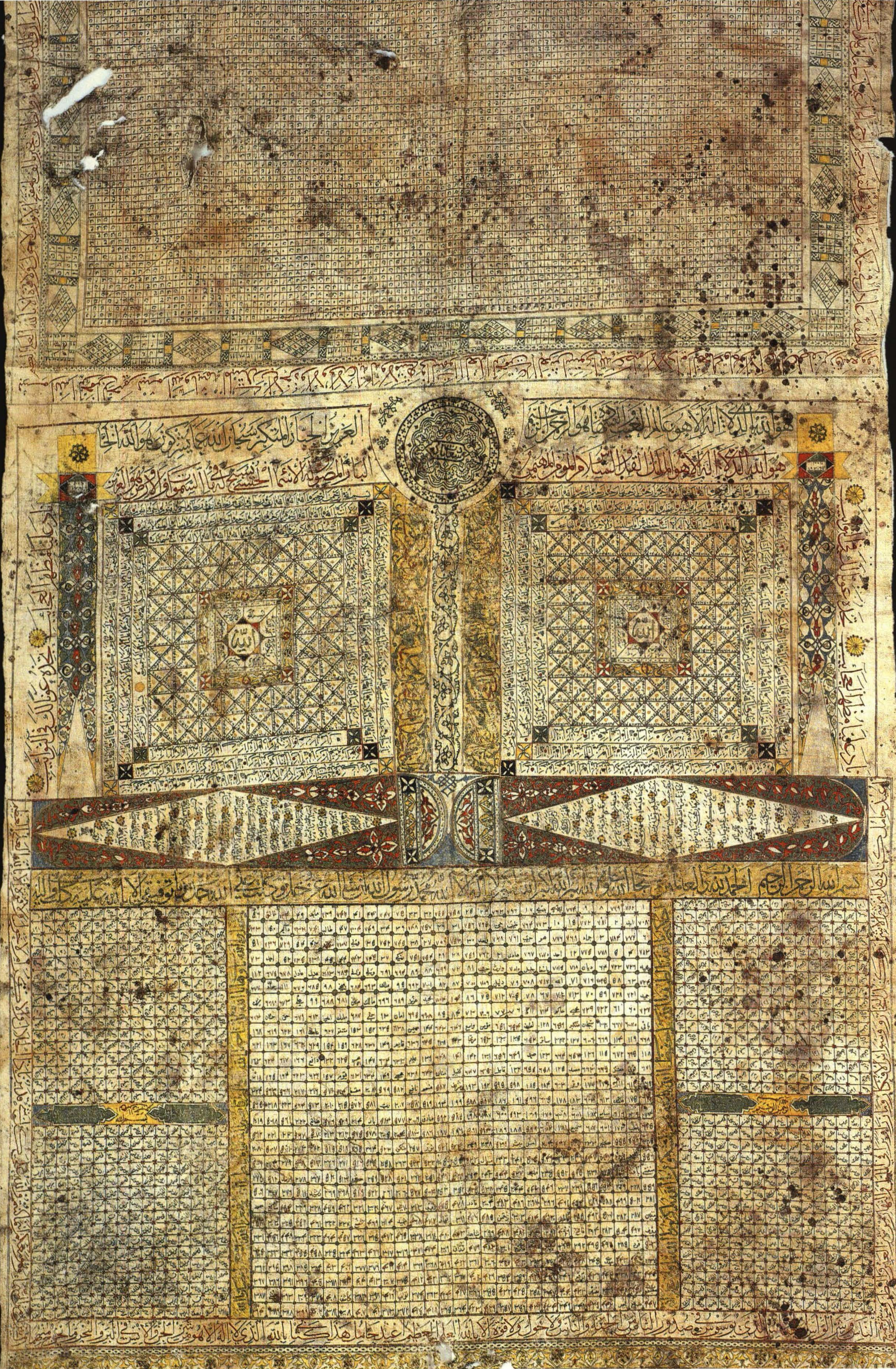

هو الله الذي لا إله إلا هو عالم الغيب والشهادة هو الرحمن الرحيم

هو الله الذي لا إله إلا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن

العزيز الجبار المتكبر سبحان الله عما يشركون هو الله الخالق

البارئ المصور له الأسماء الحسنى يسبح له ما في السموات والأرض وهو العزيز

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين [illegible]

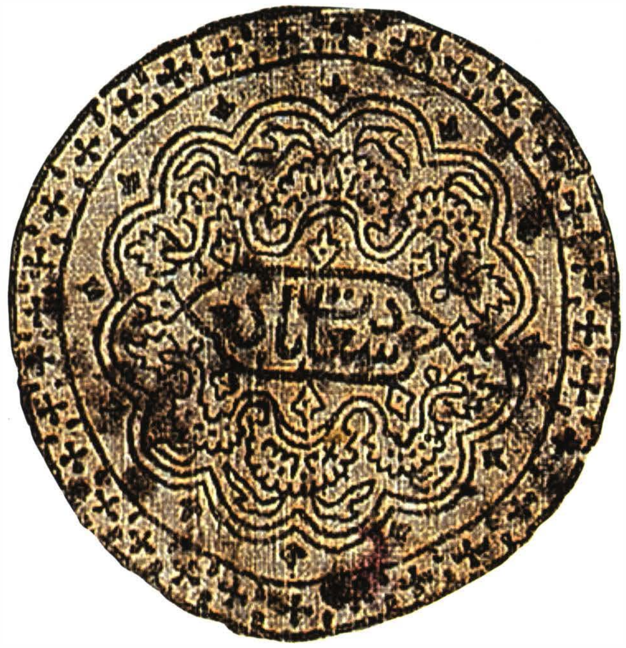

Cetvellenerek kare ve dikdörtgenlere ayrılmış, içleri vefk ve cifr'le dolu geometrik şekiller, gömlekler üzerinde yer alan, tılsım içeren çizimlerdir.

Kur'an'dan sureler, ayetler, Hz. Muhammed'i anlatan hilye-i şerif, şiirler, hadisler, dualar, yakarışlar, yardım istekleri, dilekler, kitabeler, gömleklerdeki yazıların konusunu teşkil eder. Yazılar; bazen düz ve serbest olarak, bazen daire, yıldız, kare, baklava gibi geometrik şekiller içine yazılmıştır. Büyük örtülerde düz veya diyagonal şekillerde, gazete sütunu gibi yazılmıştır. Aynı gömlekte birden fazla yazı karakteri uygulanmıştır. Kufi, satrançlı kufi (ma'kılı), gubari, talik, sülüs, celi sülüs, nesih, aynalı yazı, kullanılan başlıca yazı çeşitleridir. Bu arada İslamiyet'teki "Allah, Muhammed, Ali", üçlemesini ifade eden, üç ismin birlikte yazıldığı grafiksel tasarımda zirveye ulaşıldığı görülür. Gene grafiksel tasarımda çift ağızlı Zülfikar'ın ön yaka yırtmacına uyarlanan çizimi, bu konuda ne kadar ileri gidildiğini gösterir.

Gömleklerin yapılış tekniklerinde de farklılıklar gözlenir. Erken örnekler, hattatlar tarafından yazılmış, nakkaşlar tarafından bezenmiştir. Desenlerin çok ince fırçalarla çizilip, içlerinin, konturları aşmadan büyük bir ustalıkla boyanmış olduğu görülür. Bununla beraber zaman zaman baskılardan faydalanıldığı, bir gömleğin (24/1147) pervazına altın yaldızla basılmış, mükemmel yuvarlak damgadan anlaşılır. Bu damgada; "Şefkatli ve lütufkâr mutlak padişaha güvenen Beyazıd-ı tercümanın mamülü" anlamına gelen, "Amelü Bayazıd tercüman el vâsık bil melik il Hannan el Mennan" yazısı okunmuştur.[81]

Baskının giderek yaygınlaştığı, gömleklerin bezemelerinin yer yer kalıpla basıldığı anlaşılır. Saray koleksiyonunda giyilmeden kalmış, yakası açılmamış ve başın geçeceği yerde, konturları dilimli yuvarlak, merkezinde "Dersaadet" (İstanbul) basılı bir gömlek vardır (13/1179). Bu yuvarlak desen, boyundan aşağıya doğru inen yaka yırtmacı üzerinde fırçayla çizilmiş ve boyanmamış bir su ile devam eder. Gömlek kullanılacağı zaman yuvarlak boyun oyuğu ve yırtmaç kesilerek çıkarılacaktır. Ayrıca gömleğin muhtelif yerlerinde sarı zemine basılı siyah rozetler kullanılmıştır.

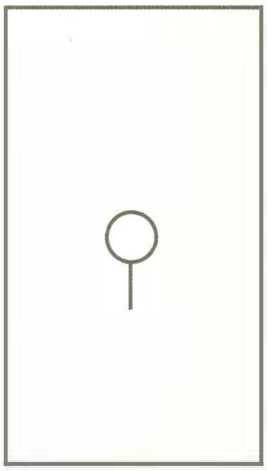

◀ Şifalı örtü. TSM. 13/1179

---

[81] Yaldızları dökülmüş olan damgadaki bu yazıyı okuyan ve bazı yerlerde tereddüt belirten arkadaşımız Murat Sülün'e teşekkür ederiz.

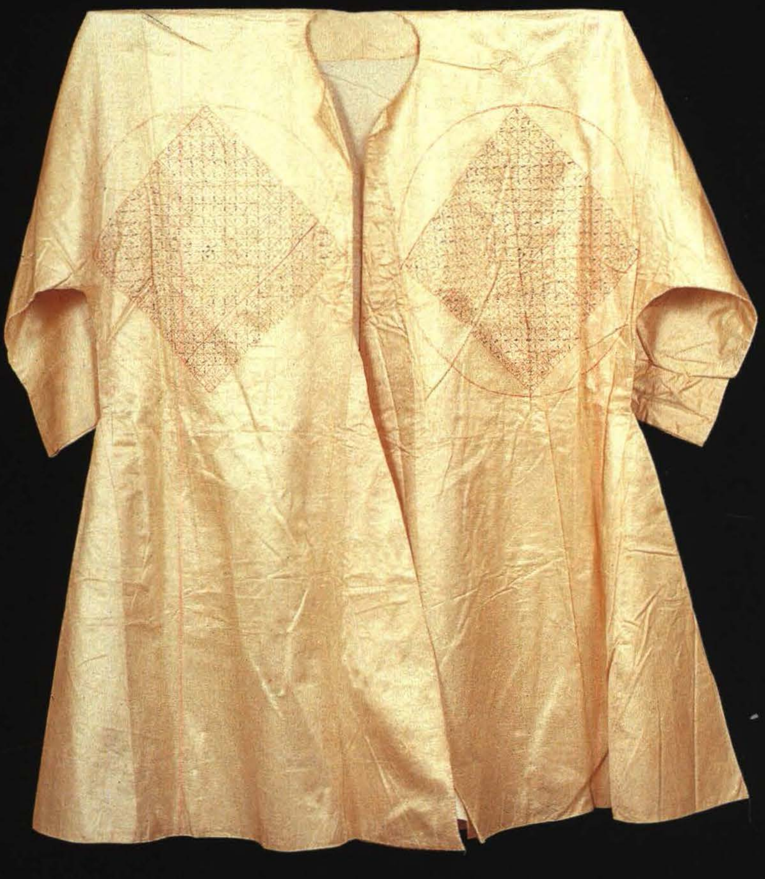

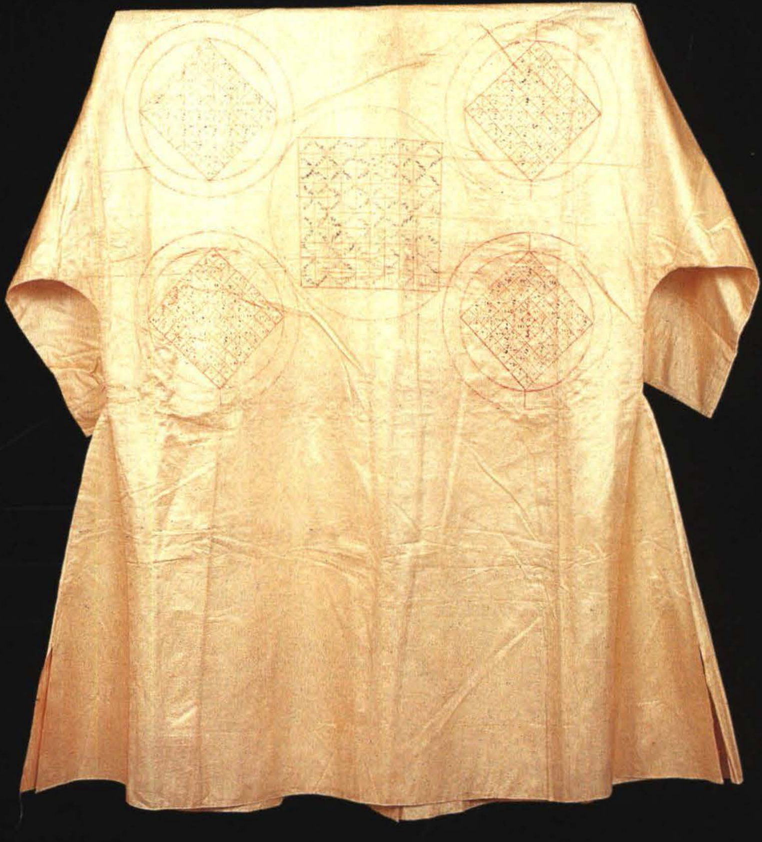

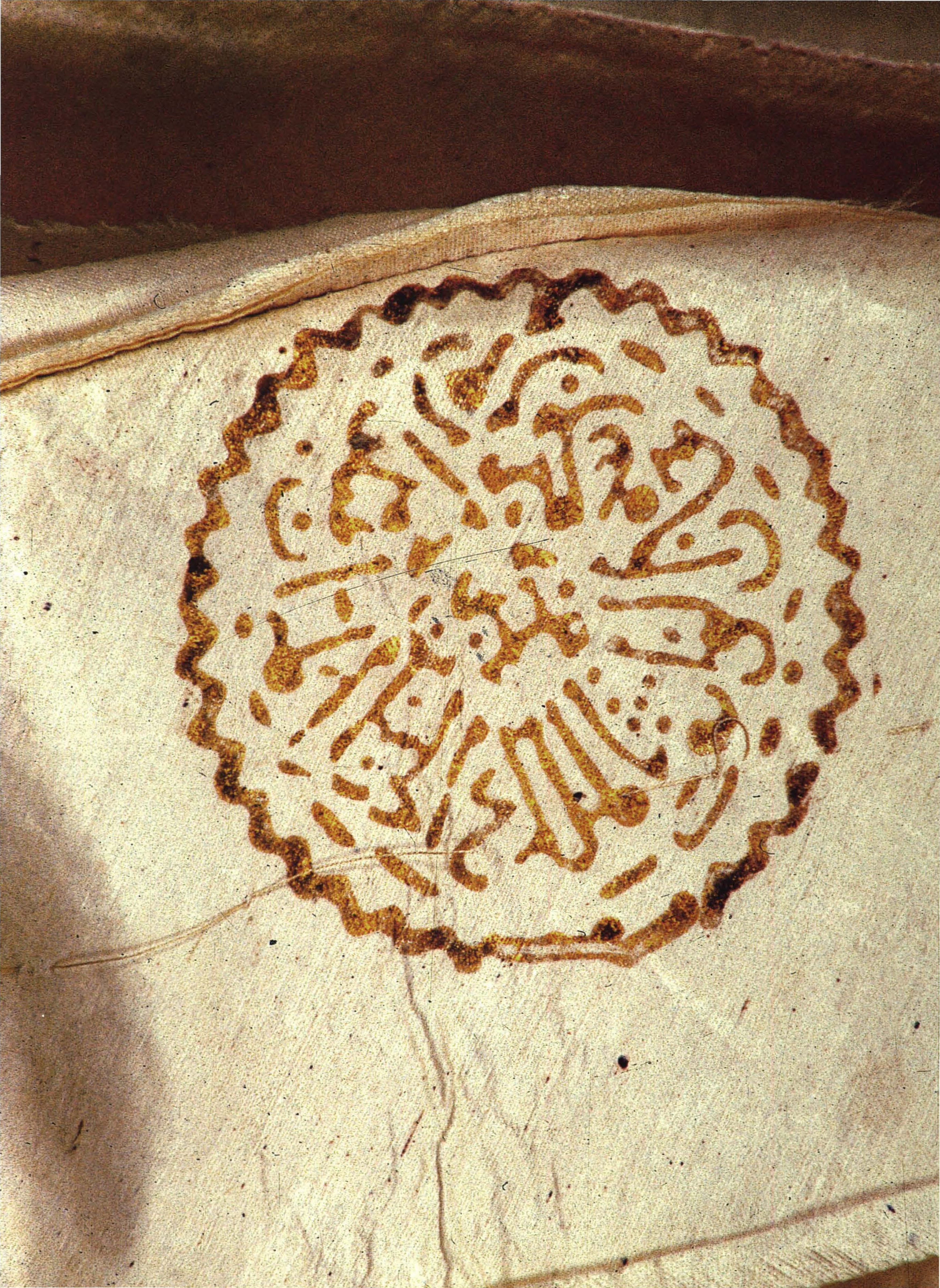

T. K. S. Müzesi
No 2998

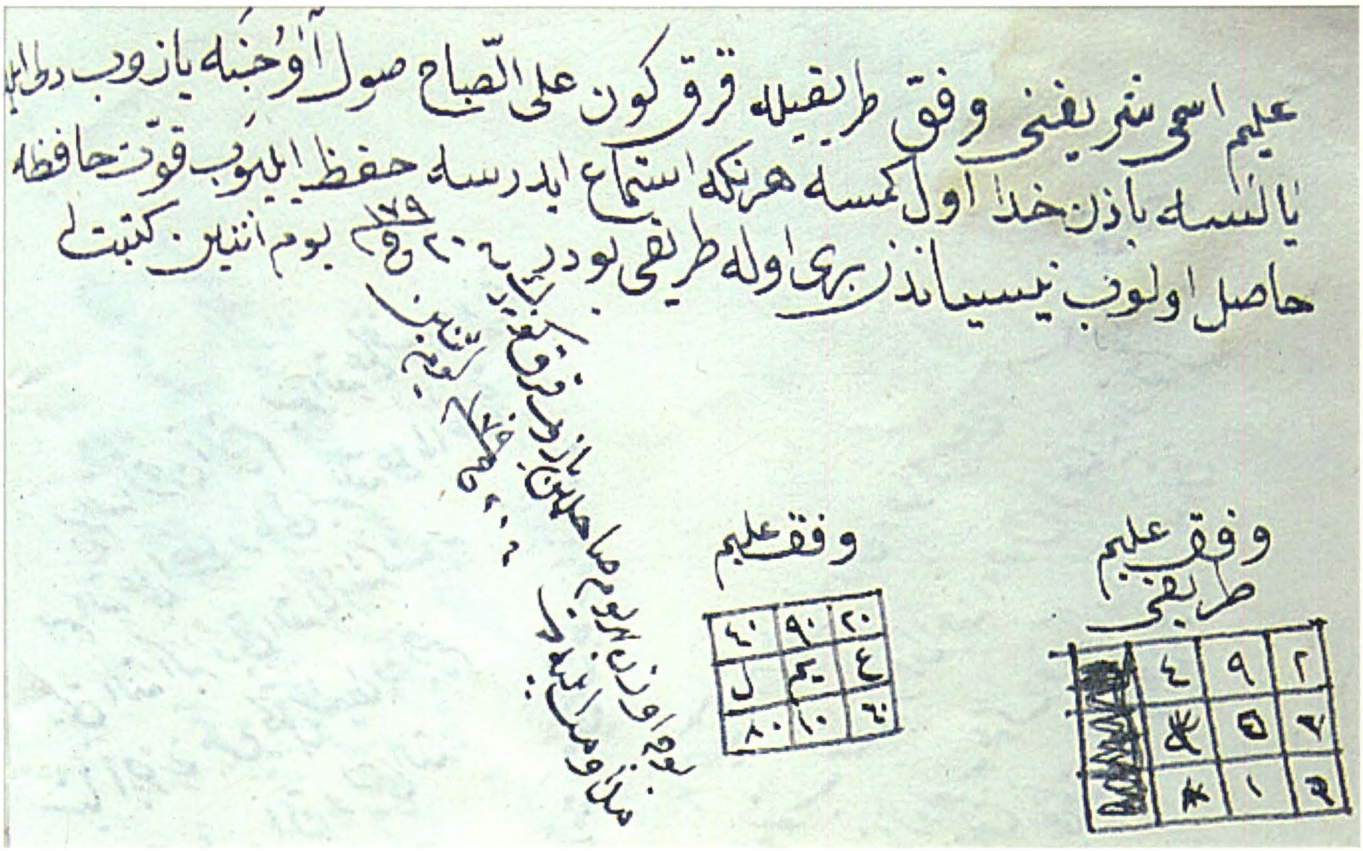

Bu, saraydan çok halk işi gömlek, saray koleksiyonunda çeşitli kalitede yazılı gömleklerin bulunduğunu göstermektedir. Öyle görünüyor ki; tılsımlı gömleklerin bir ön ve arka uzunluğu hesaplanarak bir en genişliğinde beyaz pamuklu kumaşlar, kol oyuğu açılmadan, baş oyuğu ve yaka yırtmacı çizilerek, bazı yerleri baskıyla desenlendirilip, belki kareleri cetvellenmiş ama doldurulmadan, yarı hazır vaziyette, seri halde üretilip satılıyordu. Saray koleksiyonunda üzerine tılsımlı şekiller basılmış yedi adet kağıt sayfa(24/2064) bulunur. Bunlar, vefk ve cifr'le doldurulmuş kareler, Zülfikar, Mühr-i Süleyman, Hz. Fatıma'nın eli, insan yüzlü balık, Hilye-i Şerif gibi yazı ve şekillerdir. Bir araştırmada çeşitli tılsımların yazıldığı pirinçten levhalar ve yanında baskıları tanıtılmıştır.[82] Gerek bu baskılı sayfaların, gerek pirinç levhaların mevcudiyeti ve gömlekler üzerinde bu şekillerden bazılarına rastlanması, seri halde basılarak tılsımlı gömlek üretildiği düşüncesini güçlendirir.

Yazılı gömleklerin kullanımı, halk arasında da çok yaygındı. Bu yüzden eski ailelerde, dergahlarda, müzelerde tılsımlı gömlekler vardır. Bunlar yurtdışına da dağılmıştır; müzeler, özel koleksiyonlar ve antikacılarda tılsımlı gömleklere sıklıkla rastlanır. Saray koleksiyonunun önemi 15. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar sultanlar ve hanedan için yapılmış olanlardan, dergah işi ve halk için hazırlanmış gömleklere kadar değişik örneklerin, toplu halde bulunmasıdır. Böylece saray işlerine bakarak, zaman zaman değişik çevrelerde ortaya çıkan tılsımlı gömleklerin Sanat Tarihindeki yerinin belirlenmesi mümkün olmaktadır.

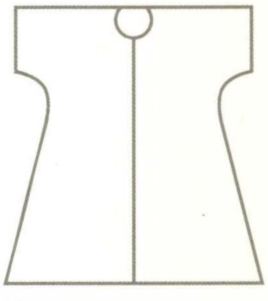

◀◀

TSM. 13/1147

◀

TSMA D. 2998, H. 1153-1179/M. 1741-1766 tarihli Kaptan-ı Derya Elçi Mustafa Paşa'nın mirasıyla ilgili defter

▲

Defterden detay

---

[82] Berk 2003, s.22-31

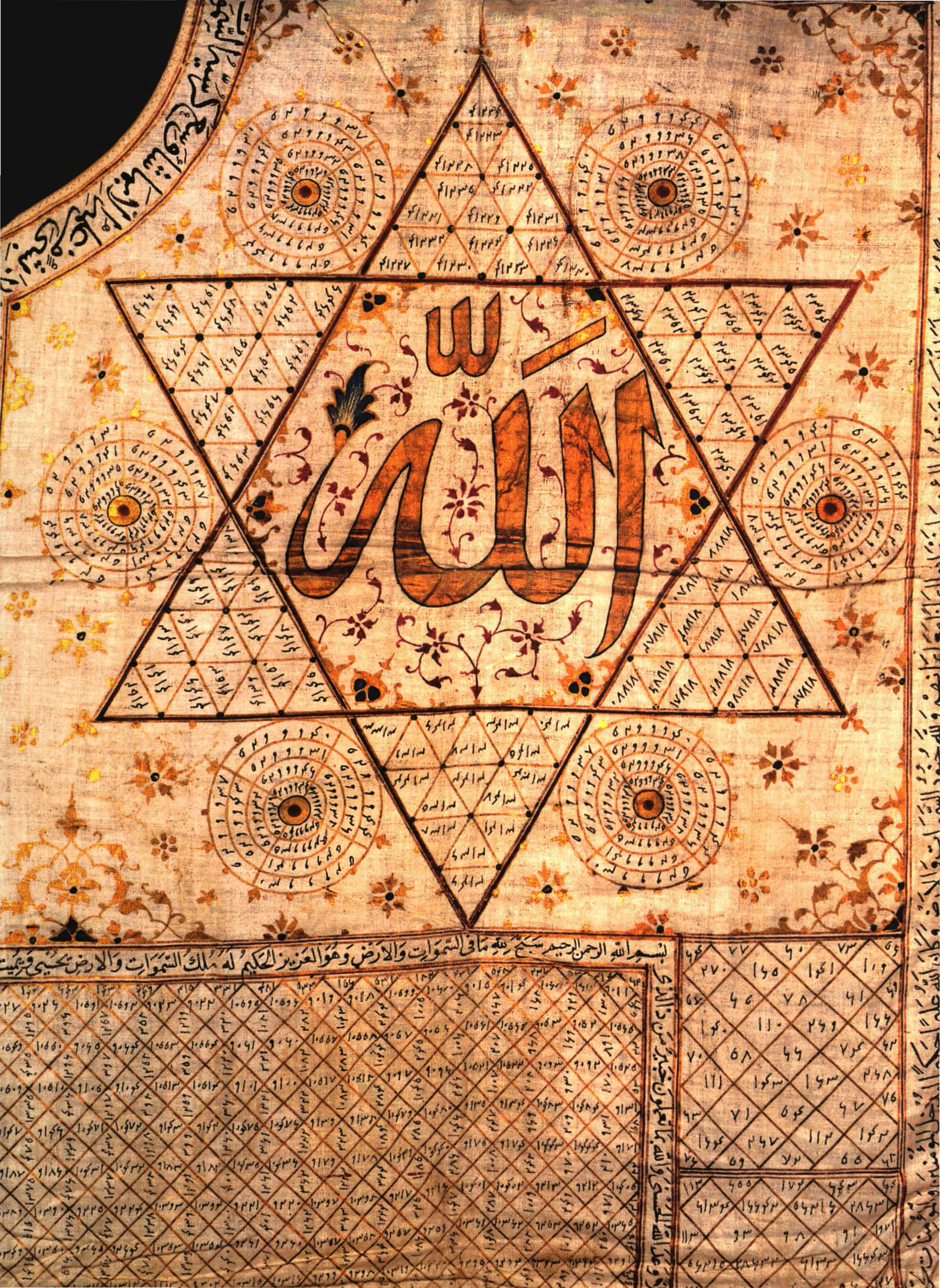
الله
بسم الله الرحمن الرحيم سبح لله ما في السموات والارض وهو العزيز الحكيم له ملك السموات والارض يحيي ويميت

BAZI TILSIMLI GÖMLEKLERİN AÇILIMI*

DOÇ. DR. MURAT SÜLÜN

---

* Bu kısımda, daha ziyade Kur'an'dan âyetler verilmiştir, söz konusu âyetler Dr. Murat SÜLÜN tarafından meallendirilmiştir.

Tılsımlı gömlekler çeşitli vesilelerle hazırlanmıştır. Bunlardan en yaygın olanı savaşa giderken zırh altına giyilenlerdir. Yüce Allah'ın hıfzuhimâyesine sığınmak, bir mümin için her zaman önemli ise de, kesici ve ezici savaş âletleri ile yakın temas sağlanan savaşlarda bu çok daha önemlidir. Şüphesiz, o dehşetli savaş hengâmında zafer ve başarı için Allah'a -sözlü olarak- dua edilmektedir; ancak, imkânı olanlar bununla yetinmemekte, söz konusu âletlere karşı, güçlü zırhlarının altına ikinci/manevî bir zırh olarak, son derece kaliteli, özel boya ve mürekkeplerle çeşitli âyet, sûre ve duaların yazıldığı gömlekler hazırlatmaktadırlar. İbare ve rakamların, büyük bir ustalıkla işlendiği zırh altlıkları, astrolojik veriler açısından uygun (eşref) saatler gözetilerek birkaç senelik titiz bir çalışma ile bitirilmektedir. Padişah ve paşaların, zırhlarının altına giydiği gömlekler incelendiğinde, baştan aşağı yazı ve rakamlarla bezeli bu gömleklerden her biri için farklı şerit, rozet ve şekillerin oluşturulduğu ve bunlara çeşitli dinî ibareler yazıldığı görülmektedir. Aşağıda, Topkapı Sarayı Müzesi'nde kayıtlı 13/1164, 13/1165, 13/1182, 13/1183, 13/1184, 13/1389 envanter no.lu gömleklerin âyet ve sûrelerini sunmak istiyorum.

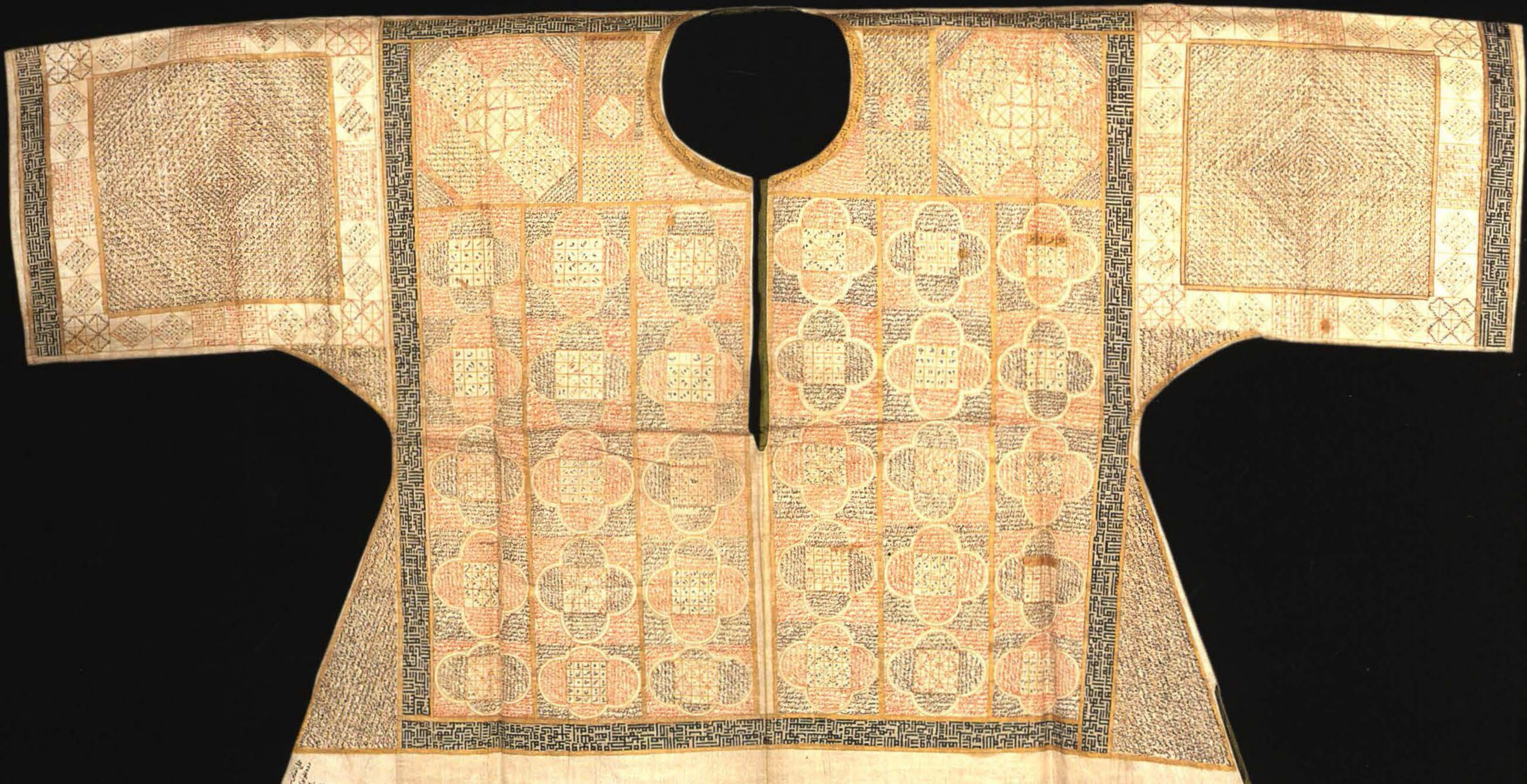

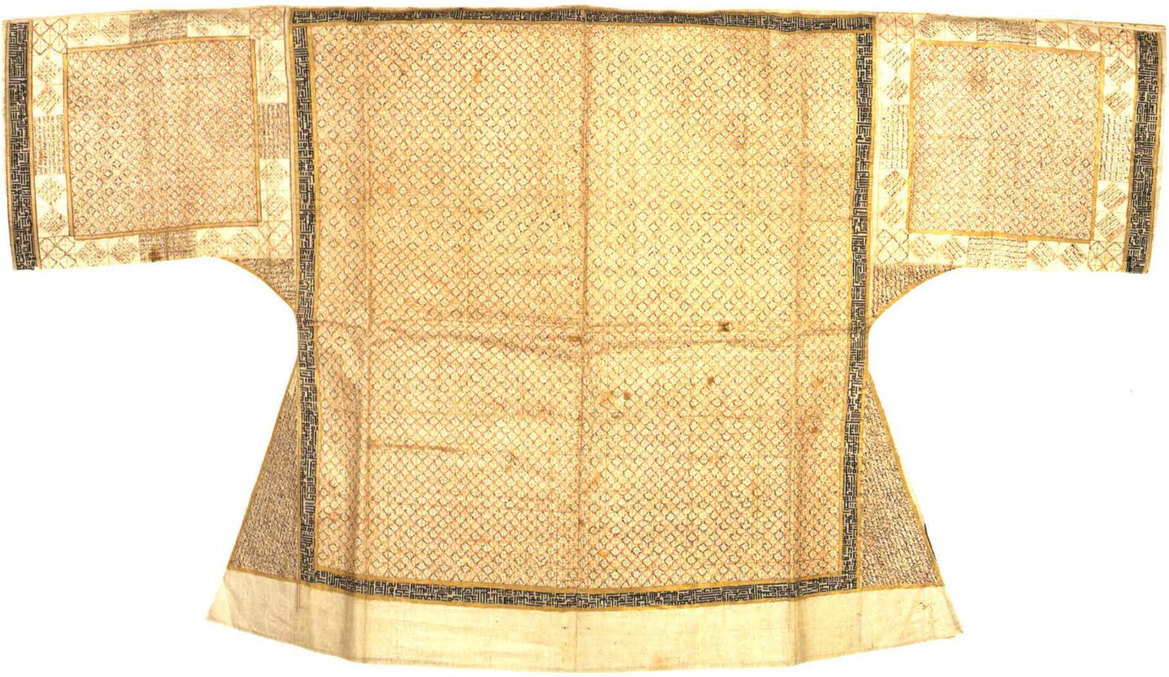

Ön cephede, giyene göre sağ omuzdan itibaren kenar şeridinde kûfî hatla 48/Fetih sûresi (devamı, arka yüzde), sağ omuzda: Yüce Allah'ın ism-i şeriflerinin birlikte geçtiği (Haşr 59/22-24); sol omuzda: "Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceği şeyleri yükleme bize. Affet bizi; bağışla bizi; acı bize. Bizim dost ve sahibimiz olduğuna göre, kâfirler gürûhuna karşı bizi muzaffer eyle." dualarıyla sona eren (Bakara 2/285-86); boynu çevreleyen kısımda ise, -Allah'ın uyku ve uyuklama nedir bilmeyen mutlak bir koruyucu olduğunu bildiren- Âyete'l-kürsî (Bakara 2/255) görülmektedir.

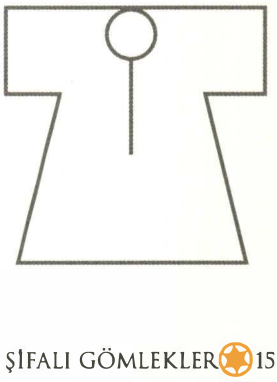

◀

TSM 13/1164 önden genel görünüş

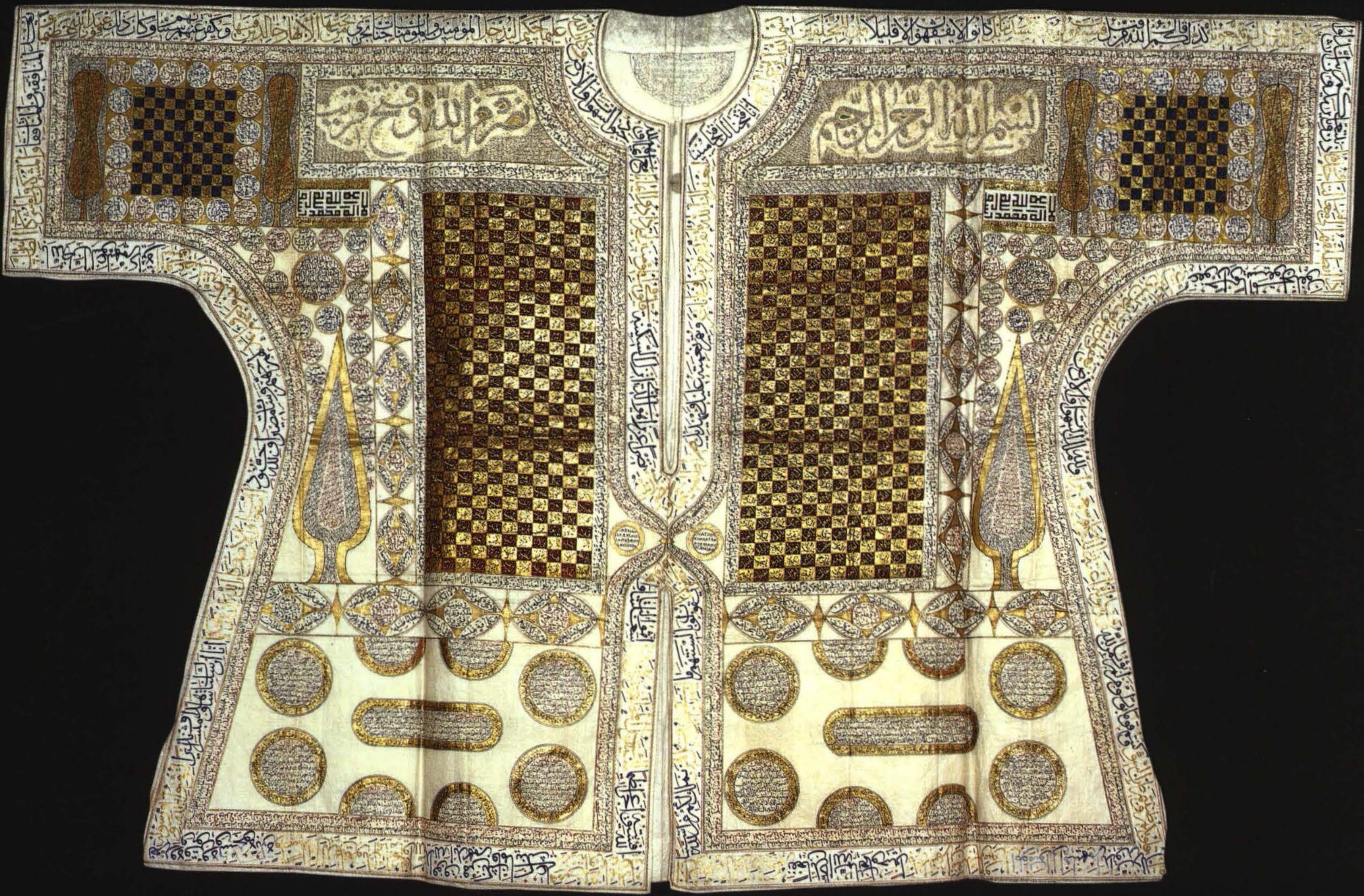

Sultan III. Murad için hazırlanan bu gömleğin ön yüzünde aşağıdaki ibareler seçilebilmiştir:
Gömleğin çevresini dolaşan –en dıştaki büyük yazı kuşağında 48/Fetih sûresi (16. âyetteki "Kul li'l-muhallefîn"e kadar),

Bu şeridin altındaki iki –nispeten- küçük şeritte Besmele ve "Allahumme ente Rabbi la ilahe illa ente Allahu" yakarışı ile başlayan uzun dualar,
Yakanın yanlarında –giyene göre- solda: Besmele ve sağda: "Nasrun mina'llahi ve fethun karîb" kalıpları ve bu kalıpların içini dolduracak şekilde gubarî âyetler,

Bu kalıpların etrafında gömleğin kenarlarını kaplayan 48/Fetih sûresinin 16. ayetinden "min ba'di en ezferaküm"e kadarı (24. âyet),

Bu iki kalıbın altında birer Kelime-i Tevhid, bunların iki şekil altında –sağda ve solda- dairevî birer Fâtiha sûresi, sağdaki Kelime-i Tevhidin etrafında ...Kâhiru'l-fecerati ve'l-mütemerridîn es-Sultân b. es-Sultân Sulatan Murâd Hân edâma'llâhu 'umrahu ve devletehu ve mülkehu ve saltanatehu amin: "Günahkâr ve isyancıları kahreden, sultan oğlu sultan Sultan Murad Han –Allah ömrünü, devletini, hükümranlığını ve saltanatını devam ettirsin. Amin-" duası,

Sağdaki Fâtiha dairesinin etrafındaki küçük dairelerde "Dilesek, [bu putperestlerin] gözçukurlarını bile silmiştik!.. O zaman, (doğru) yola girmek için yarışırlardı, ama bu halde iken nasıl görsünler!? Dilesek, onları oldukları yerde taşlaştırmıştık!.. Ne ileri gidebilirlerdi ne de geri dönebilirlerdi." (YâSîn 36/66-67),

"YâSîn. Okuduğun şu hikmet dolu mesaja yemin ederim ki: sen de (birtakım gerçekleri iletmek için) dosdoğru bir yol üzere gönderilenlerdensin; o mutlak izzet ve merhamet sahibinin parça parça indirdikleriyle (donatılmış olarak)... Ataları uyarılmadığı için gâfil kalmış bir kavmi uyarasın diye... Gerçi haklarındaki hükmümüz kesinleştiği (yani, putperestliğe iyice şartlandıkları ve bunu kazanç kapısı ve îtibar aracı hâline getirdikleri) için çoğu iman etmeyecektir ya!.. Boyunlarına, tâ çenelerine uzanan demir halkalar takmış olduğumuz için, o kafaları hep yukarı kalkık olacaktır. Hem önlerine bir set çekerek hem de arkalarına bir set çekerek kendilerini tamamen kuşattığımız için göremeyeceklerdir." (YâSin 36/1-12),

"Benim Rabbim gerçek olan neyse, ona hükmeder. Bütün bu yakıştırdıklarınıza karşı yardımına sığınılacak olan da, Bizim o Rahmân Rabbimizdir.' dedi" (Enbiyâ 21/112),

-3 kez "Kapkara olsun yüzleri!" [Hz. Peygamber'in Huneyn savaşı evvelinde ettiği bir dua (Müslim, "Cihad ve Siyer" 81)],

"Bütün başlar, o mutlak hayat ve yetkinlik sahibinin karşısında eğiktir. Haksız ve yanlış bir hareket (eseri, zerre kadar bir günah) yüklenmiş olanlar perişandır." (TâHâ 20/111),

"TâSînMîm. HâMîmAynSînKaf. İki denizi öyle bir şekilde salıvermiş ki karşılaşıyorlar; ama aralarında bir engel var." (Şuarâ 26/1, Şûra 42/1-2, Rahmân 55/19-20),

◀

TSM 13/1165 önden genel görünüş

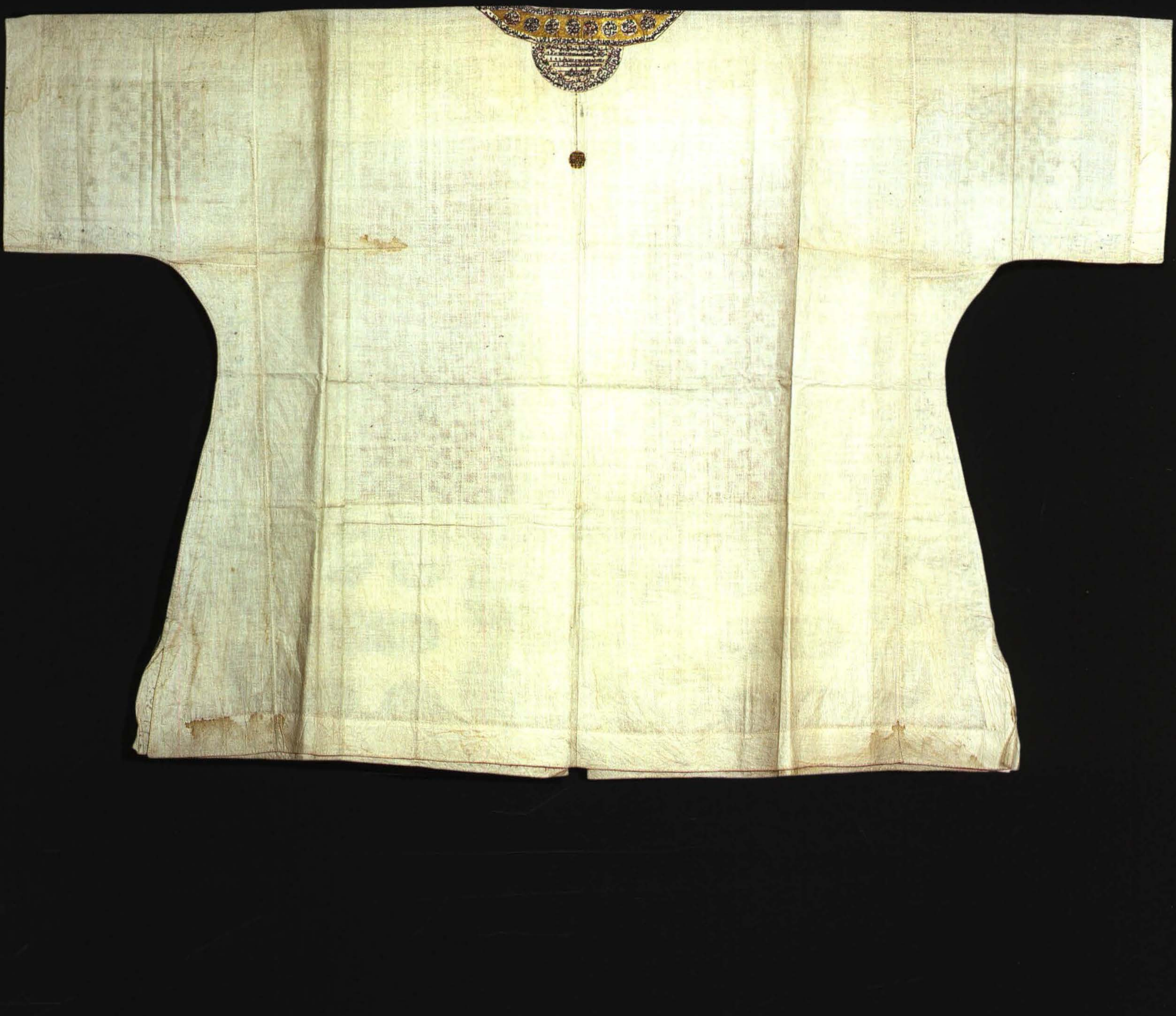

Soldaki Fâtiha dairesinin etrafındaki küçük dairelerde -duaların arasında “HâMîm. Bu, Allah tarafından indirilmektedir ki O; mutlak izzet ve bilgi sahibi, günah bağışlayan, tevbe kabul eden, azâbı şiddetli, ihsânı bol, kendisinden başka ilâh bulunmayan ve eninde sonunda herkesin kendisine döneceği varlıktır.” (Gâfir 40/1-2),

“Ya Rab! Tebâreke’yi duvar, YâSîn’i çatı, KâfHâYâAynSâd’ı yeterli, HâMîmAynSînKaf’ı da korugan eyle” duasından sonra,

“Allah senin nâmına onların üstesinden gelecektir. Allah her şeyi işitmekte ve görmektedir.” (Bakara 2/137),

-dua-, “Allah kendilerini çepeçevre kuşatmış vaziyette (ama hâlâ tekzib etmekte bu kâfirler). Oysa bu, Levh-i Mahfûz’a işlenmiş şanlı-şerefli bir hitâbedir.” (Burûc 85/20-22),

“En iyi koruyup kollayan, Allah’tır; merhametlilerin merhametlisi de O’dur.” (Yûsuf 12/64),

Besmele kalıbının sağındaki 1. çam ağacı şeklinin etrafında dua, 2. çam ağacı şeklinin etrafında İhlâs, Muavvizeteyn ve Fâtiha sûreleri,

Diğer kalıbın solundaki 1. çam ağacı şeklinin etrafında Nasr ve İhlâs sûreleri,

“Allah, kendisinden başka ilâh bulunmadığına şahitlik eder; melekler ile -adalet üzere hareket eden- ilim sahipleri de şuna şahitlik ederler ki O mutlak izzet ve hikmet sahibinden başka ilâh yoktur.” (Âl-i İmrân 3/18) âyeti ve tekrar İhlâs sûresi, 2. çam ağacı şeklinin etrafında dua,

Gömleğin orta kısımlarındaki sarı-kırmızı karelerde ve etraflarındaki dairevî şekillerde Allah’ın çeşitli ism-i şeriflerinden oluşturulmuş dualar (Cevşen), sağdaki sarı-kırmızı karelerin etrafında 48/Fetih sûresinin 24-29. ayetleri, soldaki sarı-kırmızı karelerin etrafında uzunca bir dua,

Etek kısmında sağdaki “hısn/kale” adı verilen 8 dairede ise, her biri Besmele ile başlayan şu âyet-i kerimelerin yazılı olduğu görülmektedir:

(1) “Allah’a bağlanan herkes, (üzerindeki etiket ne olursa olsun) dosdoğru yolu bulmuş demektir.” (Âl-i İmrân 3/101),

“De ki: Allah’ın -ki bizim sahip ve dostumuzdur- yazdıklarından başkası, asla başımıza gelmez. Müminler de sadece Allah’a güvenip dayansınlar.” (Tevbe 9/51),

“(Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki Allah onun payını vermiş olmasın) onun kesin kalacağı yeri de emâneten durduğu yeri de O bilir; çünkü hepsi apaçık bir kitapta kayıtlıdır.” (Hûd 11/6),

“Şuna emin olun ki ben, hem benim Rabbim hem de sizlerin Rabbi olan öyle bir zata dayanıp güveniyorum ki bütün yaratıkların perçemini (yani, kaderini) O elinde tutmaktadır. Benim Rabbim gerçekten dosdoğru bir yoldadır.” (Hûd 11/56);

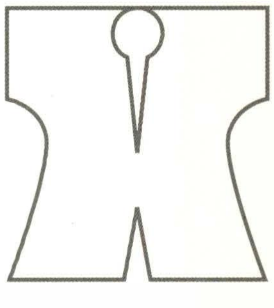

◄

TSM 13/1165 arkadan genel görünüş

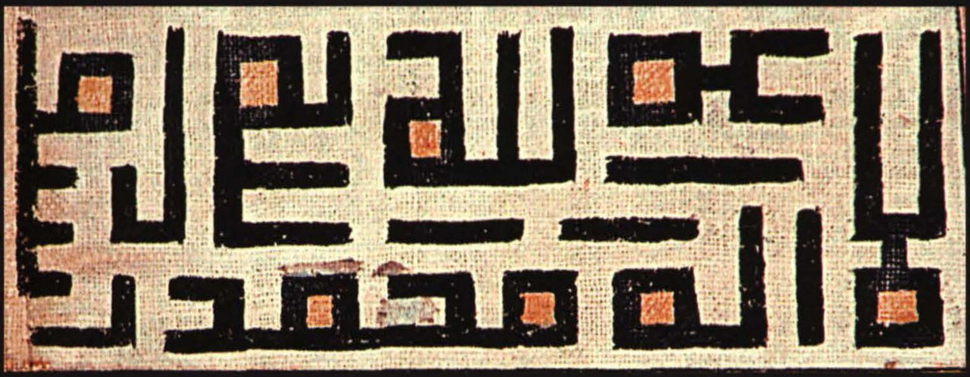
لا اله الا الله محمد رسول الله

(2) “Ey Rabbimiz! Sen, Cehenneme soktuğun birini rezil etmişsin demektir. (Yapılması gerekeni zamanında yapmayan) zâlimleri hiç kimse kurtaramaz!” (Âl-i İmrân 3/192),

“Orada herkes daha evvel ne göndermişse onun hesabını verecek; hakiki dost ve sahipleri olan Allah’a döndürülecek; ve o, tanrı diye uydurup durdukları, ortadan kaybolacaktır.” (Yûnus 10/30),

“Şimşek, nerede ise görüş yeteneklerini felç edecek (kadar parlak)... Önlerini her aydınlatışında, biraz yürüyorlar; karanlık çökünce de dikilip kalıyorlar... Allah dileseydi, işitme ve görme kabiliyetlerini (de) giderirdi. Allah her şeye kâdirdir.”, “Sağır, dilsiz ve kör oldukları için, akledemiyorlar.” (Bakara 2/20, 171);

(3) “De ki: Artık hak geldi, bâtıl can çekişiyor. Zaten bâtıl, can çekişmeye mahkûmdur.” (İsrâ 17/81),
“(Kâfirlerin amelleri...) ya da derin bir denizin zifiri karanlıkları gibidir ki üzerini bir dalga kaplamış; üzerinde bir dalga daha; onun üzerinde de bulut. Yani birbiri üstüne yığılmış karanlıklar... Elini sudan çıkarsa nerede ise onu bile göremeyecek kadar... Allah’ın nûr vermediği kimsenin, tabiî ki nûru olmayacak!..” (Nûr 24/40),
“Ey insanlar! Rabbinize karşı ayağınızı denk alın. Zira o Saatin sarsıntısı gerçekten muazzam bir şeydir.” (Hacc 22/1);

(4) “De ki: Allah’ın -ki bizim sahip ve dostumuzdur- yazdıklarından başkası, asla başımıza gelmez. Müminler de sadece Allah’a güvenip dayansınlar.” (Tevbe 9/51),
“Her nerede olursanız olun: sarp kaleler içinde bile olsanız, ölüm gelip sizi bulur.” (Nisâ 4/78),
“(Allah’tan başka) ilâh yoktur.” (Âl-i İmrân 3/62);
“İki denizi öyle bir şekilde salıvermiş ki karşılaşıyorlar; ama aralarında engel olduğu için, karışmıyorlar. O halde, Rabbinizin hangi nîmetini edebilirsiniz inkâr?” (Rahmân 55/19-21), -dua-;

(5) “Yâ Rabbi! Bana hükümranlıktan bir miktar verdin ve rüyada görülen şeylerin nasıl tâbir edileceğini öğrettin. Sen ey gökleri ve yeri yaratan! Dünyada da, âhirette de benim sahip ve dostum Sensin. Beni kayıtsız-şartsız Sana teslimiyet göstermiş vaziyette vefat ettir ve [dünya-âhiret nîmetlerine lâyık] salihlerin arasına beni de kat.” (Yûsuf 12/101),
“De ki: Sen, ey mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltırsın. Bütün hayırlar Senin elinde... Sen her şeye kadirsin.” (Âl-i İmrân 3/26);

-6. Hısn yok-;

(7) “Biz de: ‘Ey ateş! İbrâhim’e karşı serin ve esenlik ol.’ dedik. Evet, ona bir tuzak kurmak istemişlerdi, ama Biz, onları daha fazla zarara uğrattık ve gerek onu gerekse Lût’u kurtararak herkese bereketli kıldığımız (Şam, Filistin ve çevresindeki) bölgeye ulaştırdık.” (Enbiyâ 21/69-71),

“Ancak daha sonra, zamanında ayağını denk almış olanları kurtarıp (yanlışta direnen) zâlimleri orada diz üstü bırakacağız.” (Meryem 19/72), “(Azap) emrimiz geldiğinde, tarafımızdan bir rahmet olarak Şuayb’ı ve onunla beraber iman edenleri kurtardık. (Yapması gerekeni yapmayarak) zulmedenleri ise korkunç bir gümbürtü yakalayıverdi de kendi yurtlarında yüzüstü düşüp kalakaldılar.” (Hûd 11/94),

◀

TSM 13/1165 detay

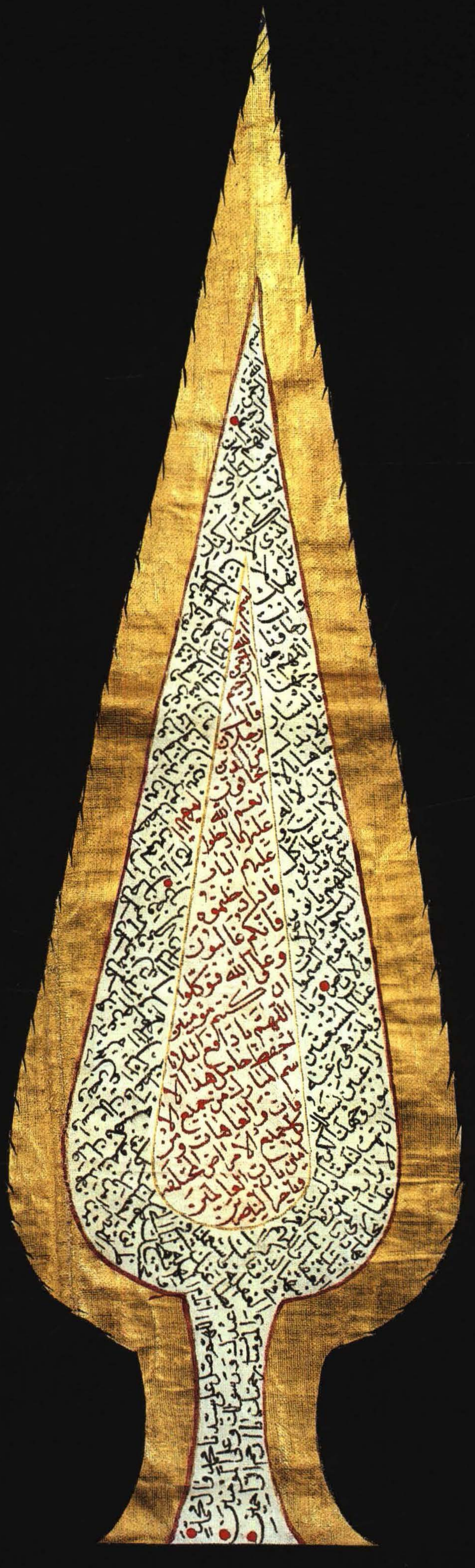

"Ve onu mâlum iğrençlikleri işleyen o memleketten kurtardık." (Enbiyâ 21/74),

"Böylece Yûsuf'a ülkede iyi bir konum sağlamış olduk; hem böylece, rüyasında gördüğü şeylerin tâbirini kendisine öğretecektik. Allah, yapmak istediği bir şeyi mutlaka yapar, fakat insanların çoğu bilmez." (Yûsuf 12/21),

"Ey Rabbimiz! Bizim mi yoksa kavmimizin mi haklı olduğunu ortaya çıkar, zira gerçeği ortaya çıkaranların en hayırlısı Sensin." (A'râf 7/89),

"Muzaffer olacaklar, kendileridir. Galip gelecekler, Bizim ordumuzdur." (Sâffât 37/172-173), -dua-;

(8) "Allah insanlara karşı gerçekten şefkatli ve merhametlidir." (Bakara 2/143; Hacc 22/65),

"Eğer Allah'ın üzerinizdeki lütuf ve merhameti olmasaydı, kesin, hüsrâna uğrayanlardan olacaktınız!" (Bakara 2/64),

"Hiç şüpheniz olmasın ki o Saate ilişkin bilgi yalnızca Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır; rahimlerde ne olduğunu (bütün özellikleriyle) O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez; hiç kimse hangi topraklarda öleceğini bilmez." (Lokman 31/34), -dua-

Gömleğin arka yüzünde ise, sadece boynu çevreleyen kısma yazı yazılmış olup Âyete'l-kürsî'ye ilâveten, sekiz rozette sırasıyla şunlar okunmaktadır: "De ki: Allah'ın -ki bizim sahip ve dostumuzdur- yazdıklarından başkası, asla başımıza gelmez. Müminler de sadece Allah'a güvenip dayansınlar." (Tevbe 9/51)

5-8. rozetlerde:
"Önlerinde ve arkalarında kendilerini Allah'ın (azap) emrinden koruyan birtakım güçler (yani bekçi melekler) vardır."[1] (Ra'd 13/11),

"En iyi koruyup kollayan, Allah'tır; merhametlilerin merhametlisi de O'dur." (Yûsuf 12/64);

"Oysa bu, Levh-i Mahfûz'a işlenmiş şanlı-şerefli bir hitâbedir." (Burûc 85/21-22) ihfaznâ : "Bizleri de koru!",

Bunun altındaki yarım dairede:
Besmele, "Attığın vakit de sen atmamıştın, Allah atmıştı..." (Enfâl 8/17). Allahümme'dfa' an hâmili hâza'd-dir'i min külli belâin ve mekrin ve bi-hurmeti(')Kur'âni'l-azîm ihfaz 'ani'l-hatâyâ yâ Rabbâh -dairenin içinde devam ediyor- yâ seyyidâh! Min külli âfetin ve beliyye ve şerri külli seyfin ve rumhin bi-hakkı hâzihi'l-esmâ': "Allahım! Bu gömleği üzerinde taşıyandan her türlü belâ ve komployu savuştur; Kur'an-ı Kerim hürmetine bizleri hatâlardan (yanlış stratejilerden) koru. Efendimiz! Şu isimler hürmetine bizleri her tür âfet ve belâdan, bütün kılıç ve mızrakların şerrinden muhâfaza eyle yâ Rabbi!" duasından sonra çeşitli harfler, rakamlar; en sonda ise "ve'l hamdü lillahi Rabbi'l âlemîn." : "Bütün âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun."

◀
TSM 13/1165 detay

---

[1] Ancak Allah'ın takdir ettiği zaman geldiğinde, hepsi ortadan kaybolur (İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm, II, 503; 'İkrime'nin İbn Abbas'tan naklettiği bir görüş).

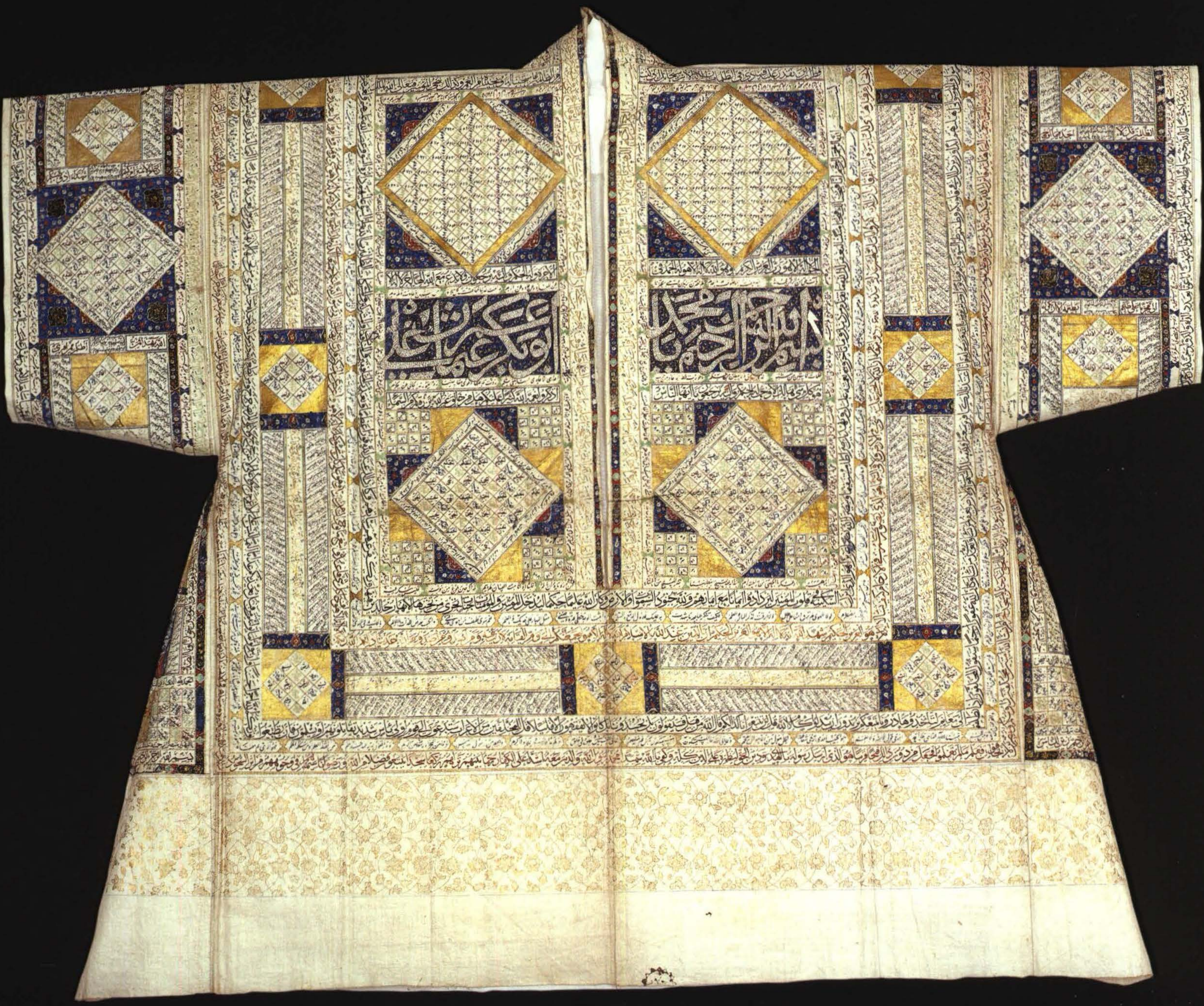
بسم الله الرحمن الرحيم محمد
ابو بكر عمر عثمان علي

Bu gömlekte, Allah'ın varlığı-birliği, mutlak hükümranlığı, Allah katında yegâne hak dînin İslâmiyet olduğu, fetih ve necât temaları dışında; çerçevesindeki âyetlerin yanı sıra dört halîfenin isimleri, çeşitli vefk*, tılsım** ve duaları ile aşağıdaki âyetler yazılıdır:

Sol omuzdan aşağıya doğru gömleğin tamamını dolanan 48/Fetih sûresi, Bu şeridin yanındaki kırmızı yazılı şeritte "ElifLâmMîm. Allah; kendisinden başka ilâh bulunmayan, mutlak hayat sahibi ve kendi zâtı ile kâim olan yegâne varlıktır. Bu kitabı sana gerçek bir gaye ile kendinden evvelkinin tasdikçisi olarak indiren de O'dur; daha önce insanlara rehberlik eden Tevrat ile İncil'i ve gerçeği sahtesinden ayıran diğer kitapları indiren de O'dur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için şüphesiz şiddetli bir azap söz konusudur; çünkü Allah, mutlak bir izzete sahip olup hak edeni mutlaka cezalandırmaktadır. Yerde ve gökte bulunan hiçbir şey Allah açısından gizli değildir. Sizi, annelerinizin rahminde istediği gibi şekillendiren O'dur; bu mutlak izzet ve hikmet sahibinden başka ilâh yoktur." (Âl-i İmrân 1-6);

"Allah, kendisinden başka ilâh bulunmadığına şahitlik eder; melekler ile -adalet üzere hareket eden- ilim sahipleri de şuna şahitlik ederler ki O mutlak izzet ve hikmet sahibinden başka ilâh yoktur. Şüphesiz Allah katında yegâne din İslâm'dır (yani, O'na kayıtsız-şartsız teslîmiyet göstermek)" (Âl-i İmrân 3/18-19), Bunların devamında ise, şu âyetler yer almaktadır: "Allah, -ki kendisinden başka ilâh yoktur- kıyamet günü hepinizi mutlaka bir araya getirecektir; bunda kuşkuya yer yoktur. Allah'tan daha doğru sözlü biri olabilir mi?!" (Nisâ 4/87), "İşte her şeyi yaratan Rabbiniz Allah (böylesine uludur)! O'ndan başka da ilâh yoktur. O halde, sadece O'na kulluk edin. Kaldı ki her şeyin güvenip dayanacağı da O'dur." (En'âm 6/102),

"O'ndan başka ilâh yoktur. Putperestlerden yüz çevir." (En'âm 6/106),

"De ki: Ey insanlar! Şüphesiz ben Allah'ın hepinize gönderdiği bir elçiyim; O Allah ki göklerin ve yerin mülkiyeti kendisinin olup O'ndan başka ilâh yoktur; hayat veren de O'dur, öldüren de." (A'râf 7/158).

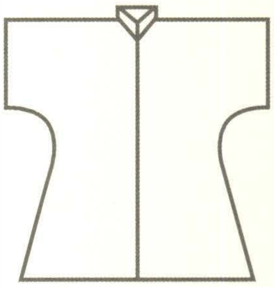

◀

TSM 13/1182 önden genel görünüş

---

* Bir kimsenin umutlarına ve isteklerine uygun şekilde, üzerine harfler, harflerin ebcedî değerleri, birtakım sembolik şekiller ya da âyetler yazılmış muskalara vefk denir. Kenarlarındaki çizgi ve köşelerin sayısına göre, 3'lü, 4'lü, 6'lı... (vefk-i sülâsî, vefk-i rubâî, vefk-i südâsî...) şeklinde adlandırılır.

** Aslen Yunanca olup kişiye rahatsızlık veren şeyin def edileceği iddiası ile kullanılan çizgi ve yazılara denir (el-Müncid, "talseme" md.)

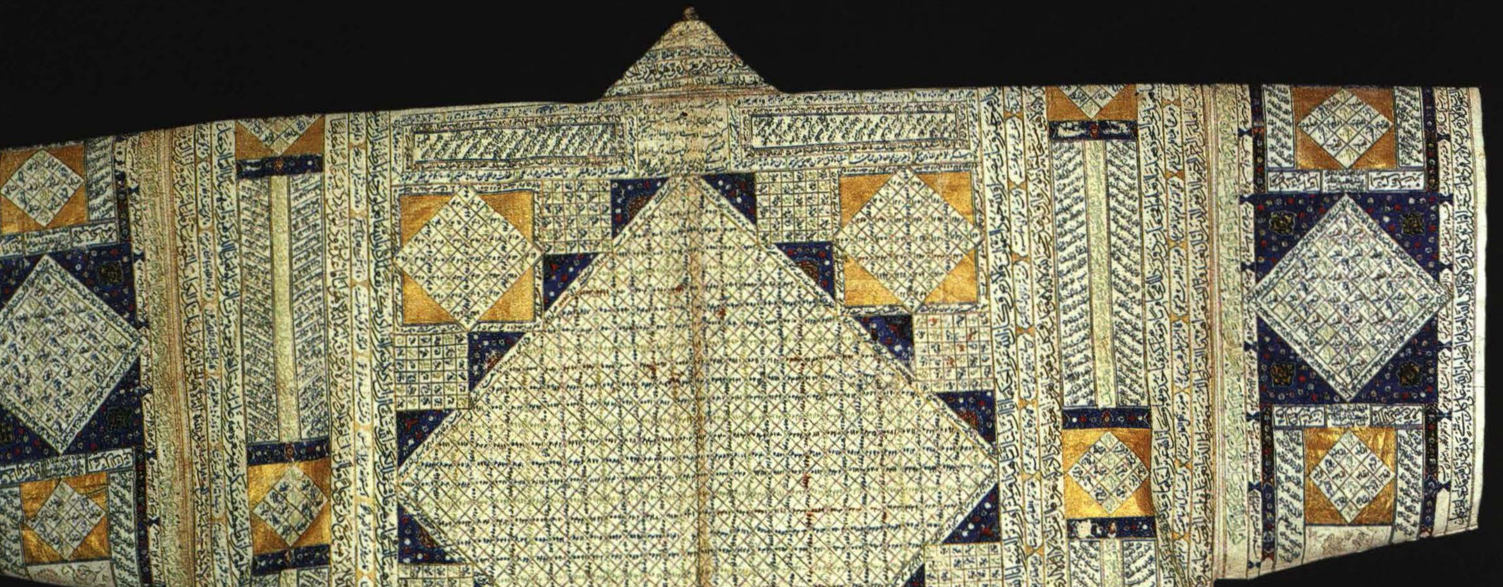

Solda 1/Fâtiha sûresi;
Omuzlarda, yakayı çevreleyen kısımdan aşağıya doğru -giyen kişiye göre- soldan itibaren üç satır hâlinde (4. satırda, Fetih sûresi devam etmekte) aşağıdaki âyetler yazılıdır:

"Balığın yoldaşını (yani Hz. Yunus'u) da... Hani, kızarak (kaçak bir köle gibi) çekip gitmişti ya... Bizim kendisini hiç sıkıştıramayacağımızı zannetmişti, fakat o karanlıklar içinde kalınca: 'Senden başka ilâh yok! (Hakkında düşündüklerimden) Seni tenzih ederim. Gerçekten, (yapması gerekenin tersini yaparak) zulmedenlerdenmişim!' diye seslenmişti. Biz de ona icabet ederek kederinden kurtarmıştık. Bize inanıp güvenenleri Biz böyle kurtarırız." (Enbiyâ 21/87-88),

"Mutlak gerçek ve mutlak hükümdar olan Allah ne kadar yücedir! O'ndan başka ilâh yoktur. O cömert (mutlak hükümranlık) tahtın(ın) sahibi de O'dur." (Mü'minûn 23/116),

"Kendisinden başka ilâh olmayan yegâne tanrı O'dur. Her türlü övgü O'nun hakkıdır. Mutlak hâkimiyet de kayıtsız-şartsız O'nundur; siz de eninde sonunda O'na döndürüleceksiniz." (Kasas 28/70),

"Allah'la beraber başka bir ilâha kulluk etme. Ondan başka ilâh yok. O'nun zatından başka her şey helâk olacak. Mutlak hâkimiyet kayıtsız-şartsız O'nundur ve eninde sonunda O'na döndürüleceksiniz." (Kasas 28/88),

"Ey insanlar! Allah'ın, üzerinizdeki onca nîmetini hatırlayın. Hem, size gökten ve yerden rızık veren Allah'tan başka bir yaratıcı mı var!? O'ndan başka ilâh olmadığı halde nasıl olup da döndürülüveriyorsunuz!?" (Fâtır 35/3).

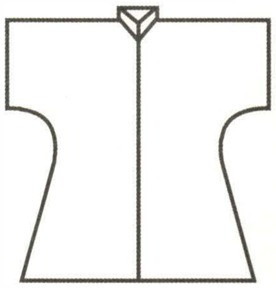

◀
TSM 13/1182 arkadan genel görünüş

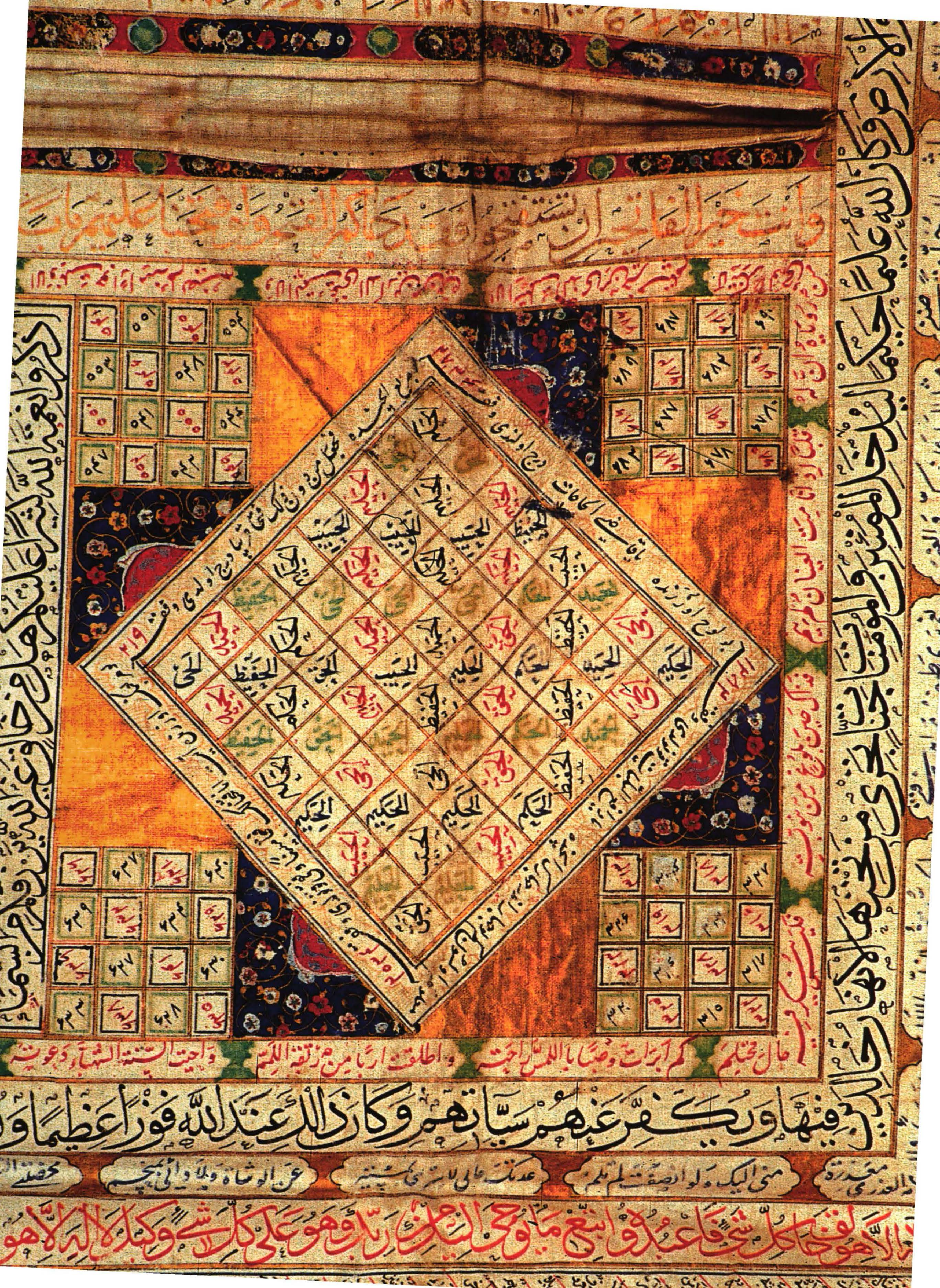
فيها ويكفر عنهم سيئاتهم وكان ذلك عند الله فوزا عظيما و
الحكيم
الحي
الحفيظ
الحسيب
الحليم

Sağ kolda –ortasında kare bulunan- iki satırda:
En'âm 6/144 âyeti yazılıdır, âyetin devamı, sol kolda –ortasında kare bulunan- iki satırdadır -Meallerini birlikte veriyorum- "Yoksa siz, Allah bunu size tavsiye ederken bizzat şahit miydiniz? Hiçbir bilgiye dayanmaksızın tamamen kendisinin uydurduğu şeyleri milleti saptırmak için Allah'a mâl edenden daha zâlimi olabilir mi!? Kuşkusuz, (yapması gerekenin tersini yapan) zâlim bir gürûhu, Allah doğru yola iletmez. De ki: Bana vahyolunanlar arasında; ölmüş hayvan, akıtılmış kan, domuz eti -ki bizatihî murdardır- ve Allah'tan başkası adına günahkârca boğazlan(dığı için murdarlaş)andan başka, yenmesi yasak olan hiçbir şey görmüyorum. Kaldı ki azıtmaksızın ve çizmeyi aşmaksızın (bunlardan yararlanmak) zor(un)da kalan olursa, senin Rabbin şüphesiz (onları da) bağışlayıcıdır, merhametlidir."(En'âm 6/144-145)

Sağ kolun kenar kısmında: Allahümme yâ sâhile'l-umûr sehhil 'aleynâ umûranâ bi-cûdike ve fazlike ve yessir murâdena bi-keramike yâ Ekrame'l-ekramîne ve yâ Erhame'r-râhimîn: "Allahım! Sen ey işleri âsân eden! Cömertliğinle ve lütfunla işlerimizi bize âsân et. Ey cömertler cömerdi! Ey merhametliler merhametlisi! Kereminle murâdımızı kolaylaştır."

Sol pazunun kenar kısmında ise, "[(Evet, ganîmetler Allah'a ve Elçisine aittir) çünkü onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü. Attığın vakit de sen atmamıştın, Allah atmıştı.] Hâsılı; O, bütün bunları müminleri güzel bir imtihanla imtihan etmek için yapmıştır." (Enfâl 8/17),

"En iyi koruyup kollayan Allah'tır; merhametlilerin merhametlisi de O'dur." (Yûsuf 12/64) ve dua yer almaktadır.

◄
TSM 13/1182 detay

Gömleği sağ omuz başından itibaren baştan aşağı dolanan 48/Fetih sûresine (25. âyetteki “Li- yüdhilâ’llâhu fi rahmetihi men yeşâu” cümlesine kadar) ek olarak -giyen kişiye göre- sağ omuz/göğüsten aşağıya doğru nispeten kalın harf karakteriyle: Besmele’den sonra “İman edenlerle karşılaştıklarında: ‘İman ettik’ diyorlar; birbirleriyle baş başa kaldıklarında ise: ‘Allah'ın size açtığı bilgileri Rabbiniz yanında size karşı delil getirebilsinler diye mi onlara bildiriyorsunuz!? Hiç kafanız çalışmıyor mu sizin?!’ diye birbirlerine çıkışıyorlar.” (Bakara 2/76),

“İşte görüyorsun, kalplerinde hastalık(lı bir iman) bulunanlar ‘Bu gidişle, korkarız başımıza bir felâket gelecek!’ diyerek bunlar arasında koşturup duruyorlar. Belki Allah fetih ya da kendi katından bir başka şey getirecek de içlerinde gizledikleri bu tür düşünce ve dostluklar için pişman olacaklar.” (Mâide 5/52);

-Giyen kişiye göre- sol omuz/göğüsten aşağıya doğru aynı yazı karakteriyle: “Biz sadece Allah’a güvenir, O’na dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizim mi yoksa kavmimizin mi haklı olduğunu ortaya çıkar, zira gerçeği ortaya çıkaranların en hayırlısı Sensin.” (A’râf 7/89),

“Şayet bu ülke halkları iman edip zamânında ayaklarını denk alsalardı, üzerlerine gökten ve yerden bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar; Biz de onları kazandıkları günahlar yüzünden enseleyiverdik.” (A’râf 7/96),

“Kimin haklı kimin haksız olduğunun ortaya çıkmasını isteyip duruyordunuz ya, işte çıktı! Şimdi, artık vazgeçerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.” (Enfâl 8/19),

“Şayet üzerlerine gökyüzünden bir kapı açsak, aa, her şeyden ümitlerini kesmişler!..”[2] ,

“Hükmünü daima gerçeğe uygun olarak veren mutlak bilgi sahibi O’dur.” (Sebe’ 34/26),

“Gaybın anahtarları O'nun yanındadır; bunu O’ndan başkası bilmez.” (En’âm 6/59);

Bunların hemen altında, diz altına gelen farklı bir çizgi içinde: “Yapılan uyarıları gözardı ettiklerinde, önce bütün nîmet kapılarını üzerlerine açardık (sonra da...)” (En’âm 6/44),

“Biz sadece Allah’a güvenir, O’na dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizim mi yoksa kavmimizin mi haklı olduğunu ortaya çıkar, zira gerçeği ortaya çıkaranların en hayırlısı Sensin.” (A’râf 7/89);

Bu iki yazının iç kısmında dize yakın (alt) kısmında iki adet “Allah’tan bir zafer ve yakın bir fetih.” (Saff 61/13)

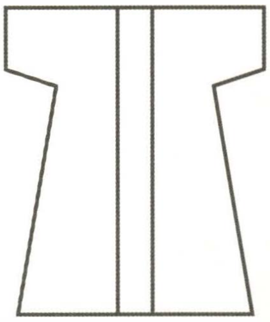

---

[2] Dikkat edilirse, “Onlara gökyüzünden bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalardı,” (Hicr 15/14) ile “Nihayet üzerlerine zorlu bir azâbın kapısını açtığımızda bir de ne görelim, ümitsizliğe düşüvermemişler mi!” (Mü’minûn 23/77) âyetleri mezcedilerek yeni bir bileşim yapılmış.

◀

TSM 13/1183 Önden genel görünüş

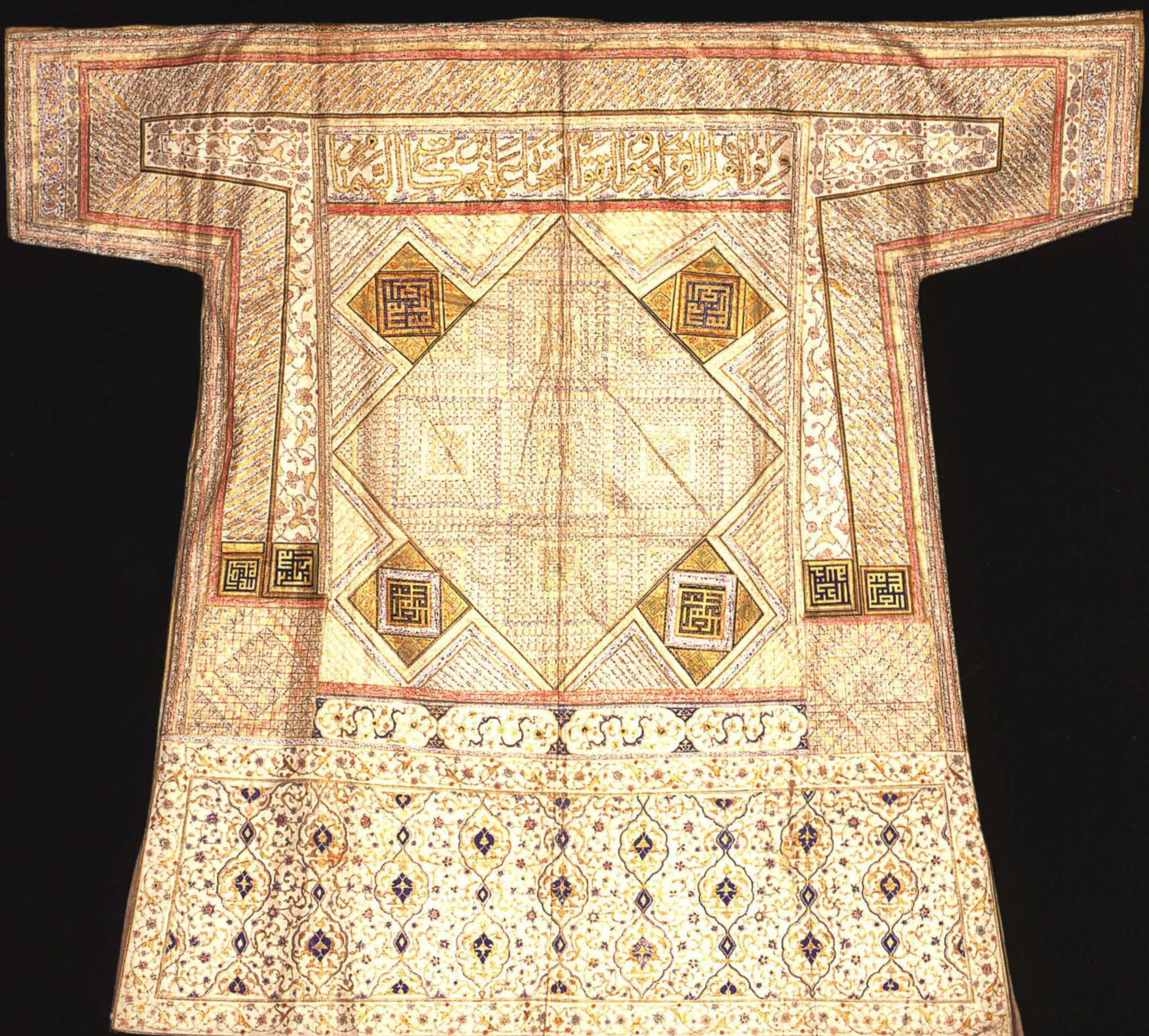

En dış şeritte, sol omuzda yakanın bitişiğinde:
“Sen Kur’an okuduğun zaman, seninle şu âhirete iman etmeyenler arasına koyu bir perde çekeriz.” (İsrâ 17/45),

“Sen, Kur’an’da Rabbini tek olarak andığın vakit, memnuniyetsiz bir şekilde sırtlarını dönüp giderler.” (İsrâ 17/46) âyetlerinden sonra dualar yer almaktadır.

En dış şeritte, sağda, aşağıdan yukarı doğru: “(Bu ferman) Süleyman’dan olup ‘Rahmân, Rahîm Allah nâmına, bana baş kaldırmayın ve kayıtsız-şartsız teslim olmuş vaziyette yanıma gelin!’ diyor.” (Neml 27/30-31),

“De ki: Allah’ın -ki bizim sahip ve dostumuzdur- yazdıklarından başkası, asla başımıza gelmez. Müminler de sadece Allah’a güvenip dayansınlar.”(Tevbe 9/51),

“Allah sana bir zarar dokunduracak olsa –O’ndan başka- bunu giderebilecek yoktur. Yine, senin hakkında bir hayır dileyecek olsa, O’nun bu lütfunu geri çevirebilecek de yoktur. O, lütfunu kullarından dilediğine nasip eder. Asıl bağışlayıcı, asıl merhametli O’dur.” (Yûnus 10/107),

“Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki Allah onun payını vermiş olmasın; onun kesin kalacağı yeri de emâneten durduğu yeri de O bilir; çünkü hepsi apaçık bir kitapta kayıtlıdır.” (Hûd 11/6),

“Şuna emin olun ki ben, hem benim Rabbim hem de sizlerin Rabbi olan öyle bir Zata dayanıp güveniyorum ki bütün yaratıkların perçemini, O, elinde tutmaktadır. Benim Rabbim gerçekten dosdoğru bir yoldadır.” (Hûd 11/56),

“[Yeryüzünde (bu kelime âyetten değil)] Nice canlı vardır ki rızkını taşıyıp depolamaz; ama Allah onlara da, size de rızık veriyor. Çünkü işiten de O’dur, bilen de...” (Ankebut 29/60),

“Allah’ın insanlara bahşedeceği herhangi bir rahmeti engelleyecek; vermeyip tuttuğu bir şeyi de kendisinden başka salıverecek yoktur. O, böylesine mutlak bir izzet ve hikmete sahiptir.” (Fâtır 35/2),

“Bunlara: ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye sorsan, mutlaka ‘Allah’ derler. De ki: Peki, Allah bana bir zarar vermek istese O’nunla birlikte taptıklarınız O’nun vereceği zararı giderebilirler mi? Ya da bana bir rahmet dilese, O’nun vereceği rahmeti engelleyebilirler mi, ne dersiniz? De ki: Bana Allah yeter. Güvenip dayanacak olanlar da sadece O’na güvenip dayansınlar.” (Zümer 39/38. Sağ omuzun üzerindeki en dış/küçük şerit)

Sağ diz altında (Fetih sûresi şeridinin üstünde) bulunan üç ince şeritten ortadakinde mevcut yazılar arasından 62/Cuma sûresi âyetleri seçilebilmektedir ki bunların arasında:

“De ki: Siz ey Yahudileşenler! Madem, Allah’ın diğer insanlardan ayrı, özel dostları olduğunuzu iddia ediyorsunuz, dürüstseniz, haydi ölmek istesenize!.. Ama, yapmış oldukları şeyler yüzünden, asla ölmek istemeyeceklerdir. Allah bu zâlimleri çok iyi tanır. De ki: Kaçtığınız ölüm, nasılsa gelip sizi bulacak. Sonra gizli-açık her şeyi bilen zata döndürüleceksiniz; O da size yaptıklarınızı teker teker haber verecek!” (Cuma 62/6-8) âyetleri dikkat çekicidir.

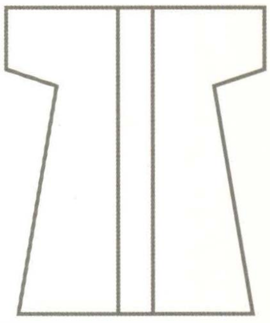

◀

TSM 13/1183 arkadan genel görünüş
Arka yüzdeki büyükçe yazı: “Şayet bu ülke halkları iman edip zamanında ayaklarını denk alsalardı, üzerlerine gökten bereket kapılarını açardık.” (A’râf 7/96)

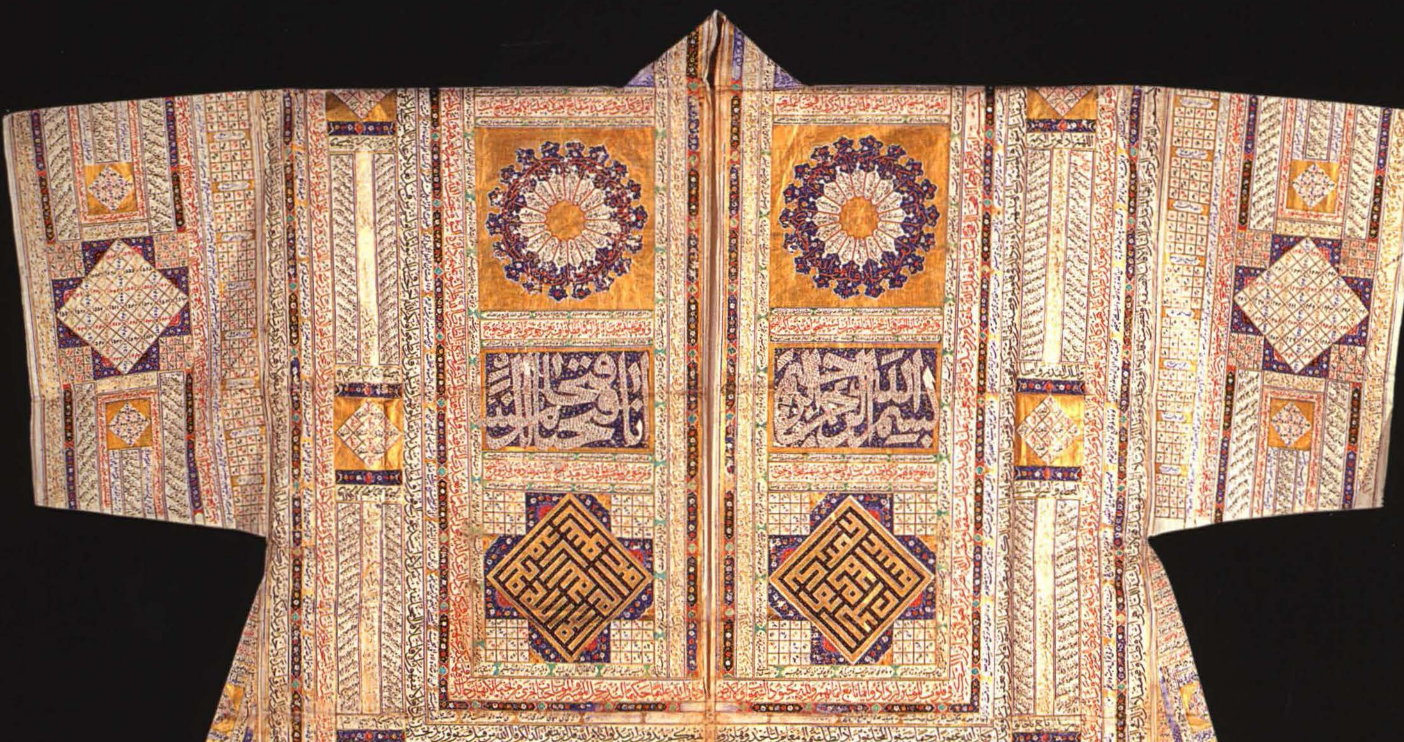

Ön yüzünde, gömleği giyen kişinin sol omuz hizâsından başlayarak U şeklinde -gittikçe büyüyen- iç içe üç şeritte 48/Fetih sûresi, dördüncü şeritte 73/Müzzemmil sûresi (20. âyetteki "Allah şunu da gördü ki: içinizde daima ... Allah yolunda çarpışanlar bulunacak." cümlesi dolayısıyla yazılmış olabilir.)

Yakadan aşağı inen açık kısmın yaklaşık 1 cm. kenarlarındaki bordürde: "Emin ol ki (Hudeybiye barış antlaşmasının imzasıyla birlikte) senin önünü açmış olduk. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecekteki bütün kusurlarını bağışlayıp senin üzerindeki nîmetini tamamlamış ve seni artık dosdoğru gidebileceğin bir yola sokmuş oldu. Evet, böylece Allah sana gerçekten onurlu bir zafer ihsân etmiş oldu." (48/1-3),

"...ve karşılık olarak Allah kendilerine yakın bir fetih nasip etti." (48/18),

"Biz de göğün kapılarını açtık." (Kamer 54/11) ve

"Allah'ın yardımı ve fetih gel(ip de önün tamamen açıl)dığında, insanların Allah'ın dînine dalga dalga girdiklerini gördüğünde, Rabbine hamd ederek O'nu tenzih et; seni bağışlaması için O'na dua et. İnan O, tevbeleri kabul buyurmuştur hep." (110/Nasr sûresi) zar zor seçilmektedir.

Omuzlardan aşağıya –giyene göre soldan itibaren- üç satırda ise sırasıyla: Allâhümme yâ Müfettiha'l-ebvâb es-semâ' [müfettiha ebvâbi's-semâ?],

"Yapılan uyarıları gözardı ettiklerinde, önce bütün nîmet kapılarını üzerlerine açardık; verilen nîmetlerle şımardıkları zaman ise, ansızın yakalayıverirdik ve bir de bakardık ki her şeyden ümitlerini kesmişler!.." (En'âm 6/44),

"Gaybın anahtarları O'nun yanındadır; bunu O'ndan başkası bilmez. Karada ve denizde ne varsa O bilir. Düşen; bir yaprak -ki onu da bilir- ve Arzın derinliklerindeki tek bir dâne, hâsılı yaş-kuru [canlı-ölü] hiçbir şey yoktur ki o apaçık kitapta yer almasın." (En'âm 6/59),

"Biz sadece Allah'a güvenir, O'na dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizim mi yoksa kavmimizin mi haklı olduğunu ortaya çıkar, zira gerçeği ortaya çıkaranların en hayırlısı Sensin." (A'râf 7/89),

Kimin haklı kimin haksız olduğunun ortaya çıkmasını isteyip duruyordunuz ya, işte çıktı! Şimdi, artık vazgeçerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır; yok döner [yine düşmanlık eder]seniz, Biz de [azâba] döneriz. Adamlarınız ne kadar çok olursa olsun size bir faydası olmaz! Çünkü Allah müminlerle beraberdir. (Enfâl 8/19),

"Onlara gökyüzünden bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalardı [15. Yine: 'Â!.. Herhalde gözlerimiz boyandı! Yok yok; kesin bize büyü yapılmış!' derlerdi]." (Hicr 15/14),

"Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc('ün önlerindeki sed) açılıp bütün tepelerden akın akın gelirler." (Enbiyâ 21/96),

"Artık onlarla aramızdaki kesin hükmünü ver ve beni de beraberimdeki müminleri de kurtar." (Şuarâ 26/118),

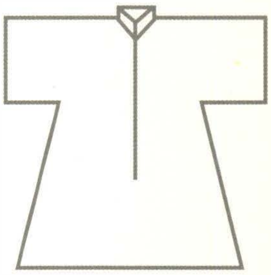

◀

TSM 13/1184 önden genel görünüş

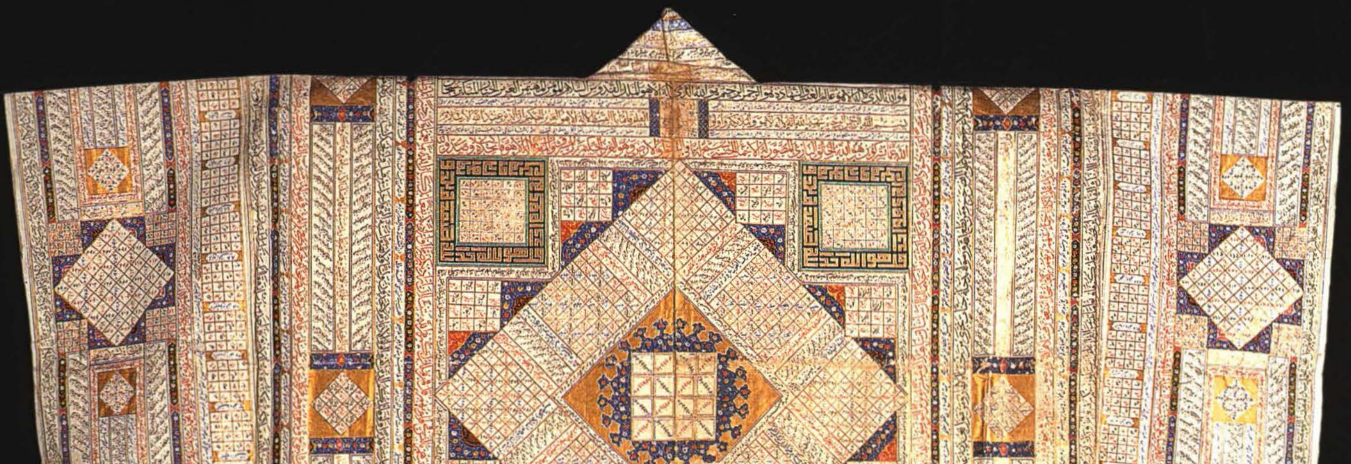

"'Madem doğru söylüyorsunuz, ne zamanmış bu fetih!?' diyorlar. De ki: Fetih günü, inkârcılara, ne iman etmeleri fayda verecektir ne de kendilerine mühlet verilecektir." (Secde 32/28-29) âyetleri...

Bu üç satır, yatay şeritler hâlinde olup aralarında çok küçük yazılardan oluşturulmuş çeşitli tılsımlar/vefkler vardır. Kelime-i Tevhid ve -Muhammed'li- hulefâ-i râşidîn satrançlı kûfî tarzındadır. İçlerine âyetler yazılarak oluşturulmuş "bismillâhirrahmanirrâhîm" ve "inna fetahna leke fethan mübîna" kalıpları (bu dört yazı uzaktan seçilebilmektedir). Bu kalıplardan ilkinin içerisinde YâSîn sûresi seçilebilmektedir. 2. kalıptaki yazıyı yakından göremediysem de Fetih sûresinin yazılı olduğu anlaşılmaktadır.

Bunların altında 48/Fetih sûresi yazılı üç şeridin hemen üstünde bağımsız iki çizgi hâlinde: "Dolayısıyla, O'nun âyetlerine inanmışsanız, Allah'ın adı anılarak kesilen şeylerden yeyin. Hem, -mecburen yedikleriniz dışında- haram kıldığı şeyleri Allah size ayrı ayrı bildirmişken, niçin O'nun adı anılarak kesilenden yemeyecekmişsiniz ki!? İnanın, birçoğu, insanları hiçbir bilgiye dayanmaksızın sırf keyiflerine uyarak saptırır. Senin Rabbin bu çizmeyi aşanları çok iyi bilmektedir." (En'âm 6/118-19)

Hayvanların Allah adına kesilmesi bağlamındaki bu âyetlerin niçin yazılmış olabileceği hakkında bende tam bir kanaat hâsıl olmadı; ancak -Allah'ın, "birtakım yiyecekleri haramlaştırarak insanları sapıtan haddini bilmezleri çok iyi bildiği"ni ifade eden son âyet esas alınarak- "El mu'tedîn" ile saldırgan düşmanlar arasında alâka kurulmuş olabilir. Çünkü Allah'ın bir kişi ya da zümreyi çok iyi bildiğinin ifade edilmesi tehdit içermektedir.

Son üç tılsımlı gömlekte, fetih ve zafer mânâsına gelmese de feth kökünden kelimeler içeren âyetlerin seçildiği gözden kaçmıyor.

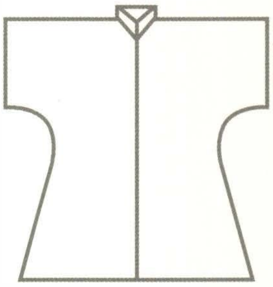

◀

TSM 13/1184 arkadan genel görünüş

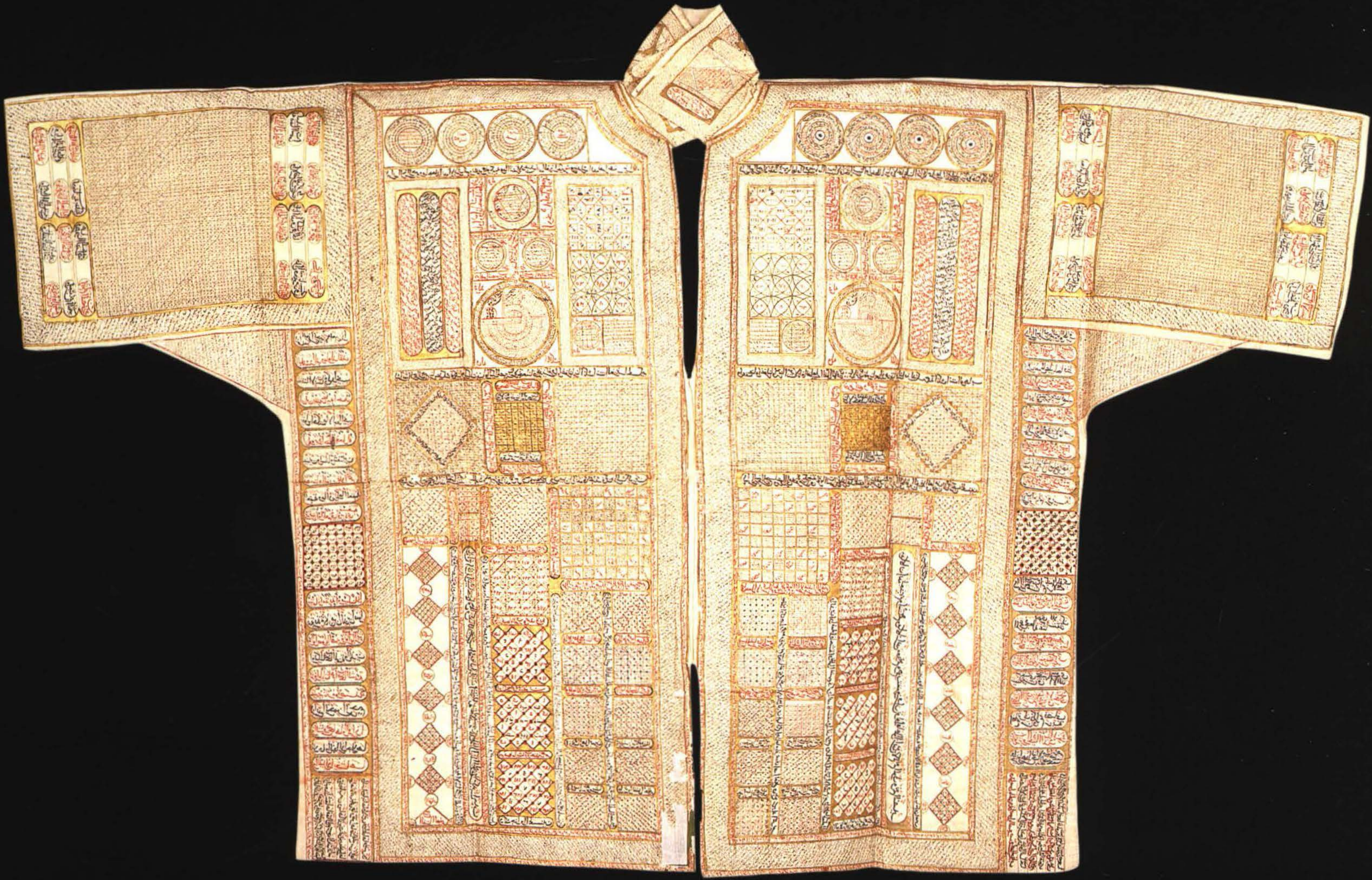

Tılsımlı gömlek geleneğinin en güzel örneklerden biri olan bu gömlekte, 48/Fetih sûresi ve 6/En'âm sûresinin bir kısmı yer alır. Kırmızı mürekkeple yazılmış bu iki sûre, yakanın hemen etrafından başlayarak gömleği iki yandan 2 şerit halinde dolaşmaktadır, Fetih sûresi –giyene göre- solda, En'âm ise sağdadır. Fetih sûresinin tamamı yazılı, ancak En'âm sûresinin 138-158. âyetleri yazılıdır. (Sağ dış şerit En'âm Suresi 138. ayetteki "Ve enâmü'l lâ yezkürûnes-mellahi aleyha" ifadesi ile başlayıp 148. ayetteki "ve tuhricûhu"da bitiyor; iç şerit ise, aynı ayetteki "in tettebeûn" ifadesi ile başlayıp 157. ayetteki "sû el azâbi bimâ kânû yesdigûn"da bitiyor),

Sağ koltuk altında 86/Târık, 87/A'lâ ve 100/Âdiyât sûreleri,
Sol koltuk altında 90/Beled (bunun ayetleri arasında [Bu (mektup), "Süleyman'dan ve 'Rahmân, Rahîm Allah nâmına' diye başlıyor."] (Neml 27/30) âyetinden oluşturulmuş 7'li vefk), 91/Şems sûreleri,

-Giyene göre- sağdaki kesintili 12 şeritte:
"Gökleri ve yeri altı günde yaratıp daha sonra (mutlak hükümranlık) tahtına kurulan O'dur. Toprağa neyin girdiğini, oradan neyin çıktığını; gökyüzünden neyin indiğini, oraya neyin yükseldiğini O bilir. Nerede olursanız olun, sizinle beraberdir; Allah yaptıklarınızı görmektedir. Göklerin ve yerin mülkiyeti O'na aittir. Bütün işler eninde sonunda Allah'a döndürülür. Geceyi gündüze, gündüzü de geceye sokar. Aynı zamanda, sînelerin bile künhüne vâkıftır." (Hadîd 57/4-6),

"Aksine, sadece Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol." (Zümer 39/66);

"Evet, böylece Allah sana gerçekten onurlu bir zafer ihsân etmiş oldu." (48/3),

Bunun sağında (kenarda) kolun üst kısmında kesintili 12 şeritte:
"Sizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarsın diye şu kuluna apaçık âyetleri indiren O'dur; size karşı da gerçekten şefkatlidir, merhametlidir. Evet; bütün bu gökler ve yer, sonunda Allah'a miras kalacakken, sizin neniz var ki Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz!? Gerçi içinizden, fetihten önce harcama yapmış ve çarpışmış olanlar (daha sonra harcama yapmış ve çarpışmış olanlarla) eşit düzeyde görülmeyecek ve böylelerinin derecesi elbette daha büyük olacaktır; ama Allah, o güzelim âkıbeti sonuçta her ikisine de vaad etmektedir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Hadîd 57/9-10); hasbiya'llâhu ve kefâ: "Bana Allah yeter!" ibareleri,

Soldaki kesintili 12 şeritte:
"Buna karşılık Allah müttakîleri kurtuluşa erdirir. Bu kötü durum onların başına gelmeyeceği gibi, üzülmeyeceklerdir de... Her şeyi yaratan, Allah'tır; her şeyin güvenip dayanacağı da O'dur. Göklerin ve yerin kilitleri O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler de (emîn olsunlar ki) hüsrâna uğrayanlar ancak böyleleridir. De ki: Be câhiller!.. Siz bana, Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz!" (Zümer 39/61-64) ve

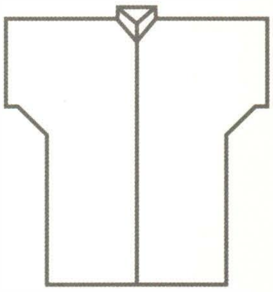

◀

Şifalı gömlek, çok renkli ve ince işçiliklidir, 16. yüzyıl, TSM 13/1389 önden genel görünüş

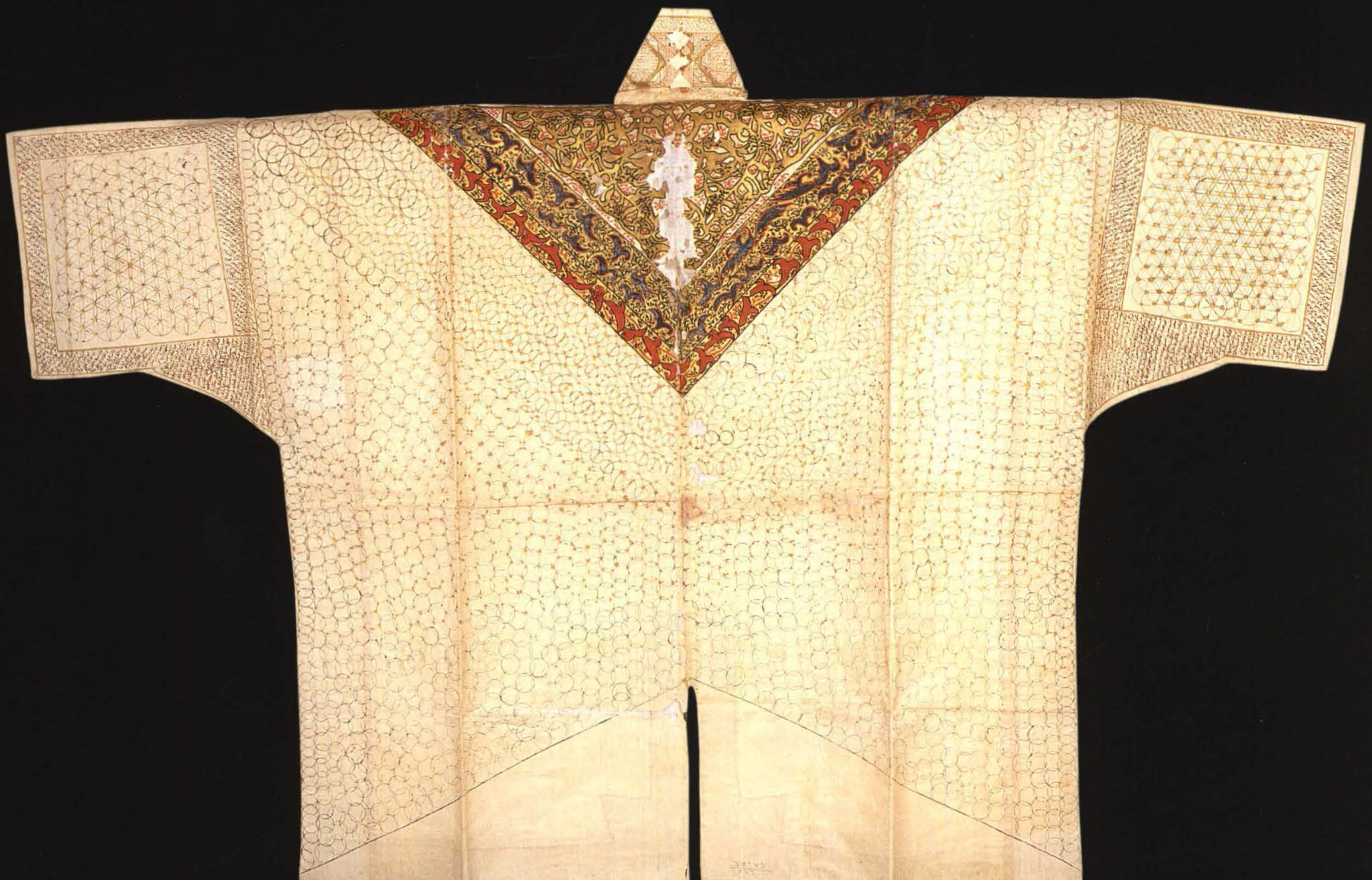

“Rableri karşısında zamanında ayaklarını denk almış olanlar ise, âlâ-yı vâlâ içinde bölük bölük Cennete götürülür. Oraya vardıkları zaman, kapılar açılır ve bekçiler: ‘Artık her tür belâdan uzaksınız! Gönlünüz hoş olsun! Buyrun hiç çıkmamak üzere girin’ derler.” (Zümer 39/73);

Bunun solunda kolun üst kısmında kesintili 12 şeritte:
“ve onu bütün lâf dinlemez şeytanlardan koruduk.” (Sâffât 37/7),

“Hani Rabbine tertemiz bir kalple gelmişti ya.” (Sâffât 37/84),

“Kendilerine yardım ettik ve galip gelenler onlar oldu. İkisine, o mâlum kitabı verdik. İkisini de dosdoğru yola ilettik.” (37/116-18),

“Hani, onu da ailesini de tamamıyla kurtarmıştık ya.” (37/134),

“Elçi olarak gönderdiğimiz kullarımız için, Bizim şu hükmünüz kesindir: Muzaffer olacaklar, kendileridir. Galip gelecekler de elbette Bizim ordumuzdur.” (37/171-73),

“O zaman bu gerçekten büyük bir başarı! Çalışacak olanlar, esas bunun için çalışmalı!..” (37/60-61);

Sağdaki 3’lü dikey bordürde:
“Rableri karşısında zamanında ayaklarını denk almış olanlar ise, âlâ-yı vâlâ içinde bölük bölük Cennete götürülür ... Onlar da: ‘Bize yapmış olduğu vaadi yerine getiren ve bizi istediğimiz her yerinde oturabileceğimiz böyle bir yurda yerleştiren Allah’a hamdolsun! Bir emekçiye verilebilecek en güzel ücret!’ derler.” (Zümer 39/73-74),

“Kim Allah’a karşı dikkatli hareket ederse, O, kendisi için bir çıkış kapısı açar ve onu, hiç ummadığı bir yerden rızıklandırır. Allah’a güvenip dayanan kimselere Allah yeter. Allah, emrini eninde sonunda yerine getirir; ama Allah, her şey için bir ölçü belirlemiştir.” (Talâk 65/2-3),

“Her kim Allah’a karşı dikkatli hareket ederse, O da onun işini kolaylaştırır. Allah’ın size indirdiği ferman budur. Her kim Allah’a karşı dikkatli hareket ederse, O da onun günahlarını örtüp mükâfatını büyütür.” (Talâk 65/4-5)

“Kendiniz için önden gönderdiğiniz her bir hayrın Allah’ın yanında daha hayırlı ve daha büyük hale geldiğini göreceksiniz.” (Müzzemmil 73/20);

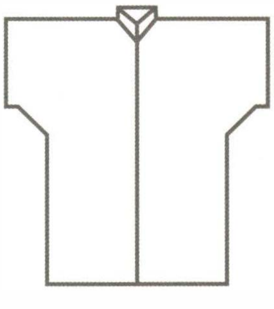

◄

13/1389, arka genel görünüş

Soldaki 3'lü dikey bordürde:
"Allah'ın nûrunu (o küçücük) ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Oysa, kâfirlerin işine gelmese de Allah, nûrunu her tarafa yayacaktır. Evet -putperestlerin işine gelmese de- Elçisini, nûruyla ve yapacağı kılavuzlukla bütün dinlerin ışığını sönük bırakacak gerçek dinle gönderen O'dur. Ey iman edenler! Sizi canınızı yakacak bir azaptan kurtaracak kârlı bir alış-veriş göstereyim mi size: Siz Allah'a ve Elçisine iman eder, mallarınızla ve canlarınızla Allah'ın yolunda uğraşıp didinirsiniz -ki, bir bilmiş olsanız, bu sizin için ne kadar hayırlıdır-; O da günahlarınızı bağışlar ve sizi, aşağısında ırmakların aktığı cennetlere; Adn cennetlerindeki güzelim köşklere yerleştirir ki büyük kurtuluş budur. Hoşunuza gidecek bir başka şey de: Allah'ın yardımıyla yakında gerçekleşecek zaferdir. Bu müjdeyi müminlere ilet. Ey iman edenler! Allah'ın yardımcısı olun. Nitekim Meryemoğlu İsa da Havârîlere: 'Allah'ın zaferine giden yolda kim benim yardımcım olur?' demişti de Havârîler: 'Biz, Allah'ın zaferine ulaşmana yardım ederiz!' demişlerdi. Sonuçta, İsrâiloğullarının bir kısmı iman etti, bir kısmı da reddetti; Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik; işte, böyle böyle güçlendiler." (Saff 61/8-14),

"Bizim Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru yaşamış olanlar yok mu... Melekler bunların üzerine inip inip şöyle diyecek: 'Korkmayın, tasalanmayın. Öteden beri size vaadedilen Cennetle neşelenin! Biz sizlerin hem dünya hayatındaki hem de âhiretteki dostlarınızız. Orada, canlarınızın istediği ve talep ettiğiniz her şeye sahip olacaksınız. Merhametli bir bağışlayıcının ikramı olarak...' Allah'a çağıran, (dünyada ve âhirette) işe yarayacak şeyler yapan ve: 'Ben kayıtsız-şartsız teslîmiyet gösterenlerdenim!' diyen birinden daha güzel sözlüsü olabilir mi?" (Fussilet 41/30-33);

Sağda ve solda yer alan 4'lü vefklerde:
"Kur'an okurken, kovulmuş Şeytandan Allah'a sığın." (Nahl 16/98);

"Allah'tan bir zafer ve yakın bir fetih."(Saff 61/13),

"Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt gelmiş bulunuyor." (Yûnus 10/57),

"Ve sonuçta, kendilerine bir fenalık dokunmamış olarak Allah'ın verdiği ganîmetle (Bedir'den) geri dönmüşler ve Allah'ın rızasına ermişlerdi. Allah büyük fazl ü kerem sahibidir." (Âl-i İmrân 3/174);

"Ey Rabbimiz! Yalnız Sana güvenip dayandık; yalnız Sana yöneldik; sonunda Sana varacağız." (Mümtahine 60/4),

"Ve onu bütün lâf dinlemez şeytanlardan koruduk."(Sâffât 37/7), "Ey Rabbimiz! Bize hidâyet buyurduktan sonra kalbimizi saptırma. Ve bize kendi katından rahmet ihsan eyle. Şu kesin ki her şeyi hibe eden Sensin." (Âl-i İmrân 3/8),

"Evet bu mesajı indiren de Biziz; onun koruyucusu da Biziz." (Hicr 15/9),

"(Süleyman) Dedi ki: 'Yâ Rabbi! Beni bağışla ve bana öyle bir hükümranlık ihsan et ki benden başka hiç kimse böyle bir hükümranlığa ulaşamasın. Şüphesiz sen çok lütufkârsındır!' Biz de, istediği yere onun emriyle âheste âheste giden rüzgârı (yani, başta Kızıldeniz'in kıyısında yaptırdıkları olmak üzere yelkenli gemileri), (Sur kıralı Hiram ve onun gönderdiği) inşaat ustası ve gemici şeytan(î uzman)ları (ayrıca angaryacı, cenkçi, cenk arabacısı, süvari) ve zincirlerle birbirine bağlanmış diğerlerini onun emrine verdik." (Sâd 38/35-37);

"Gerçek şu ki, iman ederek yalnızca Rablerine güvenenler üzerinde onun (şeytanın) hiçbir hakimiyeti yoktur." (Nahl 16/99),

"Sen Kur'an okuduğun zaman, seninle şu âhirete iman etmeyenler arasına koyu bir perde çekeriz." (İsrâ 17/45),

"De ki: Şimdi, madem Allah'ı seviyorsunuz, o zaman bana tâbi olun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir." (Âl-i İmrân 3/31),

"De ki: Herkes kendi değer yargılarına göre hareket eder." (İsrâ 17/84),

"De ki: Artık hak geldi, bâtıl can çekişiyor. Zaten bâtıl, can çekişmeye mahkûmdur." (İsrâ 17/81),

"Hani, onu da ailesini de tamamıyla kurtarmıştık ya, işte o zaman." (Sâffât 37/134),

"Bu, Allah'ın lütfu olup onu dilediklerine ihsân etmektedir. Allah büyük lütuf sahibidir." (Cuma 62/4);

"Allah'ın nîmetlerini saymaya kalksanız, kesinlikle sayamazsınız. Allah gerçekten bağışlayıcıdır, merhametlidir." (Nahl 16/18),

"Yalnız, şundan emin ol ki Benim kullarım üzerinde senin hiçbir yaptırım gücün olmayacak. Çünkü hiç kimse Senin Rabbin kadar güvenilip dayanılmaya lâyık değildir." (İsrâ 17/65),

"Doğruyu getiren ve onu tasdik eden... İşte, müttakîler böyleleri olup Rablerinin yanında her istediklerini elde edeceklerdir. Yaptıklarını en güzel bir şekilde yapanların mükâfatı budur." (Zümer 39/33-34);

"Elbette!' de; 'İster taş olun ister demir olun! İsterseniz, gözünüzde büyüttüğünüz bir başka yaratık olun (mutlaka diriltileceksiniz).' 'Peki bizi yeniden diriltecek olan kimmiş!?' diyecekler; 'Sizi (her tür gelişmeye açık olarak) ilk kez yaratan.' de... Bu sefer de: 'Peki ne zaman olacakmış bu!?' diyerek alaylı alaylı başlarını sallayacaklar. De ki: 'Muhtemelen yakında." (İsrâ 17/50-51),

"Ergin çağına geldiğinde, ona bilgelik ve ilim verdik." (Yûsuf 12/22),

"Hükümdar: 'Onu bana getirin de kendi has adamım yapayım.' dedi. Onunla konuşunca da dedi ki: 'Sen bugün artık bizim nezdimizde yüksek rütbeli güvenilir birisin." (Yûsuf 12/54),

"O'nun sizi çağıracağı, sizin de O'na hamdüsenâ ederek emrine uyacağınız gün... ki o zaman, (dünyada) çok az kaldığınızı zannedeceksiniz." (İsrâ 17/52);

Sol yatay şeritlerde:
"Buna karşılık Allah müttakîleri kurtuluşa erdirir. Bu kötü durum onların başına gelmez." (Zümer 39/61),

"Aksine, sadece Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol." (Zümer 39/66),

"Ey Rabbimiz! Bizi şu inkâr edenlerin imtihan vesilesi haline getirme; bizi bağışla. Ey Rabbimiz! İnanıyoruz ki mutlak izzet ve hikmet sahibi Sensin." (Mümtahine 60/5);

Bunların arasında, kare şeklindeki vefkte:
"İşte Nûh!.. Bize yalvarmıştı da hem onu hem de ailesini o büyük belâdan kurtarmıştık... Biz hep böyle güzel icabet etmişizdir. Sadece onun neslini kalıcı hâle getirmiştik. Sonrakiler arasında güzelce yâd edilmesini sağlamıştık: Herkes selâm etmektedir şimdi Nûh'a!" (Sâffât 37/75-80);

Sağ yatay şeritlerde:
"Allah, hiç kimseyi gücünün yetmediği bir şeyle mükellef kılmaz; herkesin kazandığı kendi lehine; işlediği de kendi aleyhinedir (hiçbir güç tarafından zorlanıyor değildir). Ey Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden evvelkilere taşıttığın gibi bize de ağır yük taşıtma. Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceği şeyleri yükleme bize. Affet bizi; bağışla bizi; acı bize. Bizim dost ve sahibimiz olduğuna göre, kâfirler gürûhuna karşı bizi muzaffer eyle." (Bakara 2/286),

"Ey Rabbimiz! Bize hidâyet buyurduktan sonra kalbimizi saptırma. Ve bize kendi katından rahmet ihsan eyle. Şu kesin ki her şeyi hibe eden Sensin."(Âl-i İmrân 3/8);

Sağda:
Kenarlarında "O'nun sözü haktır; hükümranlık da sadece O'nundur." (En'âm 6/73; dört kelime ayrı ayrı) yazılı vefk;

Sağda dikey:
"Ama sen onların içinde bulunduğun müddetçe Allah kendilerine azap edecek değildi. Bağışlanmak için dua ederlerken de, Allah, onlara azap edecek değildir." (Enfâl 8/33),

"Yüz çevir(ip ric'at ed)ecek olurlarsa, senin -biliyorsun- sahip ve dostun Allah'tır; O ne güzel sahip ne güzel yardımcıdır!" (farklı âyetlerden oluşturulmuş bir ibare).

*

Görüldüğü gibi, tılsımlı gömleklere yazılan ayetlerde aşağıdaki temalar işlenmiştir: Gerçek sahip ve dost olarak sadece Allah'a güvenip dayanmak, fetih, zafer, nusret, mağfiret, kurtuluş vb. taleplerle Yüce Allah'a yakarmak [ki bunların içinde, düşman orduları karşısında hezîmete uğranması sonucu kâfirlerin fitneye düşerek kendi dinlerinin hak olduğu zannına kapılmasına yol açmama isteği (Mümtahine 60/5) ilginçtir], kişiye Allah'tan başka hiç kimsenin fayda ve zarar veremeyeceği, ilahî takdirin her şeyin üstünde olduğunu bilmek, O'nun sınırsız gücüne sığınmak, sadece O'na kulluk etmek, O'nun müminlere yönelik zafer vaatlerine güvenmek, O'nun kendisiyle birlikte olduğu bilinciyle hareket etmek, başkaları ric'at etse de sonuna kadar çarpışmak, korkunç görüntülerin ortaya çıktığı savaş ortamında kaçma, gevşeklik, emre itaatsizlik vb. davranışlara yönelik güçlü şeytanî dürtülerden Allah'a sığınmak, hâlisâne çarpışanların kazanacağı dünya ve âhiret nîmetleri, şehîd olanların Cennete gireceği, Allah'ın, müttakîlere mutlaka bir çıkış yolu nasip edeceği, O'nun ordusunun mutlaka galip geleceği, kâfirlerin mağlup olacağı... Bu tür gömleklerde -istikbâle dönük mucizevî fetih/zafer müjdeleriyle Hz. Peygamber'e "dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha kıymetli" gelen[3] - 48/Fetih sûresi başta olmak üzere çeşitli sûrelerin bütün olarak yazılı olduğu görülmektedir (Örneği: 76/İnsan, 81/Tekvîr, 86/Târık, 87/A'lâ, 90/Beled, 91/Şems, 93/Duhâ, 94/İnşirah, 100/Âdiyât).

100/Âdiyât sûresi[4] savaş atlarını konu alışı ile, 76/İnsan ve 81/Tekvîr sûreleri kıyamet kargaşasını konu aldıkları için, 86/Târık sûresi[5] ise -tılsımlı gömlek geleneğinde önemli bir rolü bulunan- yıldızlarla ilişkisi sebebiyle tercih edilmiş gözükmektedir.

Askerin komutanına göre hareket edeceği ve Allah'ını sevenlerin komutanlarını izlemesi gerektiği şeklinde yorumlanacak âyetler (İsrâ 17/84; Âl-i İmrân 3/31) de dikkat çekmektedir.

TSM 13/1389'da kayıtlı tılsımlı gömlek, hiç kimseye nasip olmayacak muazzam bir güç (Sâd 38/35-37), düşman orduları tarafından görülmeme (İsrâ 17/45; YâSîn 36/1-12; Rahmân 55/19-20), başına bir kaza-belâ gelmeden ailesine/vatanına geri dönebilme (Âl-i İmrân 3/174; ayrıca Zümer 39/61) temaları ile bir miktar farklılık arz etmekle birlikte, tılsımlı gömlek kavramını en iyi ifade eden ve bu geleneği en iyi yansıtan örneklerden biridir. Pâdişahın gözüne girme talebi anlamına çekilebilecek 12/54. âyet-i kerîme ise, gömleğin bir paşaya ait olduğu izlenimi vermektedir.

---

[3] Buhârî, "Tefsîr" 48/1; "Fezâilül-Kur'ân" 12; Müslim, "Cihâd" 97.

[4] Âdiyât sûresi: "Harıl harıl koşanlara, çakarak ateş saçanlara, sabah vakti baskın verenlere, tozu dumana katanlara ve bir topluluğun ortasına korkusuzca dalanlara (yani savaş atlarına) yemin ederim ki: İnsanoğlu, Rabbine karşı gerçekten nankördür. Aslında buna kendisi de şahittir; ama mala-mülke karşı aşırı bir zaafı vardır. Peki bilmiyor mu ki -kabirlerin altı üstüne getirilip içindekiler çıkarıldığında; gönüllerde taşınanlar derli-toplu bir şekilde ortaya konulduğunda-: Rablerinin, onların durumundan gerçekten haberdar olduğu, o gün belli olacak?!"

[5] Târık sûresi: "Gökyüzüne ve 'gece ortaya çıkan'a yemin ederim ki... –(Ama) nereden bileceksin ki nedir 'gece ortaya çıkan'? (Söyleyeyim: Karanlığı) delip geçen yıldız...- Herkesin başında bir gözetmen var! O halde, ne'den yaratıldığına baksın, insan. Yaratıldı, fışkıran bir sudan; (erkeğin) belkemiği ile (kadının) kaburga kemikleri arasından çıkan. Şüphesiz, onu döndürmeye de kâdirdir O; bütün sırların ortaya çıktığı; ne gücünün ne de kurtarıcısının olduğu gün. (Suyu yeryüzüne) geri getiren göğe; çatlayıp yarılan toprağa yemin ederim ki: Bu, nihaî bir hükümdür; şaka değildir... Tuzak kurup duruyorlar! Ama Ben de tuzak kuruyorum. Dolayısıyla, sen bu kâfirlere mühlet ver; onları biraz kendi hallerine bırak (şartlanmışlıkları geçtikten sonra uyarmaya devam edersin)..."

Çeşitli tılsımlı gömleklerde, "fetih" ve "zafer" mânasına gelmediği halde, feth kökünden kelimelerin yer aldığı bazı âyetler de seçilebilmektedir. Bu da ayetlerin, "anlam"larından ziyade, kutsal lâfızları esas alınarak yazıldığını düşündürüyor. Sözgelimi "Sen Kur'an okuduğun zaman, seninle şu âhirete iman etmeyenler arasına koyu bir perde çekeriz." (İsrâ 17/45) ve

"Sen, Kur'an'da Rabbini tek olarak andığın vakit, memnuniyetsiz bir şekilde sırtlarını dönüp giderler." (İsrâ 17/46) âyetleri putperestlerin Kur'an ve tevhid karşıtı tutumlarını konu almakla birlikte, bu iki âyetin "Kur'an okunduğu zaman kâfir askerlerinin geri dönmeleri, yani ric'at etmeleri" için bir nevî dua olarak yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Yine, sürekli ağlayan bebekler için "sessizlik" ve "gülme" köklerinden gelen kelimelerin geçtiği "Rahmân'ın önünde bütün sesler kısılmıştır; yalnız ayakların çıkardığı sesleri işitirsin." (TâHâ 20/108), "O gün, parlayan yüzler olacak şen-şakrak." (Abese 80/39) ve "Şimdi siz bu sözden yana mı hayrete düşüyorsunuz!? Ağlayacağınıza gülüyorsunuz!? Bir de kafa tutuyorsunuz!.. Yalnızca Allah'a secde ve kulluk etsenize!.." (Necm 53/59-62) gibi âyetler yazılmasında da (Bkz. el-Bûnî, Şemsü'l-ma'ârif, II, 72) aynı temâyülün izleri görülebilir.

Tılsımlı gömlek geleneği, Kur'an ilimlerinden Havâssu'l-Kur'an'a dayanmaktadır. Buna göre Kur'an'daki bütün âyetlerin yedi anlam katmanı vardır: zâhir, bâtın, işâret, emâre, lâtîfe, hakîkat ve ibret: imdi zâhir, halka (avâm); bâtın, seçkinlere; işâret, seçkinlerin de seçkin olanlarına; emâre, velîlere; lâtîfe, sıddıklarla muhiblere; hakîkat ise peygamberlere özgü anlam katmanıdır. Ayrıca her bir kelimenin, hatta her bir harfin altında kesin bir hüküm, derin bir deniz ve geniş bir ufuk vardır; âriflerden bir şâhid ve muhiblerden bir sâdık Kur'an okuduğunda, onun her bir harfi için kendisine bin anlam; her bir anlam için bin kavrayış, her bir kavrayış için de bin ibret verilir. Tek bir ibret ise göklerin ve yerin taşıyamayacağı ağırlıktadır.

Kur'an'ın her bir âyetinin altı bin anlam içerdiği görüşünde olanlardan söz eden el-Bûnî, Kur'an'ın yetmiş yedi bin [dört yüz elli] ilim içerdiğini söyler. Ona göre Kur'an-ı Kerim: saklı bir inci, gizli bir bilgi, büyük bir dikkatle korunan muazzam bir sır, kadîm bir hazine, şifa kaynağı bir panzehir ve her derde deva bir kitaptır. Kur'an öyle bir cevherdir ki işaret ve sembollerinin yanı sıra, hazinelerini ortaya çıkaracak tılsımları bulabilmek; sır okyanusuna dalıp nurlarının derinliklerindeki iri incileri çıkarabilmek; harfî ve sayısal değerlerine ve bunların teker teker ve çifter çifter taşıdıkları hâssalara ve bunların gereği olan menfaatlerin yanında vefk şekillerine, hatırlattıkları kutsal hâssalara, samedânî isimlerine ve -az sayıdaki kâmil ve derin âlim ve âriflerden başka- hiç kimsenin muttalî olamayacağı ruhanî esrârın da aralarında bulunduğu diğer sırlarına vâkıf olabilmek... İşte bütün bunlar, Allah'ın lütfu olup bunu dilediklerine vermektedir; Allah gerçekten büyük lütuf sahibidir.

Bu bakımdan kimi, işin özüne inen (lübûbî) tefsirin yerine lügavî tefsirle; bâtınının yerine zâhiriyle yetinirken, kimi onun dalgaları arasına dalıp kibrît-i ahmeri elde eder. Kimi de vardır ki onun derinliklerine dalarak dipten kızıl yakutlar, parlak inciler, yemyeşil zümrütler çıkarır. Yine, onun en uçtaki kıyılarına ulaşarak oradaki hayvanlardan en büyük panzehirleri ve en güzel misk kokularını getirir (...) Evvelkilerin ve sonrakilerin bilgileri ondan hareketle çıkarılabilir; hiçbir sır yoktur ki o onu ihtiva etmesin. Kur'an'ın her bir âyetinin birtakım harfleri, sayıları ve her bir sayının bir 'vefk'i vardır; işbu âyetteki harflerle sayılar bir vefkte uygun bir şekilde bir araya getirilebilirse o âyetin sırrı ortaya çıkarılabilir. Yine her bir âyetin, esrârını (sırları) bilenler nezdinde bir 'şekl'i; envârını (nurları) bilenler nezdinde de bir 'vefk'i vardır. Ruhanî şahsiyet, bu şekle baktığı zaman ona karşılık verir; bunlardaki giriftliğin sırrına vâkıf olan biri, eşyayı etkisi altına alabilir. Yine Esmâ-i Hüsnâdan her birinin özel bir tasrîf (çekim) ve sayısı söz konusu olup kim bir ismin bütün harfleriyle sayılarını bir 'vefk' içerisinde bir araya getirebilir ve üzerinde taşırsa ve o ismi çokça zikrederse, onun sayesinde Allah bazı gizli hususları kendisine açar / öğretir... (Bkz. el-Bûnî, Şemsü'l-Ma'ârifi'l-kübrâ, II, 61)

Bu gelenekte temel felsefe, Kur'an-ı Kerim'in görünür yüzünden başka, herkesin bilemeyeceği bir başka veçhesinin daha olduğu kabûlüdür. Bu düşüncede, hecâ harflerinin, Hurûf-i Mukatta'anın, Besmelenin, Kelime-i Tevhîdin, Esmâ-i Hüsnânın birtakım hâssa ve sırları olduğuna; ayrıca âyetlerin, Esmâ-i Hüsnânın ve sûrelerin "hâdim"leri olduğuna inanılır. Bunun temelinde de harflerle kozmos arasında bir ilişki olduğu inancı yatar. Böylece, Kur'an pasajlarına zâhirî mânâları dışında birtakım özellikler (havâss) yüklenmiş ve Kur'an'daki harf ve cümlelerin belli sayılarda ve bir sıra dâhilinde okunması ya da yazılması durumunda istenen her sonucun alınacağına inanılmış ve bu inanç zamanla sistemleştirilmiştir. Esmâ-i Hüsnâ, Hurûf-i Mukatta'a, Besmele, Âyete'l-kürsî, Nûr âyeti (Nûr 24/35), Nazar âyeti (Kalem 68/51-52), 1/Fâtiha, 112/İhlâs, 113-114/Mu'avvizeteyn, (Haşr 59/22-24), (Bakara 2/285-86), 36/YâSîn, 56/Vâkı'a olmak üzere, istenen şeyle anlam yakınlığı bulunan, hatta arzu edilen hususla salt "lâfzî" alâkası olan birtakım pasajlar çeşitli kombinezonlar haline getirilerek korkulan birinden emin olmak, rızkı bollaştırmak, makam-mevkî sahipleri nezdinde itibar kazanmak, ıssız bir yerde kendini emniyette hissetmek, düşman silâhını etkisizleştirmek, birinin sevgisine ermek, birinin sevgisinden kurtulmak, psikolojik rahatsızlıklardan kurtulmak, cinlerle temas kurup bunları istihdam etmek... kısaca: yaşanan maddi-manevî her tür sıkıntıdan kurtulmak ve herhangi bir hâcetinin gerçekleşmesi... için okunup yazılır olmuştur.

Kur'an'da "sihir" hiçbir zaman olumlu anlamda kullanılmaz; ancak, sihir olarak adlandırılmayan birtakım gizli bilgiler de inkâr edilmez. Bunun en güzel örneği, esrarengiz bilgilere sahip Âsaf b. Berahyâ ya da Hz. Süleyman'dan "Levh-i Mahfuz'dan birtakım bilgilere sahip biri" (Neml 27/40) diye; Hz. Musa gibi bir peygambere hocalık eden Hz. Hızır'dan da "Katımızdan kendisine bilgi verdiğimiz bir kul" (Kehf 18/65) diye övgüyle bahsedilmesidir.

Ancak yine Kur'an-ı Kerim'de, asıl ilahî mesajı bırakarak bu tür ilimlerin peşine takılanlar eleştirilir (Bakara 2/101-102). Hayat veren de öldüren de Allah'tır; dert de deva da sonuçta O'ndandır; zafer, hastalık ve şifâ dahil her şey belli sebeplere bağlanmıştır; her şeyin bir yolu yordamı (normal bir mekanizması) vardır. Allah'ın kâinata yerleştirmiş olduğu kanunlar araştırılıp keşfedilmelidir.

DESENLER

GRUP I

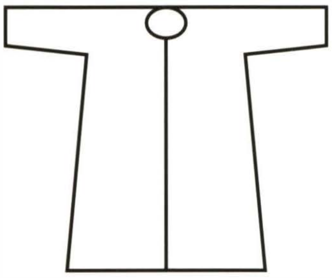

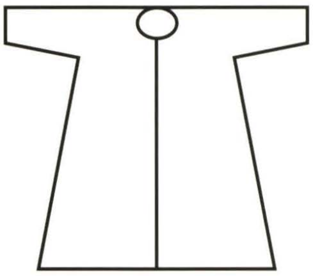

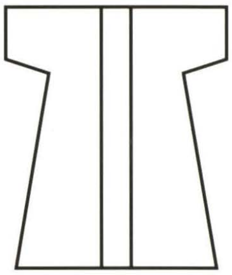

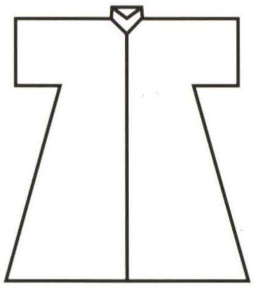

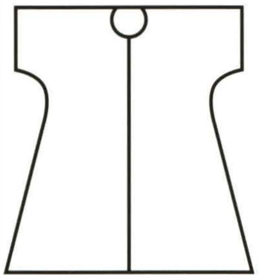

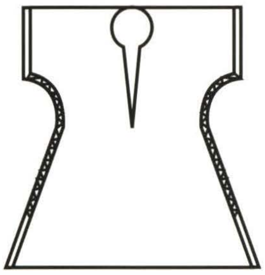

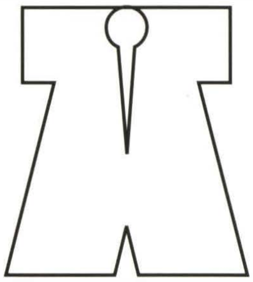

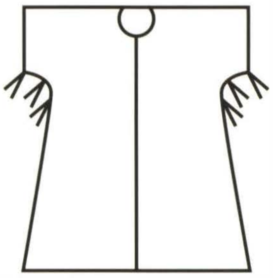

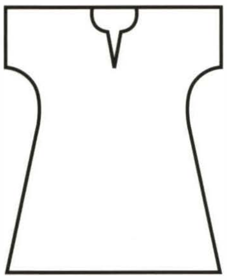

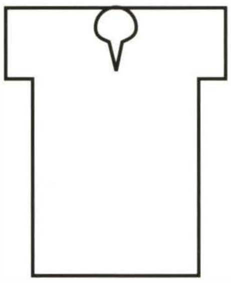

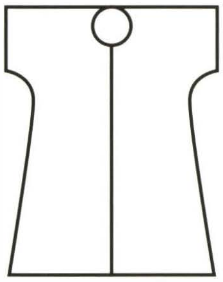

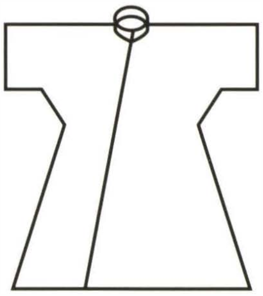

GRUP II

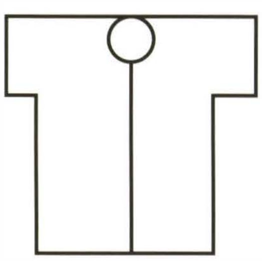
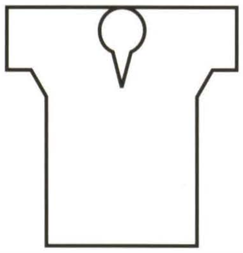
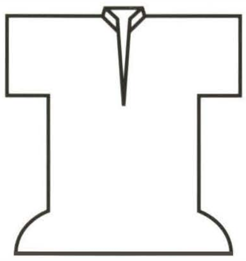
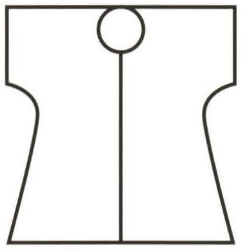
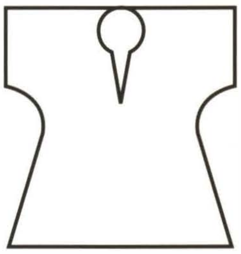
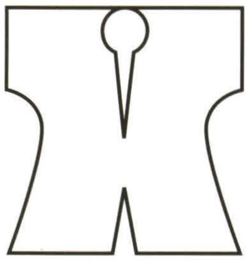
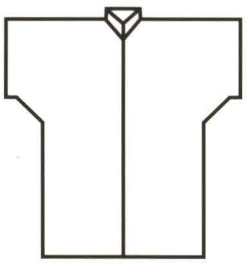
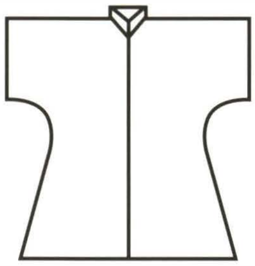
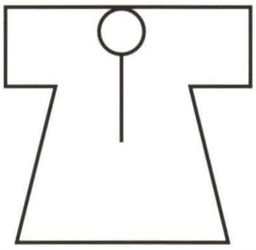
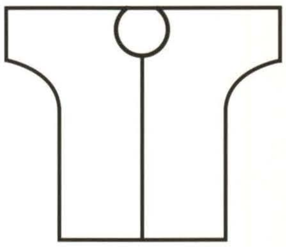
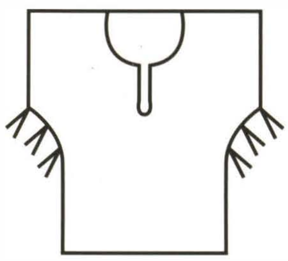
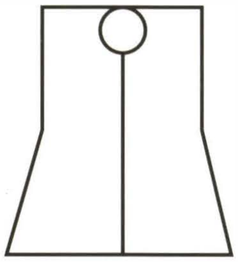
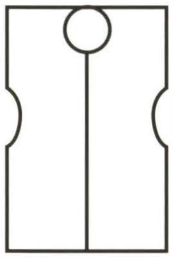
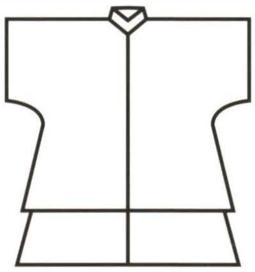
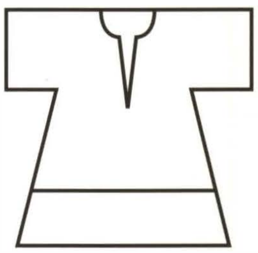

GRUP III

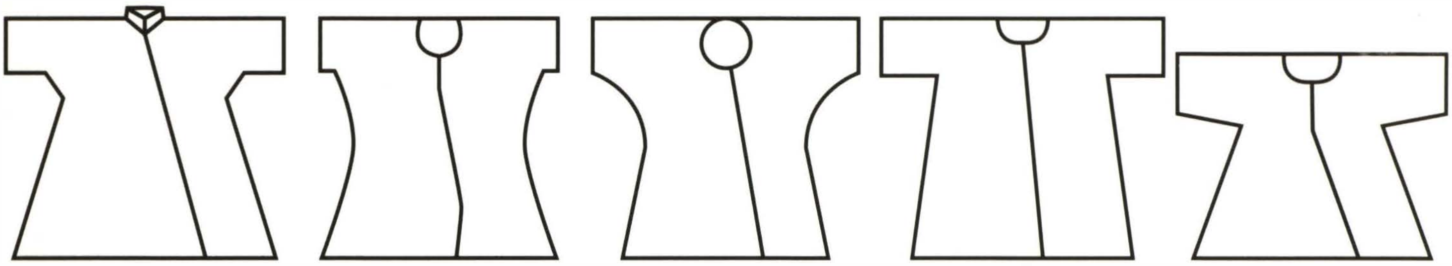

GRUP IV

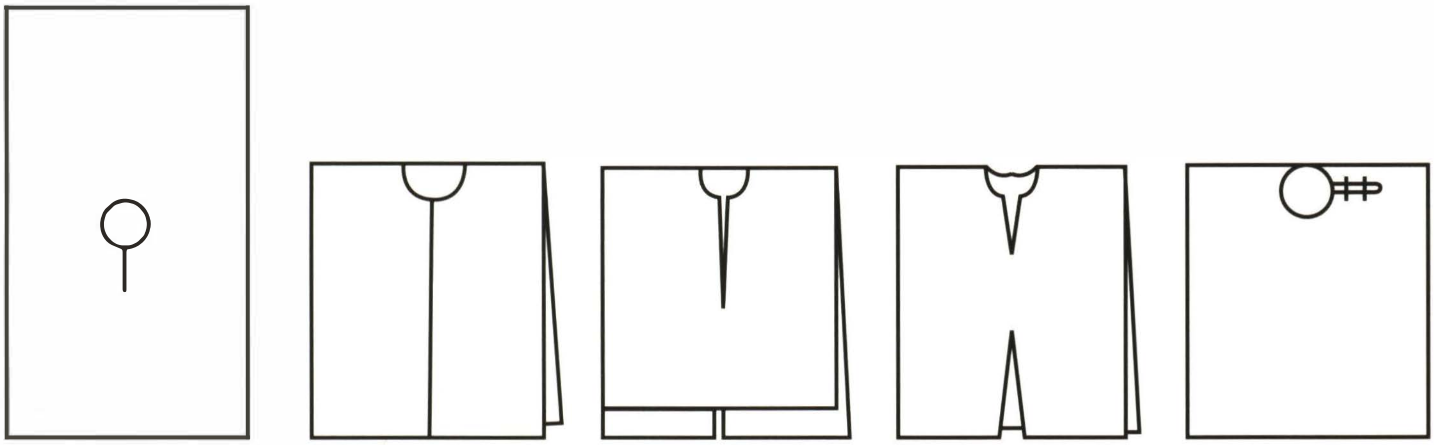

KAYNAKÇA

ADIVAR 1991
ADIVAR, A. Adnan, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul 1991.

ALİF ART
ALİF ART Müzayede Evi Kataloğu, Katalog No. 269, İstanbul 5 Aralık 2004.

AND 2003
AND, Metin, "Büyü, Canlılık ve Sanat / Magic, Animatism and Art", Elemterefiş, Anadolu'da Büyü ve İnanışlar / Magic and Superstition in Anatolia, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

ARNOLD 1967
ARNOLD, T., W., "Kadem-i Şerif", İslam Ansiklopedisi, C.6, İstanbul 1967, s.39-41.

ATASOY 2000
ATASOY, Nurhan, Derviş Çeyizi, Kültür Bakanlığı, İstanbul 2000.

ATEŞ 1996
ATEŞ, Süleyman, Kur'an-ı Kerim Meali, İstanbul 1996.

AYDÜZ 2003
AYDÜZ, Salim, "İslâmda Yıldızlar ve Burçlar", P Dergisi 29 (Bahar 2003), İstanbul, s. 78-95.

BARIŞTA 1996
BARIŞTA, Örcün, "Konya Mevlana Müzesi'ndeki Sultan Veled'e Ait Olduğu Düşünülen Gömlek Üzerine", V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1995), Konya 1996, s.53-72.

BAYKAL 1962
BAYKAL, İsmail Hakkı, Enderun Mektebi Tarihi, C. I, İstanbul 1962.

BAYRAM 1991
BAYRAM, Sadi, "İstanbul Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde Bulunan Tılsımlı İki Gömlek ve Kültürümüzdeki Yeri", Vakıflar Dergisi 22, Ankara 1991, s. 355-365.

BERK 2003
BERK, Süleyman, "Osmanlı Tılsım Mühürleri", P Dergisi, 29 (Bahar 2003), İstanbul, s.22-31.

BEYOĞLU 1999
BEYOĞLU, Süleyman, "Osmanlılar ve Mukaddes Emanetler" Osmanlılar, C. 9 (Kültür ve Sanat), Ankara 1999, s. 345- 352.

BÜYÜKKARCI 1995
BÜYÜKKARCI, Fatma, Firdevsi-i Tavil ve Davetnâmesi:İnceleme, metin, dizin, tıpkıbasım ve mikrofiş, Cambridge, MASS, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1995.

BÜYÜKKARCI 2003
BÜYÜKKARCI, Fatma, "Firdevsî-i Tavil'in Davetnâme'sinde Ruhlar Alemi, Büyülü Kitap", P Dergisi 29 (Bahar 2003), İstanbul, s. 44-61.

CARBONI 1997
CARBONI, Stefano, Following the Stars: Images of the Zodiac in Islamic Art, Newyork 1997. (4 Şubat-31 Ağustos tarihleri arasında NY. Metropolitan Müzesinde açılan sergi kitabı).

CENGİL 2002
CENGİL, Arzu, Kaballah, Yahudi Gizemi, Ayna Yayınevi:22, İrfan Dizisi:1, İstanbul 2002.

CONWAY 2002
CONWAY, Susan, Silken Threads Lacquer Thrones, Lan Na Court Textiles, River Books, London 2002.

DANİŞMEND 1971
DANİŞMEND, İsmail Hakkı, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. V, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

ELGİN 1957
ELGİN, Necati, "Konya Müzesi Yazmalarından: Mürşid-i il' Talibin", Anıt 20/ 21, Konya, Mart - Nisan 1957, s.15-23.

GÖKBİLGİN 1948
GÖKBİLGİN, Tayyip, "Müneccim-başı", İslam Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul 1948, s. 801-806.

GÖKYAY 1988
GÖKYAY, Orhan Şaik, "Tılsımlı Gömlekler", Gergedan, İstanbul, Nisan 1988, s. 70-79.

HALI 1990
Halı Magazine 52, London August 1990.

IŞIN-ÖZPALABIYIKLAR 1999
IŞIN, Ekrem, ÖZPALABIYIKLAR, Selahattin, "Hoş Gör Yâ Hû" Osmanlı Kültüründe Mistik Semboller, Nesneler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Eylül 1999, s.65.

KARAL 1967
KARAL, Enver Ziya, "Selim III Devrinde Osmanlı Bahriyesi Hakkında Vesikalar", Tarih Vesikaları, I/3, İstanbul 1967.

KILIÇ 2002
KILIÇ, Füsun, "İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehir Müzesi Koleksiyonu'ndan Tılsımlı Objeler", 38. Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Özetleri, İstanbul, 1-6 Eylül 2002.

NAİMA 1280
NAİMA, Tarih-i Naima I, C. VI, İstanbul 1280.

NAKİPOĞLU 2000
NAKİPOĞLU, Gülendam, "Mühürler", Topkapı Sarayı, İstanbul 2000, s. 274-284.

NOUVEAU JOURNAL ASIATIQUE OU RECUEIL DE MEMOIRES 1832
"Observations sur les chemises talismanique des musulmans et particuliérement sur celle qui se conserve dans le couvent des Cisterciens nommé NEUKLOSTER, prés de Vienne, en Autriche", Nouveau Journal Asiatique ou Recueil de Mémoires, Paris 1832.

ÖNDER 1971
ÖNDER, Mehmet, Mevlana Şehri Konya, Güven Matbaası, Ankara 1971.

ÖZÖNDER 1984
ÖZÖNDER, Hasan, Konya Mevlana Dergahı, Ankara 1984.

PEÇEVİ 1992
PEÇEVİ, İbrahim, Peçevi Tarihi, C.2, Hazırlayan; Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1992.

PEİRCE 1998
PEİRCE, Leslie P., The Imperial Harem, Oxford 1993, Türkçe'ye çeviren: Ayşe Berktay, Harem-i Humayun, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar, İstanbul 1998.

REYNOLDS 1999
REYNOLDS, Valrae, From the Sacred Relm Treasures of Tibetan Art from the Newark Museum, Munich, London, (New Jersey'deki Newark Müzesi'nde 15 Ekim 1999 – 20 Ocak 2000 tarihlerinde açılan sergi kitabı), New York 1999.

SAKAOĞLU 1999
SAKAOĞLU, Necdet, Bu Mülkün Sultanları, İstanbul 1999.

SÖNMEZ 1989
SÖNMEZ, Abidin, Veysel Karani ve Hırka-i Şerif, İstanbul 1989.

SUBHİ ES-SALİH
Subhi es- Salih, Kur'an İlimleri, Çev. M. Sait Şimşek, Konya, (tarihsiz).

SÜREYYA 1996
SÜREYYA, Mehmed, Sicill-i Osmani, eski yazıdan aktaran Seyit Ali Kahraman, Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

TANINDI 1977
TANINDI, Zeren, "Nakkaş Hasan Paşa", Sanat 6, İstanbul Haziran 1977, s. 114-125.

TANINDI 1983
TANINDI, Zeren, "Resimli Bir Hac Vekaletnamesi", Sanat Dünyamız 28, İstanbul 1983, s. 2-6.

TEZCAN-TEZCAN 1991
TEZCAN, Hülya, TEZCAN,Turgay, Türk Sancak Alemleri, Ankara 1991.

THE ASIAN CIVILISATIONS MUSEUM 2003
The Asian Civilisations Museum A-Z Guide to its Collections, 2003 Asian Civilisations Museum, Hong Kong.

TİEM 2002
Türk ve İslam Eserleri Müzesi, (sergi kataloğu), Akbank, İstanbul 2002.

TUNCEL 2003
TUNCEL, Mebruke, XVII. Yüzyıl Osmanlı Kur'ân-ı Kerîm Tezhip Tasarımları, MSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2003.

ULUÇAM 1989
ULUÇAM, Abdüsselam, "Abdüllkadir-i Geylani Külliyesi", Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul 1989, s. 239-240.

ULUÇAY 1980
ULUÇAY, Çağatay, Padişahların Kadınları ve Kızları, Ankara 1980.

ULUDAĞ 1989
ULUDAĞ, Süleyman, "Abdülkadir-i Geylani", Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul 1989, s.234-239.

UZUNÇARŞILI 1977
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, 17. yüzyıl ortalarından 17. yüzyıl sonuna kadar, C. III, 2. kısım, Ankara 1977.

UZUNÇARŞILI 1984
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Teşkilatı, Ankara 1984.

UZUNÇARŞILI 1988
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, Ankara 1988.

YÜCEL 1968
YÜCEL, Ünsal, " Sultan Mahmut II. Devrinde Okçuluk", Türk Etnografya Dergisi 10, (1967), Ankara 1968, s. 89-102.

ZEBROWSKİ 1989
ZEBROWSKİ, Mark, "The Hindu and Muslim Elements Mughal Art Truth Reference to Textiles", In Quest of Themes and Skills-Asian Textiles, Edited by Krishna Riboud, Marg Publication, India 1989.

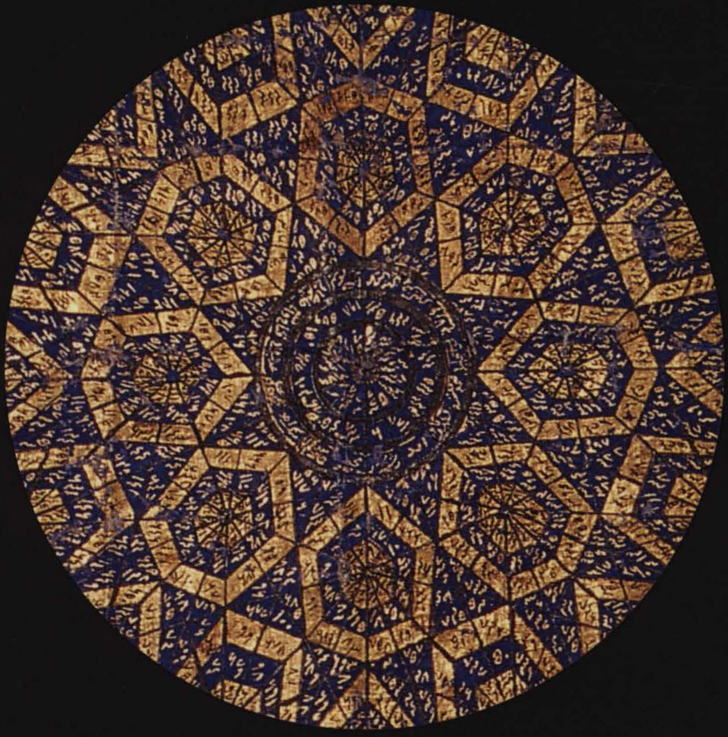

TOPKAPI SARAYI'NDAKİ
ŞİFALI GÖMLEKLER

Kişiyi hastalıklardan ve türlü kötülüklerden koruduğuna, hastalara şifa verdiğine inanılan *Şifalı Gömlekler* adeta birer konuşan tarihtir. Yapıldıkları malzeme ile dönemin ekonomisini, üzerlerindeki yazı ve süslemelerle hat ve tezhip sanatında ulaşılan mertebeyi, dönemin sosyal yaşamını, en önemlisi de gömleği imal eden ustanın maharetini göstererek tarihimizle aramızda bir *sanat köprüsü* kurar.